

Харківський національний економічний університет МОН України
Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України
Вища школа бізнесу Томського державного університету
Уральський федеральний університет
University of Economics Bratislava Faculty of National Economy
Wyższa Szkoła Humanitas
Громадська організація
«ВІВАТ СОКРАТ»

Електронний додаток до матеріалів
Міжнародної науково-практичної конференції

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ ТА ЇЇ РЕГІОНІВ: ПРОБЛЕМИ НАУКИ ТА ПРАКТИКИ

Тези доповідей

10-11 травня 2012 року
м. Харків

Харків
2012

*Рекомендовано на засіданні вченої ради Харківського національного економічного університету
(протокол № 8 від 24.04. 2012 р.);
вченої ради Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку НАН України
(протокол № 6 від 08.05.2012 р.)*

Рецензенти: **Булєєв І. П.** – д-р екон. наук, професор, Інститут економіки промисловості НАН України (м. Донецьк);
Алексєєв І. В. – д-р екон. наук, професор, зав. кафедри фінансів Національного університету «Львівська політехніка»;
Благун І. С. – д-р екон. наук, професор, зав. кафедри економічної кібернетики Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника (м. Івано-Франківськ)

**Електронний додаток до матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції
«Соціально-економічний розвиток України та її регіонів: проблеми науки та практики»
10 – 11 травня 2012 р. Тези доповідей учасників конференції.**

У збірнику подано матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Соціально-економічний розвиток України та її регіонів: проблеми науки та практики». Наведено доповіді закордонних та вітчизняних науковців, представників державної адміністрації та підприємців за основними напрямками: дослідження проблем соціального та економічного розвитку економіки України та її регіонів у сучасних умовах господарювання; теоретичні аспекти, інструментарій та практика фінансово-податкового регулювання; використання методів і моделей статистичного моделювання для дослідження перебігу загальнонаціональних та регіональних процесів.

Невід’ємною частиною цього видання є збірка тез доповідей учасників конференції на електронному носії.

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. НАУКОВО-ПРАКТИЧНІ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ ТА ЇЇ РЕГІОНІВ

<i>Аведян Л. Й., Кисляк С. В.</i> Теоретичні аспекти механізму соціально-економічного розвитку регіону.....	79
<i>Автономов Д. И.</i> Структурные дисбалансы производственно-хозяйственных систем: сущность и виды.....	82
<i>Амосов О. Ю., Гавкалова Н. А.</i> Капіталізація синтезованого капіталу – умова розвитку регіону	84
<i>Березовський К. М.</i> Маркетингове управління діяльністю промислового підприємства: логіка організації та глобалізаційні виклики	86
<i>Бунтов І. Ю.</i> Перспективи використання нанопродуктів в енергетиці	88
<i>Вацьковски К. С., Гордиенко Л. Ю.</i> Национальная стратегия регионального развития Польши 2010–2020.....	91
<i>Винокурова О. І.</i> Формування інноваційного потенціалу підприємства в умовах модернізації економіки.....	93
<i>Вірван І. В.</i> Державне регулювання політики зайнятості населення.....	95
<i>Галушко Б. П.</i> Особливості розвитку паливно-енергетичного комплексу України.....	96
<i>Глинський Н. Ю., Карачевська Н. А.</i> Маркетингові комунікації у формуванні іміджу міста	98
<i>Головка В. А.</i> Сучасні напрями оцінювання ефективності діяльності підприємства	100
<i>Гончаренко М. Ф.</i> Напрямки дослідження потреб роботодавців.....	103
<i>Гончаров Ю. В., Щербина І. В.</i> Проблеми соціально-економічного розвитку постіндустріального суспільства	106
<i>Гончарук В. В.</i> Соціалізаційні аспекти соціально-економічного розвитку України	108
<i>Гончарук О. А.</i> Структурні трансформації і їх взаємозв'язок щодо впливу на соціально-економічний розвиток	110
<i>Горбатова Є. Ф.</i> Аналіз вітчизняного законодавства з регулювання галузі туризму в Україні.....	112
<i>Грабчук О. К.</i> Фінансовий механізм сталості розвитку економіки України.....	114
<i>Григорова-Беренда Л. І.</i> Теоретичні аспекти діагностики соціально-економічного розвитку.....	117
<i>Гринько О. В.</i> Передумови формування стратегічних пріоритетів розвитку соціальної інфраструктури сільських територій.....	119
<i>Грузд М. В.</i> Регіональні пріоритети реалізації інтеграційної стратегії.....	121
<i>Дарнопих Г. Ю.</i> Соціально-економічні проблеми людського розвитку в сучасних умовах	123
<i>Дерев'янка І. В.</i> Значення соціальної інфраструктури у розбудові ринкової економіки України.....	125
<i>Диха М. В.</i> Роль інформаційних технологій у соціально-економічному розвитку країни.....	127
<i>Долженко Н. Л., Немчанова Т. А.</i> Контроль фінансових ресурсів регіону та основні напрями його удосконалення.....	129
<i>Дьомін С. С.</i> Розвиток експортного потенціалу як фактор зміцнення економічної безпеки регіону.....	131
<i>Зеленько О. О.</i> Визначення стану ділової активності адміністративних територій України	133
<i>Зосимова Ж. С.</i> Аналіз факторів макросередовища та мікросередовища, які впливають на формування стратегії підприємства	135

<i>Кабанець А. Г.</i> Вдосконалення організації служби в органах місцевого самоврядування як чинник ефективного регіонального управління	137
<i>Кайнова Т. В.</i> Нова парадигма розвитку маркетингу	140
<i>Каховська О. В.</i> Соціальність і її забезпечення в соціально-економічному розвитку країни	142
<i>Коваленко А. С.</i> Об основных видах концепций маркетинга	144
<i>Кожанова Є. П.</i> Аналіз впливу факторів на регіональний розвиток.....	146
<i>Кочетигова Т. В.</i> Злиття та поглинання компаній в металургійній галузі світової економіки	148
<i>Леган І. М.</i> Особливості підвищення конкурентоспроможності молоді з інвалідністю на ринку праці України	150
<i>Лелюк О. В.</i> Особливості сучасного методичного забезпечення оцінки енергоефективності економіки країни	152
<i>Лютьчак З. С.</i> Збалансована регіональна теплоенергетика – перспектива ефективного соціально-економічного розвитку України	154
<i>Малярєць Л. М., Проскурніна Н. В.</i> Технологія контролінгу зовнішньоекономічної діяльності підприємства	156
<i>Матюшенко І. Ю.</i> Тенденції розвитку інформаційно-комунікаційних технологій у світовій економіці та Україні у посткризовий період	159
<i>Мельник В. І., Рибчик Ю. О.</i> Теоретичні аспекти формування фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування.....	163
<i>Мнушко З. М., Рогуля О. Ю.</i> Галузеві аспекти управління конкурентоспроможністю у фармації.....	165
<i>Моїсеєнко Ю. М.</i> Тенденції розвитку і регулювання нанотехнологій у світовій економіці та Україні	167
<i>Москаленко Н. О., Кіна М. О.</i> Організаційно-методичні засади моніторингу реструктуризації машинобудівних підприємств.....	170
<i>Некрасов В. М., Петраєв О. О.</i> Основні напрями розвитку соціальної сфери України.....	172
<i>Новіков Д. А.</i> Обґрунтування функцій регіонального управління трудовим потенціалом	175
<i>Овсієнко О. В.</i> Розбудова соціальної держави в Україні як передумова нормалізації матеріального стимулювання трудової діяльності	177
<i>Огліх В. В., Ніколаєв Т. Г.</i> Особливості розвитку іпотечного кредитування в Україні у 2009 – 2011 роках.....	180
<i>Одінцов О. М.</i> Синергічний ефект кластерів підприємств агропромислового комплексу.....	183
<i>Олійник А. Д.</i> Визначення перспективної спеціалізації господарських комплексів проблемних регіонів.....	186
<i>Палеева Л. С.</i> Проблемы оценки эффективности системы управления персоналом предприятия в современных условиях.....	189
<i>Пасєка С. Р.</i> Освітня компонента розвитку соціально-трудоного потенціалу регіону.....	191
<i>Пелєхатий А. О.</i> Соціальна економіка як ключовий аспект соціально-економічного розвитку територіальної громади	193
<i>Помаза-Пономаренко А. Л.</i> Теоретичні підходи до визначення механізмів державного регулювання земельно-орендних відносин	195
<i>Попов О. В.</i> Особливості організації маркетингової діяльності в умовах глобалізації середовища господарювання	197
<i>Попов С. О., Максимова І. І.</i> Реалізація економічного механізму інтенсифікації виробництва на гірничодобувних підприємствах з підземним способом видобутку руд	199

<i>Птащенко О. В.</i> Вплив вибору товарної стратегії на розвиток підприємства	201
<i>Прушківська Е. В.</i> Постіндустріальний підхід до формування секторальної структури економіки України.....	203
<i>Пурський О. І., Мороз І. О., Моїсеєнко О. С.</i> Врахування диференціації регіонального розвитку в автоматизованій системі соціально-економічного моніторингу	205
<i>Ріпка Д. О.</i> Венчурне підприємництво як форма активізації інноваційного розвитку регіону.....	207
<i>Семикіна М. В., Пустовіт М. В.</i> Соціальні загрози якісного трудових ресурсного забезпечення регіону.....	209
<i>Снітківкер І. Г.</i> Вплив процесів транснаціоналізації на розвиток зовнішньоекономічної торгівлі України	211
<i>Тумакова С. В.</i> Регулирование рынка рабочей силы: роль и значение промышленной политики государства	213
<i>Філатова І. О.</i> Внутрішні та зовнішні загрози як фактори впливу на економічну безпеку підприємства	216
<i>Чередник В. І.</i> Напрямки розвитку енергомашинобудування в Україні.....	218
<i>Чернишов В. В.</i> Аналіз та тенденції розвитку поняття фінансової діагностики в економіці України.....	220
<i>Чмирьова Л. Ю.</i> Розвиток місцевого самоврядування в контексті формування дієздатних територіальних громад.....	223
<i>Шумська Г. М.</i> Аналіз тенденцій розвитку та галузевої структури господарського комплексу Харківського регіону	225
<i>Юрків Н. Я.</i> Інституційні передумови зміцнення економічної безпеки підприємництва в Україні.....	228

СЕКЦІЯ 2. ІНСТРУМЕНТИ ФІНАНСОВО-ПОДАТКОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

<i>Антоненко С. В.</i> Проблемні аспекти податкового регулювання охорони атмосферного повітря	230
<i>Белосвіт О. В.</i> Оцінка ефективності застосування інструментів податкового регулювання в молокопродуктовому підкомплексі АПК	233
<i>Бережна Ю. В.</i> Об'єктивна необхідність державного регулювання розвитку сфери охорони здоров'я в Україні	236
<i>Голякова К. В.</i> Методичний підхід щодо впливу податкових важелів на розвиток місцевих бюджетів.....	239
<i>Дідух В. В.</i> Алгоритм вибору та обґрунтування інструментів державного регулювання малих інноваційних підприємств.....	242
<i>Каспрук А. Ю.</i> Вплив бюджету розвитку на соціально-економічне зростання регіону	245
<i>Коновалов Є. І.</i> Визначення моменту коригування товарної стратегії підприємства	247
<i>Костяна О. В.</i> Щодо ідентифікації стадій економічного циклу при провадженні дискреційної податкової політики.....	249
<i>Круглова А. Є.</i> Сутність та принципи державної регіональної політики України	251
<i>Литвиненко Я. В.</i> Регулювання податку на прибуток в Україні та напрямки його удосконалення	253
<i>Мацук З. А.</i> Податок на прибуток підприємств як інструмент вирівнювання фінансової бази органів місцевого самоврядування західного регіону.....	256

<i>Омельченко Л. С., Харченко Н. В.</i> Внедрение новых финансовых инструментов на фондовом рынке Украины	259
<i>Стефанишин В. В.</i> Развитие рынка позикового капитала банков Украины	261
<i>Стефанишин М. В.</i> Первинне розміщення цінних паперів на фондових ринках світу і України	264
<i>Чабан Я. І.</i> Прогнозування податкових надходжень до місцевих бюджетів	267

СЕКЦІЯ 3. СТАТИСТИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

<i>Бакурова А. В., Иванов В. Н.</i> Метод оценки операционного риска в системе управления банками	269
<i>Боднар А. В.</i> Экономико-статистическая оценка развития информационно-коммуникационных технологий.....	272
<i>Васильчук Е. С., Замалаев П. С.</i> К вопросу о комплексном применении методов диагностики банкротства	274
<i>Гладченко А. Ю.</i> Оцінка ефективності енергетичних стратегій в сучасних умовах розвитку інтеграційних процесів України	276
<i>Горбань В. Б.</i> Дослідження впливу мотиваційного потенціалу підприємства на обсяг виручки від реалізації його продукції	278
<i>Горохова О. І.</i> Визначення джерел виникнення кризових явищ на промислових підприємствах.....	281
<i>Иванов Н. Н.</i> Квази-инвариантные системы управления экономическими объектами.....	283
<i>Куніцин С. В.</i> Особливості організації управління розвитком туристично-рекреаційних комплексів на засадах кластерного підходу	286
<i>Корсаков Д. О.</i> Використання системи збалансованих показників при оцінці конкурентних переваг системи управління промислового підприємства	289
<i>Ларина Р. Р.</i> Инновационная стратегия управления туристическим бизнесом Крыма	292
<i>Манов М. А., Міска В. Г.</i> Перспективи розвитку туристичної галузі України.....	294
<i>Мілевський С. В.</i> Методи оцінки конкурентоспроможності регіону.....	296
<i>Мілевська Т. С.</i> Аналіз конкурентної стійкості регіону	299
<i>Огліх В. В., Головка А. С.</i> Модель реформування пенсійної системи	302
<i>Пажина С. А.</i> Аналіз основних підходів щодо оцінки інвестиційної привабливості регіонів України	305
<i>Полуянов В. П., Полуянова Е. И.</i> Потенциал расширения рынка водоснабжения как фактор инвестиционной привлекательности	307
<i>Порохня В. М., Бирський В. В.</i> Соціально-економічний розвиток регіонів України	309
<i>Романюк Н. М.</i> Развитие малых предприятий как способ решения экономических і соціальних проблем	311
<i>Сергиенко Е. А.</i> Модель катастроф Калдора в исследовании цикличности развития экономических систем.....	314
<i>Стрижиченко К. А., Дмитрусенко К. О.</i> Формування гіпотез стосовно взаємодії складових фінансового ринку України.....	317
<i>Федотова Ю. В.</i> Підвищення ефективності функціонування зеленого господарства шляхом кластеризації	320
<i>Чічкань О. І.</i> Оцінка факторів, що впливають на конкурентоспроможність регіонів України	322
<i>Чичкова В. Ю.</i> Прогнозування надходжень ПДВ до бюджету.....	324

Секція 1

НАУКОВО-ПРАКТИЧНІ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ ТА ЇЇ РЕГІОНІВ

УДК 336.14

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ МЕХАНІЗМУ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

Аведян Людмила Йосипівна, канд. екон. наук, доцент кафедри публічного адміністрування та регіональної економіки, Харківський національний економічний університет

Кисляк Світлана Володимирівна, слухач магістратури державної служби, Харківський національний економічний університет

Ефективність функціонування національної економіки значною мірою залежить від рівня соціально-економічного розвитку регіонів, які на сьогодні відзначаються суттєвою галузевою, територіальною та функціональною диференціацією. Саме з цих причин виникає гостра необхідність розробки політики розвитку для кожного окремо взятого регіону країни. Теоретичне дослідження та нові методологічні підходи в системі регіонального розвитку дозволяють зробити висновок, що політика соціально-економічного розвитку регіону (адміністративна область) являє собою формування цілей щодо розвитку продуктивних сил та забезпечення комплексного і гармонійного його функціонування з обґрунтуванням організаційних, економічних та інституційних важелів ринкових перетворень. Відповідно предметом діяльності регіональних владних структур щодо формування та реалізації цієї політики є визначення цілей розвитку відповідних територіальних соціально-економічних систем [1].

Особливу значимість в системі сталого соціально-економічного розвитку регіону має задоволення потреб та інтересів населення, адже вони виступають рушіями дій та вчинків людини, формуючи систему економічних відносин. Визначати успіхи щодо підвищення життєвого рівня населення можна лише за умови, коли відомий рівень задоволення потреб та інтересів. Ступінь забезпеченості різних груп населення регіонів повинен визначатися за такими критеріями, як рівень задоволення матеріальним станом, працею та професією, житловими умовами, послугами охорони здоров'я, становищем у сім'ї. З урахуванням цих критеріїв на базі середньогометричного зважування значень первинних показників (середньомісячної заробітної плати, грошових доходів та витрат, обороту роздрібною торгівлі, платних послуг, виробництва товарів народного споживання, зайнятості), розрахованих на душу населення, проводиться інтегральна оцінка соціально-економічного стану розвитку регіонів [2].

Розглядаючи механізми обґрунтування цілей політики соціально-економічного розвитку регіону, слід зазначити, що в системі критеріїв регіонального розвитку в умовах ринкової трансформації визначальними є: рівень зайнятості населення; рівень підприємницької діяльності; рівень відтворення трудового потенціалу; рівень соціальної інфраструктури; рівень екологічної безпеки.

Проблема забезпечення зайнятості населення є ключовою в політиці соціально-економічного розвитку регіону. Це особливо гостро простежується під час оцінки демографічної ситуації, адже саме вона виступає інтегральним показником ставлення держави до забезпечення потреб життєдіяльності своїх громадян. Результати досліджень показали, що демографічний розвиток детермінується типовими для більшості регіонів причинами: низькою народжуваністю, яка постійно зменшується протягом останніх років, високим рівнем смертності, значною летальністю хвороб органів дихання, інфекцій-

ними та паразитарними захворюваннями, високим рівнем передчасного старіння людей. Тому для виявлення основних тенденцій щодо зміни чисельності і складу населення рекомендується проводити структурно-порівняльний аналіз та відповідну інтегральну статистичну оцінку. Саме ці прийоми дають можливість виявити природу негативних моментів, пов'язаних із загостренням демографічної ситуації. За допомогою картографічного методу визначається рівень безробіття в регіональному розрізі, встановлюється наявність диспропорції попиту та пропозиції робочої сили, проблеми працевлаштування вивільнених працівників та зміни у динаміці чисельності незайнятого населення.

Виходячи із результатів дослідження вказаних проблем, найбільш прийнятним засобом для підвищення зайнятості населення є втілення в життя активної регіональної соціально-економічної політики, спрямованої на задоволення потреб населення у добровільному виборі виду діяльності, розвиток підприємництва (фермерства), стимулювання створення інноваційних технологій, впровадження нових форм організації праці. Одним із заходів щодо регулювання зайнятості є державний протекціонізм, який дає змогу зберігати стабільність й підтримувати на визначеному рівні життєзабезпеченість населення. Стратегічною лінією регіонального управління в системі забезпечення зайнятості населення має стати розширення приватного сектора, регулювання процесу створення малих і середніх підприємств [2].

Таким чином, ключовою позицією у вирішенні проблем досягнення рівня оптимального регіонального розвитку виступає підприємство, яке дає можливість забезпечити і досягти необхідного інвестиційного потенціалу. Саме використання інтегральних показників (індексу організації підприємства, індексу інвестиційної діяльності та індексу результативності виробництва) дозволяє дати об'єктивну оцінку розвитку підприємницької діяльності в кожному з регіонів країни. *Перший* з них обчислюється на основі таких первинних показників, як кількість суб'єктів господарювання та кількість суб'єктів, що змінили форму власності; *другий* – обсягу інвестиції в основний капітал, приросту прямих іноземних інвестицій, величини банківських кредитів, введення в дію основних фондів; *третій* – індексу приросту промислової продукції, індексу приросту сільськогосподарської продукції, обсягу експорту продукції, зайнятості населення та середньомісячної заробітної плати.

Базою прогнозування соціально-економічного розвитку регіону є система досягнутих макроекономічних показників, державні соціальні стандарти і нормативи забезпеченості населення, національно-етнічні особливості регіону, характеристика розвитку соціальної інфраструктури, можливості потенційних інвесторів та інвестиційна привабливість регіону [3].

Аналогічну структуру мають програми соціально-економічного розвитку регіону, які обов'язково взаємоузгоджуються з проектом державного плану (програми) економічного і соціального розвитку України на відповідний рік. У цих програмах відображаються: аналіз та оцінка соціально-економічного розвитку за поточний період, основні проблеми розвитку регіону; основні показники економічного розвитку; зведений план доходів соціального розвитку; показники розвитку промисловості; показники розвитку аграрного сектора; капітальне будівництво; регіональна інфраструктура; трудові ресурси; охорона природи і раціональне використання природних ресурсів; рівень розвитку та економічна ефективність виробництва [4].

Державні регіональні програми розробляються з метою активізації господарської діяльності та розвитку ринкових відносин у регіонах; забезпечення структурної перебудови народногосподарських комплексів; вирішення проблем соціального характеру, пов'язаних із зайнятістю населення, розвитком соціальної інфраструктури; ліквідації локальних соціально-економічних криз; створення умов для екологічної безпеки в регіоні тощо. Основні показники економічного розвитку характеризують господарський комплекс регіону в цілому: чисельність населення, кількість зайнятих у народному господарстві, випуск продукції, темпи випуску продукції, продуктивність праці та темпи зростання продуктивності праці, обсяг будівельно-монтажних робіт, розвиток основних сфер народного господарства та галузей невиробничої сфери [5].

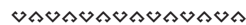
Секція 1. Науково-практичні проблеми соціально-економічного розвитку України та її регіонів

Таким чином, на сьогодні повна реалізація пропозицій, спрямованих на побудову принципово нової методологічної бази політики регіонального розвитку, є достатньо проблематичною через існуючі інституційні, організаційні, правові бар'єри. Для їх ліквідації потрібна адміністративна реформа, яка стала б дієвим каталізатором підвищення ефективності управління процесами соціально-економічного розвитку регіонів, зробила б їх більш динамічними і мобільними.

Література

1. Василик О. Д. Державні фінанси України: Навч. посіб. – К.: Вища шк., 1997. – 383 с.
2. Глухарев С. М. Алгоритм економічної оцінки конкурентоспроможності регіонів // Науково-технічний збірник №96. Харківська національна академія міського господарства. – 2010. – С. 362–367.
3. Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України: Закон України, 23 березня 2000 року // Голос України. – 2000. – 5 травня. – № 79.
4. Про державні цільові програми: Закон України, 18 березня 2004 року // Голос України. – 2004. – 4 червня. – №101.
5. Про затвердження Загальнодержавної програми розвитку малих міст: Закон України, 4 березня 2004 року // Голос України. – 2004. – 15 квітня, № 70.

УДК 338.48.621

**СТРУКТУРНЫЕ ДИСБАЛАНСЫ ПРОИЗВОДСТВЕННО-ХОЗЯЙСТВЕННЫХ СИСТЕМ:
СУЩНОСТЬ И ВИДЫ**

Автономов Дмитрий Игоревич, соискатель кафедры финансов и банковского дела,
Донецкий национальный университет

В условиях глобально неустойчивого развития мировой экономики, традиционная парадигма формирования и эволюции сложных экономических систем, ориентирующаяся на стабилизацию и стационарность всех ее составляющих и связей, выявила свою крайнюю неэффективность и недееспособность. Новая парадигма, основанная на неравномерности режимов функционирования, их нелинейности и кризисности, определяющих необходимость формирования гибких структур по отношению к внешнему воздействию, сохраняющих жизнеспособность систем всех уровней, приобретает все большую актуальность. В таких условиях категории сбалансированности и равновесия приобретают новый смысл.

В научной литературе довольно часто констатируется факт наличия серьезных социально-экономических и экономико-технологических структурных дисбалансов в различных отраслях национального хозяйства. Проблемой исследования структурных дисбалансов занимались такие ученые, как О. Молдован [1], Д. Лукьяненко [2], И. Одотюк [3], Ю. Киндзерский [4], тем не менее, довольно редко делаются попытки раскрыть сущность данного понятия.

Понятие «структурный дисбаланс» является общим для многих предметных областей и используется, чтобы описать проблему количественной либо качественной рассогласованности структурных позиций рассматриваемых явлений и объектов. Под структурой понимается совокупность элементов и связей между ними, которые определяются, исходя из распределения функций и целей, поставленных перед системой, соответственно категория «структурный дисбаланс» – наиболее общее понятие, выражающее структурную рассогласованность системы.

Наиболее существенными структурными дисбалансами производственно-хозяйственных систем, которые препятствуют их устойчивому динамичному развитию, в настоящее время являются дисбалансы в финансовых и инновационно-инвестиционных процессах.

При исследовании сущности финансовых дисбалансов можно согласиться с точкой зрения Д. Лукьяненко [2, с. 78], согласно которой их необходимо рассматривать в широком значении как результат глубоких трансформаций экономики, связанных с существенным нарастанием разрыва между материально-вещественным содержанием валового продукта и стоимостной формой его выражения из-за разрыва между процессами капитализации компаний и реальной основой социально-экономического прогресса – ростом производительности общественного труда, нарастанием асимметрии между объемами предоставляемых финансовых услуг и реальным производством, углублением диспропорций между производственным и спекулятивным накоплением капитала. Последний финансово-экономический кризис, поразивший как развитые, так и страны догоняющего экономического развития, вскрыл эти существенные накопленные дисбалансы, явившиеся причиной такого глубокого поражения социальных, финансовых, экономических и других общественных функций экономических систем, их недееспособности и, следовательно, их устойчивой неэффективности.

Дисбалансы инновационно-инвестиционных процессов также препятствуют достижению высокого уровня конкурентоспособности производственно-хозяйственных систем. Анализ развития различных институциональных секторов экономики позволил выделить ряд существующих дисбалансов в инновационно-инвестиционных процессах. Так, *во-первых*, финансирование капитальных инвестиций в абсолютном большинстве институциональных секторов экономики Украины является значительно

Секція 1. Науково-практичні проблеми соціально-економічного розвитку України та її регіонів

менее масштабным по объему процессом, чем осуществление инвестиционных вложений в развитие технологических инноваций. Во-вторых, отсутствует прямая связь между двумя, на первый взгляд, взаимосвязанными экономическими тенденциями, а именно – уровнем финансирования технологических инноваций и уровнем наукоемкости производственного процесса хозяйствующих субъектов. В-третьих, существует диспропорция между ростом наукоемкости производственного процесса и темпами обновления нематериальных активов собственного производства [3, с. 151].

Таким образом, выявленные структурные дисбалансы финансовых и инновационно-инвестиционных процессов производственно-хозяйственных систем накапливают существенные проблемы в технико-технологической, финансовой, экономической и ресурсной факторных составляющих их потенциала. Формирование инструментов их преодоления на основе учета принципа пропорциональности их структурной динамики, а также встраивание гибких элементов в структуру производственно-хозяйственных систем позволит поддерживать их устойчивое равновесие и жизнеспособность.

Литература

1. Молдован О. О. Економіко-технологічні фактори структурних дисбалансів чорної металургії України / О. О. Молдован // Економіка промисловості. – 2010. – №2. – С. 77–82.
2. Лук'янченко Д. Глобальні фінансові дисбаланси та їх макроекономічні наслідки / Д. Лук'янченко, А. Поручник, Я. Столярчук // Журнал європейської економіки. – 2010. – Т. 9(№1). – С. 73 – 92.
3. Одотюк І. В. Структурні дисбаланси та середньострокові сценарії інноваційного інвестування наукомістких трансформацій у промисловості / І. В. Одотюк // Економіка промисловості. – 2008. – №4. – С. 147–155.
4. Кіндзерський Ю. В. Потенціал національної промисловості: цілі та механізми ефективного розвитку / [Кіндзерський Ю. В., Якубовський М. М., Галиця І. О. та ін.]. – К.: Ін-т екон. Прогнозув. – 2009. – 928 с.

УДК 332.146.2:330.142

КАПІТАЛІЗАЦІЯ СИНТЕЗОВАНОГО КАПІТАЛУ – УМОВА РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

Амосов Олег Юрійович, докт. екон. наук, професор, Перший заступник директора, Харківський регіональний інститут Національної академії державного управління при Президентові України,

Гавкалова Наталія Леонідівна, докт. екон. наук, професор, завідувач кафедри публічного адміністрування та регіональної економіки, Харківський національний економічний університет

Суспільні процеси в Україні сьогодення характеризуються поглибленням процесів інтеграції та глобалізації, посиленням впливу чинників економіки знань на функціонування галузей, формуванням сценарію модернізації, який супроводжується реновацією у всіх сферах життєдіяльності та визначає майбутні орієнтири міжнародної співпраці країни. Модернізація забезпечує якісну перебудову суспільства, детермінується впливом чинників, серед яких слід зазначити рівень формування та використання синтезованого капіталу як на рівні суспільства, так і на регіональному рівні. Таким чином, дослідження питань, пов'язаних із капіталізацією синтезованого капіталу в регіональному розрізі, відповідають сучасним тенденціям розвитку вітчизняної наукової думки, що свідчить про важливість та актуальність теми даної роботи.

Зазначене зумовило формування мети дослідження, яка полягає в обґрунтуванні необхідності дослідження капіталізації синтезованого капіталу як умови розвитку регіону.

Досягнення мети зумовило постановку та вирішення наступних завдань:

- визначити сутність синтезованого капіталу та обґрунтувати його місце в забезпеченні модернізації вітчизняної економіки;
- довести, що капіталізація синтезованого капіталу є умовою розвитку регіону.

Оперування категоріями «людський капітал», «інтелектуальний капітал» та «соціальний капітал» окремо не відповідає сутності комплексного підходу, що зумовлює, на нашу думку, необхідність введення категорії «синтезований капітал», якій генерується трудовими ресурсами країни та акумулює в собі зазначені вище різновиди капіталу.

Синтезований капітал належить людині, яка на макрорівні розглядається через призму трудових ресурсів країни. З *одного боку*, враховуючи значний обсяг населення національної держави, можна припустити, що трудовий ресурс має більш ємний потенціал, що дозволяє вважати його менш обмеженим, ніж інші, але невичерпних ресурсів в природі не існує. З *іншого боку*, на основі того, що люди проживають, навчаються та працюють в різних умовах, по-різному сприймають та генерують інформацію, мають неоднакові здібності, майстерність, креативність, вважаємо, що процеси акумулювання синтезованого капіталу є нерівномірними, як і процеси його нагромадження: у великих містах з переважаючою кількістю вищих навчальних закладів більш інтенсивно, ніж в невеликих та сільській місцевості. Безперечно, таке нагромадження піддається певній логіці: адже відсутній цільовий розподіл випускників вузів і має місце низький рівень як матеріальної, так і нематеріальної мотивації до зайнятості висококваліфікованих спеціалістів в невеликих містах та в сільській місцевості та ін.

Капіталізація, у свою чергу, є складною та багатоаспектною категорією. Незважаючи на те, що визначення капіталізації як процесу перетворення додаткової вартості у капітал було запропоновано К. Марксом, сучасні особливості господарювання зумовлюють новітнє бачення капіталізації та збагачення змісту даної дефініції. Це пов'язане з тим, що еволюція розвитку суспільства супроводжується поширенням уявлень про головні чинники виробництва. Поряд із землею, працею, капіталом постають такі його види як людський, інтелектуальний та соціальний. Урахування факту обмеженості матеріальних ресурсів та зростання їх вартості в світі зумовлює посилення уваги до зазначених видів капіталу як поодиночі, так і у синтезованому вигляді. Справа в тому, що наше суспільство перебуває в перехідному

Секція 1. Науково-практичні проблеми соціально-економічного розвитку України та її регіонів

стані до економіки знань, коли синтезований (людський, інтелектуальний та соціальний) капітал, втілений у технології та бізнес-процесах, створює засади збільшення рівня нематеріального виробництва в країні.

У Великому економічному словнику капіталізація визначається як: перетворення додаткової вартості у капітал; розрахунок цінності майна за доходом, який воно приносить; перетворення доходу в капітал, тобто використання доходу на розширення бізнесу; віднесення витрат на прирощення капітальних активів, а не на витрати звітного періоду [1]. Зосередимо увагу на перетворенні додаткової вартості на капітал та використанні доходу на розширення бізнесу, оскільки мова йде про синтезований капітал, формування та ефективне використання якого можливе за умови безперервного розвитку трудового потенціалу (навчання, підвищення кваліфікації, набуття компетентностей, самонавчання), створення підґрунтя для розширеного відтворення шляхом збільшення прожиткового мінімуму та зростання розміру заробітних плат, удосконалення нормативно-законодавчої бази суспільства.

На макро- та мезорівнях процес капіталізації розглядається як виробниче використання національного доходу та доходу регіону в цілому. На нашу думку вірним буде те, що капіталізація являє собою систему господарювання, яка забезпечує розширене відтворення активів, матеріальних та інших, що сприяє росту національної економіки [2, с. 90]. Капіталізація як узагальнений показник не лише характеризує стан об'єкту господарювання, а й визначає темпи розвитку економіки країни в цілому, рівень добробуту населення та якість його життя.

Таким чином, успішна реалізація стратегії розвитку країни та її регіонів передбачає створення умов для такої капіталізації, яка дозволяє максимально ефективно використовувати наявний синтезований (людський, інтелектуальний та соціальний) капітал. Зазначене втілено у змісті положень стратегії розвитку держави, зокрема у пріоритетному завданні створення галузі управління розвитком та капіталізацією людського потенціалу територій.

Література

1. Большой экономический словарь / Под ред. А. Н. Азраиляна – 3-е издание стереотипное. – Институт новой экономики, 1998. – 864 с.
2. Капитализация экономики: проблемы и перспективы. Материалы семинара (ч. 2). [Электронный ресурс]. – Режим доступа http://www.ief.org.ua/IEF_rus/ET/Kapitalizaciya306.pdf

УДК 658.81:005.346

МАРКЕТИНГОВЕ УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА: ЛОГІКА ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ГЛОБАЛІЗАЦІЙНІ ВИКЛИКИ

Березовський Кирило Михайлович, аспірант кафедри бухгалтерського обліку,
Харківський національний економічний університет

В останні роки майже всі наукові дослідження розглядають діяльність промислових підприємств в контексті подолання негативних наслідків світової фінансово-економічної кризи. Як правило, при цьому аспекти маркетингової діяльності товаровиробників представлялися через призму адаптування до ускладнення умов господарювання. Це не є цілком вірним підходом. Саме маркетинг слід розглядати як головний інструмент антикризового управління підприємства, оскільки прогнозування та управління виведеною на ринок споживчою цінністю дозволяє підприємству не потрапити на траєкторію кризового розвитку. Зрозуміло, що подібний підхід до розуміння маркетингу вимагає зміни в його організації та підпорядкуванні всіх підсистем підприємства маркетинговій парадигмі.

Для забезпечення означеного підпорядкування автором пропонується врахувати вимоги стандартів архітектурного представлення підприємства (ISO 42010) та стандартів виділення практик (устойних моделей поведінки) життєвого циклу підприємства (ISO 15288). Означені стандарти використовуються при проектуванні підприємства як системного об'єкта. Відповідно кожна виділена практика має орієнтуватися на забезпечення реалізації й підтримку цілей маркетинг-міксу підприємства (тут можна казати про доречність організації маркетингового управління через сукупність практик життєвого циклу підприємства).

Формуючи таке архітектурне представлення підприємства з виділенням практик його життєвого циклу слід, по-перше, враховувати наявні відмінності маркетингу промислової продукції. По-друге, слід передбачити обмеженість ресурсів окремого підприємства для виходу на зарубіжні ринки (тим паче на глобальний ринок декількох країн). Тут потрібно передбачити розгортання архітектурних проєкцій на декілька суб'єктів господарювання, які утворюють подібну споживчу цінність. Для такого врахування автором пропонується організацію маркетингового управління базувати на позиціонуванні підприємства у двох континуумах: «проста угода – стратегічний альянс» (визначає підхід до алокації ресурсів) та «присутність й захист на місцевому ринку – взаємодія із глобальним ринковим середовищем» (визначає форму маркетингового управління).

За головну мету означеного підпорядкування практик життєвого циклу підприємств принципам маркетингу пропонується обрати забезпечення відповідності маркетингового потенціалу вимогам споживачів до необхідної ним цінності. При цьому дані вимоги корегуються на рівень об'єктивного зменшення потенціалу підприємства під час його функціонування у кризових умовах. Прийняття даного положення дозволяє представити показник достатності маркетингового потенціалу підприємства для задоволення ринкового попиту як основу вироблення стратегій корпоративного та функціонального рівнів. Складність розрахунку такого показника може бути нівельована через проведення оцінки маркетингового потенціалу системою нечітких множин. Такий підхід повністю відповідає об'єктивній необхідності переходу до циклічного нелінійного управління маркетингом.

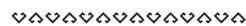
Орієнтація на показник відповідності потенціалу дозволяє розвинути підхід до формування маркетингової стратегії, адаптованої до викликів глобалізації (стратегія тут диференціюється в залежності від виходу чи невиходу підприємства на зарубіжні ринки та потреби захисту ринкових позицій на національному ринку від конкурентів з глобального середовища). Формалізувати такі стратегії пропонується формуванням системи матриць портфельного аналізу, однією зі сторін яких буде рівень відповідності потенціалу, а іншою – будуть параметри наявності у підприємства конкурентних пере-

Секція 1. Науково-практичні проблеми соціально-економічного розвитку України та її регіонів

ваг, ворожості ринку, спроможності до інтеграції, швидкості розвитку кризових тенденцій на ринку, якості продукції, динамічності розвитку бізнесу, унікальності запитів споживачів щодо наданої ринку цінності, консолідованості ресурсів тощо.

Авторською пропозицією є об'єднання вказаних матриць у єдиний профіль маркетингово-конкурентної стратегії (отримується співвіднесенням сегментів різних матриць, що становлять різні варіанти стратегічних рішень, які може приймати підприємство). За умови формування подібного профілю можна передбачити різні форми реалізації маркетингового управління та формування стратегій маркетинг-міксу (в залежності від профілю стратегій обиратимуться структурно організація системи маркетингового управління). При цьому конури зворотних зв'язків такої системи маркетингового управління мають ґрунтуватися на певному інформаційному забезпеченні. Тут нами пропонується інтегрувати маркетингове управління з процедурами пошуку й ідентифікації знань (у даному випадку знань про поведінку споживачів та про асоціативні правила прийняття ними рішень). Більш того, пошук таких знань доречно будувати на інструментарії конкурентної розвідки (у разі її трактування не як засобів «силового» впливу на об'єкт, а як інструмента консолідації інформації). Доречним тут стане й використання інструментів бенчмаркінгу для пошуку напрямків розвитку підприємства чи для визначення бажаної конфігурації профілю його маркетингово-конкурентної стратегії.

Отже, в основу організації маркетингового управління ставимо доречність використання архітектурного підходу. Зрозуміло, він має певні особливості по відношенню до промислового підприємства на глобальному ринку. Орієнтуючись на ці особливості наголосимо наступне: орієнтація промислових ринків на так звану B2B-взаємодію актуалізує використання сервісно-орієнтованого підходу, коли сервіси розподіляються вздовж ланцюга створення цінності; непередбачуваність середовища господарювання вимагає представлення архітектоники підприємства через структуру потоку подій (при цьому слід врахувати прояв ізоморфізму в маркетинговому управлінні, коли різні суб'єкти надаватимуть подібну за параметрами споживчу цінність), у відповідності до якого визначатимуться напрямки забезпечення стратегічної відповідності підприємства. Прийняття архітектурного підходу також дозволяє представити діяльність системи маркетингового управління через перерозподіл ресурсів, що забезпечують реалізацію сервісів. При цьому можна запропонувати збагатити сервісно-орієнтований підхід набутками категорійною менеджменту через утворення матриць «сервіси – категорії».

УДК 330.342 + 332.1

ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ НАНОПРОДУКТІВ В ЕНЕРГЕТИЦІ**Бунтов Іван Юрійович**, здобувач,

Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України (м. Харків)

Хронологія подій у сфері розробки нанотехнологій говорить про їх «вибуховий» розвиток і прояв ефекту «доміно» практично у всіх галузях науки й техніки. У міру досягнення основних властивостей наносвіту й відкриття нових нанотехнологій вчені й інженери знаходять нові сфери їхнього застосування. Так, якщо в 1960-ті роки вчені пророкували прихід ери нанотехнологій через 300 – 500 рр., то за сьогоднішніми оцінками цей період наступить уже всього через 50 років, тобто за життя одного покоління [1].

В документах державної програми США «Національна нанотехнологічна ініціатива» приведено розгорнуте визначення, сформульоване авторитетними спеціалістами: «Нанотехнології – це дослідження і технологічні розробки на атомарному, молекулярному або макромолекулярному рівні в шкалі розмірів приблизно від 1 до 100 нм, що проводяться для одержання фундаментальних знань про природу явищ і властивостей матеріалів в наношкالی, а також для створення і використання структур, приладів і систем, які володіють новими якостями завдяки своїм малим розмірам. Нанотехнологічні дослідження і розробки включають маніпуляції, що контролюються, нанорозмірними структурами та їх інтеграцію в більш крупні компоненти, системи і архітектури» [2].

У центрі досліджень, проведених вченими в енергетичній сфері, сьогодні постають проблеми генерування (перетворення, виробництва) енергії, її нагромадження, передачі, а також збереження. До основних галузей використання нанотехнологій в енергетиці відносять [3]:

- виробництво синтетичного вуглеводневого палива;
- перетворення сонячної енергії;
- виробництво етанолу;
- переробку нафтопродуктів;
- паливні елементи;
- батареї та інші акумулятори енергії;
- перенесення і розподіл енергії;
- виробництво водню;
- світлодіоди.

Найбільш перспективними напрямками у сфері перетворення й генерації енергії є фотовольтаїки (сонячні елементи), перетворення водню (паливні елементи), термоелектрика (термоелектричні устрої), удосконалювання вуглеводної енергетики (каталізатори, добавки). За даними The Global Technology Revolution 2020, In-Depth Analyses 2006, тільки дешева сонячна енергетика включена міжнародними експертами в перелік 16 найперспективніших технологій 2020 року [4, с. 188 – 190].

У сфері розподілу, передачі, акумулювання й зберігання енергії найбільш перспективними можливостями застосування наноматеріалів і нанотехнологій є високоефективні провідні системи (дроти, трансформатори й інші устрої), а також акумулятори, що перезаряджаються, і суперконденсатори.

Одним із завдань нанотехнологій є розробка наноструктурних електротехнічних дротів нового класу для різних ліній електропередач із надвисокою міцністю (на рівні сталі 1200 – 1500 МПа) і електропровідністю (на рівні 60 – 75% від електропровідності чистої міді) з нанометричним рівнем дисперсності мікроструктури. До таких розробок відносять наноконпозиційні електричні дроти з ви-

Секція 1. Науково-практичні проблеми соціально-економічного розвитку України та її регіонів

сокою міцністю і електропровідністю, що складаються з волокон срібла, які розподілені в матриці міді, а також надміцні високопровідні кабелі на основі інтерметалідів.

Ще одним завданням є розробка і виробництво спеціальних матеріалів, що проводять, для радіоелектронної техніки і майбутніх манометричних пристроїв. До таких розробок відносяться: нанопроволока на основі окису індію; ультратонкі дроти на основі частинок золота; наноструктурні композиційні надпровідники NbTi з низькими енергетичними витратами у магнітних полях, що швидко змінюються, для магнітних систем синхротронів SIS-100 і SIS-300 міжнародного проекту FAIR; термомарна проволока для високочутливих вимірювань температури на основі наноструктурованого сплаву нікелю тощо.

При розробці нових конструкцій акумуляторних батарей і суперконденсаторів очікується, що наноматеріали матимуть вирішальне значення при розв'язанні таких основних завдань [4]:

- збільшення щільності енергії і потужності, в тому числі для класичних батарей;
- покращення показників тривалості і ефективності циклу перезарядження батарей;
- підвищення загального терміну служби (циклів «заряд – розрядження»);
- зниження токсичності матеріалів, що застосовуються;
- зниження вибухонебезпечності і пожежонебезпечності.

Батареї на основі нанопроволок, про які стало відомо у 2007 р., призвели до значного зменшення розмірів, значного збільшення щільності енергії і потужності, продовження терміну служби і дуже скоро можуть замінити літій-іонні батареї, що використовуються в ноутбуках, стільникових телефонах та інших електронних пристроях. Так, вже сьогодні вчені інституту м. Тулса (США) винайшли батареї розміром 1 мкм, які чудово підійдуть до живлення крихітних роботів. У наукових інститутах розвинених країн проходять фінальні стадії експериментів зі створення вуглецевих електродів на основі одностінних наноріжків (особливого різновиду нанотрубок) для метанолових паливних елементів, здатних забезпечувати десятки годин безперервної роботи мобільних нанопристроїв [2, с. 260].

В енергозбереженні найбільш значущі й високоефективні сфери застосування нанотехнологій відкриваються при виробництві матеріалів і устроїв для поліпшення теплоізоляції (аерогелі, «розумне» скло), більш ефективного й економічного освітлення (світлодіоди на основі полімерної органіки OLED), використання традиційного вуглеводного палива (каталізatori), а також при створенні більш легких матеріалів у машинобудуванні й транспорті.

Головне призначення теплоізоляції – зниження швидкості теплопередачі (фактично тепловитрат) внаслідок теплопровідності, конвекції і теплового випромінювання, а також будь-якої комбінації цих енергетичних процесів. Зменшення тепловитрат можна здійснити двома способами: застосуванням високопористого матеріалу, що утримує газообразні речовини (повітря або інше середовище) і попереджає конвекцію; використанням покриттів для відбиття випромінювання різного походження (в основному, інфрачервоного спектру) як іззовні, так і всередині приміщень. Сьогодні розроблені нові прозорі аерогелі, які можна застосовувати як світлопроникальний і одночасно ізоляційний матеріал для покриттів у сонячних колекторах. Наприклад, аероскло (нанокомпозитні кремнієві аерогелі) має низьку провідність, низьку щільність твердих часток і високу діелектричну проникність, що робить їх одним з найкращих світлопроникальних ізоляційних матеріалів.

Крім того, для підвищення енергозбереження можна використовувати «розумне зашклення» приміщень, спроможне реагувати на зміни у освітленні і температурі навколишнього середовища відповідною зміною прозорості і теплопровідності.

Значну економію електричної енергії може дати тотальний перехід на газорозрядні лампи денного світла, особливо на світлодіодну техніку. Значний інтерес представляють розробки органічних світлодіодів OLED, які засновані на різних формах зеленого флуоресцентного білку (GFD). В перспективі

GFD можуть бути використані при створенні моніторів, телевізорів, різних дисплеїв тощо, що повністю безпечні для навколишнього середовища і потребують зовсім незначну кількість енергії.

Таким чином, сьогодні нанотехнології вже зачіпають і можуть докорінно змінити медицину і біотехнології, енергетику, електроніку, обробну промисловість й багато інших галузей економік країн світу. Перехід до нанотехнологій, а саме до атомного конструювання будь-яких матеріалів, надає найважливіший результат – дематеріалізацію виробництва і різке якісне зменшення енерго- і ресурсоемності в тому числі за рахунок розвитку «нової» енергетики.

Література

1. Кизим М. О., Матюшенко І. Ю. Перспективи розвитку і комерціалізації нанотехнологій в економіках країн світу та України: монографія / М. О. Кизим, І. Ю. Матюшенко. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2011. – 392 с.
2. The National Nanotechnology Initiative Strategic Plan, December 2004 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.nano.gov/NNI_Strategic_Plan_2004.pdf
3. Рынок нано: от нанотехнологий – к нанопродуктам / Г. Л. Азоев и др.; под. ред. Г. Л. Азоева. – М.: БИНОМ. Лаборатория знаний, 2011. – 319 с.
4. Балабанов В. И. Нанотехнологии: правда и вымысел / Виктор Балабанов, Иван Балабанов.– М.: Эксмо, 2010. – 384 с.

НАЦИОНАЛЬНАЯ СТРАТЕГИЯ РЕГИОНАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ ПОЛЬШИ 2010–2020

Вацьковски Казимеж Станиславович, докт. экон. наук, профессор, Постоянный Представитель Польской академии наук при Российской академии наук (Польша),

Гордуенко Лариса Юрьевна, канд. экон. наук, доцент кафедры публичного администрирования и региональной экономики, Харьковский национальный экономический университет

Национальная стратегия регионального развития Польши (НСРРП), принятая Советом Министров 13.07.2010 г. [1], направлена на реализацию новой региональной политики, целью которой является эффективное использование специфических региональных и территориальных потенциалов развития для достижения целей развития страны – роста, занятости и сплоченности в долгосрочной перспективе.

НСРРП определены три детальные цели до 2020 г.:

1. Поддержка роста конкурентоспособности регионов;
2. Развитие территориальной сплоченности и противостояние маргинальным процессам на проблемных территориях;
3. Создание условий для результативной, эффективной и партнерской реализации действий по развитию территорий.

НСРРП разработана согласно политике территориального развития ЕС и потребностей по модернизации и развитию Польши, определенными «Польша 2030» [2].

Для более полного использования конкурентных преимуществ и максимизации эффективности в рамках НСРРП региональная политика будет направлена на те сферы, которые дадут наибольшие шансы улучшения конкурентоспособности страны на международном уровне, то есть в первую очередь на наиболее важные городские районы.

В рамках поддержки сплоченности НСРРП предусматривает дополнительную поддержку мер по противодействию маргинализации наиболее слабых районов, которые сами не в состоянии ускорить свое развитие. В частности, предусматриваются меры ликвидации диспропорций по обеспечению доступа к публичным продуктам и услугам, а также осуществлению процессов реструктуризации, обеспечивающие внедрение и использование внутренних ресурсов.

Реализация третьей цели направлена на обеспечение эффективности и достигается путем модернизации системы управления политикой развития в Польше в направлении улучшения координации действий, направленных на развитие, увеличения сотрудничества между разными уровнями публичной власти, а также увеличения общественной активности в сфере региональной политики.

Основными направлениями реализации указанных выше стратегических целей НСРРП являются:

- переход от региональной политики, представляющей собой, прежде всего, канал перераспределения средств к политике, направленной на использование внутренних потенциалов всех территорий на достижение целей развития страны – обеспечение роста, занятости и сплоченности;
- отход от разделения на политику интер- и интраврегиональную в пользу одной, общей политики, определяющей по отношению к территориям цели для всех публичных субъектов;
- стимулирование конкурентоспособности в масштабе региональном, национальном и международном, а также поддержка распространения процессов развития из наиболее быстро развивающихся центров на остальные районы страны;
- увеличение территориальной сплоченности как на национальном, так и региональном уровне, в том числе путем создания функциональных взаимосвязей между воеводскими городами и их

региональным окружением, в том числе между городами и сельскими районами, а также путем активного противостояния маргинализации наиболее отсталых районов и ограничения диспропорций в развитии между отдельными воеводствами;

- достижение наибольшей эффективности в действиях по реализации региональной политики посредством концентрации интервенции региональной политики на выбранных тематических и территориальных областях (областях стратегической интервенции);
- внедрение комплексной системы интеграции и координации публичных политик, имеющих значительное территориальное влияние, с целями региональной политики, намеченными для отдельных территорий;
- отход от сильно централизованной модели осуществления власти (*top-down*) в пользу усиления многоуровневой системы управления (*multi-level-governance*), в частности, путем внедрения нового инструмента партнерства и координации действий территориальной направленности – территориального контакта;
- рационализация системы управления и финансирования публичных политик посредством определения наиболее эффективного уровня предоставления публичных услуг;
- увеличение эффективности региональной политики, в частности, посредством внедрения широкого применения принципа обусловленности и механизмов конкуренции в доступе к публичным средствам на основе реализации принятых материальных показателей;
- перемоделирование системы финансирования региональной политики на основе Многолетнего Государственного Финансового Плана и территориальных контрактов.

Таким образом, новая региональная политика Польши направлена на внедрение и материализацию изменений, опираясь на новую парадигму региональной политики. Изменения по отношению к предшествующей региональной политике в Польше лежат в сфере укрепления роли и ранга региональной политики как политики, реализующей наиболее важные действия по развитию, предпринимаемые как по отношению к территории Польши и направляющие действия по развитию, предпринимаемые в рамках других публичных политик, так и к новому подходу к принципам, целям и системе реализации региональной политики, в том числе на разделении компетенции и инструментов ее реализации.

НСРРП разработана на период с 2010 по 2020 гг. Такой временной горизонт рассчитан на постепенное внедрение предложенных инструментов, имеющих институционально-правовой характер, и одновременное обеспечение их использования при программировании действий по совместному финансированию в рамках очередной финансовой перспективы ЕС, охватывающей, вероятней всего, 2014–2020 гг.

Таким образом, НСРРП, разработанная в рамках новой региональной парадигмы, основывается на 1) усилении конкурентоспособности регионов и разблокировании процессов роста посредством более полного использования конкурентных преимуществ и потенциалов развития; 2) отхода от модели краткосрочных сверху предоставляемых дотаций «для наименее привилегированных районов» к модели многолетних децентрализованных политик развития, направленных на поддержку всех регионов; 3) отхода от политики распределения к селективному (сконцентрированному) инвестированию.

Литература

1. Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary wiejskie / Dokument przyjęty przez Rade Ministrów dnia 13 lipca 2010 r. – W-wa. – 2010. – 201 s.
2. Polska 2030: Wyzwania Rozwojowe. W-wa: Kancelaria Prezesa Rady Ministrów, 2009. – 390 s.

УДК 005.591.6:330.341.1

ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

Винокурова Ольга Ігорівна, аспірантка,
Харківський національний економічний університет

В умовах модернізації економіки актуалізується проблема формування та розвитку інноваційного потенціалу вітчизняних підприємств. Сучасні ринкові умови господарювання ставлять перед суб'єктами господарювання принципово нові проблеми, вирішення яких дозволить досягнути та утримувати конкурентні позиції на ринку. У зв'язку з цим актуалізується проблематика використання можливостей підприємств. Кризові явища в економіці України спонукають до формування принципово нових підходів щодо формування інноваційного потенціалу організації. Тому однією з вирішальних умов подальшого розвитку вітчизняної економіки є активізація інноваційної діяльності на підприємствах.

Дослідженню проблематики формування інноваційного потенціалу підприємства присвячені праці вчених, як: Є. І. Бойко, А. С. Гальчинський, І. З. Должанський, О. Є. Кузьмін, О. О. Лапко, Н. І. Чухрай.

У працях цих та інших вчених достатньо глибоко проаналізовано сутність інноваційного потенціалу підприємства, його структуру, методи формування та оцінки, але питання розвитку інноваційного потенціалу підприємства в умовах модернізації економіки залишаються невирішеними, тому метою даного дослідження є визначення чинників, що впливають на інноваційний потенціал діяльності підприємства.

Комплексною характеристикою спроможності підприємства до інноваційної діяльності є його інноваційний потенціал. Інноваційний потенціал розуміється як економічні можливості щодо ефективного залучення нових технологій в господарський обіг. Він є сукупністю інноваційних ресурсів, які перебувають у взаємозв'язку, й певних чинників, які створюють необхідні умови для оптимального їх використання задля досягнення відповідних орієнтирів інноваційної діяльності та підвищення конкурентоспроможності підприємства в цілому [1].

Інноваційний потенціал формується за допомогою двох складових:

- 1) матеріальної складової – інноваційного потенціалу матеріальних ресурсів;
- 2) нематеріальної складової – інтелектуального потенціалу.

Кожна складова інноваційного потенціалу має специфічні цілі використання та розвитку, перебуває під впливом різних чинників та може бути зарахованою як до сильних, так і до слабких ознак підприємства.

До матеріальної складової інноваційного потенціалу підприємства належать основні та оборотні засоби, до інтелектуальної складової належать нематеріальні активи, маркетингові ресурси, управлінські інфраструктурні ресурси, трудові ресурси. До основних засобів матеріальної складової інноваційного потенціалу підприємства зараховують матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання під час виробництва або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних та соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше одного року. Це машини, обладнання, транспортні засоби, інструменти та прилади.

До оборотних активів належать виробничі запаси, незавершене виробництво, готова продукція, дебіторська заборгованість, грошові кошти тощо, які залучаються під час інноваційної діяльності та визначають, насамперед, фінансові та товарно-матеріальні потоки супроводження інновацій.

Традиційно вважають саме матеріальні ресурси основою формування інноваційного потенціалу підприємства. Ця концепція не є актуальною, оскільки в часи стрімкого розвитку науково-технічного прогресу, інформатизації суспільства на перше місце виходять нематеріальні активи. Інтелектуальний капітал стає фундаментом створення потенціалу підприємства, який дає змогу здійснювати інноваційну діяльність. Як свідчить практика господарювання вітчизняних підприємств, у структурі майна нематеріальні активи займають незначну частку, тоді як основні фонди, як складова матеріальних активів, морально застаріли. Фізичне та моральне зношення основних засобів подекуди сягає 80% структури майна підприємств [2].

Існує ще один чинник, котрий впливає на успішне формування інноваційного потенціалу діяльності підприємства, – це використання творчих здібностей колективу. Основними умовами можна вважати такі: підтримка інноваційної діяльності з боку керівництва; сприяння в експериментаторстві, новаторстві; використання комплексних мотиваційних систем; високий рівень і постійне вдосконалення комунікацій з іншими підрозділами; застосування стилю, який називається участю в управлінні. Внутрішнє інноваційне середовище на підприємстві повинне забезпечувати сприйнятливність персоналу до нових ідей, їхню готовність і здатність підтримувати і реалізувати нововведення.

Чим раніше буде досягнуто рішення про впровадження або чим більше освоєно нововведень до даного моменту часу, тим вище сприйнятливність працівника або підприємства до інновацій. Сприйнятливність підприємства до інновацій визначається сукупністю особово-психологічних характеристик працівників підприємства, характеристик організаційної структури (структурні змінні) та характеристик зовнішнього оточення.

Принцип стимулювання творчої праці працівників сприятиме прискоренню генерації і впровадження перспективних ідей, що дозволить істотно активізувати інноваційну діяльність підприємств, і на цій основі дозволить підвищити загальну ефективність виробництва. Але, окрім основної мети, за допомогою цієї системи вирішується ще ряд специфічних завдань: створиться можливість і стимул для творчого зростання співробітників за допомогою кар'єрного росту; виникає можливість для виникнення міжособової конкуренції між співробітниками з різними науковими спеціальностями; вдається закріпити висококваліфіковані наукові кадри на підприємстві [3].

Отже, визначення чинників інноваційного потенціалу підприємства є підґрунтям ефективного вибору інноваційно-інвестиційної стратегії розвитку виробництва. Утворювальними чинниками інноваційного потенціалу є матеріальний, інтелектуальний потенціали, а також ефективне використання творчих здібностей колективу, які визначають стан інноваційних можливостей підприємства в певний період. Вони дозволяють підприємству ефективно функціонувати, йти в ногу з ринком, пропонують споживачам якісну продукцію, завойовують ринок новинками та розробляють ефективні стратегії розвитку.

Література

1. Трусова А. І., Мешков А. В. Підвищення інноваційного потенціалу підприємства. Збірка матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів і молодих вчених «Сучасний стан і проблеми інвестиційного розвитку». – Донецьк, 2009. – С. 282–284.
2. Чухрай Н. І. Формування інноваційного потенціалу підприємства: маркетингове та логістичне забезпечення: Монографія. – Львів, Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2002. – 186 с.
3. Должанський І. З., Загорна Т. О. та ін. Управління потенціалом підприємства: Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 362 с.

УДК 3315.024

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПОЛІТИКИ ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ

Вірван Ірина Володимирівна, слухач магістратури державного управління за спеціальністю 8.150101 «Державна служба» спеціалізації «Адміністративний менеджмент» заочної форми навчання, Харківський національний економічний університет

Процеси, що відбуваються в економіці України, свідчать про згортання виробництва, яке набуло масового нерегульованого характеру. Це явище ускладнюється процесами реформування власності, як наслідок – послаблення державного контролю за діяльністю підприємств, що не є державними, або мають частку державної власності.

Складна ситуація в економіці викликала значне звільнення робочої сили, появу прихованого безробіття, створила складні умови формування ринку праці, як на державному, так і на регіональних рівнях.

Поглиблення процесів переходу до ринкової економіки змушує вносити суттєві корективи в наявний механізм управління зайнятістю населення, що породжує цілу низку проблем, розв'язання яких потребує принципово нових підходів до їх практичної реалізації. Тому зараз навколо цього питання багато різних суперечок.

Сучасні соціальні процеси на ринку праці та зміни на ньому відбуваються значною мірою під впливом структурних зрушень в економіці, при їх дослідженні необхідно враховувати спрямованість структурної перебудови, її вплив на ці процеси. У зв'язку з цим методологічні підходи до розв'язання досліджуваної проблеми полягають в обґрунтуванні критеріїв ефективності та визначенні чинників структурної модернізації економіки, що впливають на розвиток регіональних ринків праці; дослідженні основних напрямів їх впливу на кон'юнктуру ринку праці; оцінці результатів трансформації ринку праці внаслідок структурної модернізації економіки; обґрунтуванні заходів щодо запобігання негативним соціальним наслідкам структурних зрушень.

Для подолання негативних явищ у сфері зайнятості населення та регулювання ринку праці необхідно:

- Вжити заходів щодо реформування ринку праці;
- Створити сприятливі умови для забезпечення продуктивної вільно вибраної зайнятості;
- Забезпечити державну підтримку високої мобільності робочої сили;
- Запобігти масовому безробіттю, яке виникає внаслідок структурних змін в економіці;
- Розробити конкретні заходи щодо соціального захисту працівників у разі банкрутства підприємств;
- Сприяти соціальному захисту неконкурентоспроможних верств населення;
- Запобігти перетворенню безробіття на довгостроковий застійний період, сприяти швидкому працевлаштуванню безробітних громадян.

Дослідження, проведені в цій роботі, на цьому не закінчуються, тому що питання зайнятості населення нині знаходяться в епіцентрі економічного і соціально-політичного розгляду майже всіх країн світу. На перше місце в суспільному житті повинна вийти людина з її потребами, а економіка повинна стати головним засобом реалізації цих потреб. Соціально орієнтована ринкова економіка потребує активної державної позиції у вирішенні соціальних проблем. Стабілізація економічного розвитку неможлива без формування соціально благополучного суспільства. Поєднання проблем розвитку ринкових відносин з посиленням уваги до соціальних питань створює необхідні передумови для економічного оздоровлення, стабільного становища людини.

УДК 332.1

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПАЛИВНО-ЕНЕРГЕТИЧНОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ

Галушко Борис Павлович, аспірант,
Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України (м. Харків)

У сучасних умовах забезпечення соціально-економічного розвитку України та її регіонів важливе місце посідає паливно-енергетичний комплекс (ПЕК), як одна з найголовніших та невід'ємних складових економіки України, яка впливає на ефективність процесів функціонування держави та забезпечення її життєдіяльності. З метою підвищення конкурентоспроможності національної економіки України першочергового вирішення набуває питання стосовно підвищення енергетичної безпеки держави. Тому аналіз особливостей розвитку паливно-енергетичного комплексу в Україні є своєчасним та актуальним.

Вагомий внесок у дослідження проблем та перспектив розвитку ПЕК України та її регіонів зробили такі вчені-науковці, як Галуєв І. [1], Гізатуліна О. [2], Дейнека О. [3], Маляренко В. [4], Тищук Т. [5], Чукаєва І. [6] та інші. Метою роботи є визначення особливостей розвитку паливно-енергетичного комплексу. Об'єкт дослідження – паливно-енергетичний комплекс України, предмет – тенденції функціонування ПЕК.

Паливно-енергетичний комплекс, як важлива частина національної економіки, складається з двох економічно самостійних галузей: електроенергетики і паливної промисловості. Електроенергетична промисловість охоплює сукупність процесів виробництва, транспортування і розподілу електричної і теплової енергії на АЕС, ТЕС, ГЕС та гідроаккумуляційних електростанціях (ГАЕС) з використанням ліній електропередач, електричних і теплових мереж [4, с. 9]. До паливної промисловості відносяться: вугільна, нафтова, газова. Основні показники діяльності ПЕК України подано у табл. 1.

Таблиця 1

Основні показники діяльності ПЕК України (складено за [7])

Показники	січень 2010 р.	січень 2011 р.	січень 2012 р.	Відносне відхилення, %	
				2011/2010	2012/2011
Виробництво електроенергії (млрд кВт·г)	18,45	18,36	18,4	99,51	100,22
Споживання електроенергії (млрд кВт·г)	17,89	18,14	13,8	101,40	76,07
Видобуток природного газу (млн куб. м)	1757,5	1733,2	1745,5	98,62	100,71
Загальне споживання газу (млн куб. м)	6548,4	6687,8	7733,6	102,13	115,64
Видобуток нафти з газовим конденсатом (тис. тонн)	311,6	284,3	282,4	91,24	99,33
Виробництво основних нафтопродуктів (тис. тонн):					
бензин	261,2	214,3	249,4	82,04	116,38
дизельне паливо	266,9	220,3	188,9	82,54	85,75
мазут	269,4	177,7	175,2	65,96	98,59
Видобуток вугілля (тис. тонн)	5966,7	6520,4	7 171,8	109,28	109,99
Споживання вугілля (тис. тонн)	4483,7	4981,9	4 776,5	111,11	95,88

Результати діяльності підприємств ПЕК за січень 2010 – 2012 рр. свідчать про те, що обсяг виробництва електроенергії електростанціями, які входять до Об'єднаної енергетичної системи України, знаходиться майже на одному рівні – 18,4 млрд кВт г протягом трьох років. У січні 2012 р. на

Секція 1. Науково-практичні проблеми соціально-економічного розвитку України та її регіонів

відміну від 2011 р. зменшено споживання електроенергії на 76,07 %. Слід зазначити, що споживання електроенергії (нетто) галузями національної економіки та населенням протягом 2011 року становить 150 768,3 млн кВт·г, що на 3 284,9 млн кВт·г (або на 2,2%) більше аналогічного показника 2010 року. Це відбулося, переважно, за рахунок збільшення обсягу споживання електричної енергії хімічною і нафтохімічною (на 17,3 %), машинобудівною (на 7,3 %) та іншою (на 7,5 %) промисловістю, транспортом (на 4,6 %) та населенням (на 2,1 %) [7].

Що стосується видобутку природного газу, то у січні 2012 р. він зріс несуттєво і в основному за рахунок діяльності спільних та недержавних підприємств. Збільшення загального споживання газу пов'язано скоріше за все з відновленням виробничої діяльності багатьох підприємств після кризових процесів у 2008 – 2009 рр.

Про падіння обсягів виробництва основних нафтопродуктів, а саме дизельного пального та мазуту, свідчать приватизація та роздержавлення нафтопереробних заводів. Необхідно акцентувати увагу на незначному зростанні видобутку нафти, яке відбулося за рахунок спільних підприємств і приватних компаній. Реальний же добуток запасів нафти можливий лише за умов масштабного розроблення Азово-Чорноморського шельфу [8, с. 22].

Таким чином, аналіз основних показників діяльності ПЕК України дозволяє визначити, що сьогодні спостерігається уповільнення розвитку паливно-енергетичного комплексу. Це пояснюється наступними факторами: наявність значної частки імпортованих ресурсів у загальній структурі паливно-енергетичного балансу; використання не альтернативних джерел енергії та сировини у розвитку ПЕК; зношеність матеріально-технічної бази ПЕК тощо. Необхідно зауважити, що подолання цих проблем дозволить підвищити рівень конкурентоспроможності економіки України у контексті розвитку ПЕК. У свою чергу, розвиток ПЕК регіонів України залежить від ефективності механізмів державного регулювання, тому питання оцінки системи державного регулювання паливно-енергетичного комплексу України є предметом подальших досліджень.

Література

1. Галюк І. Б. Державне регулювання розвитку паливно-енергетичного комплексу як складової конкурентної політики держави [Електронний ресурс] / І. Б. Галюк, О. Ю. Мацькевич // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2009. – (Серія : Менеджмент). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/vnulp/Menagement/2009_657/70.pdf]
2. Гізатулліна О. М. Організаційно-економічний механізм державного управління паливно-енергетичним комплексом України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.03 «Економіка і управління національним господарством» / О. М. Гізатулліна. – Харків, 2009. – 20 с.
3. Дейнека О. Г. Управління паливно-енергетичним комплексом України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук : спец. 08.02.03 «Організація управління, планування і регулювання економікою» / О. Г. Дейнека. – Харків, 2005. – 40 с.
4. Маляренко В. А. Енергетичні установки. Загальний курс : Навчальний посібник. – 2-е видання X : «Видавництво САГА», 2008. – 320 с.
5. Тищук Т. А. Економіка України у 2011 році: прогноз динаміки, виклики та ризики / Т. А. Тищук, Ю. М. Харазішвілі, О. В. Іванов; за заг. ред. Я. А. Жаліла. – К. : НІСД, 2011. – 88 с.
6. Чукаєва І. К. Паливний комплекс України: сучасний стан та перспективи розвитку : автореф. на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук : спец. 08.07.01 «Економіка промисловості» / І. К. Чукаєва. – Київ, 2006. – 35 с.
7. Офіційний сайт Міністерства енергетики та вугільної промисловості України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [<http://www.mpe.kmu.gov.ua>]
8. Дарнопих Г. Ю. Паливно-енергетичний комплекс України в умовах глобалізації // Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого. – 2011. – № 2 (5). – С. 19–30.

МАРКЕТИНГОВІ КОМУНІКАЦІЇ У ФОРМУВАННІ ІМІДЖУ МІСТА

Глинський Назар Юрійович, канд. екон. наук, ст. викл. кафедри маркетингу і логістики

Карачевська Надія Андріївна, студентка-бакалавр кафедри маркетингу і логістики,
Національний університет «Львівська політехніка»

Сучасна економіка розвивається такими темпами та у такому напрямі, що її суб'єктами дедалі частіше стають не лише підприємства, а й цілі території, населені пункти (зокрема міста). Це спричиняє появу активної конкуренції між останніми за інвестиції, підприємства, туристів та навіть мешканців. За таких умов великого значення як фактор конкурентоспроможності набуває імідж міста. Під цим поняттям розуміють сукупність емоційних та раціональних уявлень, що виникають із зіставлення усіх якостей території, власного досвіду та досвіду інших людей, чуток, що впливають на створення визначеного образу [1].

Серед елементів іміджу необхідно виділити об'єктивну та суб'єктивну складові. Об'єктивна складова іміджу включає сукупність конкурентних переваг та недоліків міста, що, у поєднанні із фоном комунікаційного середовища про місто, формує суб'єктивне ставлення до нього (суб'єктивна складова).

Щодо конкретних параметрів, котрі входять у об'єктивний вимір поняття «імідж міста», серед них виділяють такі, як якість життя, кадрові ресурси, місцева інфраструктура, рівень розвитку технологій, фінансова основа, практика діяльності контролюючих органів, бізнес-середовище, рівень відкритості місцевої влади [2].

Так звана суб'єктивна надбудова «іміджу міста», як зазначалось вище, формується на основі розповсюдження інформації про нього. Це зумовлює появу нових інструментів управління містом, а саме маркетингові комунікації.

Маркетингові комунікації міста можна сформулювати як набір засобів та інструментів, за допомогою яких місто здійснює комунікації з місцевою громадою, формує свій імідж та передає оточенню інформацію, що характеризує його соціально-економічний профіль, переваги, привабливість, досягнення, наміри, обґрунтування, стратегічні і тактичні рішення [3]. Ця діяльність здійснюється місцевою владою, представленою в українських умовах органом місцевого самоврядування.

Практика показує, що просте копіювання інструментів маркетингу комерційних організацій не завжди є можливим у маркетингу міст. Інструментарій маркетингової політики просування в маркетингу міста є подібним до того, який застосовується у маркетингу товарів широкого вжитку і містить такі складові, як реклама, прямий маркетинг, зв'язки з громадськістю та стимулювання збуту. Особливістю ж його у сфері маркетингу міста є те, що канали комунікацій, залежно від адресатів, матимуть або виключно масовий характер, або ж навпаки – вибіркового.

Можна виділити три основні елементи процесу маркетингових комунікацій. Першим з них є надавач, яким у нашому випадку є орган місцевого самоврядування, що діє самостійно або за підтримки неурядових організацій, бізнес-структур. Другим елементом є предмет маркетингових комунікацій, яким виступає товар міста та його складові. Третім елементом є адресат маркетингових комунікацій.

Як адресатів маркетингових комунікацій можна виділити:

- *користувачі*: потенційні інвестори, туристи, господарюючі суб'єкти, що діють в місті;
- *посередники*: туристичні агентства, туроператори, агентства місцевого розвитку, торгово-промислові палати;
- *контактні аудиторії*: громадські організації, засоби масової інформації, галузеві об'єднання та спілки підприємств [4].

Секція 1. Науково-практичні проблеми соціально-економічного розвитку України та її регіонів

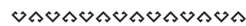
Бажана зворотна реакція з боку трьох визначених груп адресатів (користувачів, посередників і контактних аудиторій) буде різною, а саме:

- у випадку користувачів: вибір на користь пропозиції товару міста серед інших конкурентних пропозицій міст;
- у випадку посередників: взаємовигідне співробітництво;
- у випадку контактних аудиторій: сприяння «продажу» товару міста та формуванню і підтримці його позитивного іміджу.

Водночас, слід зазначити, що маркетингові комунікації мають сенс лише у тому випадку, коли базуються виключно на правдивій та реальній інформації. Перефразовуючи, з певною долею ірраціоналізму можна стверджувати також, що їхня ефективність вимірюється тим, наскільки, коли реальність міста краща, ніж уявлення про нього.

Література

1. Glińska E. Orientacja marketingowa w zarządzaniu miastem / E. Glińska // Gazeta samorządu i administracji. – 2002 – № 2 (98).
2. Bąkowska S. Integracja działań promocyjnych w regionie / S. Bąkowska // Lokalne układy partnerskie. – Szczecin : Uniwersytet Szczeciński, 2004.
3. Ядін Даніель. Міжнародний словник маркетингових термінів / пер. з англ.; за наук. ред. В. М. Савченко, Є. Є. Козлова. – Дніпропетровськ: Баланс Бізнес Букс, 2007.
4. Черная И. П. Маркетинг имиджа как стратегическое направление территориального маркетинга / И. П. Черная // Маркетинг в России и за рубежом, 2002. – № 4.

СУЧАСНІ НАПРЯМИ ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Головко Валерій Анатолійович, аспірант,

Харківський науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України (м. Харків)

Забезпечення ефективності діяльності підприємства залишається найважливішим аспектом в його управлінні. Використання ресурсів та досягнення відповідних цілей та результатів, відношення яких і складає сутність зазначеної категорії, є одними з найголовніших питань сучасного менеджменту. Ефективність дозволяє не лише оцінювати результати діяльності підприємства, але й прогнозувати напрями його розвитку в майбутньому. З іншого боку на практиці для визначення ефективності діяльності підприємства доводиться використовувати велику кількість інформації та показників, що значно ускладнює процес оцінювання. Саме тому розробка та запровадження сучасних систем оцінювання ефективності діяльності підприємства є актуальним та своєчасним завданням.

Ефективність як досліджувана категорія є складною та багатоаспектною. Узагальнюючи всі існуючі підходи [1 – 4] до її розуміння виокремимо основні три: перший – використання витрачених ресурсів, друга – задоволення зацікавлених сторін, третя – досягнення комплексу критеріїв. Для розробки системи оцінювання ефективності діяльності підприємства зупинимося на зазначених підходах. Перелік критеріїв та їх зміст розроблені на основі [3]):

дієвість – міра досягнення поставлених цілей в контексті багатокритеріального підходу до визначення ефективності повинна відображати задоволення окремих цілей зацікавлених сторін;

якість – відповідність підприємства вимогам, специфікаціям та очікуванням;

прибутковість – відношення отриманих зацікавленою стороною вигід до понесених витрат;

економічність – міра використання наявних ресурсів – фактично використаних до запланованих;

якість життя – задоволення соціальних потреб зацікавлених сторін;

конкурентоспроможність – здатність якісно відрізнитися від інших підприємств;

продуктивність – обсяг отриманих результатів за одиницю часу.

Інший підхід стосується зацікавлених сторін [4]. Специфікою взаємодії підприємства із зацікавленими сторонами є їх двусторонність – вони висувують свої вимоги до підприємства і відповідно реагують на вимоги підприємства до них. До зацікавлених груп входять: споживачі (клієнти) і посередники, постачальники й альянси, співробітники і профспілки, інвестори, співтовариства і регулятивні органи. Споживачі забезпечують підприємству реалізацію продукції – тобто її безпосередній дохід та прибуток, які є ключовими показниками оцінки ефективності діяльності. Крім того їх потреби є найважливішим джерелом інформації для подальшого розвитку та вдосконалення продукції, яка випускається підприємством. Постачальники впливають на рівень якості продукції та її ціни через сировину та напівфабрикати, що впливає на її конкурентоспроможність, а отже і на ефективність діяльності підприємства. Вплив співробітників і персоналу підприємства є предметом даного дослідження, який детально буде розглянуто нижче. Профспілки відіграють важливу роль в діяльності підприємств, оскільки регулюють їх взаємини з персоналом. В розвинутих країнах питома вага коштів на оплату праці є найбільшою статтею операційних витрат підприємства, а рівень оплати праці фактично неможливо змінити без врегулювання даного питання із профспілками, включаючи всі інші аспекти соціальної політики, які також займають значний обсяг бюджету підприємства. Інвестори забезпечують підприємство необхідними фінансовими ресурсами, отримуючи за це відповідну винагороду. Відповідно їх зацікавленість в ефективності діяльності підприємства полягає в отриманні прибутку з акцій чи процентів по кредитах.

Секція 1. Науково-практичні проблеми соціально-економічного розвитку України та її регіонів

Регулятивні органи представлені всіма державними та міжнародними організаціями та установами, які мають повноваження для втручання та контролю роботи підприємства. Зацікавленість підприємства у задоволенні цих організацій обумовлена посиленням державного впливу на підприємницьку діяльність та поширенням глобалізаційно-інтеграційних процесів у світовій економіці, що вимагає відповідності продукції та процесів світовим стандартам. У вітчизняній практиці вплив місцевих співтовариств на діяльність підприємств є незначним через недосконалість вітчизняного правового поля, але останнім часом свідомість населення постійно зростає, що спостерігається за кількістю судових позовів зі сторони місцевих мешканців до незаконних забудов, недотримання екологічних норм, вирубки дерев, перебудови архітектурних пам'яток та ін.

Підхід до визначення ефективності через використання витрачених ресурсів реалізується в виборі показників, які відображають інтереси зацікавлених сторін відповідно до зазначених критеріїв. Варто звернути увагу, що критерії «якість» та «якість життя» відображають інтереси зацікавлених сторін, що дає підстави виключити їх зі списку критеріїв для уникнення дублювання функцій. Таким чином, оцінювання ефективності діяльності підприємства пропонується проводити за наступним переліком показників (табл. 1).

Таблиця 1

Показники оцінки ефективності діяльності підприємства

Зацікавлені сторони	Критерії				
	Дієвість	Прибутковість	Економічність	Конкуренто-спроможність	Продуктивність
Інвестори	Коефіцієнт фінансової автономії	Рентабельність інвестицій	Оборотність кредиторської заборгованості	Рівень забезпеченості витрат і зобов'язань	Капіталовіддача
Споживачі й посередники	Кількість рекламаций та претензій в обсязі продаж	Рентабельність операційної діяльності	Рівень отриманої споживачами економії	Доля ринку	Вироблена продукція в одиницю часу
Працівники і профспілки	Рівень плинності персоналу	Рентабельність персоналу	Питома вага витрат на оплату праці	Відношення середньої з/п до середньої по галузі	Продуктивність праці
Постачальники та альянси	Коефіцієнт швидкої ліквідності	Середні витрати на одного постачальника	Оборотність дебіторської заборгованості	Середній стаж роботи з одним постачальником	Коефіцієнт оборотності оборотних коштів
Регулятивні органи	Результати внутрішнього аудиту	Обсяг виплачених штрафів на 1 працівника	Відношення вартості аудиту до обсягу штрафів	Коефіцієнт розвитку управлінського персоналу	Обсяг реалізації продукції / вартість аудиту
Співтовариства	Кількість створених нових робочих місць	Вартість створення одного робочого місця	Рівень інвестицій в місцеву інфраструктуру	Питома вага сукупних соціальних витрат в регіоні	Рівень лояльності місцевого співтовариства

Отже, в результаті проведеного дослідження було уточнено економічну сутність ефективності діяльності підприємства, здійснено класифікацію зазначеної категорії, запропоновано підхід до її визначення на основі поєднання критеріального підходу та концепції зацікавлених сторін, що дозволило сформулювати масив показників, необхідних для подальшого емпіричного дослідження.

Література

1. Гончарук А. Г. Методологічні основи оцінки та управління ефективністю підприємства: Монографія. Наукове видання. / А. Г. Гончарук – Одеса: «Астропринт», 2008 – 288 с.

2. Гибсон Дж. Л. Организации: поведение, структура, процессы / Дж. Л. Гибсон, Д. М. Иванцевич, Д. Х. Доннели-мл.; пер. с англ. – 8-е изд. – М.: ИНФРА-М, 2000. – 662 с.

3. Синк С. Д. Управление производительностью: планирование, измерение и оценка, контроль и повышение / С. Д. Синк. – М.: Прогресс, 1989. – 522 с.

4. Нили Э. Призма эффективности: карта сбалансированных показателей для измерения успеха в бизнесе и управления им / Э. Нили, К. Адамс, М. Кеннерли; пер. с англ. – Днепропетровск: Баланс-клуб, 2003. – 400 с.

НАПРЯМКИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОТРЕБ РОБОТДАВЦІВ

Гончаренко М. Ф., канд. екон. наук, докторант кафедри економіки, організації та планування діяльності підприємств, Харківський національний економічний університет

Аля довготривалого позитивного розвитку економіки України та входження її у світовий економічний простір, ключового значення набувають такі чинники, як рівень підготовки кадрів, й особливо їх компетентність, і рівень розвитку людських ресурсів. Це пов'язано з тим, що ринкова економіка пред'являє підвищені вимоги до якості робочої сили, її освітнього, професійного і кваліфікаційного рівня, росту її соціальної мобільності і як наслідок – ускладнення ситуації на ринку праці.

Розвиток ринкових відносин в економіці, разом з відомими перевагами, породив немало проблем, у тому числі у сфері вищої професійної освіти. Найгострішою проблемою є проблема працевлаштування випускників вищих професійних установ, яка є багатогранною. Її виникнення пов'язане зі структурою підготовки фахівців, що склалася в умовах централізованої планової економіки, і з тими змінами, які відбувалися в економіці країни. Забезпечення збалансованості попиту і пропозиції робочої сили є найважливішим завданням політики зайнятості і одним з основних механізмів вирішення цієї проблеми – взаємодії системи професійної освіти з ринком праці [2 – 3].

Метою роботи є визначення загальних проблем, які пов'язані з визначенням потреб роботодавців щодо компетентностей випускників вищих навчальних закладів.

Велика увага як вітчизняних, так і закордонних вчених приділяється проблемам координації попиту і пропозиції на ринку праці. Ця предметна галузь розглядається в роботах багатьох учених і фахівців-практиків [2]. Проблемам моделювання потреб економіки регіону у випускниках системи вищої професійної освіти присвячені роботи В. А. Гуртової, А. Г. Мезенцевої, О. А. Питухиної, Р. У. Стативко, С. С. Ісаулової та ін.

Проблематиці дослідження ринку освітніх послуг присвячені роботи В. А. Антропової, В. В. Дудникової, О. А. Курак, В. С. Лазаревої, І. А. Майбурової, А. П. Панкрухиної, І. К. Шахриманьян та ін. [2].

Концепція стандартизації і якості вищої професійної освіти розробляється В. І. Байденко, Н. А. Селезневою, В. М. Соколовим, А. І. Субетто, Ю. Г. Татуром, В. А. Болотовим, М. Д. Ільязовою та ін. [2].

Соціологічні підходи до аналізу ринку праці, взаємозв'язки ринку освітніх послуг і ринку праці розглянуті в роботах В. В. Радаєва, А. Д. Шевченка, Э. Котляра, Г. Є. Зборовського [2].

Розробці моделей працевлаштування випускників присвячені роботи А. І. Єремкіна, В. А. Худякова, В. А. Іващенко [2].

Питання забезпечення якості вищої освіти і його зв'язку з подальшим працевлаштуванням випускників розглядаються в роботах Д. Єрошина, С. В. Арженовського, А. Соболева, В. Шаврина, С. Шадрина, В. Жураковського, І. Федорова, Є. П. Ілясова, Ю. М. Краківського, М. Лукашенко і інших [2].

Вивчаючи цю проблему доцільно поділити її на два блоки: потреби роботодавців щодо компетентностей випускника та можливості вищих навчальних закладів надати студенту за період навчання відповідних знань вмінь та навичок, які задовольняють вимоги роботодавця. Такий розподіл дозволить більш зважено підійти до вибору методики оцінки потреб роботодавця, яка буде враховувати інтереси обох сторін цього процесу.

Незважаючи на значні зміни по багатьох аспектах молодіжного ринку праці, ключові критерії працедавців по відношенню до молодих фахівців не зазнали значних змін. Їх можна сформулювати таким чином:

- високий рівень знань за фахом;
- наявність досвіду роботи;
- особистісні характеристики і рівень потенціалу молодого співробітника.

Обґрунтованість виділених критеріїв можна підтвердити також результатами проведеного дослідження соціологічним центром моніторингу, діагностики і прогнозування соціального розвитку Південного феде-

рального управління Росії на тему «Випускники ВНЗ на ринку праці: проблеми і перспективи очима працедавців». Ними було отримано наступні результати (рис. 1).

Рис. 1. Значимі чинники при прийомі на роботу молодих фахівців [1]

Таким чином, наведений перелік загальних критеріїв відбору випускників роботодавцями вказує на необхідність формування у них при навчанні не лише базових професійних знань, але й певних особистісних компетентностей, затребуваних на ринку праці. Це свідчить, що роботодавці мають досить чітке уявлення про ті компетентності, які важливі для успішної роботи в організаціях, і досить чітко відстежують їх при відборі молодих фахівців.

Результатом того ж дослідження став портрет ідеального молодого спеціаліста, який за набором основних характеристик може бути адаптовано й для потреб українських роботодавців (рис. 2).

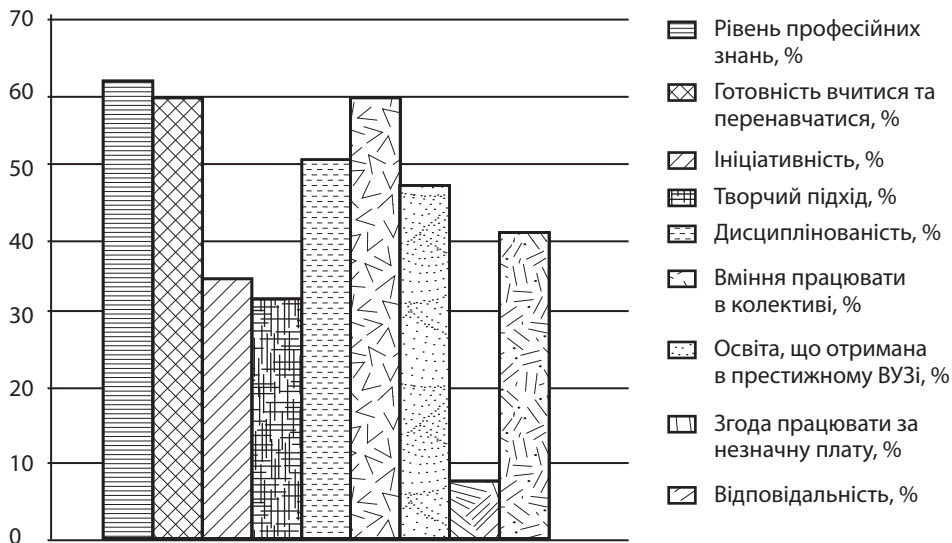

Рис. 2. Значимі професійні якості молодих фахівців [1]

За даними наведеними на рис. 2, можна виділити п'ять основних якісних характеристик випускника, які цікавлять роботодавця – це рівень професійної підготовки, готовність вчитися та перенавчатися, дисциплінованість, вміння працювати в колективі та відповідальність.

Дослідження потреб роботодавців дозволяє виділити наступні проблеми, які виникають під час працевлаштування випускників системи вищої освіти:

- недоопрацьованість методологічних основ управління процесами працевлаштування випускників ВНЗ;
- необхідність модернізації системи працевлаштування випускників ВНЗ ;
- недоопрацьованість методично обґрунтованих засад отримання прогностичних оцінок стану і тенденцій розвитку ринку праці;

Секція 1. Науково-практичні проблеми соціально-економічного розвитку України та її регіонів

- слабка координація зв'язків ринку освітніх послуг і ринку праці щодо розробки та реалізації освітньої діяльності.

Таким чином, при підготовці майбутніх фахівців вищій навчальний заклад, в першу чергу, повинен орієнтуватися на потреби роботодавця за рахунок їх перманентного моніторингу, що дозволить випускникам ВНЗ швидко адаптуватися на ринку праці країни до умов, що змінюються.

Література

1. Результаты социологического исследования «Социализация и воспитание студенческой молодёжи вузов Ростовской области». – Административный портал ЮФУ. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: [http://mmedia.cc.rsu.ru/pls/rsu/rsu\\$iiik\\$.startup](http://mmedia.cc.rsu.ru/pls/rsu/rsu$iiik$.startup)

2. Мисиченко Н. Ю. Формализованный анализ и моделирование информационных процессов в системе поддержки трудоустройства выпускников ВУЗа: дис. канд.экон.наук: 08.00.13/ Мисиченко Надежды Юрьевны. – Ростов-на-Дону, 2009. – 178 с.

3. Сухочев В. И. Правовое регулирование контроля качества подготовки выпускников ВУЗов / В. Сухачов // «Право и образование». – 2010. – № 6. – С. 3 – 11.

УДК 330.34.014

ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ПОСТІНДУСТРІАЛЬНОГО СУСПІЛЬСТВА

Гончаров Ю. В., докт. екон. наук, професор, завідувач кафедри менеджменту

Шербина І. В., аспірант,

Київський національний університет технологій та дизайну

Проблеми соціальної нерівності набувають глобального характеру, але з тієї позиції, що поширюється не на нові країни, що розвиваються, а з огляду на останні тенденції – поширення бідності та руйнування середнього класу в постіндустріальних економіках. Актуальні соціально-економічні умови переходу суспільства до економіки знань призвели до формування в західноєвропейській соціології та економічній науці новітніх соціально-класових парадигм.

До кін. ХХ ст. у західній соціо-економічній науці набули максимального поширення тенденції розуміння класів на основі застосування неекономічних критеріїв класоутворення. Найрізноманітніші форми капіталу (економічний, інтелектуальний, культурно-інформаційний, соціальний) виявляються тими індикаторами, за якими відбуваються процеси класової диференціації.

Виділимо два основні типи соціально-класових парадигм, які обумовили напрям соціологічних та економічних досліджень європейської школи: стратифікаційна модель (концепція множинності капіталу) та модель соціального закриття. Якщо на початковій фазі постіндустріального розвитку провідні позиції першої визначалися ростом ваги середніх верств, зайнятості населення, виникненням держави добробуту, то в умовах подальшої глобалізації можна спостерігати зміну тенденцій – скорочення середнього класу, ріст безробіття, появу класу бідняків-імігрантів – що вже описує модель соціального закриття.

У концепції множинності форм капіталу П. Бурдьє позиції гравців у соціумі розподіляються як по загальному обсягу капіталу, яким вони володіють, так і по комбінаціях своїх капіталів [1; с. 93–94]. Таке трактування стимулюється виникненням постіндустріального суспільства, яке відзначається переходом від індустріального до сервісного суспільства та вирішальною роллю теоретичного знання для здійснення технологічних інновацій, що перетворилися у ключовий інструмент прийняття рішень [2; с. 330]. Очевидно, що до самого поняття капіталу включаються позаекономічні раніше категорії. Звідси – і поширення соціологічних концепцій множинності форм капіталу.

Проте, в такому розумінні класів виникає проблема – неузгодженість об'єктивної та суб'єктивної природи класу. Класи виявляються «потенційно можливими класами». Віднесення багатьох до середнього класу на основі володіння множинними формами капіталу не узгоджується з реальними позиціями середнього класу в соціально-економічній реальності країн Заходу [3; с. 231].

Суттєво ускладнюється й аналіз соціально-економічних структур. За статистичними даними, якщо в 50-ті рр. ХХ ст. працівники фізичної праці становили більшість у розвинених країнах, то вже до 1990 р. їхня частка скоротилася до 20 % від числа зайнятих. Має місце й еволюція форм управління в суспільстві. Зміни в корпоративному менеджменті спричинили трансформацію трудових відносин – відбувається «індивідуалізація праці» [4; с. 255]. Перехід від масового виробництва до гнучкого та роботи в сфері послуг і технологій змінює сам зміст соціально-трудова відносин, де починає превалювати тимчасова або віддалена робота та робота з неповним робочим днем.

Таким чином, складаються передумови до становища, яке характеризує відносини пізньої фази постіндустріального суспільства та описане в моделі «соціального закриття». Цей термін був введений М. Вебером, який під соціальним закриттям розумів процес обмеження соціальними колективами можливостей доступу до ресурсів для всіх, крім обмеженого кола вибраних [5]. Є взаємозалежна, глобальна система капіталу, що об'єднує різні вищі соціальні групи електронною мережею фінансових

Секція 1. Науково-практичні проблеми соціально-економічного розвитку України та її регіонів

потоків. На іншому полюсі розміщують соціальну групу з родин іммігрантів, низько оплачувану, соціально не інтегровану в європейське суспільство, без політичних прав [6; с. 384]. Цю верству бідних назвали «андеркласом».

Андерклас – історично нове явище глобалізованого світу. Створені Заходом інформаційні технології дозволяють мешканцям країн Азії й Африки легко бачити достаток громадян західних країн, викликаючи гостре бажання долучитися до нього. У результаті в західних країнах виникають великі скупчення вихідців із країн «третього світу».

Якщо клас знедолених пролетарів за К. Марксом утворився внаслідок суспільного розподілу праці і привласнення буржуа засобів виробництва, то сучасний «андерклас» є наслідком узурпації права на інформацію, якісну освіту, певну трудову кваліфікацію верхніми прошарками середнього класу. Перехід до постіндустріального суспільства ускладнив процес інтеграції іммігрантів у спільноту. Їх не можна поставити за верстат, виробництво стало високотехнологічним, а використання робочої сили в сфері послуг – не сприяє здобуттю унікальних навичок чи освіти. Перевага використанню віддалених працівників також не веде до зникнення андеркласу, так як такий тип виробництва потребує знову-таки оволодіння інформаційними технологіями і не сприяє соціалізації особи.

Свого роду «андерклас» утворюється і в Україні. Щоправда, з ряду інших причин, зокрема:

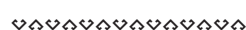
1. Бідність значної частини населення України межує із майже необмеженим багатством дуже малого прошарку суспільства. Доходи професійної інтелігенції значно знизилися. До класу «бідних» перейшли потенційні представники середнього класу із надзвичайно високим інтелектуальним потенціалом і впливом на формування громадської думки.
2. Бідність в Україні притаманна працюючому населенню, що є неприродним. Знизилася мотивація працівників до ефективної та якісної роботи, а без зростання продуктивності праці неможливе зростання заробітних плат, утворюється «хибне коло бідності» за Дж. М. Кейнсом.
3. Зростання злочинності та правовий нігілізм в українському суспільстві.
4. Порушення «соціальних ліфтів» у суспільстві (тобто, можливостей зростання індивіда за класовою ознакою): дорога освіта, складність у працевлаштуванні, низька цінність компетентнісних характеристик персоналу, непотизм, корупція в політичних партіях та рухах [4, с. 17–19].

Приходимо до висновку, що концепція соціального закриття (вилучення) стає все більш актуальною також і в умовах України. Перехід національної економіки до засад інформаційного суспільства в умовах значної соціальної диференціації в Україні може не стати порятунком та шляхом до економічного прориву без гарантій доступності освіти, інформаційних технологій, реалізації комплексних культурно-освітніх програм.

Актуальними завданнями сучасного менеджменту з цих позицій стає впровадження корпоративних програм навчання та розвитку персоналу, які б включали в себе підготовку людини до дистанційної роботи – як суто технічну, так і теоретико-психологічну, яка б дозволила громадянину органічно розвиватися та самовдосконалюватися поза колективом.

Література

1. Бурдье П. Социология политики. – М., 1993.
2. Тоффлер Э. Новая технократическая волна на Западе.– М., 1986.
3. Ильин В. И. Социальное неравенство.– М., 2000.
4. Гончаров Ю.В., Щербина І.В. Підвищення питомої ваги та ролі середнього класу в структурі населення України: передумови, проблеми, перспективи / Препринт наукової доповіді. – К.: Дорадо-Друк, 2010. – 66 с.
5. Вебер М. Основные понятия стратификации. – М.: СОЦИС. – 1994. – 148 с.
6. Валлерстайн И. Анализ мировых систем и ситуация в современном мире. – СПб, 2001.

УДК 330.3:316.42(477)

СОЦІАЛІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Гончарук Валентина Віталіївна, аспірантка,
Інститут законодавства Верховної Раги України, м. Київ

З переходом у систему координат третього тисячоліття гостро постало питання ресурсного забезпечення економічного зростання й вирішення на його основі нагальних питань соціалізації економіки. Але, за всієї значущості суто соціального у забезпеченні соціально-економічного розвитку, йому так і не віднайдено цільового місця в суспільній динаміці. Між тим методологічна конструкція «розвитку» включає як економічну, так і соціальну складову. Економічна компонента призначена до створення необхідних суспільству життєвих благ, а за соціальною закріплено забезпечення суспільного добробуту і досягнення цивілізаційних стандартів життя. Як не парадоксально, але залишаються мало дослідженими взаємозв'язки економічного зростання і соціальних аспектів забезпечення суспільної динаміки. Між тим відповідь на ці питання дозволила б унормувати інформаційне забезпечення і забезпечити тим самим результативність управління соціально-економічним розвитком.

На час проголошення незалежності економіка України мала достатній економічний потенціал для перепідпорядкування економічних детермінант соціальним. Природно, що двадцятирічний термін трансформаційних перетворень ставить питання щодо характеру змін умов та рівня життя за результатами реалізованого на національних теренах варіанту соціально-економічного розвитку.

Протягом 1990 – 2010 рр. мало місце скорочення частки оплати праці у випуску товарів і послуг та ВВП. Питома вага оплати праці у випуску товарів і наданні послуг зменшилася з 27,8 % у 1991 р. до 22,2 % у 2010 р, а у ВВП – відповідно з 58,9 % до 49,7 % [1, с. 33; 2, с. 15, 16,17]. Природно, що ці зміни щодо можливостей оплати праці не могли не відтворитися на абсолютному її розмірі. За нашими розрахунками станом на кінець 2010 р. середньомісячна заробітна плата в Україні досягла 2239 грн і складала біля 98,5 % від рівня 1990 р., який по всім параметрам не відповідав цивілізаційним стандартам.

За тими узагальненнями, які проведені вітчизняними фахівцями, співвідношення між мінімальною і середньомісячною заробітною платою на рівні 1 : 3 вважається критичним. В разі орієнтації на мінімальну заробітну плату середньомісячна плата мала б скласти у 2009 р. понад 2232 грн замість 1906 грн або на 14,6 % менше і у 2010 р. відповідно 2607 грн замість 2239 грн або на 14,1 % менше.

Несприятливі в цілому тенденції з оплатою праці посилювалися і посилюються значною галузевою і територіальною диференціацією винагород за одну і ту саму працю.

Наведені дані щодо змін в оплаті праці свідчать про втрату нею стимулюючої функції щодо безпосередніх виконавців трудових процесів. За станом на початок 2011 р. результатом двадцятирічного запровадження методів активного здійснення виробничої діяльності постали обсяги продукування ВВП, які склали тільки 65,9 % від рівня 1990 р.

Низький розмір зарплат призвів до того, що за чинної системи оподаткування заробітної плати не можливо не тільки підтримувати досягнутий обсяг соціальних видатків, а й забезпечити їх все зростаючі обсяги. В контексті виокремлених змін джерельної бази керівники місцевих органів влади замість розвитку робочих місць ставлять питання перед центральними органами влади щодо збільшення обсягу дотацій і трансфертів із Державного бюджету.

Незважаючи на те, що чинним законодавством визначено кримінальну відповідальність за несвоєчасну виплату заробітної плати, до цього часу залишається по ній заборгованість. На початок 2010 р. заборгованість населенню з заробітної плати перевищила 1,5 млрд грн [3, с. 273].

За роки формування інституційних підвалин ринкової економіки в Україні так і не було заповнено нішу відсутності прямої залежності соціального самопочуття громадян від ціни власної робочої сили

Секція 1. Науково-практичні проблеми соціально-економічного розвитку України та її регіонів

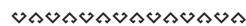
тобто заробітної плати. Більш того, ці негативні тенденції посилилися і, як і раніше, від ціни робочої сили в більшій мірі залежить саме виробництво та прибутки власника засобів праці.

Своєрідним індикатором якості проведення ринкових реформ є той факт, що зміна форми власності підприємств із державної і комунальної на акціонерну, приватну та інші форми власності не покращила, а погіршила рівень використання ними виробничих ресурсів. До такого висновку схиляє сам характер зміни показників продуктивності праці, фондівіддачі і витратомісткості. У період з 1990 по 2010 рр. показник витратомісткості в економіці щорічно зростав на 1,17 в. п. За станом на кінець 2010 р. фондівіддача складала 58,5 % від рівня 1990 р.

За нашими розрахунками, понад 73 % робочої сили станом на початок 2010 р. було сконцентровано у приватному секторі економіки. Такими ж чіткими є контури приватного сектора в національній економіці і за результатами господарювання. За такого системного стану із закріпленням ресурсів і наслідків їх використання приватними суб'єктами господарювання, а також перспектив розвитку приватної власності можна впевнено пов'язувати результати поєднання факторів виробництва у процесах продукування товарів, робіт і послуг з ефективністю менеджменту саме у приватному секторі економіки.

Література

1. Національні рахунки України за 2005 рік : Стат. збірник / Держ. ком. статистики України; За ред. І. Нікітіної – К.: ІВЦ Держкомстату України, 2007. – 372 с.
2. Статистичний щорічник України за 2010 рік / Держ. служба статистики України; За ред. О. Г. Осауленка.- К.: ТОВ «Август Трейд», 2011. – 559 с.
3. Праця України у 2009 році: Стат. збірник / Держ. ком. статистики України; Відп. За вип. І. Сенік. – К.: Держаналітінформ, 2010. – 341 с.

УДК 330.341.4(477)

СТРУКТУРНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ І ЇХ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ЩОДО ВПЛИВУ НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК

Гончарук Олександр Андрійович, аспірант,
Інститут законодавства Верховної Ради України, м. Київ

Господарський комплекс у будь-якій розвиненій економіці являє собою не хаотичний набір різних підприємств, а закономірно сформовану структуру. І саме взаємопов'язаність ланок та упорядкованих зв'язків в економіці, тобто структура, забезпечує її стійкість і цілісність та визначає можливості економічного розвитку. Структура економіки України, яка склалася протягом десятиліть перебування у складі СРСР, була такою, що вела не тільки до перевитрат природних ресурсів, а й водночас не задовольняла потреб економіки в інвестиційних ресурсах, а населення – у комплексі товарів і послуг споживчого призначення. Більшість видів продукції внаслідок складеної ресурсомісткості суспільного виробництва були неконкурентоспроможними на західних ринках і малодоступні на внутрішньому.

Відповідно до цих деструктивних витоків виробничо-економічна структура була піддана комплексу трансформаційних перетворень з метою забезпечення домінування інвестиційно- та споживчо-орієнтованих видів діяльності.

Проте структурні зрушення в економіці відбувалися стихійно і в основному за рахунок змін у цінових співвідношеннях та під впливом неузгоджених і суперечливих макроекономічних регуляторів. Це сприяло різкому зростанню частки галузей проміжного продукту і суттєвому зменшенню частки галузей, що виробляють кінцевий продукт. Базові галузі промисловості в 2010 р. за питомою вагою у промисловому виробництві досягли 36,4 % і перевищували рівень 1990 р. на 15,4 в.п. [1, с.160; 2, с.104; 3, с.107]. В економіці посилилася тенденція виробництва заради виробництва, домінування проміжного продукту, що призвело до критичного стану пропорцій сукупного попиту населення і господарських структур на споживчі та інвестиційні товари.

Але констатація трансформаційних негараздів у даному випадку здійснюється виключно в контексті сформованої раніше концепції фрагментарного структурування економіки без урахування соціальних реальностей світового рівня. Методологічно можна розглядати промисловість як певне і до того ж самостійне матеріальне утворення. Між тим промисловість як комплекс галузей різних технологічних укладів виступає елементом іншого системного утворення, а разом з ним ще іншого. За цих обставин втрачається об'єктивність при визначенні впливу структурних перетворень в рамках промисловості на соціально-економічний розвиток в цілому. Справа у тому, що розвиток протікає не від частини, якою виступає промисловість, до економіки в цілому, а від нерозвиненої цілісної системи, складеної і структурованої за комплексом видів діяльності, суб'єктів економіки, соціальних і економічних блоків до більш розвиненої.

Можна припустити, що параметром відтворення цілісності системи виступає соціальна архітектура суспільства, а всі інші структури виробничого, соціального, економічного, організаційного, інституційного, правового і іншого плану, які підпали під трансформаційні перетворення, підпорядковувалися саме їй.

За оцінками фахівців, в основі майнової піраміди радянського суспільства кінця 80-х рр. ХХ ст. було 86,5 % бідних, 11,2 % – людей середнього достатку і 2,3 % – заможних, з яких всього у 0,7% прибутки і майно мали законні джерела [4, с. 7]. Якщо надати оцінку спектру структурних змін, пов'язаних із соціальною структурою суспільства, то до найбільш інформативних можна віднести переструктурування у споживанні продуктів харчування домогосподарствами, за яким їх загальна вага у розрахунку

Секція 1. Науково-практичні проблеми соціально-економічного розвитку України та її регіонів

на особу за рік зменшилася з 941,1 кг у 1990 р. до 754,8 кг у 2010 р. [3, с. 413; 5, с.316], арена організованої праці через зміну домінант видів економічної діяльності звузилася впродовж 1990–2010 рр. з 24,7 млн осіб до 12,6 млн осіб [3, с. 354]. Щодо економічних здобутків, то станом на початок 2011 р. обсяги продукування ВВП переструктурованими галузями національної економіки склали тільки 65,9 % від рівня 1990 р.

Якби реструктурування сфер господарського комплексу здійснювалося не фрагментарно як доповнення до інших трансформаційних програм, а як набір взаємопов'язаного комплексу заходів по соціальній переорієнтації економіки то, безумовно, його «альфою» і «омегаю» не були б проблеми прецесійного характеру, що гальмують економічне зростання. Ті підприємства, що вбачають свою подальшу діяльність на підґрунті наявної техніко-технологічної бази і системи стимулювання праці не мають перспектив зростання. У новій економічній парадигмі в центр політики структурних реформ має бути поставлена здатність продуцентів до якісних зрушень, котра прямо й безпосередньо закладена в людському капіталі, а слід, у тих видах економічної й соціальної діяльності, котрі забезпечують його розвиток і вдосконалення.

Література

1. Статистичний щорічник України за 1995 рік / Міністерство статистики України ; відп. за випуск В. В. Самченко. – К. : Техніка, 1996. – 576 с.
2. Статистичний щорічник України за 2000 рік / Державний комітет статистики України; Відп. за вип. В. А. Головка. – К.: Техніка, 2001. – 540 с.
3. Статистичний щорічник України за 2010 рік / Держ. служба статистики України; За ред. О. Г. Осауленка.- К.: ТОВ «Август Трейд», 2011. – 559 с.
4. Зайченко А. Имущественное неравенство / А. Зайченко // Аргументы и факты. – 1989. – № 27. – С. 7
5. Народне господарство України у 1993 році: Стат. щорічник / Міністерство статистики України: Відп. за вип. В. В. Самченко. – К.: Техніка, 1994. – 494 с.

УДК 342.7

АНАЛІЗ ВІТЧИЗНЯНОГО ЗАКОНОДАВСТВА З РЕГУЛЮВАННЯ ГАЛУЗІ ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

Горбатова Євгенія Федорівна, здобувач,

Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України (м. Харків)

Ефективність будь-якої галузі економіки країни значною мірою залежить від її ефективного законодавчого регулювання та визначених пріоритетів розвитку. Не є винятком і туристична галузь України.

Головним документом, що регулює розвиток туризму в Україні, є «Стратегія розвитку туризму і курортів», затверджена Кабінетом Міністрів у 2008 році. Основна мета цього документу – покращення рівня життя населення шляхом формування конкурентоспроможного на внутрішньому та світовому ринку національного туристичного продукту на основі раціонального використання туристичних ресурсів, збереження навколишнього природного середовища та відродження національної культурної спадщини, сприяння розвитку туризму і курортів [1].

Стратегія містить багатогранний спектр завдань, який налічує більш як 30 положень. На особливу увагу заслуговують в основному ті, що торкаються проблем, пов'язаних з вирішенням питань формування туристичного і курортного простору, сприяння інвестиційного клімату, створення нових робочих місць, забезпечення безпеки туристів і осіб, що подорожують, забезпечення ефективності та конкурентоспроможності курортної діяльності, розроблення державної та місцевих програм розвитку туризму і курортів, підвищення якості складових туристичного продукту, сприяння створенню конкурентоспроможного туристично-курортного комплексу АР Крим з цілорічним функціонуванням, запровадження державного моніторингу курортно-оздоровчих і рекреаційних територій та природних лікувальних ресурсів тощо.

Аналіз основних положень Стратегії показав, що запропоновані в документі етапи реалізації Стратегії повністю дублюються з її завданнями. Документ позбавлений конкретного механізму впровадження запланованих заходів та незрозумілим є принцип формування черговості заходів різних етапів реалізації.

Наприкінці передбачається, що реалізація Стратегії сприятиме досягненню 19 очікуваних результатів, більшість з яких по суті перефразовані і, знову ж таки, повторюють змістовність етапів реалізації документу.

Наступним документом, що регулює діяльність туристичної галузі в Україні, є схвалена Кабінетом Міністрів України Концепція «Державної цільової програми розвитку туризму і курортів на 2011 – 2015 роки».

Основна мета розробки та реалізації цільової Програми полягає в забезпеченні розвитку в Україні конкурентоспроможної на внутрішньому та міжнародному ринках високорентабельної сфери туризму та курортів, що створить реальні можливості для задоволення потреб туристів у доброякісних туристичних і санаторно-курортних продуктах, сприятиме соціально-економічному розвитку держави, зростанню якості життя населення, збереженню і раціональному використанню природного середовища та культурно-історичної спадщини [2].

Серед варіантів подальшого розвитку сфери туризму та діяльності курортів в Україні авторами Програми запропоновані наступні (рис. 1) [2].

Так, з рис. 1 видно, що, враховуючи повноту розв'язання проблеми, для її подолання найбільш прийнятним вважається третій варіант. У Програмі на основі обраного третього варіанта розвитку сфери туризму та діяльності курортів задля розв'язання проблеми поставлено реалізувати такі завдання: формування конкурентоспроможного національного туристичного продукту; розвитку кадрового

Секція 1. Науково-практичні проблеми соціально-економічного розвитку України та її регіонів

потенціалу сфери туризму та діяльності курортів; створення єдиної системи маркетингової підтримки національного туристичного продукту, формування позитивного туристичного іміджу держави, забезпечення розвитку міжнародного співробітництва в сфері туризму і курортів; розроблення та впровадження ефективної моделі управління сфери туризму і курортів.

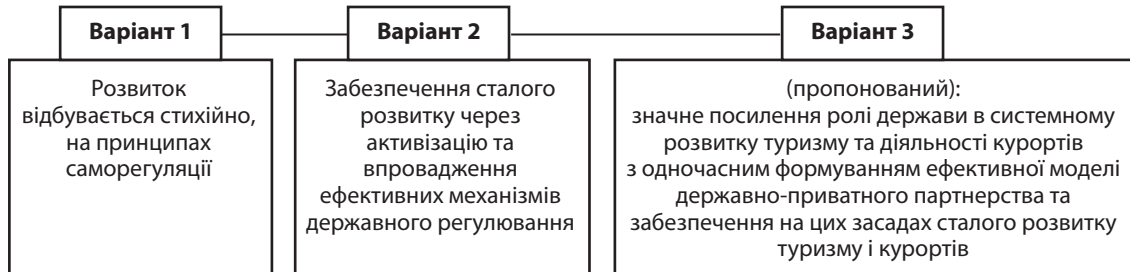

Рис. 1. Альтернативні варіанти розвитку сфери туризму та діяльності курортів в Україні

Кожне з поставлених завдань несе в собі певні вимоги та заходи їх виконання.

Ще одним документом, що діє в сфері туризму, є «Стратегія економічного й соціального розвитку Автономної Республіки Крим на 2011 – 2020 роки» [3]. У розділі «Стратегічні пріоритети й завдання соціально-економічного розвитку АР Крим» розроблювачами передбачалася модернізація санаторно-курортного і туристичного сектора. Метою такої модернізації є створення сучасної конкурентоспроможної високоефективної туристсько-рекреаційної галузі загальнодержавного й міжнародного значення, відновлення статусу Криму як сучасного санаторно-курортного й туристського господарського комплексу [3]. Тобто у пропонованій модернізації санаторно-курортного і туристичного сектора АР Крим особлива увага була приділена підвищенню конкурентоспроможності об'єктів туристської інфраструктури.

Необхідно зазначити, що «Стратегія економічного і соціального розвитку АР Крим на 2011 – 2020 рр.» так саме як і Програма здебільшого зосереджена на питаннях формування конкурентоспроможного національного туристичного продукту.

Тому в сучасних умовах особливої уваги набуває проблема якості та конкурентоспроможності туристичних послуг, які надаються суб'єктами цього бізнесу, а також проблема відповідного законодавчого забезпечення, спрямованого на стимулювання та сприяння розвитку туризму з боку держави.

Література

1. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії розвитку туризму і курортів» від 6 серпня 2008 р. № 1088-р [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1088-2008-%F0>
2. Концепція Державної цільової програми розвитку туризму і курортів на 2011 – 2015 роки (Проект). [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.tourism.gov.ua/catalog/docs/00000410.doc>
3. Стратегия экономического и социального развития Автономной Республики Крым на 2011 – 2020 годы (Утверждена 15.12.2010 г.). [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ark.gov.ua/blog/2010/12/15/strategiya-ekonomicheskogo-i-socialnogo-razvitiya-avtonomnoj-respubliki-krym-na-2011-2020-gody/>

∧∧∧∧∧∧∧∧∧∧∧∧∧∧∧∧

УДК 330.34

ФІНАНСОВИЙ МЕХАНІЗМ СТАЛОСТІ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Грабчук Оксана Михайлівна, канд. екон. наук, доцент кафедри фінансів,
Дніпропетровський національний університет імені О. Гончара

Сталий розвиток економіки – це така зміна стану національної економіки, що відображує приріст національного продукту і його якості при своєчасному запобіганні негативних ефектів [4]. Провідною ідеєю концепції сталого розвитку є забезпечення високого рівня життя, що передбачає гармонійний розвиток екологічної і соціально-економічної сфер. Нераціональна фінансова політика може спричинити розбалансування економічної системи у контексті принципів сталого розвитку, однак фінанси дають змогу збалансувати розвиток кожної сфери на основі перерозподілу валового внутрішнього продукту між окремими регіонами та всередині регіонів – між їх сферами [3].

Головну роль у фінансуванні сталого розвитку забезпечують внутрішні фінансові нагромадження та прямі іноземні інвестиції. Позитивний ефект у сфері використання внутрішніх фінансових ресурсів пов'язаний із стабілізацією економіки, лібералізацією торгівлі, реформуванням податкової системи. Важливим чинником у зростанні інвестицій є визначення наявної кількості заощаджень, які можна ефективно надалі трансформувати в інвестиції. Потенціал заощаджень – це потенційна, не використана величина наявних заощаджень секторів загального державного управління, домашніх господарств, некомерційних організацій, що обслуговують домашні господарства, фінансових і нефінансових корпорацій, враховуючи заощадження іноземних суб'єктів у національній економіці, яка формується на основі розподілу валового національного доходу.

На формування потенціалу заощаджень мають вплив такі чинники: соціально-економічні (доходи, доходні потоки фінансового ринку, інфляція, податки, споживання та його особливості, соціально-економічна ситуація в країні); політичні чинники (негативна політична ситуація призводить до нестабільності і зниження потенціалу заощаджень); психологічні (підвищення інтелектуального та культурного рівня, чи підвищення рівня довіри).

Сталий розвиток економіки визначається державною фінансовою політикою – це частина соціально-економічної політики держави щодо забезпечення збалансованого зростання фінансових ресурсів у всіх ланках фінансової системи країни, фінансового забезпечення виконання соціально-економічних програм країни і регіонів, спрямованих на зростання рівня і якості життя населення. Основа фінансової політики сталого розвитку – чітке визначення єдиної концепції економічного розвитку, як у довготерміновій, так і короткотерміновій перспективі, вибір фінансових механізмів досягнення поставлених цілей, які забезпечують спрямування суспільного розвитку відповідно до принципів сталого розвитку.

Економічне зростання є однією з найважливіших суспільних проблем. Саме темпи економічного зростання визначають динаміку економічного розвитку країни, її авторитет на міжнародній арені й історичні перспективи.

Концепція сталого розвитку з'явилася в результаті об'єднання трьох основних точок зору: економічної, соціальної і екологічної [2]. Економічний підхід заснований на необхідності оптимального використання обмежених ресурсів; використання екологічних природо-, енерго-, і матеріалозберігаючих технологій, мінімізацію, переробку і знищення відходів. Соціальна складова сталості розвитку орієнтована на людину і спрямована на збереження стабільності соціальних і культурних систем, на скорочення числа руйнівних конфліктів між людьми. З екологічного погляду, сталий розвиток повинен

Секція 1. Науково-практичні проблеми соціально-економічного розвитку України та її регіонів

забезпечувати цілісність біологічних і фізичних природних систем. Особливе значення має життєздатність, від яких залежить глобальна стабільність всієї біосфери.

Компоненти моделі сталого розвитку, що є механізмами організації та функціонування національної, регіональної та світової економіки, – це соціалізація, державне регулювання, суспільна відповідальність, екологічність, безпека, інформатизація, власність, корпоративна система, ринкове регулювання, інтелектуалізація, транснаціоналізація.

Проблема сталого розвитку важлива як для всієї країни, так і для її регіонів. Вплив об'єктів регіональної економіки, їхньої територіальної організації на соціально-економічний стан регіонів обумовлює регіональний аспект сталого розвитку продуктивних сил. Сталий розвиток продуктивних сил регіону – це прагнення досягти бажаного рівня їхньої розбудови завдяки мобілізації внутрішніх та зовнішніх можливостей регіональної економіки. Важливими показниками є: політичне становище, раціональне використання природно-ресурсного виробничого потенціалу регіону, результати ринкового реформування відносин власності, поліпшення умов та середовища життєдіяльності населення, збереження екологічної безпеки території регіону.

Державна регіональна економічна політика в Україні також враховує національні принципи сталого розвитку. В цьому контексті розвиток регіональної державної політики вимагає найшвидшого подолання гострої ресурсно-екологічної кризи, усунення причин техногенно-екологічних катастроф тощо. Практично в усіх регіонах країни виникла потреба здійснити широкомасштабну реконструкцію й модернізацію існуючої застарілої та відсталої матеріально-технічної бази суспільного виробництва з урахуванням ресурсно-екологічних вимог, чинників, критеріїв, стандартів та обмежень. Все це має здійснюватися на основі застосування новітніх еколого безпечних, енерго- і ресурсозберігаючих технологій, безвідходних або маловідходних замкнутих виробничих циклів [5].

Для України є необхідним не тільки досягнення економічного зростання, але й забезпечення його стійкості. Рівноважний стан економіки для довгострокового періоду є результатом стійкого рівня капіталоозброєності, який залежить від норми збереження, вибуття капіталу та його розміру. Коли інвестиції з часом співпадуть із вибуттям капіталу, економіку буде стабілізовано.

Досягнення бажаних результатів сталого розвитку можливо лише тоді, коли інноваційна діяльність не буде обмежена виключно технічними інноваціями. Пріоритетними повинні бути визнані також соціальні (як і екологічні) аспекти інноваційної діяльності. Вкладення капіталу в освіту, науку, охорону здоров'я, оздоровчий спорт, соціальну інфраструктуру, тобто в усе те, що пов'язано з розвитком людського капіталу, рівною мірою з технологічними змінами є взаємопов'язаними і взаємозалежними чинниками сталого економічного зростання.

Послідовними кроками в забезпеченні сталого соціально-економічного розвитку можуть бути: розробка головних економічних і соціальних параметрів стабільності в середньостроковій перспективі; визначення в них пріоритетів, у реалізації яких провідна роль належить державі; розробка і застосування необхідних механізмів забезпечення сталого розвитку української економіки. Виконання цих завдань створить надійні передумови для активізації факторів сталого економічного зростання і розвитку. Джерелами економічного зростання на сучасному етапі розвитку української економіки можуть бути зростання капіталовіддачі, інтенсифікація виробництва, активізація експорту та оптимізація імпорту.

Література

1. Головінов О. М. Держава як інститут забезпечення сталого розвитку національної економіки/ О. М. Головінов // Економічний вісник Донбасу. – 2011. – № 1 (23). – С. 211 – 217.
2. Квятковська Л. А Сталий економічний розвиток як багатофакторний процес/ Л. А. Квятковська// Вісник НТУ ХПІ: 36. наук. праць. – 2011. – Вип. 25. – С. 169 –176.

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ ТА ЇЇ РЕГІОНІВ: ПРОБЛЕМИ НАУКИ ТА ПРАКТИКИ

---

3. Кореновський О. В. Концепція сталого розвитку і фінансова політика / О. В. Кореновський// Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – Вип. 21.13. – С. 225 – 228.

4. Онуфрик І. П. Економічне зростання, сталий розвиток та українські реалії / І. П. Онуфрик, А. Я. Табачук// Науковий вісник НЛТУ України. – 2009. – Вип. 19.7. – С. 180 – 186.

5. Параконна Н. К. Регіональний аспект сталого розвитку України/ Н. К. Пароконна//Вісник Східного національного університету імені В. Даля. – 2011. –№ 10 (1).

УДК 332.12

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДІАГНОСТИКИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Григорова-Беренда Лариса Іванівна, здобувач

Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України

Дослідження рівня соціально-економічного розвитку є важливим засобом констатації і формалізації якісних та кількісних параметрів суспільного та економічного розвитку. Будучи за своєю суттю цілеспрямованою діяльністю зі встановлення ступеня відповідності характеру розвитку соціально-економічних процесів критеріям реалізації національних інтересів у соціально-економічній сфері та запобіганню всіляких загроз, діагностування покликане розв'язати дві найважливіші проблеми в галузі соціально-економічного розвитку будь-якої держави. *По-перше*, розкрити логіку та методологію дослідження з оцінки рівня соціально-економічного розвитку на основі аналізу системи глибоких причинно-наслідкових зв'язків її формування. *По-друге*, визначити методи та механізми, що дають можливість максимально ефективно впливати на параметри соціально-економічного розвитку та підвищувати його рівень.

Термін «діагностика» уперше з'явився в медицині. Під цим терміном розумівся метод спеціального дослідження людини з метою встановлення медичного висновку про стан її здоров'я і, в разі виявлення відхилень, визначення виду хвороби та причин її появи. Грецькою мовою термін «діагноз» означає «точно розпізнати, досліджувати, скласти думку». У медицині діагностування є частиною циклу лікувального процесу.

Діагностичні процедури можуть бути застосовані і в економіці. Якщо провести аналогію між медициною, технікою та економікою, то можна побачити, що основні етапи діагностичного методу у всіх цих сферах багато в чому схожі. Так, економічна діагностика виявляє ознаки «захворювання» економіки, вид і ступінь важкості економічної «хвороби», причини її появи. Як і у медицині й техніці, в економіці важливе значення має раннє виявлення ознак економічної «хвороби», розпізнавання причин, які її викликали. Чим точніше буде встановлений «діагноз», тим ефективнішим буде і «лікування» [2].

Дослідження сутності поняття «економічна діагностика» серед вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів [1; 3; 4; 6; 7] показує, що сьогодні не існує однозначного підходу до його визначення. Однак спільним для них є те, що економічна діагностика являє собою процес дослідження, який дозволяє проаналізувати результати функціонування та поточний стан об'єкту діагностики, визначити відхилення його розвитку від норми та встановити причинно-наслідкові зв'язки між проблемами та їх причинами, для вироблення ефективних заходів та перспектив розвитку.

Процес діагностики соціально-економічного розвитку може мати дослідницький, пошуковий та пізнавальний характер. Об'єктом діагностування можуть бути різноманітні сфери соціально-економічного розвитку або їх елементи. Завданням діагностування соціально-економічного розвитку є визначення заходів, прийняття управлінських рішень, які спрямовані на удосконалення роботи всіх складових елементів системи та способів їх реалізації, усунення шкідливого впливу та відхилень критеріальних значень.

На сучасному етапі сформувався чотири різновиди концепцій діагностики [5]:

- аналітична концепція: передбачає систематичне оцінювання об'єкту діагностики за обраними параметрами на підставі наявних даних;
- інформаційна концепція: розглядає діагностику як систему ідентифікації проблем об'єкту дослідження, причин, що їх зумовили, з метою інформаційного забезпечення прийняття обґрунтованих управлінських рішень;

- антикризова концепція: має на увазі діагностику поточних та потенційних кризових явищ системи з метою запобігання їхньому негативному впливу на її діяльність;
- консультаційно-дорадча концепція: прирівнює систему діагностики до дорадчих інформаційних систем економічного спрямування локального типу, які ґрунтуються на використанні сучасних програмних продуктів і спрямовані на виконання конкретних завдань діагностики.

В діагностиці соціально-економічних систем виділяють такі напрямки [2]: вивчення соціально-економічної системи як об'єкта діагностики; побудова та дослідження відповідних моделей соціально-економічної системи; дослідження діагностичних систем та їх взаємозв'язок з об'єктами діагностики.

Основним завданням діагностики соціально-економічного розвитку є виявлення та діагностування найбільш слабо розвинених сфер, що можуть з'явитися у майбутньому, а не тільки їхнє фіксування, випереджаюче управління на основі здійснення планомірної діагностики розвитку, своєчасного виявлення факторів дестабілізації, прогнозування можливих проблем, виявлення перспективних резервів соціально-економічного розвитку направлене на пошук та вибір альтернативних заходів та механізмів забезпечення соціально-економічного зростання.

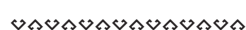
Вихідні методичні принципи діагностики повинні базуватися на системному підході, структурно-функціональному та порівняльному аналізі соціально-економічного розвитку; динамічному підході до проблематики, що досліджується, урахуванню специфіки соціально-економічних відносин з використанням різних індикаторів, що характеризують як окремі сфери, так і загальний соціально-економічний розвиток.

В ракурсі розглянутих основних теоретико-методологічних аспектів діагностики соціально-економічного розвитку, вона покликана синтезувати різного роду інформацію, що базується на: виявленні особливостей, умов та передумов функціонування та розвитку соціально-економічної системи; аналізі тенденцій та факторів, що впливають на відтворювальні процеси; дослідженні зовнішнього та внутрішнього середовища й трансформаційних особливостей становлення, функціонування й розвитку соціально-економічних відносин.

Сутнісною основою діагностики соціально-економічного розвитку має бути системне дослідження, що виявлятиме відхилення рівня розвитку від норми (встановлюватиме патологію). Саме такий підхід дозволить виявити фактори, тобто причини відхилення фактичних характеристик соціально-економічного розвитку, від нормативних. Після чого має бути проведено комплексне дослідження причин виникнення патологій в соціально-економічному розвитку з урахуванням причинно-наслідкових зв'язків, вироблені необхідні прогнози або сценарії, що дадуть змогу прийняти науково обґрунтовані управлінські рішення реалізації стратегії соціально-економічного розвитку.

Література

1. Дмитриева О. Г. Региональная экономическая диагностика / Дмитриева О. Г. – СПб. : Изд-во Санкт-Петербургского Университета экономики и финансов, 1992. – 274 с.
2. Економічна діагностика : Навч. посіб. / [Косянчук Т. Ф., Лук'янова В. В., Майорова Н. І., Швид В. В.] ; за заг. ред. Т. Ф. Косянчук – Львів : Новий Світ – 2000, 2009 – 452 с.
3. Загорна Т. О. Економічна діагностика. Навч. посіб. / Загорна Т. О. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 400 с.
4. Коласс Б. Управление финансовой деятельностью предприятия. Проблемы. Концепции и методы : Учеб. пособ. / Б. Коласс ; пер. с франц. под ред. Я. В. Соколова. – М. : Финансы, ЮНИТИ, 1997. – 576 с.
5. Костирко Л. А. Діагностика потенціалу фінансово-економічної стійкості підприємства : [Монографія] / Костирко Л. А. – [2-ге вид., перероб. і доп.]. – Х. : Фактор, 2008. – 336 с.
6. Раппопорт В. Ш. Диагностика управления: практический опыт и рекомендации / Раппопорт В. Ш. – М. : Экономика, 1988. – 127 с.
7. Шнипер Р. И. Регион: диагностика и прогнозирование / Шнипер Р. И. / отв. ред. В.В. Кулешов ; ИЭОПП СО РАН. – Новосибирск, 1996. – 135 с.

УДК 332

ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЧНИХ ПРІОРИТЕТІВ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Гринько Олександр Володимирович, аспірант,
Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

Ринкове середовище вимагає пріоритетного розвитку соціальної сфери, в якій реалізуються соціально-економічні інтереси різних статево-вікових груп населення, відносини суспільства і людини, задовольняються матеріальні та духовні потреби, створюються належні умови життєдіяльності.

Соціальна інфраструктура сільських територій – це сукупність організацій і підприємств, які забезпечують сприятливі умови життєдіяльності людей на виробництві та у побуті. Галузі соціальної інфраструктури не виробляють продукції, але вони створюють умови для її виробництва. Соціальна інфраструктура має множинність інтегрованих галузей і підгалузей. До її складу входять установи освіти, охорони здоров'я, спортивні організації, житлово-комунального господарства, побутового обслуговування, роздрібна торгівля, громадське харчування, громадський транспорт зв'язок, тощо. Підприємства соціальної інфраструктури активно приймають участь у відтворенні робочої сили, забезпечують нормальні умови життя і трудової діяльності як самих працівників, так і членів їх сімей [2, с. 459].

Економічна криза в державі, на жаль, створила несправедливі умови для подальшого розвитку соціальної інфраструктури. За останні роки суттєво скоротилось кількість дитячих дошкільних закладів, магазинів, підприємств громадського харчування та побутового обслуговування. Більшість сіл не має мінімального набору підприємств повсякденного обслуговування, що негативно впливає на систему репродуктивного відтворення населення. Соціальні наслідки могли б бути ще гіршими, якби соціальну інфраструктуру не підтримували суб'єкти різних форм господарювання агропромислового комплексу. Проте їх допомога за нинішніх умов (як правило це фінансування поточних витрат, без яких установи соціальної сфери взагалі не змогли б функціонувати) вкрай недостатня. За роки незалежності загальний обсяг капітальних вкладень у створення матеріальної бази соціальної сфери села зменшився у сім разів. Галузева структура інвестицій в основний капітал в соціальну інфраструктуру в сільській місцевості, склад і розміщення її об'єктів – формуються стихійно. В останні роки бюджетні кошти витрачались на створення інженерних комунікацій та зовсім не достатньо – на зміцнення матеріальної бази освіти, охорони здоров'я, соціального забезпечення. Нове будівництво велось для оновлення чи розширення матеріальної бази діючих установ, а більшість сіл, що не мали потрібних об'єктів, так і не забезпечені ними. Катастрофічне згорання мережі соціальної інфраструктури веде до негативних наслідків. Запобігти подальшому поглибленню економічної і соціальної кризи в функціонуванні соціальної інфраструктури можна лише на основі здійснення насамперед організаційно-економічних, а на їх основі і соціальних заходів щодо забезпечення, відтворення та розвитку соціальної поселенської мережі, припинення руйнації та згорання підприємств організацій і установ соціальної інфраструктури та їх матеріально-технічної бази [2, с. 4 – 8].

Виходячи з вищевикладеного виникає необхідність в розробці нових та аналізі існуючих напрямків розвитку соціальної інфраструктури сільських територій.

Основним документом, в якому обумовлюються стратегічні напрямки розвитку соціальної інфраструктури сільських територій України, є Державна цільова програма розвитку українського села на період до 2015 року.

Згідно з цією програмою передбачається забезпечення впровадження соціальних стандартів і нормативів у сільській місцевості, розробка форми паспорта соціального розвитку сільських територій

та методики його заповнення, проведення паспортизації сільських населених пунктів, з урахуванням результатів якої розробити регіональні програми розвитку сільських територій на період до 2015 року, та у результаті виконання Програми передбачається збереження сільські населених пунктів та забезпечення їх об'єктами соціальної інфраструктури відповідно до визначених соціальних стандартів та нормативів [1, с. 16].

Для формування стратегій розвитку соціальної інфраструктури, необхідно проаналізувати можливі джерела фінансування реалізації стратегій. З авторської точки зору, фінансування заходів щодо реалізації стратегічних напрямків розвитку соціальної інфраструктури сільських територій можливе за рахунок:

1. Державного бюджету;
2. приватних інвестицій;
3. виробничих підприємств, що зацікавлені в розвитку соціальної інфраструктури зазначеної території;
4. коштів громадян (добровільних внесків);
5. недержавних фондів розвитку даних територій.

Таким чином, стратегічні напрямки розвитку соціальної інфраструктури сільських територій мають формуватися з урахуванням соціально-економічних особливостей регіону та визначення потреб відповідних територій.

Література

1. Державна цільова програма розвитку українського села на період до 2015 року // Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 19 вересня 2007 р. №1158
2. Соціальна інфраструктура села: Навч. посіб./ За ред. П. Т. Саблуки, М. К. Орлатого. – К.: Інститут аграрної економіки УААН, 2002. – 465 с.
3. Куценко В. І. Соціальна сфера: реальність і контури майбутнього (питання теорії і практики): Монографія / РВПС України НАН України. – Ніжин: ТОВ «Видавництво «Аспект-Поліграф», 2008. – 818 с.

УДК [332.14:005.21](477)

РЕГІОНАЛЬНІ ПРІОРИТЕТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ІНТЕГРАЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ

Грузд Марина Володимирівна, канд. екон. наук, доцент кафедри публічного адміністрування та регіональної економіки, Харківський національний економічний університет

Посилена увага до України з боку світової спільноти зумовлює точне визначення її ролі і місця у світовому господарстві та взаємовідносинах із сусідніми державами і регіональними економічними угрупованнями.

Сучасні інтеграційні процеси в Україні характеризуються міжнародними виробничо-торгівельними відносинами, які регулюються угодами визначеного рівня інтегрованості. Однак на етапі поглиблення регіональних суперечностей та диспропорцій для нарощення темпів розвитку та затвердження статусу країни з ринковою економікою необхідно формування механізму реалізації інтеграційної стратегії.

Проблеми, пов'язані з регіональними інтеграційними процесами, стають для України особливо гострими. Тому оцінка тенденцій регіоналізації, які можуть радикально вплинути на умови міжнародної економічної діяльності країни, є важливим завданням [1].

Метою дослідження є обґрунтування регіональних інтеграційних пріоритетів зовнішньоекономічної стратегії України та вибору спрямування інтеграції.

В основу інтеграційних процесів країни мають бути покладені наступні цінності: гармонізація взаємних інтересів країн відповідно до норм, принципів та стандартів міжнародного економічного права; суверенна рівність країн та взаємовигідний характер співпраці на основі еквівалентного обміну; участь в спільних проектах, зумовлена національними інтересами та наявними економічними та політичними передумовами в країні; послідовність інтеграційних процесів та прозорість інтеграційних заходів за умови не порушення конституційних норм та національного законодавства; створення спільних інтеграційних органів.

Інтеграційні процеси відбуваються під впливом глобалізації. Основними передумовами сучасних інтеграційних процесів є розвиток міжнародного поділу праці, кооперація, посилення процесів взаємозалежності та тенденції до організованості і впорядкованості на рівні глобальної світової системи [2, с. 21].

Регіон як структурна ланка держави першим вступає до інтеграційного утворення. Для реалізації політики регіонального співробітництва, забезпечення політичної стабільності, економічного розвитку, зменшення бідності та соціальних суперечностей в країні необхідно виробити визначену модель взаємодії з регіонами та регулювати їх діяльність для становлення міжрегіонального співробітництва та міжнародної співпраці територій.

Для підвищення конкурентоспроможності регіонів на національному та міжнародному рівнях необхідно раціонально використовувати економічний потенціал територій з чітким контролем з боку держави. Особливо потребує активного державного втручання розвиток прикордонних територій, які підтримують тісні взаємовідносини з сусідніми країнами, що сприяє підвищенню рівня ефективності національного господарства та рівня життя населення.

Чим вищий ступінь інтегрованості економік країн, тим різноманітнішими за формою та інтенсивнішими стають економічні зв'язки між іншими регіонами, вибудовуються цілі системи міжрегіональної міжнародної інтеграції, формується мережа євро регіонів уздовж кордонів країни [3, с. 101].

Динаміка, специфіка набуття форм регіональної інтеграції певними державами в цьому контексті набуває ключового значення для здійснення співробітництва на паритетних засадах. Більше того, функціональна роль регіонів, міжрегіонального транскордонного співробітництва в структурі ЄС значно підвищується [4, с. 20 – 21].

Важливою умовою формування ефективної системи міжнародної економічної діяльності України є визначення регіональних пріоритетів співробітництва з іншими країнами [5, с. 649 – 650].

Євроінтеграційна стратегія посідає важливе місце серед регіональних пріоритетів України. При цьому зовнішньоекономічний курс має узгоджуватися з економічними відносинами на принципах рівності, партнерства, добросусідства та взаємної вигоди з іншими країнами, не членами ЄС.

Стратегічними перспективами для України є як всебічна інтеграція в європейській економічний простір, так і впровадження злагодженої зовнішньоекономічної діяльності з Росією. Однак основні загрози та небезпеки при цьому криються у можливостях втрати суверенітету за рахунок енергетичної залежності нашої країни.

Зовнішньоекономічна стратегія нового етапу має підпорядковуватися ідеї європейської інтеграції, але використовувати при цьому такі форми та механізми, які б забезпечували повніше й ефективніше використання потенціалу взаємозв'язків України з розвиненими країнами світу, особливо в трансферті технологій, залучення прямих інвестицій, запровадження сучасних систем менеджменту та маркетингу [2, с. 26].

Засобом активізації міжнародних економічних зв'язків для реалізації курсу інтеграції є транскордонне співробітництво, яке сприяє збільшенню обсягів виробництва та зовнішньої торгівлі, економічному зростанню, створенню зони верховенства права при постійному обміні кадрами, знаннями та культурними цінностями.

Для України є актуальним створення взаємовигідного механізму співробітництва прикордонних територій та розвитку транскордонної співпраці на основі поєднання інтеграційного руху та розширення добросусідських відносин з країнами.

Входження України у світовий економічний простір передбачає не тільки відкриття ринків, а й можливість одночасного застосування комплексу заходів щодо захисту внутрішнього ринку, а саме: створення ефективної системи захисту від недоброякісного імпорту, отримання можливості захисту національного товаровиробника в антидемпінгових та спеціальних розслідуваннях торговельних спорів.

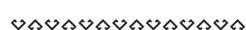
Отже, реалізація курсу на інтеграцію України до світового економічного простору стає невід'ємним елементом не тільки зовнішньої, а й внутрішньої політики держави [3, с. 93].

Модель економічної інтеграції сьогодення виходить з пріоритету національних інтересів, ефективної реалізації в регіональних об'єднаннях власних конкурентних переваг, залучення до країни технологічних та енергетичних ресурсів. Ця модель дає змогу наблизитися та адаптуватися до євроінтеграції за допомогою економічного та політичного співробітництва.

Створення високоінтегрованого економічного простору потребує об'єднання країн за рівнем економічного розвитку та культури. При цьому, напрям зовнішньоекономічної діяльності України має бути зорієнтованим на забезпечення економічних інтересів країни та її регіонів.

Література

1. Філіпенко А. НЕП: як не випасти із глобального цивілізаційного поступу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua>
2. Герасимчук З. В., Лютак О. М. Регіональна політика транскордонного співробітництва: механізм формування та реалізації: Монографія. – Луцьк: Надстир'я, 2010. – 188 с.
3. Білик Р. С. Фактори і тенденції розвитку економічних зв'язків прикордонних територій: Монографія. – Чернівці: Рута, 2009. – 184 с.
4. Баян А. В. Міжрегіональне, транскордонне співробітництво України за умов розширення Європейського союзу (на прикладі прикордонних регіонів України та Угорщини) / Баян А. В. – Ужгород: Ліра, 2005. – 320 с.
5. Новицький В. Є. Міжнародна економічна діяльність України / Новицький В. Є.: Підручник. – К.: КНЕУ, 2003. – 948 с.

УДК 330.59: 364.442.6

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ ЛЮДСЬКОГО РОЗВИТКУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Дарнопих Геннадій Юрійович, канд. екон. наук, доцент кафедри економічної теорії,
Національний університет «Юридична академія України ім. Ярослава Мудрого»

Провідні вчені-економісти зазначають, що в сучасних умовах єдиним вірним шляхом забезпечення людського розвитку є модернізація економіки і суспільства на ліберально-демократичних засадах. Лібералізація і модернізація завжди є зв'язаними завданнями, але ця зв'язаність може реалізуватися в різних формах – у формі закономірної послідовності зміни визначальних процесів і у формі їх постійного поєднання [1, с. 23].

Як відомо, лібералізм має дві сторони – економічний лібералізм і моральний лібералізм. На жаль, економічний лібералізм набув в Україні форми неолібералізму в найгіршому вигляді, а форма морально-етичного лібералізму як ліва демократична ідея – практично не розроблена і теоретично не узагальнена, не збагачена практикою. Концепція неолібералізму в різних його формах, у тому числі й у вигляді монетаризму, відіграла істотну роль у витісненні реального сектора економіки, зростанні фіктивного, спекулятивного капіталу, який перетворює гроші та цінні папери на особливі швидкозростаючі фінансові операції, мета яких полягає в одержанні не базового активу, а прибутку від зміни ціни.

Аналізуючи проблеми модернізації як запоруки людського розвитку, науковці зазначають, що вирішення завдань модернізації залежить не тільки від піднесення економіки, розв'язання традиційних соціальних проблем, а й від виведення етносу із стану депресії і безвір'я.

Така позиція цілком слушна і базується на теорії економічних інтересів. Як відомо, зміст і характер економічних інтересів громадян формується під впливом маси чинників, як внутрішніх, так і зовнішніх, як економічних, так і позаекономічних. І цей зміст і характер економічних інтересів громадян лежить в основі ментальної матриці нації, населення країни. А це означає, що формування економічних інтересів залежить також і від культури (загальної і економічної), і від моралі, і від суспільної свідомості.

На всі ці компоненти економічних інтересів прямо і безпосередньо впливає сучасна реальність. Так, Україна сьогодні – «малодемократична» країна з малорозвинутою економікою і корумпованою демократією. Громадяни України не винні в такому положенні, але воно їх принижує та деморалізує. При цьому активно формується комплекс меншовартості, який закладається в свідомості і впливає на економічне мислення. І не тільки на економічне мислення, а й на стан духовного життя. У свою чергу, негативний стан духовної сфери не сприяє розкріпаченню творчих можливостей. Адже влада не створює належних правових і економічних умов для розвитку легального бізнесу, діє переважно адміністративними методами. А насильницькі заходи, крім всього іншого, в силу особливостей нашої ментальності, порушують не стільки протидію, скільки апатію та безініціативність. Тоді як основний стимул кожної творчості – це невдоволення існуючим. Але тут вже йдеться не тільки про гальмування творчості. Апатія, як відомо, є найбільшою загрозою для свободи, і, відповідно, для економічної безпеки. Виникає парадокс: владу влаштовує загальна апатичність людей, влада створює умови для її відтворення – і тим самим – створює загрози для економічної безпеки і людини, і держави.

За таких умов спостерігається, *по-перше*, зростання терпимості суспільства, а *по-друге*, підвищення його гнучкості, але разом і з тим, і з іншим втрачаються стимули до прогресу, до еволюції взагалі. Терпимість призводить до консервації відносин, до незмінності існуючої суспільної структури, а це перешкоджає розвитку суспільства, просуванню вперед.

У нас немає змагальності програм різних груп населення, і, як результат, – знижується якість суб'єктності, коли людина не бере на себе відповідальності за себе, за своє оточення, за свою державу.

Іноді складається враження, що люди готові відстоювати лише одне – лише б їм не довелося змінювати звичайні способи існування.

З іншого боку, нерозвиненість політичних і економічних інститутів, а також механізмів примусу до їх дотримання (законів, нормативних документів і т. п.) має своїм наслідком деінституціоналізацію влади і втрату соціального контролю над розподілом економічної влади в суспільстві. Сьогодні владна позиція визначається не формальним економічним чи правовим статусом агента (власник, менеджер, посадовець), а його доступом до нелегітимних, з позицій економічного порядку, джерел влади – ресурсів насильства (кримінальної влади), корумпованої державної влади, шахрайства тощо.

Таким чином, формуються стійкі соціально-економічні детермінанти девіантної поведінки населення, які продукують тінізацію економічного мислення, для якого основними рисами є: ігнорування існуючих законів, що регулюють економіку; постійне створення і відтворення тіньових схем виробництва і обміну, а також присутність корупційних відносин.

Якщо система державного управління в силу своєї нерозвинутості або деструктивної ускладненості не здатна забезпечити ефективну упорядковану взаємодію суб'єктів економіки, то останні рано чи пізно формують власну локальну квазісоціальну підсистему правил і норм, яка надає їм об'єктивній взаємозалежності форму купівлі-продажу державних повноважень. А стійкий характер економічних інтересів учасників корупційних дій здійснює також зворотній вплив на легальну систему: її недосконалість консервується або навіть набуває рис без виходу.

Література

1. Лібералізм та модернізація економіки (за матеріалами круглого столу) [Текст] // Економіка України. – 2011. – № 8. – с. 4 – 20.

УДК 364.48

ЗНАЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ У РОЗБУДОВІ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Дерев'янка Ірина Віталіївна, аспірантка, провідний економіст, Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України (м. Київ, Україна)

Послуга відіграє важливу роль у суспільстві. Життя сучасної людини нерозривно пов'язане саме з послугами соціальної інфраструктури: освітою, медичним обслуговуванням, транспортом, зв'язком, відпочинком та культурою, житлово-комунальними послугами.

Соціальна інфраструктура, зокрема гуманітарна складова (освіта, охорона здоров'я), забезпечує нормальне функціонування економіки за рахунок надання відповідних послуг. Ці послуги підвищують якість трудового потенціалу та його мотивацію до ефективної праці.

Скорочення державного фінансування галузей соціальної інфраструктури призвело, по-перше, до зниження обсягів якості надання послуг, по-друге, до заміщення фінансового дефіциту бюджетних закладів надходженнями від надання платних послуг. У цілому за минулі п'ятнадцять років значно зросла участь населення у фінансуванні галузей соціальної інфраструктури у прямій і опосередкованій формі. Разом із цим, набула поширення практика неформальної оплати населенням відповідних видів послуг.

До останнього часу в Україні не займалися науковим аналізом, систематизацією і прогнозуванням платних послуг. Слід відмітити, що платне споживання послуг є новим і суперечливим явищем для українського суспільства. Між тим, соціально-політичний, економічний і прогностичний аналіз є важливим для обґрунтування напрямів реформування галузей соціальної інфраструктури і забезпечення потреб населення в послугах соціальної інфраструктури.

Платна форма надання соціально важливих послуг постійно поширюється та посилює соціально-не розшарування, також зростає поляризація у сфері споживання послуг соціальної інфраструктури. Диференціація населення за критерієм доходів від'ємно відбивається на реалізації платоспроможного попиту, особливо на послуги охорони здоров'я.

Однією з головних причин нерегульованого розвитку платних форм обслуговування є відсутність у державі цілеспрямованої та сильної соціальної політики, націленої на скорочення соціальної несправедливості, підтримку балансу споживання послуг між різними групами населення. Ця обставина яскраво підкреслюється стихійними спробами комерціалізувати галузі соціальних послуг, які вважаються життєво важливими для здоров'я населення та становлення інноваційної економіки.

Вивчення процесу надання платних послуг в Україні та інших постсоціалістичних країнах дають можливість зробити деякі висновки, які необхідно враховувати при розробленні сценарію розвитку платних послуг у системі охорони здоров'я.

По-перше, платність обслуговування в медицині не викликає негативної реакції у більшості опитаних громадян. Переважна частина вважає, що платними можуть бути послуги з індивідуального нагляду медичного персоналу за хворими, надання комфортних умов перебування в лікарні, підвищення якості харчування, вибору медикаментозних засобів лікування тощо [1, с. 85].

По-друге, різні соціальні категорії громадян згодні виділяти із сімейного бюджету певну частку коштів на профілактику здоров'я і лікування.

По-третє, враховуючи соціальну незахищеність населення, необхідно визначити граничну межу платності в системі охорони здоров'я.

По-четверте, загальні розрахункові показники платності медичних послуг мають бути скориговані на відсоток неформальної частини оплати. Це дозволить визначити обсяг фінансових джерел функці-

онування медичних закладів і може сприяти розвитку таких суспільних структур, які б максимально враховували інтереси населення і використовувалися на благо суспільства.

В освіті надана можливість здобувати освіту як у державних навчальних закладах, так і в недержавних. При цьому в ряді країн (Угорщині, Чехії, Словаччині) держава може на 50% фінансувати платні освітні послуги через надання трансфертів навчальним закладам. В Україні така практика майже не застосовується.

Негативного ставлення заслугоує посилення комерціалізації освіти. У минулому демократична освітянська система, доступна представникам різних верств населення, швидко перетворюється в селективну освіту, де ймовірність отримати спеціальність стає проблемою для значної частини молоді з нижчих верств населення. За останні дванадцять років кількість студентів, що навчаються за плату, підвищилася з 9,5 до 57,7% [3, с. 13]. Ці дані свідчать, що тенденція до розширення платних місць у вузах набула чітко окреслених контурів.

Багато вчених, таких як Ф. Браун, Х. Ландер, негативно ставляться до маркетизації освітянського простору і висловлюють думку про необхідність більш активної ролі держави у фінансуванні освітніх закладів. Стратегія урядів тих постсоціалістичних країн, які проводять курс на економічну модернізацію освіти, фактично розрахована на забезпечення якісної освіти для тих членів суспільства, які здатні платити за навчання. Цим знижується рівень стартових можливостей для молоді у сфері освіти.

Результати соціологічного опитування, проведеного Фондом ім. Ф. Еберта разом із науковими установами ряду країн США, виявили поглиблення соціальної диференціації за освітньою ознакою. Вони свідчать, що повністю доступною платна освіта є для 12,7% молоді, для 42,1% вона поєднана з необхідністю відмовляти собі у необхідних життєвих благах, 44,8% молоді платна освіта не доступна [2, с. 54 – 55].

Попри принципи доступності, що декларуються, освіта через свою структуру закладів із платним навчанням породжує сегментацію ринку робочої сили.

Прогнозування динаміки і структури платоспроможного попиту населення на послуги та оцінка його впливу на функціонування соціальної інфраструктури є одним з важливих аспектів економічного механізму.

Розробка економетричної моделі для прогнозу рівня попиту на платні послуги, зокрема на освіту та охорону здоров'я, є дуже актуальною, враховуючи перш за все такий фактор як нагальність потреб на ці види споживання. Проблематика еластичності попиту залежно від розвитку і стану економіки вивчається цілим рядом вчених Західної Європи [4]. В Україні такі дослідження в умовах ринкової економіки не виконувалися. Очевидно, що цей процес потребує глибокого аналітичного вивчення.

Література

1. Жукова М.В. Перспективи платного обслуговування в медицине / М. В. Жукова // Социологические исследования. – 2006. – № 12. – С. 84 – 88.
2. Зиетдинова Ф. Г. Российская образовательная система в свете зарубежного опыта / Ф.Г. Зиетдинова // Социологические исследования. – 2006. – № 5. – С. 49 – 58.
3. Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України на початок 2010/11 навчального року: стат. бюл. – К.: Держкомстат України, 2011. – 207 с.
4. Haque M.O. Income elasticity and economic development. Methods and application / M.O. Haque . – [Dordrecht] : Springer, 2005. – P. 256.

УДК 338 (477)

РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОМУ РОЗВИТКУ КРАЇНИ

Духа Марія Василівна, канд. екон. наук, доцент,
Хмельницький національний університет

Сучасний етап світового цивілізаційного розвитку характеризується стрімким розвитком інформаційних технологій (ІТ), які охоплюють все ширші сфери діяльності, створюють можливості для зростання ефективності виробництва, кардинальним чином змінюють механізми функціонування багатьох інститутів, держав. Під впливом нових ІТ здійснюється перехід від екстенсивного зростання виробництва до інтенсивного, відбуваються корінні зміни в розподілі праці, технології управління. Від правильного та оптимального вибору, впровадження та ефективного управління ІТ залежать результати діяльності всіх суб'єктів господарювання та досягнення ними стратегічних цілей.

Сучасний розвиток ІТ здатний принципово змінити життя людей – їх роботу, дозволяючи, способи об'єднання в співтовариства і навіть ставлення до самих себе. Фундаментальні зміни у розвитку ІТ зачіпають наше розуміння часу, простору, відстані і знання, на відміну від попередніх кардинальних технологічних змін, заснованих на матерії і енергії. У сучасному світі знання й інформація породжують нові знання. Їхні обсяги і вплив на продуктивний розвиток суспільства зростають у часі надзвичайно високими темпами, що обумовлює необхідність розробки людством нових способів і засобів поширення та використання глобальних знань з метою подальшого прогресу, що і є головною властивістю суспільства знань і інформації. На інтелектуальних ресурсах, наукомістких й інформаційних технологіях базується сучасна глобальна (інформаційна) економіка, сутність якої полягає в якісно новому інноваційно-технологічному рівні усіх її секторів, включаючи діючі продуктивні сили суспільства.

Розвинуті ІТ відкривають шлях національній економіці до вищого рівня розвитку, оскільки цей ринок є ефективним інструментом інтеграції до світового економічного простору внаслідок його особливостей, таких як: інтернаціональність (завдяки інформаційно-комунікаційній природі); привабливість для інвесторів завдяки швидкій окупності інвестицій і високій прибутковості; сфера інформаційних технологій є наукомісткою, і тому в процесі її розвитку якнайповніше розкривається науковий потенціал країни; за рахунок розвитку і реалізації наукового потенціалу підвищується рівень інформаційної й економічної безпеки країни.

Сучасні розвинені держави приділяють величезну увагу розвитку інформаційно-комунікаційних технологій. На жаль, частка України на світовому ринку ІТ є надзвичайно малою, а рівень розвитку інфраструктури цієї галузі є низьким. Тому особливу цікавість для України повинен представляти досвід іноземних держав, які зуміли за останні десятиліття здійснити «стрибок у розвитку». Зокрема Індія, Ірландія, Південна Корея, Малайзія, Тайвань, Китай, Сінгапур, Фінляндія, Ізраїль подолали межу «цифрового розриву» завдяки добре розробленим та реалістичним стратегіям розвитку інформаційного суспільства у цих державах. Досвід багатьох країн свідчить, що в процесі формування національної інформатизації, виявляючи політичну волю, проблему забезпечення широкого використання інформаційних комп'ютерних технологій у всіх сферах життя суспільства необхідно поставити в один ряд з іншими найважливішими проблемами – подолання бідності, підвищення якості медичного обслуговування і т. п.

В Україні на найвищому державному рівні є усвідомлення необхідності розвитку ІТ, проте розроблені плани та концепції розвитку ІТ відзначаються дещо узагальнюючим характером, не розроблено конкретного алгоритму дій для нівелювання наявного відставання України в сфері ІТ від провідних країн світу.

В той же час варто зазначити, що, зважаючи на наявність в Україні висококваліфікованих ІТ-спеціалістів актуальним/перспективним є запровадження проекту «української силіконової долини» (розробляються проекти створення інноваційних структур у Києві, Харкові, Вінниці та інших містах). У країнах з високим рівнем розвитку ІТ широко використовуються різні інноваційні структури – технопарки, території пріоритетного розвитку, промислові зони, технополіси та ін. (каліфорнійська Силіконова долина у США, Софія Антиполіс у Франції, технопарк Бангалор в Індії, технологічний центр «Нокія-Ленд» у Фінляндії, Херцелія в Ізраїлі).

Проте, згідно з оцінками, відображеними у звіті «Світові інформаційні технології» Всесвітнього економічного форуму, в Україні не сприяють, а то й гальмують розвиток ІТ: система оподаткування, проблеми у сфері захисту прав власності, захисту прав інтелектуальної власності, недосконалість судової системи, неефективність правової системи. Таким чином, розвиток ІТ в Україні можливий лише при негайному кардинальному покращенні ситуації у зазначених сферах.

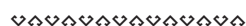
Для ліквідації негативного для країни «відтоку мізків» та діяльності ІТ-спеціалістів на тіньовому ринку необхідно усвідомити та усунути першопричину цих явищ, а саме: низькі доходи українських фахівців у порівнянні з аналогічними показниками в інших країнах. Для розвитку інфраструктури та успішного створення «української силіконової долини» важливою є матеріальна мотивація спеціалістів.

На сьогодні найперспективнішим сектором ринку ІТ є програмне забезпечення. Саме цей сектор найменше підпадає під негативний вплив кризових тенденцій. Виходячи з цього, найкращим варіантом ефективного застосування кваліфікованої робочої сили та, водночас, зростання національної економіки можна вважати розвиток аутсорсингу програмного забезпечення в Україні. Аутсорсинг – це ефективний спосіб отримувати прибутки та підвищити ділову активність в економіці без великих первинних затрат. Для створення нової конкурентоспроможної компанії з розробки програмного забезпечення достатньо зібрати команду кваліфікованих програмістів та орендувати офіс.

Розбудова інформаційного суспільства в Україні має базуватись на збалансованому загальнодержавному системному підході у сфері ІТ, узгодженості дій усіх гілок влади, а також усіх її рівнів – від центрального до органів місцевого самоврядування з метою поєднання зусиль на стратегічних напрямках. Вихід на якісно новий рівень розвитку українських ІТ можна здійснити за рахунок вдосконалення нормативно-правової бази, збереження, підтримки якісної освіти, мотивації кваліфікованих українських спеціалістів для активної діяльності на національному ринку, розвитку аутсорсингу програмного забезпечення. Основні перспективи у даному напрямі – за розробкою проектів нових українських інноваційних науково-дослідних структур, програм використання наукового потенціалу України.

Література

1. Закон України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007 – 2015 роки» від 9 січня 2007 року № 537-V [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.
2. Агаркова Н. А. Інформаційні технології як пріоритет розвитку національної економіки України // Актуальні проблеми комп'ютерних технологій. – 2008. – С. 8 – 15.
3. Диха М. В. Глобальна конкурентоспроможність та інвестиційна привабливість України: стратегії реалізації: монографія / М. В. Диха. – Хмельницький: ХНУ, 2011. – 207 с.
4. Офіційний сайт WEФ у Давосі. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.gcr.weforum.org/>

УДК 336.77: 336.71

КОНТРОЛЬ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ РЕГІОНУ ТА ОСНОВНІ НАПРЯМИ ЙОГО УДОСКОНАЛЕННЯ

Долженко Надія Леонідівна, слухач магістратури державного управління

Немчанова Тетяна Леонідівна,

Харківський національний економічний університет

Однією із основних функцій управління формуванням та використанням фінансових ресурсів регіону є функція контролю, яка спрямована на виявлення помилок, зловживань в управлінні фінансовими ресурсами, порушень бюджетного і фінансового господарського законодавства. Основна мета бюджетного контролю – забезпечення принципів законності, доцільності, ефективності управлінських дій, починаючи з планування, формування, розподілу і закінчуючи використанням фінансових ресурсів регіону.

Метою цієї статті є вирішення питання організації й удосконалення системи контролю фінансових ресурсів шляхом упорядкування понятійної бази та проведення аналізу існуючої системи контролю фінансових ресурсів; визначення стратегічних напрямів.

До фінансового контролю входить перевірка дотримання вимог економічних законів; складання й виконання бюджетного планування; ефективності використання фінансових ресурсів підприємств, організацій, бюджетних закладів [1].

Практика управління формуванням і використанням фінансових ресурсів регіону свідчить про недооцінку ролі контролю у фінансово-господарській діяльності, а це призводить до того, що здійснення державою контрольних функцій стають недосконалими. Потреба оптимізації фінансового контролю на регіональному і державному рівнях зумовлена сьогодні багатьма причинами:

по-перше, потребою збереження і раціонального використання державної власності та бюджетних коштів;

по-друге, зниженням рівня фінансової дисципліни економічних суб'єктів, ухиленням від сплати податків;

по-третє, потребою збільшення частки державних інвестицій у фінансуванні розвитку галузей народного господарства;

по-четверте, невиправданим наданням пільг, недотриманням вимог законодавства щодо цільового використання бюджетних коштів [1].

В Україні нормативно-правове поле фінансового контролю досі не врегульоване. У прийнятому Бюджетному кодексі виділено основні завдання і визначено основних суб'єктів.

До сьогодні залишається не прийнятим Закон України «Про фінансовий контроль в Україні», який повинен стати основним нормативно-правовим актом, що регламентуватиме систему відносин фінансового контролю. У проекті цього закону передбачено:

- створення цілісної системи спеціалізованого державного фінансового контролю, закріплення за Міністерством фінансів України статусу головного органу фінансового контролю у системі виконавчої влади;
- визначення об'єктів, суб'єктів фінансового контролю, фінансового правопорушення, методологічного фінансового забезпечення;
- врегулювання контролю у тих сферах фінансової діяльності, які не охоплені або не повністю охоплені системою фінансового контролю;

- створення системи спеціального державного фінансового контролю за законністю діяльності органів місцевого самоврядування у фінансовій сфері, що, зокрема, передбачає створення регіональних контрольних органів, які не матимуть вертикального підпорядкування і керівники яких призначатимуться Президентом України за поданням прем'єр-міністра України [1].

Ухвалення зазначеного законопроекту завершило б створення правових основ функціонування цілісної системи державного контролю.

Перспектива удосконалення комплексності контролю залежить від його якості на всіх етапах і своєчасності реагування фінансових органів та органів влади на результати контролю.

Перспективною при удосконаленні контрольних функцій у бюджетній сфері є робота щодо проведеного аналізу ефективності використання бюджетних коштів, що призводять до ефективного використання фінансових ресурсів регіону.

Одним із напрямів підняття ефективності фінансового контролю як на державному, так і на регіональному рівнях є запровадження системи контролінгу. Контролінг – це управлінська концепція, що підтримує процеси прийняття рішень і управління за допомогою цілеспрямованого забезпечення інформацією з метою досягнення кінцевих цілей і результатів діяльності [2].

Контролінг, на відміну від контролю, який орієнтований у минуле і спрямований на виявлення зловживань, прорахунків, помилок, орієнтований у майбутнє. Практика функціонування розвинутих країн світу свідчить про те, що цій управлінській філософії відводиться значне місце практично у всіх сферах господарської діяльності, на державному рівні створюються окремі інституційні одиниці, які займаються різними видами контролінгу.

Запровадження системи контролінгу має супроводжуватися створенням відповідної регіональної інфраструктури контролінгу, функціонування якої забезпечить створення стратегічних орієнтирів у сфері формування і використання фінансових ресурсів регіону. При цьому місцеві органи влади зможуть раціонально планувати й розподіляти ресурси на місцевому рівні, гнучко використовувати кошти на соціально-економічний розвиток регіону, зіставляти надходження і витрати з результатами управлінської діяльності. Для того, щоб розв'язати фінансові проблеми створення такого інституційного підрозділу, доцільно створити регіональний фонд розвитку фінансового контролю, до якого надходитимуть відсотки від сум виявлених збитків, добровільні внески юридичних осіб [3].

Запровадження системи фінансового контролінгу допоможе підняти на якісний новий рівень процес управління формуванням і використанням фінансових ресурсів регіону.

Література

1. Стефанюк І. Б. Фінансовий контроль: визначення поняття і системи / І. Стефанюк // Економіка. Фінанси. Право. – 2001. – № 7. – С. 3 – 4.
2. Футоранська Ю. М. Окремі аспекти державного регулювання у сфері внутрішнього фінансового контролю в Україні / Ю. М. Футоранська // Фінансовий контроль. – 2006. – № 2. – С. 20 – 23.
3. Чугунов І. Я. Державний внутрішній фінансовий контроль: стратегія розвитку / І. Я. Чугунов, В. М. Федосов // Фінанси України. – 2009. – № 4. – С. 3 – 12.

УДК 332.14:339.564

РОЗВИТОК ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЯК ФАКТОР ЗМІЩЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ РЕГІОНУ

Дьомін Сергій Сергійович, викладач кафедри міжнародної економіки та менеджменту ЗЕД,
Харківський національний економічний університет

У сучасних наукових дослідженнях регіони України за рівнем економічної безпеки класифікуються на підставі таких рейтингів:

- рейтингу за рівнем доходів населення;
- рейтингу за ситуацією на ринку праці;
- рейтингу за рівнем демографічного розвитку;
- на підставі загального рейтингу регіонів за рівнем життя [1].

О. М. Головченко вважає: «З позицій системного підходу особа – це останній, неподільний елемент економічної безпеки. Таким чином, якщо формувати систему безпеки «вертикально», від низу доверху, то основою систем економічної безпеки всіх рівнів є безпека індивіда, особи. Тому, на наш погляд, показник рейтингу рівня життя, який базується на рейтингах за рівнем доходів населення, за ситуацією на ринку праці та за рівнем демографічного розвитку є одним з основних при визначенні економічної небезпеки регіонів» [2].

Стимулювання розвитку експортного потенціалу українських регіонів створює стійку базу для «підтягування» інших структурних комплексів економіки, сприяючи при цьому підвищенню рівня розвиненості національної економіки. Прикладом служить досвід США, де в 1992 році за рахунок експорту регіонів було досягнуто 33% приросту ВВП.

При здійсненні заходів щодо нарощування експортного потенціалу регіону, необхідно враховувати наступні деталі:

- забезпечення стійкого та ефективного розвитку економічної системи регіону в структурі світових економічних зв'язків й визначення пріоритетів розвитку експортного комплексу території для прискорення реконструкції регіональної економіки;
- уточнення ступеня впливу процесів макроекономічної і структурної політики держави на стан експортної бази регіону;
- проведення взаємозалежного аналізу міжрегіональних, зовнішньоекономічних зв'язків з можливостями експортного виробництва;
- визначення і підвищення загально регіональної ефективності функціонування експортоорієнтованих виробництв на рівні господарського комплексу регіону з визначенням пріоритетних напрямків їх, розвитку;
- оцінка можливих змін рівня економічної безпеки території у процесі розвитку її зовнішньоекономічної діяльності.

Виходячи з цього, при аналізі регіонального експорту необхідно враховувати ряд внутрішніх факторів, що впливають на експортний потенціал регіону. Так, розвиток експортної діяльності регіону визначається наступними внутрішньо-регіональними факторами:

- рівнем розвитку регіонального господарського комплексу (у порівнянні із загальносвітовим рівнем);
- цілісністю територіального господарського комплексу, тобто здатністю задоволення внутрішніх потреб за рахунок внутрішнього виробництва, обсяги якого відповідають внутрішньому споживанню;
- ресурсним потенціалом територіального економічного комплексу;

- трудовим потенціалом територіального економічного комплексу в співвіднесенні з рівнем розвитку його продуктивних сил та вартістю робочої сили;
- рівнем розвитку інфраструктури регіону в цілому та інфраструктури, що обслуговує зовнішньо-економічні зв'язки;
- стабільністю соціально-економічної і політичної системи.

Слід зазначити, що експортне виробництво також створює можливості для розширення внутрішнього платноспроможного попиту. Оскільки основна маса експорту направляється на ринки з більш високим доходом на душу населення, зріст внутрішнього попиту може бути досить значним. Це, у свою чергу, забезпечує як стійкі темпи економічного росту, так і зростаюче використання трудових ресурсів, що дозволяє оптимізувати галузеву структуру промислового виробництва. Великі розміри експортного виробництва в галузях, що закріпилися на зовнішньому ринку, сприяють створенню підприємств оптимальних розмірів у суміжних галузях. При цьому, експортний комплекс сприяє відновленню підприємств у сфері послуг, транспорту і т. п. У результаті, виникає спеціалізована, досить оптимальна, з погляду участі в міжнародному поділі праці, промислова структура.

Крім того, розвиток експортного виробництва в регіоні «змякшує» багато соціальних проблем, що сформувалися в перехідний період. Хоча в регіонах і відбувалося певне руйнування сформованого в часи СРСР виробничого комплексу під тиском внутрішньої і зовнішньої конкуренції, однак розвиток експортного комплексу дозволяє, із невеликим часовим розривом, задіяти працівників, що опинилися, поза сферою зайнятості, у виробництво товарів і послуг.

При реалізації експортної стратегії дуже важливу роль грає конкуренція з іноземними виробниками як на зовнішньому, так і на внутрішньому ринку. Вона змушує «підтягувати» технологічну структуру і продуктивність до світового рівня. Саме конкуренція стимулює прискорений розвиток науково-технічних досліджень, тому що тільки це дозволить йому зберегти позиції на світовому ринку. Тому найважливішим фактором, що створює умови для високих темпів соціально-економічного розвитку регіону, повинне стати якісне удосконалювання його науково-технічного потенціалу – одного з найбільш активних елементів сучасного відтворювального процесу.

Таким чином, залучення регіонального господарства в експортну діяльність дозволяє вирішувати наступні проблеми:

- можливість підвищувати ефективність використання природних ресурсів та переваг у територіального поділу праці;
- зменшувати рівень безробіття, і удосконалювати механізми функціонування ринку праці;
- підвищувати конкурентоздатність експортних виробництв, з одночасним удосконалюванням їх технічного рівня;
- збільшувати обсяги інвестицій вітчизняного та іноземного походження;
- збільшення валютних ресурсів;
- поліпшити, в цілому, економічну структуру регіону із появою можливостей економічного зростання.

Реалізація зазначених цілей експортної діяльності дозволить підвищити рівень і якість життя населення, що, у свою чергу, призведе до зміцнення економічної безпеки регіону.

Література

1. Замков О. О. Математические методы в экономике / О. О. Замков, А. В. Толстопятенко, Ю. И. Черемних, - М.: Изд-во Моск. ун-та : ИС, 1997. – С. 47.
2. Головченко О. М. Економічна безпека регіону в гарантуванні стабільності національної економіки: монографія / О. М. Головченко Одеса : Букаєв Вадим Вікторович, 2008. – С. 57.

УДК 352

ВИЗНАЧЕННЯ СТАНУ ДІЛОВОЇ АКТИВНОСТІ АДМІНІСТРАТИВНИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ

Зеленько Олександр Олегович, викладач кафедри економіки,
Харківський національний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди

Проголошений шлях стратегічної спрямованості нашої країни на інтеграцію з європейським економічним співтовариством потребує як комплексної оцінки можливостей даної інтеграції, так і трансформації економічної політики країни в політику підвищення конкурентоспроможності національної економіки. Створення конкурентоспроможної економіки України та перетворення її на країну з високим рівнем життя неможливе без створення привабливого інвестиційного середовища [1]. Саме шлях створення інвестиційно привабливого клімату має сприяти підвищенню ділової активності національної економіки.

Досягнення мети створення інвестиційно привабливої, конкурентоспроможної економіки багато в чому залежить від економічного стану її регіонів. Побудова «сильних регіонів – сильної держави» сьогодні стає дедалі важливішим напрямом державної політики України. Шлях підвищення рівня інвестиційної привабливості областей України має стати тим пріоритетним напрямком, який системно вплине на всі сторони соціального, економічного і політичного життя областей. Ділова активність у системі регіонального соціально-економічного розвитку виступає як внутрішня енергія, що забезпечує перехід областей і всієї країни на якісно нові рівні розвитку.

Показник інвестиційної привабливості областей має бути використаний не як індикатор ділової активності, а як її каталізатор. Він не рівнозначний рівню ділової активності та не відповідає економічному потенціалу області. В останні роки помічено зниження інтересу дослідників економічних процесів, зокрема ділової активності, з використанням емпіричних методів. На сучасному етапі розвитку в Україні відсутня система випереджальних індикаторів економічного стану країни та її адміністративно-територіальних одиниць.

Для визначення ділової активності застосовані 4 значимі незалежні змінні, що впливають на показник ділової активності: значення ВРП на душу населення, середньомісячна заробітна плата, величина ПП на душу населення, коефіцієнт покриття експортом імпорту.

Для визначення якісного рівня стану ділової активності адміністративних територій України використано ієрархічний і неієрархічний метод кластеризації. В результаті дослідження було отримано 3 кластери.

Таблиця 1

Розподіл областей України на кластери за рівнем ділової активності

1 кластер	2 кластер	3 кластер
Дніпропетровська	АР Крим	Волинська
Донецька	Вінницька	Житомирська
Запорізька	Кіровоградська	Закарпатська
Київська	Сумська	Івано-Франківська
Луганська	Херсонська	Львівська
Миколаївська	Черкаська	Рівненська
Одеська		Тернопільська
Полтавська		Хмельницька
Харківська		Чернівецька
		Чернігівська

До 1-го кластера віднесено області, які мають найвищі рівні ділової активності. Тому даний кластер можна класифікувати як групу областей країни з якісною оцінкою «Високий рівень ділової активності».

До 2-го кластера віднесено області України, які мають середній рівень ділової активності економіки. Тому даний кластер можна класифікувати як групу територій з якісною оцінкою «Середній рівень ділової активності».

До 3-го кластера віднесено області України, які мають найнижчі рівні ділової активності економіки. Тому цей кластер можна класифікувати як групу територій з якісною оцінкою «Низький рівень ділової активності».

Проведений аналіз показує, що об'єктивне територіальне розмежування за соціально-економічними показниками має негативний характер, оскільки більшість областей віднесено до третього кластера. Економічний стан області, стан його ділової активності суттєво впливає на соціальну складову області. Серйозну загрозу розвитку національної економіки і суспільства представляють територіальні економічні дисбаланси та пов'язана з цим соціальна нерівність. Це змушує державу до необхідності штучного підвищення рівня доходів у областях з низьким економічним станом. На відміну від аналогічних заходів, в умовах розвинутих ринкових відносин наявні диспропорції необхідно вирішувати шляхом штучного стимулювання ділової активності в цих областях.

Для своєчасного виявлення та подолання дисбалансів виникає необхідність моніторингу економічного стану областей, а також виявлення та аналізу чинників розбіжності їх стану. Велике значення має аналіз дисбалансів, тобто виявлення причин, умов і чинників виникнення, типологізація та класифікація, кількісна оцінка та розробка методів усунення диспропорцій.

Література

1. Базилюк Я. Б. Конкурентоспроможність національної економіки: сутність та умови забезпечення : [Монографія] / Базилюк Я. Б. – К. : НІСД, 2002. – 132 с.

УДК 47.454

АНАЛІЗ ФАКТОРІВ МАКРОСЕРЕДОВИЩА ТА МІКРОСЕРЕДОВИЩА, ЯКІ ВПЛИВАЮТЬ НА ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ ПІДПРИЄМСТВА

Зосимова Жанна Сергіївна, аспірант кафедри менеджменту та бізнесу,
Харківський національний економічний університет

В умовах ринку власне фактори зовнішнього середовища визначають переважно успіх підприємства та, на жаль, вони найменше залежать від нього. В зовнішньому середовищі знаходяться ресурси. Там же перебувають клієнти і формується певна економічна атмосфера бізнесу [2, 3, с. 212].

Крім цього, зовнішнє середовище підприємства характеризується наступними особливостями: складністю (факторів безліч, до того ж вони перебувають в різних комбінаціях); взаємозв'язком і взаємообумовленістю факторів (зміна одного із них може викликати лавину змін інших); невизначеністю (стратегічні рішення приймають в умовах неповноти інформації про зовнішнє середовище: повну здобути неможливо); багатоваріантністю розвитку середовища (дуже важко спрогнозувати дію його факторів в стратегічному періоді); динамізмом і мінливістю (зміни в зовнішньому середовищі відбуваються достатньо динамічно, з наростаючою швидкістю). Тому діагностика і прогнозування зовнішнього середовища повинна посідати центральне місце у формуванні стратегії підприємства.

У світовій економічній науці аналіз основних факторів макросередовища називають PEST-аналізом (від абrevіатури назв основних елементів цього середовища: *P* – political and legal environment (політико-правове середовище); *E* – economie environment (економічне середовище); *S* – sociocultural environment (соціокультурне середовище); *T* – technological environment (технологічне середовище) [1, с. 51].

Зважаючи на реалії, елементи макросередовища, що діють на підприємство як фактори, слід конкретизувати. Отже, предметом діагностики і прогнозування макросередовища мають стати його наступні елементи-фактори та їх складові: стан економіки країни, політико-правові відносини, ефективність державного регулювання економіки, розвиток НТП, соціальний розвиток, розвиток культури, природні умови, екологія, демографія, дієвість профспілок, міжнародне становище, форс-мажорне становище.

Таким чином, на формування стратегії підприємства можуть впливати наступні фактори макросередовища: стан економіки, політико-правові відносини, ефективність державного регулювання економіки, розвиток НТП, соціальний розвиток, культура, ціннісні орієнтації, природні умови, екологія, демографія, дієвість профспілок, міжнародне становище, форс-мажорні обставини. В результаті проведення даного аналізу макросередовища з'ясовано, що кожен з елементів має велике значення для ефективного формування стратегії та функціонування підприємства.

В результаті аналізу внутрішнього середовища виводиться головна умова формування стратегії в рамках поставленої мети; наскільки за кількістю і якістю ресурсів, станом функцій і проектів підприємство та галузь в цілому відповідає цільовим вимогам. Після закінчення аналізу виявляється картина сильних і слабких сторін галузі. Сильні сторони – це можливі ключові чинники успіху сформованої стратегії підприємства [3, с. 71].

Управлінське дослідження сильних і слабких сторін підприємства проводиться з метою виявлення внутрішніх сил і оцінки конкурентної позиції підприємства на існуючому ринку. Дослідження зазвичай проводиться по основним бізнес-функціям, кожна з цих функцій характеризується своїм набором ключових чинників і параметрів, стан яких у сукупності визначає поточний потенціал підприємства [4, с. 159].

В результаті аналізу загальних даних діяльності підприємств України були виявлені сильні та слабкі сторони в внутрішньому середовищі підприємств, які мають найбільший вплив на формування стратегії підприємства:

Сильні сторони діяльності підприємства: виробнича структура (ефективна внутрішня кооперація між допоміжними і основними цехами (підрозділами), висока якість виготовленої продукції, постійний контроль за виробництвом, реалізацією; характеристика продукції та послуг (наявність переваг продукції за якістю, позитивна репутація серед покупців місцевого (районного) ринку, вироблена вітчизняна продукція має постійний попит (виробництво несе соціальну мету), своєчасно та регулярно формується портфель замовлень; виробнича та матеріально-технічна база (впровадження нових технологій, які покращують функціонування діяльності підприємств, ефективна система контролю, близьке розташування постачальників сировини і їх джерел); кадри (наявність великого досвіду у працівників, можливість преміювання персоналу, своєчасна виплата заробітної плати); система управління організацією (чіткість розпоряджень, прав і обов'язків – ефективна система комунікацій, керівництво добре ознайомлене зі всіма процесами роботи підприємства); ефективність діяльності підприємства (зростання рентабельності продажів, можливість здобуття довгострокових позикових коштів на придбання техніки і устаткування, фінансова стійкість підприємства).

Слабкі сторони діяльності підприємства: виробнича структура (неповне використання виробничих потужностей (апаратний цех в середньому використовується лише на 70%); характеристика продукції та послуг (обмеженість видів діяльності, тобто виробництво без подальшої самостійної переробки, обмеженість можливостей розширення ринків збуту із-за високих витрат на вихід за межі цільових сегментів); виробнича та матеріально-технічна база (недолік використання сучасного устаткування, зниження виробництва в залежності від сезону, низькі темпи зростання сектора інформаційних технологій); кадри (віковий склад співробітників > 25 років (більшість з них передпенсійного віку), недолік фахівців з вищою освітою); система управління організацією (досить високі вимоги до керівника по всіх функціях управління і сфері діяльності, що повинне передбачати його досвід і знання в даній сфері, відсутність чітких стратегічних цілей); ефективність діяльності підприємства (обмежені інвестиційні можливості).

Розглянувши сильні та слабкі сторони можемо зробити висновок, що для ефективного функціонування підприємства необхідно формування стратегії таким чином, щоб позбутися слабких сторін та закріпити сильні задля отримання конкурентних переваг підприємства на ряду з головними його конкурентами на ринку.

Література

1. Афанасьєв М. В. Стратегія підприємства / Афанасьєв М. В., Селезньова Г. О. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2007 – с. 387.
2. Карлоф Б. Деловая стратегия / Б. Карлоф; пер. с англ. – М.: Экономика, 1991. – 239 с.
3. Клівець П. К. Стратегія підприємства / Клівець П. К. – К.: Академвид, 2007. — 320 с.
4. Саєнко М. Г. Стратегія підприємства: навч. посібник / М. Г. Саєнко. – Тернопіль: ТАЙП, 2003. – 215 с.

УДК.305.08

ВДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ СЛУЖБИ В ОРГАНАХ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ЯК ЧИННИК ЕФЕКТИВНОГО РЕГІОНАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ

Кабанець Анатолій Григорович., канд. екон. наук, доцент,
Харківський національний економічний університет

Однією із головних завдань служби органів місцевого самоврядування – це надання якісних державних та адміністративних послуг фізичним та юридичним особам, розробка та реалізація напрямків соціально-економічного розвитку регіону. Тому питання щодо ефективної діяльності службовців в органах місцевого самоврядування мають особливе значення.

В дослідженні фундаментальних та практичних проблем організації служби в органах місцевого самоврядування важливу роль відіграють такі відомі українські науковці, як: В. Ав'єрянов, В. Бакуменко, Ю. Битяк, Н. Гончарук, С. Дубенко, Н. Нижник, О. Петришин, М. Рудакевич, В. Князев, І. Коліушко, А. Колодій, Г. Леліков, М. Павленчик, О. Оболенський, Т. Пахомова, В. Холуйко, С. Серьогін, А. Січинський, Ю. Сурмі, С. Хаджираєва, В. Цветков і багато інших, чий вклад в теорію державної служби та служби в органах місцевого самоврядування сприяв її швидкому становленню.

Проведена в роботі систематизація наукових досліджень вказує на необхідність прийняття нового закону про службу в органах місцевого самоврядування, що потребує, у свою чергу, системного аналізу організації служби в органах місцевого самоврядування.

Метою статі є систематизація недоліків організації служби в органах місцевого самоврядування та визначення концептуальних засад щодо нового закону про службу в органах місцевого самоврядування.

Об'єктом дослідження є служба в органах місцевого самоврядування та законодавче її забезпечення.

Одним із напрямків реалізації адміністративної реформи на регіональному рівні є подальший розвиток законодавства про службу в органах місцевого самоврядування та вдосконалення її нормативно-правової регламентації. У цьому сенсі йдеться не тільки про внесення нових базових змін до вже чинного законодавства, а й про прийняття нових законів, які б базувались на реалізації сучасних вимог щодо ефективної діяльності службовців в органах місцевого самоврядування.

Аналіз досліджень в цьому напрямку показує, що недоліком служби в органах місцевого самоврядування є те, що воно не визначає важливих функцій, властивих аналогічній службі в інших демократичних країнах, зокрема таких, як забезпечення автономності місцевої влади, стабільності та безперервності надання публічних послуг, захист публічного інтересу і гарантування законності у здійсненні регіонального управління.

Недосконалість чинного законодавства служби в органах місцевого самоврядування визначається фахівцями в галузі права та державного управління [1 – 6].

Виходячи з аналізу та узагальнення даних досліджень можна виділили ряд недоліків в існуючому законодавстві щодо служби в органах місцевого самоврядування:

- в існуючих нормах законодавства не достатньо визначена сфера впливу органів місцевої влади та приватного сектора, не врегульованні питання запобігання конфлікту інтересів в службовій діяльності;
- відсутнє чітке законодавче визначення політичних і адміністративних посад в органах місцевої виконавчої влади;

- недосконала система проходження служби в органах місцевого самоврядування, тобто проведення конкурсу на заміщення вакантних посад відбувається формально, кадровий резерв є не ефективним і створює можливості для поза конкурсного призначення на посаду;
- чинне законодавство не передбачає оцінки службовців за результатами їх роботи, яка є основою для кар'єрного зростання;
- недосконала класифікація посад в органах місцевого самоврядування, тобто віднесення службовців до певних категорій відбувається за посадою та статусом органу державної влади і не залежить від функціональних повноважень;
- недосконала система оплати праці, оскільки передбачені законодавством надбавки та доплати не пов'язані з результатами оцінки роботи службовців і залежать від суб'єктивного рішення керівника;
- законодавчо не закріплені засади правового статусу службовця в органах місцевого самоврядування;
- статус та функціональні повноваження органу з питань служби в органах місцевого самоврядування визначені в чинному законодавстві неповно та недостатньо чітко;
- чинне законодавство недостатньо регулює питання відповідальності службовців:
- нерегульоване питання захисту від політичного впливу, а також захисту від тиску при здійсненні владно-розпорядчих функцій;
- чинне законодавство не містить чітко визначених етичних норм та не передбачає дисциплінарної відповідальності за їх порушення.

Слід зауважити, що при визначенні концептуальних засад нового закону про службу в органах місцевого самоврядування повинні враховуватись концептуальні засади притятого нового закону про державну службу. На погляд автора, перед усім необхідно враховувати наступні принципи:

- організація служби в органах місцевого самоврядування повинна базуватись на принципі професіоналізму, формуванні компетенції службовців як в сфері підготовки та реалізації соціально-економічної політики регіону, так і наданню адміністративних послуг;
- при призначенні службовця на вищу посаду необхідно виходити з принципу адекватності рівня професійної компетентності особи, профілю професійної компетентності посади.
- база для визначення мінімальної заробітної плати службовця повинна визначатись у відповідних пропорціях до розміру мінімальної заробітної плати, яка визначається щорічно законом України про Державний бюджет;
- присвоєння рангів повинно узгоджуватись з підвищенням в посаді, а, відповідно, і з збільшенням не тільки надбавок за ранг, а і розміру заробітної плати;
- законом доцільно визначити положення, спрямовані на підвищення якості послуг, які надають службовці; встановити вимоги до рівня професійної компетентності особи, яка претендує на зайняття відповідної посади; запровадити обов'язкове підвищення рівня професійної компетентності службовців тощо;
- для визначення якості, результативності й ефективності служби запровадити оцінювання службовчої діяльності за кінцевими результатами, тобто виходячи з якості наданих послуг фізичним і юридичним особам;
- умови проходження та припинення служби в органах місцевого самоврядування повинні відповідати вимогам Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції».

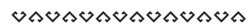
Таким чином, впровадження нового закону про службу в органах місцевого самоврядування спрямована як на підвищення ефективності діяльності органів місцевого самоврядування, так і на реалізацію соціально-економічних програм регіону.

Секція 1. Науково-практичні проблеми соціально-економічного розвитку України та її регіонів

Література

1. Авер'янов В. Б. Інститут державних секретарів міністерства як новела у реформуванні виконавчої влади в Україні // Вісн. академії правових наук України. – 2002. №2(29). – С. 59 – 71.
2. Дубенко С. Д. Державна служба і державні службовці в Україні. – К.: Ін. Юре, 1998. – 244 с.
3. Кабанець А. Г. Державна служба. Навчальний посібник. – Харків: Вид. ХНЕУ, 20004. – 176 с.
4. Нижник Н. Р. Держане управління в Україні і нові погляди. – Луцк: Центр підвищ. кваліфікації, 1988. – 20 с.
10. Оболенський О. Ю. Державна служба: Навч. посіб. – К: КНЕУ, 2003. – 344 с.
5. Петришин А. В. Государственная служба. Историко-теоретические предпосылки, сравнительно-правовой и логико-понятийный анализ. Монография. – Х: Факт, 1998 г. – 168 с.
6. Органи державної влади в Україні: структура, функції та перспективи розвитку: навч. посіб. // кол. Авт.: Нижник Н. Р., Дубенко С. Д., Плахтин Н. Г. Та ін./ За заг. ред. Н. Р. Нижник. – К.: ЗАТ «НІЧВАЛА» 2003. – 288 с.

НОВА ПАРАДИГМА РОЗВИТКУ МАРКЕТИНГУ

Кайнова Тетяна Володимирівна, канд. екон. наук,
Харківський національний економічний університет

Останні два десятиліття позначені значними змінами як в теорії, так і практиці маркетингу. Насичення ринків в силу випереджального зростання пропозиції над зростанням попиту привело до трансформації ринків продавця в ринки покупця. Виникла необхідність продавати вироблене ефективніше, ніж це робили конкуренти. Нова парадигма маркетингу полягає в тому, щоб активно сформувати ринок, тобто сформувати потреби свого покупця на основі його переваг, можливостей, історії покупок і т. ін.

Таким чином, вищевикладене обумовлює актуальність питань, що стосуються нової парадигми маркетингу, його ефективності, особливостей здійснення. Різним аспектам сучасного маркетингу приділяють увагу як зарубіжні, так і вітчизняні дослідники, серед яких: Д. Є. Шульц, С. І. Танненбаум, Р. Ф. Лаутерборн, Ф. Котлер, В. Я. Заруба, О. В. Кендюхов та інші. Проте значна кількість дослідників не виключає доцільність подальшого вивчення розвитку маркетингу.

Метою дослідження є формування нової парадигми розвитку маркетингу.

Об'єктом дослідження є процеси формування нової парадигми розвитку маркетингу.

Предметом дослідження – заходи щодо формування нової парадигми розвитку маркетингу. В процесі дослідження поставлені і вирішені наступні завдання:

- пнаведено фактори, що впливають на необхідність формування нової парадигми розвитку маркетингу;
- подано заходи щодо формування нової парадигми маркетингу.

Новий підхід до маркетингу як інструменту формування потреб і попиту формує нову парадигму розвитку маркетингу, суть якої полягає в умінні створювати потреби та попит. На думку Філіпа Котлера, нова парадигма маркетингу зумовлена трьома основними чинниками.

Фактор перший. Розвиток технологій (поява дешевих комп'ютерних пристроїв, вільного доступу в інтернет, відкритого коду і т. ін.) викликало перехід від інформаційної епохи до епохи участі, коли люди не тільки споживають новини, ідеї та розваги, але й створюють їх. У свою чергу, поява таких споживачів змушує компанії співпрацювати з клієнтами: не тільки прислухатися до їхньої думки, а й давати їм можливість брати участь у розробці та поліпшенні продукту, у створенні унікального персоналізованого товару, що відповідає їх смакам.

Фактор другий. Глобалізація породила гостру конкуренцію компаній за «статус громадської ікони» – що змушує їх братися за вирішення суспільних проблем.

Фактор третій. Креативність стає рушійною силою економічного зростання: в містах, де проживає більше представників «креативного класу», спостерігається більш високе економічне зростання. Креативні люди створять ринок майбутнього, на якому традиційний маркетинг працювати не буде. Товари стане неможливо просувати в одному напрямку – зверху вниз, за допомогою масових комунікацій. А покупець стане направляти маркетингові дослідження, розробку і виробництво товару [1].

Ключова роль в новому маркетингу належить технологіям просування, які все більше базуються на глибинних дослідженнях споживача, а також заохочення лояльних покупців. Для досягнення цього можна використовувати програми лояльності для створення бази постійних клієнтів, сегментації їх на групи, і потім розробляти різні маркетингові стратегії для кожного сегмента. Цей підхід дозволяє вивчити своїх клієнтів більш детально, використовувати таргетований маркетинг і отримати інформацію,

Секція 1. Науково-практичні проблеми соціально-економічного розвитку України та її регіонів

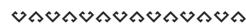

як модифікувати ті чи інші аспекти свого бізнесу згідно з бажаннями своїх кращих покупців. Також можна розробляти міні-програми лояльності для кращих покупців. Мета короткої програми лояльності (наприклад, від 3 до 6 місяців) – приділити більшу увагу кращим покупцям, виділити їх серед інших. Ця програма не допоможе детально вивчити покупців, але вона допоможе винагородити кращих покупців і перевести покупців з нижнього сегмента у верхній, що сформує їх лояльність та буде сприяти їх утриманню. Для ефективного просування товарів та послуг можна використовувати ці заходи разом. Базова програма лояльності дозволить сформувати базу даних покупців, сегментувати їх, а короткі та періодичні програми лояльності допоможуть сформувати та задовольнити потреби кожного сегменту. Так, покупці є учасниками постійної програми лояльності та приймають участь в короткій програмі, яка робить їх більш активними.

Таким чином, нова парадигма розвитку маркетингу базується на тому, що головне – формування споживчих потреб та впровадження заходів щодо їх задоволення, що обумовлює необхідність створення дієвих програм лояльності, здатних сприяти купівельній активності покупців.

Література

1. Филип Котлер. Маркетинг 3.0 от продуктов к потребителям и далее к человеческой душе. – М.: Эксмо, 2011 – 240 с.
2. Новая парадигма маркетинга: Интегрируемые маркетинговые коммуникации : Пер. с англ. = The marketing paradigm / Д. Е. Шульц, С. И. Танненбаум, Р. Ф. Лаутерборн. – М. : Инфра-М, 2004. – 233 с.

УДК 338.24:353.9

СОЦІАЛЬНІСТЬ І ЇЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОМУ РОЗВИТКУ КРАЇНИ

Каховська Олена Володимирівна, канд. екон. наук, доцент, докторант кафедри державного управління та місцевого самоврядування, Дніпропетровський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентові України

Перехід до моделі «соціальної держави» вимагає встановлення сутності одного зі складників цього словосполучення, а саме терміну «соціальна», який власне і визначає її особливості і відмінність від відомих. Підтвердженням важливості подібного дослідження слугує ремарка українських фахівців з соціальної філософії, за якою «... людство ще не знайшло більш-менш прийнятної відповіді на питання, що ж таке соціальне. Тому нині, як і дві тисячі років тому, над виявом якості феномена соціального треба міркувати...» [1, с. 95].

Різні течії в особі тих чи інших вчених розставляли досить неоднозначні акценти у питанні визначення змісту та природи «соціального» [2, с. 610; 3, с. 42; 4, с. 446; 5, с. 30]. Пояснень появи множини тлумачень може бути декілька, але всі їх можна звести, перш за все, до факту зіткнення з достатньо ємною масою розробок, які виходили за межі однієї галузі науки, чи різноманітним ракурсам розгляду цієї категорії в рамках конкретної науки.

Сьогодні вже не викликає дебатів проблема сутності суспільства. Маємо бути свідомими того, що термін «соціальний» проектується з незначними відхиленнями на тлумачення категорії «суспільство». Накладання проєкцій суспільного і соціального створює логічну базу до оконтурення соціальним суспільного життя людей. Розвиток цивілізації або середовища перебування людини з ознаками соціального характеризується змінами у добробуті людини або у споживанні життєвих благ. За простою логікою розвитку подій можна припустити, що на тому чи іншому відтинку історичного часу суспільство прагне з тою чи іншою силою до організації індивідів за таким варіантом, щоб по можливості забезпечити найповніше і найкраще застосування своїх продуктивних сил або здатності до вироблення життєвих благ.

Найголовніша суперечність, яка власне і постає «пружиною» виокремлення природи «соціального» та й надання руху механізмам її розвитку пов'язана з теорією неминучого розпаду продукту праці кожного виробника на продукт для себе і продукт для суспільства. Тільки те, що продукт виробництва вбирає у себе минулу працю (витрачені засоби виробництва), необхідну (відтворення затрат живої праці) та додаткову (втілену у додатковому продукті) працю, засвідчує про складність економічних відносин, що власне і виступає методологічним ядром природи «соціального». Соціальність, на наш погляд, – це організоване ззовні на тривалий термін регулювання гетерогенних відносин між двома і більшою кількістю індивідів або владою, бізнесом й домогосподарствами, складених закономірно й пов'язаних з умовами і засобами розширеного відтворення і потребуючих інтегрального поєднання їх суперечливих інтересів чинному правовому полі через механізми зменшення або усунення деструктивних відмінностей у доходах за результатами діяльного спілкування.

За роки безпосередньої ринкової трансформації в Україні на досить суперечливій методологічній базі здійснено комплекс реформаційних заходів. Природно, що всі ці пертурбації не могли не відтворитися і реально внесли небажані зміни у ту деструктивну асиметрію, яка мала місце в Україні за часів СРСР.

За станом на кінець 2010 р. валовий внутрішній продукт України складав 277 млрд дол. США за паритетом купівельної спроможності 2005 року і був меншим від його значення 1990 р. більше ніж у 1,5 рази [6, с. 540]. Практично подібна динаміка характерна і для такого показника як ВВП у розрахунку

Секція 1. Науково-практичні проблеми соціально-економічного розвитку України та її регіонів

на одну особу. Значної рецесії зазнала і інвестиційна діяльність. Станом на кінець 2010 р. обсяг інвестицій в основний капітал склав тільки 49,7 % від рівня 1990 р. В силу специфіки спеціалізації і можливостей її підтримання в умовах трансформаційних змін регіони поділилися на розвинені, депресивні, відсталі і кризові.

Динаміка виробничої сфери визначає фінансові можливості суб'єктів економіки. За умови дії прожиткового мінімуму у 2009 р. на рівні 638,5 грн половина домогосподарств нижніх децильних груп мала можливість за доходами здійснювати грошові витрати з розрахунку на одного члена сім'ї на 7,6 % менші від цього стандарту [6, с. 395]. При цьому прожитковий мінімум в період з 2001 по 2009 рр. зменшився з 729,3 грн до 638,5 грн або на 12,5 %. Подібна рецесія є відтворенням деструкцій в соціальній політиці держави і її відходу від управління динамікою соціальності.

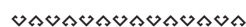
Але вся складність ситуації з доходами полягає навіть не в їх абсолютному обсязі, а в диференціації цих надзвичайно низьких рівнів оплати праці в просторі і за видами економічної діяльності. Основні розбіжності формуються і мають місце між доходами, отриманими в межах одного регіону за умови здійснення різних видів економічної діяльності. Практично по половині регіонів виокремлено тенденцію до зростання нерівності, визначеної через динаміку співвідношення між max / min значеннями грошових доходів в розрізі видів економічної діяльності. На жаль, у повсякденній реальності нерівність, виокремлена вище, теоретично посилюється несвоечасними сплатами заробітної плати і саме представникам п'яти нижніх децильних груп. За станом на 1 січня 2010 р. найманим працівникам роботодавці заборгували біля 956 млн грн. При цьому найбільшу частку у обсязі заборгованості створили публічні (відкриті) акціонерні товариства (26,8 %) та товариства з обмеженою відповідальністю (17,6 %).

Для етапів перетворень, які пережила й переживає Україна, характерним має бути не рівномірний, а все-таки поляризований в заздалегідь визначеному діапазоні розвиток. Така дисгармонія впливає з реалій проходження в економічному просторі нерівнозначних процесів.

В контексті логіки адекватного переосмислення новітніх для країни суспільно-економічних та соціальних процесів в умовах недосконалого ринку нами внесено конструктивний синтез в порозуміння змісту та взаємозв'язку категорій «державне управління» та «державне регулювання». Слід виходити з того, що вони співвідносяться як загальне та локальне чи особливе. Цим визначається їх системна єдність і разом з тим системна протилежність.

Література

1. Андрущенко В. П. Сучасна соціальна філософія: Курс лекцій. / Андрущенко В. П., Михальченко М. І. – Вид. 2-ге, випр. і доп. – К.: В-во «Генеза», 1996. – 368 с.
2. Liefmann R. Das Wesen der Wirtschaft und der Ausgangspunkt der Nationalökonomie / R. Liefmann // Jahrbücher für Nationalökonomie und Statistik. – Stuttgart, 1913, Folge III, B.XLYI, H.5. – 765 s.
3. Тахтарев К. М. Наука об общественной жизни, ее явлениях, их соотношениях и закономерности. Опыт изучения общественной жизни и построения социологии / К. М. Тахтарев. – Петроград, 1919. – 543 с.
4. Солнцев С. И. Общественные классы / С. И. Солнцев. – М.: Астрель, 2008. – 635 с.
5. Дєєва Н. М. Потенціал соціалізації і його регулювання в економіці: теорія, методологія, перспективи: Монографія / Н. М. Дєєва. – Д.: АРТ-ПРЕС, 2006. – 444 с.
6. Статистичний щорічник України за 2010 рік / Державна служба статистики України; За ред. О. Г. Осауленка. – К.: ТОВ «Август Трейд», 2011. – 559 с.

ОБ ОСНОВНЫХ ВИДАХ КОНЦЕПЦИЙ МАРКЕТИНГА

Коваленко Алексей Сергеевич, магистрант,
Харьковский национальный университет радиоэлектроники

Концепция маркетинга – сравнительно новый в историческом смысле подход к организации предпринимательской деятельности [1]. Она утверждает, что залогом достижения целей предприятия, фирмы являются определение нужд и потребностей целевых рынков и обеспечение желаемой удовлетворенности более эффективными и продуктивными, чем у конкурентов, способами. Суть концепции маркетинга определяют с помощью выражений типа: «Отыщите потребности и удовлетворите их», «Производите то, что можете продать, вместо того, чтобы попытаться продать то, что можете произвести», «Любите клиента, а не товар» и т. д.

Концепция совершенствования производства (the production concept) исходит из того, что потребители будут благожелательны к товарам, которые широко распространены и доступны по ценам, а, следовательно, управление должно сосредоточить свои усилия на совершенствовании производства и повышении эффективности системы распределения [2, 3].

Применение концепции совершенствования производства подходит в двух ситуациях. Первая – когда спрос на товар превышает предложение. В этом случае руководству следует сосредоточиться на изыскании способов увеличить производство. Вторая – когда себестоимость товара слишком велика и ее необходимо снизить, для чего требуется повышение производительности. Данная концепция маркетинга «начинает жить» лишь после того, как реализуется первая концепция маркетинга – совершенствовании производства.

Концепция совершенствования товара утверждает, что потребители будут покупать только те товары, которые имеют лучшие эксплуатационные свойства, обладают высшим качеством и, главное, – фирма должна учитывать любые пожелания клиента, на основе которых и совершенствовать качественные параметры товара [1, 4]. Следовательно, «на выходе» руководство фирмой (ЛПР), а также персонал фирмы должны сосредоточить все свои усилия на постоянном совершенствовании товара, учитывая пожелания клиентов. При утверждении этой концепции в жизнь должно быть соблюдено очень важное условие: насыщение рынка. Пока нет насыщения рынка, ни о каком качестве нечего говорить.

Концепция интенсификации коммерческих усилий (selling concept) исходит из того, что потребители не будут покупать товары фирмы в достаточных количествах, если она не предпримет достаточных усилий в сфере сбыта и стимулирования [5].

Руководствуясь этой концепцией, разработаны различные приемы выявления потенциальных потребителей и так называемой «жесткой продажи» им товара, когда на покупателя активно воздействуют, фактически вынуждая сделать покупку.

Эта концепция утверждает, что клиенты не будут покупать товары в достаточном количестве, если организация не предпримет соответствующих (больших) усилий в сфере стимулирования сбыта и стимулирования спроса.

Это ситуация – когда есть и количество, и качество товаров на любой вкус, но возникает новый качественный аспект по продажам – фактор «интенсификации коммерческих усилий» [1].

Концепция маркетинга (marketing concept) исходит из того, что залогом достижения целей организации являются определение нужд и потребностей условных рынков и обеспечение желаемой удовлетворенности более эффективными и более продуктивными, чем у конкурентов способами. Объектом внимания в концепции маркетинга является не товар, а клиенты фирмы с их нуждами и по-

Секція 1. Науково-практичні проблеми соціально-економічного розвитку України та її регіонів

требностями. Прибыли при этом фирма получает благодаря созданию и поддержанию потребительской удовлетворенности [4].

Сравнивая последние две концепции, можно также отметить, что концепция интенсификации коммерческих усилий характерна для российского рынка, а маркетинговая концепция используется крайне редко, в частности, при строительстве элитного жилья.

Данная концепция утверждает, что залогом достижения целей организации является определение не только нужд, потребностей и запросов клиентов, но и еще – обеспечение желаемой для них удовлетворенности более эффективными, чем у конкурентов способами, на целевых рынках.

Концепция социально-этичного маркетинга (societal marketing) исходит из того, что задачей фирмы является установление нужд, потребностей и интересов целевых рынков и обеспечение желаемой удовлетворенности более эффективными и более продуктивными (чем у конкурентов) способами с одновременным сохранением и укреплением благополучия потребителя и общества в целом [3].

Эта концепция сформировалась сравнительно недавно, после того, как был сделан вывод о недостаточности концепции чистого маркетинга с позиции охраны окружающей среды, нехватки природных ресурсов и ряда других социально-этичных проблем. В конечном счете, концепция чистого маркетинга не рассматривает проблемы возможных конфликтов между потребностями покупателя и его долговременным благополучием. Концепция социально-этичного маркетинга требует сбалансированности трех факторов: прибылей фирмы, покупательных потребностей и интересов общества.

Литература

1. Маркетинг [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.cfin.ru/press/marketing/2000-6/09.shtml> – 02.04.2012г. – Загл. с экрана.
2. Дихтль, Е. Практический маркетинг: уч. пособие / Е. Дихтль, Х. Хершген. – М.: Высшая школа, 1995. – 420 с.
3. Армстронг Г. Введение в маркетинг: учебное пособие / Г. Армстронг, Ф. Котлер. – М.: «Вильямс», 2000. – 832 с.
4. Федько В. П. Основы маркетинга: учебник / В. П. Федько, Н. Г. Федько. – Ростов-на-Дону, 2007. – 480 с.
5. Маркетинг [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.cfin.ru/press/marketing/2000-6/09.shtml> – 05.04.2012г. – Загл. с экрана.

АНАЛІЗ ВПЛИВУ ФАКТОРІВ НА РЕГІОНАЛЬНИЙ РОЗВИТОК

Кожанова Євгенія Пилипівна, канд. екон. наук, доцент кафедри публічного адміністрування та регіональної економіки, Харківський національний економічний університет

В сучасних умовах, коли суспільство динамічно розвивається, коли зростають зовнішні виклики, питання розвитку регіонів потребують не лише удосконалення, але й пошуку нових підходів, здатних мобілізувати їх внутрішні ресурси для нового якісного рівня їх розвитку і забезпечення гідного існування населення. Зарубіжні та вітчизняні вчені все більше уваги приділяють питанням пошуку нових підходів до регіонального розвитку.

Регіон необхідно розглядати як складну динамічну систему, в якій всі її елементи взаємопов'язані та взаємозалежні. На думку вчених, розвиток не заперечує зростання певних елементів структури, але стосовно регіонів будь-яке зростання окремих елементів має бути підпорядковане інтересам регіонального розвитку загалом [7]. Це вимагає визначення різноманітних факторів розвитку регіонів, і в першу чергу тих, які обумовлені новими сучасними тенденціями, які відбуваються у світі, що і є метою даної роботи.

Науковці виділяють ті чи інші фактори, що обумовлюють територіальний розвиток з тим чи іншим ступенем деталізації. До факторів розвитку регіонів відносить природно-ресурсний, економічний, науково-технічний потенціал, стан оточуючого природного середовища, трудовий, туристичний потенціал, рівень природно-технічної безпеки, просторово-економічний потенціал, вигідність геоекономічного та геополітичного положення регіону, вплив макроекономічної ситуації, зовнішньоекономічної та зовнішньополітичної ситуації [4].

В сучасній літературі велика увага приділяється створенню сприятливого інвестиційного клімату як одному із основних факторів соціально-економічного розвитку регіону. Однак аналізуючи українське законодавство, вчені підкреслюють, що сьогодні розміри іноземних інвестицій залишаються недостатніми і не відповідають потребам економіки України і окреслюють ряд його недоліків: законодавчо не врегульовано ряд фундаментальних проблем; наявність надзвичайно великої кількості різноманітних нормативних актів і постанов, які часто носять декларативний та суперечливий характер. До факторів формування ефективного механізму здійснення інноваційної діяльності в регіоні вони відносять формування інноваційної інфраструктури регіону, визначення пріоритетних напрямків здійснення інноваційної діяльності, формування стратегічних і тактичних програм розвитку інноваційної сфери в регіоні [1].

Вирішення проблеми регіонального розвитку залежить перш за все від сформованості інституційного та правового поля для розробки й реалізації державної регіональної політики, чіткого розподілу функцій у сфері територіального розвитку, посилення фінансової самостійності у їх формуванні і розподілі. У цьому сенсі значний інтерес представляє досвід країн Євросоюзу, де основна увага приділяється підвищенню самостійності регіонів у вирішенні питань соціально-економічного розвитку та вирівнюванню рівнів їх розвитку.

Вчені вважають, що політика місцевого і регіонального розвитку має базуватися на загальноєвропейських стандартах і засадах: децентралізації державного управління, деконцентрації владних повноважень, партнерства і кооперації зусиль місцевих органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, концентрації і раціонального використання ресурсного забезпечення [5]. В. Панова підкреслює, що ідея саморозвитку регіонів відповідає теорії регіонального розвитку, відомій як «новий регіоналізм». Втілення ідеї «нового регіоналізму» веде до співпраці вже не так із державою взагалі, як із окремими регіонами, що набувають нових ознак суб'єктів у загальноєвропейських процесах та отримують право на самостійні дії. І саме регіони стають основними економічними одиницями в Європі [7].

Секція 1. Науково-практичні проблеми соціально-економічного розвитку України та її регіонів

Вітчизняні вчені надають досить повний перелік факторів, що обумовлюють розвиток територій, але ж сучасні світові тенденції висувають і нові вимоги до ролі і місця територій у світовому господарстві. Зокрема процеси глобалізації висувають нові тенденції у розвитку територій, перетворенні регіонів у гео економічних суб'єктів. Зусилля громади мають бути спрямовані на зміцнення позицій регіону в міжнародному економічному суперництві, що потребує докорінної зміни підходів до формування їх економічної політики та формування регіональних бюджетів [9].

Недостатнє реформування системи фінансування місцевих бюджетів призводить до того, що в країні вкрай негативно вирішуються питання депресивних територій. Розвиток депресивних регіонів є дуже актуальним для регіонів України. Як відмічає Ф. Заставний, Україна стала однією з найдепресивніших держав Європи [3]. На думку вчених, існуючі регіональні диспропорції соціально-економічного розвитку вимагають детального вивчення територіальних особливостей країни, аналіз рівня розвитку регіонів і їх групування [2]. Таким чином, необхідним є впровадження регіональної політики державної підтримки депресивних територій, яка б сприяла розвитку та структурному вирівнюванню економічно відсталих регіонів.

Потребує суттєвого удосконалення вітчизняна система статистичного забезпечення державної регіональної політики відповідно до положень нормативних документів Євросоюзу щодо статистичного обліку, застосування уніфікованої статистичної методології ЄС. Н. Нижник та Г. Леліков відмічають роль інформації в сучасному світі як стратегічного національного ресурсу, який є одним з основних багатств держави, що відіграє дедалі більшу роль у системі державного управління. На сьогодні ми маємо надзвичайно низький статистичний супровід регіонального розвитку і практично відсутню загальноохоплюючу статистичну інформацію на субрегіональному рівні [6].

Надзвичайно актуальною проблемою у сфері регіонального розвитку є кадрове забезпечення. В Україні існує проблема подолання кадрових деформацій в органах місцевого самоврядування і, перше, забезпечення захисту прав людини та формування антикорупційних механізмів у сфері державного управління [8].

Література

1. Боронос В. Г., Карпенко І. В. Вплив інноваційного потенціалу на розвиток регіону: фінансова складова \ В. Г. Боронос, І. В. Карпенко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/22610/1/1256.pdf>.
2. Дейнека О. Г. Регіональний аспект диспропорцій соціально-економічного розвитку України // Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики, 2009. – № 1 (5). – С. 4 – 13.
3. Заставний Ф. Депресивні регіони України: аналіз, оцінка, проблеми \ Ф. Заставний [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.me.gov.ua/file/link/49598/file/re200501_2.pdf.
4. Наказ Міністерства економіки та з питань Європейської інтеграції України «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо формування регіональних стратегій розвитку» № 224 від 29.07.2002 \ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uazakon.com/document/spart09/inx09341.htm>.
5. Нова парадигма місцевого і регіонального розвитку \ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.referatcentral.org.ua/municipality_load.php?id=1.
6. Нижник Н. Р., Леліков Г. І. Інформаційні технології в структурах державної служби \ Н. Р. Нижник, Г. І. Леліков [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bezpeka.com/ru/lib/spec/infsys/art101.html>.
7. Панова В. Парадигма «нового регіоналізму» в Європейському Союзі \ В. Панова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.viche.info/jurnal/1022/>.
8. Стратегія державної кадрової політики України. Проект \ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.oblrada.ks.ua/index.php?id=12861>.
9. Яремко Л. Я. Соціально-економічні ефекти регіонального господарювання та зовнішньоекономічна безпека регіону // Регіональна економіка. – 2011. – № 2. – С. 44 – 50.

ЗЛИТТЯ ТА ПОГЛИНАННЯ КОМПАНІЙ В МЕТАЛУРГІЙНІЙ ГАЛУЗІ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Кочетигова Тетяна Вікторівна, аспірантка,
Харківський національний технічний університет будівництва та архітектури

Активне поширення інтеграційних процесів є рисою сучасного етапу розвитку світової економіки. Вони притаманні майже всім її галузям та реалізуються шляхом здійснення угод злиттів та поглинань компаній (далі – ЗіП).

На сьогоднішній день ступінь активності на ринку ЗіП є важливим індикатором стану економіки країни в цілому, оскільки її загальна конкурентоспроможність визначається тим, наскільки успішно та динамічно суб'єкти господарювання країни проникають на суміжні ринки і наскільки ефективно відбувається консолідація галузей її економіки.

Однією а галузей, що характеризується високою активністю процесів ЗіП, є металургія. Аналіз досвіду здійснення угод ЗіП в цій галузі світової економіки за даними статистичних звітів Конференції ООН з Торгівлі та Розвитку «World Investment Report» [1], статистичних звітів консалтингової агенції «PricewaterhouseCoopers», зокрема, «Forging Ahead 2009 Annual Review. Mergers and acquisitions activity in the metals industry» [2] та «Forging ahead Fourth-quarter 2010. Global metals industry mergers and acquisitions analysis» [3], звітів консалтингової агенції PricewaterhouseCoopers «Погляд у майбутнє» (**Forging Ahead**) [4] дозволив зробити такі висновки:

1. Максимальна кількість угод ЗіП в металургійній галузі світової економіки була зафіксована в 2008 р. – 224 угоди ЗіП, мінімальна – у 1987 р. – 39 угод ЗіП.
2. Світовий розвиток інтеграційних процесів в металургійній галузі шляхом ЗіП характеризується наявністю значних коливань кількості та обсягів угод ЗіП. Спади активності на ринку ЗіП в цій галузі в остінні десятиріччя відмічаються у періоди 1990 – 1992 рр., 2000 – 2004 рр., 2008 – 2010 рр. Максимальний обсяг угод ЗіП в металургійній галузі за цей період був зафіксований в 2006 р. – 47 612,83 млн дол., а мінімальний – в 1995 р. – 104,5 млн дол. Таким чином, можна зробити висновок про те, що максимальна та мінімальна кількість зареєстрованих угод ЗіП в металургійній галузі не відповідає максимальному та мініальному обсягу угод ЗіП.
3. Така ж ситуація характерна й для вартісних показників ЗіП в металургійній галузі світової економіки. Коливання обсягів угод ЗіП в металургійній галузі також є досить значними та не співпадають з коливаннями кількості угод ЗіП. Це означає, що значно варіюється середня вартість угод ЗіП в різні періоди часу.
4. Останні роки характеризуються спадом активності на ринку ЗіП в металургійній галузі світової економіки, що пов'язано з впливом світової фінансової кризи. В цей час металургійні компанії були зосереджені на збереженні грошових коштів. Укладення угод ЗіП було значною мірою обмежено, за винятком угод з міноритарними пакетами акцій та непрофільними активами для підтримання балансу. За цей період відмічається тенденція до збільшення кількості внутрішніх угод ЗіП.
5. Аналіз щоквартальних даних щодо активності на ринку ЗіП в металургійній галузі світової економіки показав, що за кількістю угод ЗіП не виділяються тенденції до переважання її в тому чи іншому кварталі, в той час як за обсягами фінансування угод ЗіП можна стверджувати, що найбільша активність, як правило, фіксується в другому та третьому кварталах року.
6. Аналіз найкрупніших здійснених угод ЗіП в металургійній галузі за період 2000–2009 рр. показав, що максимальна їх кількість була зареєстрована в 2006 р. та в 2007 р. На ці ж роки приходять-

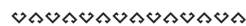
Секція 1. Науково-практичні проблеми соціально-економічного розвитку України та її регіонів

ся й максимальний обсяг найкрупніших угод ЗіП. З цього періоду кількість таких угод значно знизилася, а в 2009 р. їх взагалі не було зареєстровано.

7. З 2010 р. прогнозується зростання активності на ринку ЗіП у світовій металургійній галузі. В основі такого зростання активності – прагнення компаній забезпечити себе сировиною та розширити свою присутність на швидко зростаючих ринках. Металургійні компанії країн ЄС та компанії Центральної та Східної Європи поступово відновлюються після кризи та поки не укладають значні інтеграційні угоди. Металургійні компанії Росії також відновлюють активність на ринку ЗіП, але в останні роки в основному уклали незначні за обсягами угоди на внутрішніх ринках.
8. Ключову роль на ринку ЗіП в металургійній галузі світової економіки відіграють компанії країн з розвинутою ринковою економікою. Більш помітну роль на ринку ЗіП у металургії починає грати Африка.

Література

1. Сайт UNCTAD [Електронний ресурс] . – Режим доступу : <http://stats.unctad.org>
2. Forging Ahead 2009 Annual Review. Mergers and acquisitions activity in the metals industry [Електронний ресурс] . – Режим доступу : <http://www.pwc.com/gx/en/metals/mergers-acquisitions/pdf/metals-deals-forging-ahead-2009-annual-review.pdf>
3. Forging ahead Fourth-quarter 2010. Global metals industry mergers and acquisitions analysis [Електронний ресурс] . – Режим доступу : http://www.pwc.com/en_GX/gx/metals/mergers-acquisitions/pdf/forging-ahead-q4-2010.pdf
4. Сайт консалтингової агенції PricewaterhouseCoopers [Електронний ресурс] . – Режим доступу : <http://www.pwc.com/>

УДК 331.108.3

ОСОБЛИВОСТІ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ МОЛОДІ З ІНВАЛІДНІСТЮ НА РИНКУ ПРАЦІ УКРАЇНИ

Леган Ірина Миколаївна, аспірант Інституту демографії та соціальних досліджень
ім. М.В. Птухи НАН України (м. Київ, Україна)

В сучасних умовах соціально-економічного реформування вирішення питання підвищення конкурентоспроможності однієї з найбільш вразливих груп населення – молоді з інвалідністю – стає нагальним, тим більше, що їх кількість, як і питома вага у загальній кількості населення, постійно зростають. Через обмежені можливості здоров'я молоді люди з інвалідністю не можуть на рівних з іншими групами населення конкурувати на ринку праці.

Генеральна Асамблея ООН у грудні 2006 року прийняла Конвенцію про права інвалідів, яка була відкрита для підписання 30 березня 2007 року. Конвенція передбачає основні стандарти забезпечення та захисту прав людей з інвалідністю. Згідно з цими стандартами люди з інвалідністю повинні бути повноправно включені в загальний соціальний процес. При цьому, в центрі уваги знаходиться тепер вже не інвалідність, а сама людина з інвалідністю, яка має бути здатна, наскільки це можливо, самостійно жити в суспільстві. Конвенція про права інвалідів вступила в силу 3 травня 2008 року. Проте на даний час дана Конвенція Україною не підписана. [1]

За даними Державного комітету статистики України, станом на 1 січня 2008 року кількість осіб, що офіційно визнані інвалідами, становила 2 мільйони 390 тисяч, що дорівнювало 5,0% від населення України. Проте це офіційна статистика і існують певні підстави стверджувати, що ця інформація не є достовірною. Невідповідність офіційної статистики обумовлена відсутністю достовірного моніторингу стану людей з інвалідністю, а також браком можливості або навіть небажанням людей з фізичними вадами отримати інвалідність. Перш за все, це пояснюється недостатністю поінформованості людей з інвалідністю, складністю проходження медичних комісій, в т. ч. через наявність корупції і т. д. Підставою для припущення про невідповідність офіційної статистики є те, що ціла низка серйозних захворювань в Україні не дають право на отримання статусу інваліда (онкологія, ВІЛ/СНІД, туберкульоз тощо). Крім того, через «ментальну бар'єрність» безліч людей за власним бажанням відмовляються від можливості отримати статус інваліда через неадекватне відношення суспільства до цієї категорії людей.

Основний нормативно-правовий акт у цій сфері «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» регламентує права людини з інвалідністю шляхом впровадження пільг, пенсій, матеріальної допомоги, забезпечення спеціальними технічними засобами, а також безкоштовним проїздом у транспорті тощо. При цьому, механізми сприяння підвищенню конкурентоспроможності людини з інвалідністю на ринку праці, соціалізації в сім'ю, суспільство в цілому відсутні.

Одним із чинників формування конкурентоспроможності молодої людини з обмеженими можливостями є наявність високого рівня освіти. Хоча на державному рівні існують пільги при вступі у навчальні заклади I-IV рівня акредитації та кількість інвалідів серед студентів вищих навчальних закладів стрімко зростає (у 2001 році – 6062 осіб, а у 2008 році – 13 433 особи), проте забезпечення права на освіту людей з інвалідністю є однією з найболючіших проблем сьогодення. Без належної освіти, а її здобувають за офіційними даними лише 0,5% від загальної чисельності людей з обмеженими можливостями, вони приречені залишитися не потрібними на ринку праці та не спроможними забезпечити своє належне існування.

Чинне законодавство України гарантує певні заходи, що сприяють підвищенню конкурентоспроможності молоді з інвалідністю на ринку праці, серед них:

Секція 1. Науково-практичні проблеми соціально-економічного розвитку України та її регіонів

- проведення пільгової фінансово-кредитної та податкової політики щодо спеціалізованих підприємств, які використовують працю інвалідів, підприємств, установ, організацій громадських об'єднань інвалідів;
- установа на підприємствах, в установах, в організаціях, незалежно від форм власності, квоти для прийому на роботу інвалідів і мінімальної кількості спеціальних робочих місць для інвалідів;
- резервування робочих місць за професіями, що найбільше відповідають працевлаштуванню інвалідів;
- стимулювання створення підприємствами, установами, організаціями додаткових робочих місць (у тому числі спеціальних) для працевлаштування інвалідів.

Але на відміну від представників влади, молодь з інвалідністю стикається з рядом проблем, що пов'язані з неможливістю доступу до загальних програм технічної та професійної орієнтації, служб працевлаштування, професійного навчання; недостатністю зі сторони держави належних заходів, спрямованих на сприяння найму людей з інвалідністю та пристосування до робочого місця; недосконалістю системи надання податкових пільг підприємствам організацій інвалідів, що зробило можливим використання корупційних схем.

Підсумовуючи вищевикладене, варто зазначити, що сприяння підвищенню конкурентоспроможності молоді з інвалідністю на ринку праці є складним процесом, суб'єкти якого в особі держави, роботодавців і самих інвалідів потребують тісної взаємодії між собою та правильного вибору форм, методів та інструментів, здатних це забезпечити. Серед конкретних заходів пропонується:

- підписати та ратифікувати Конвенцію ООН про права інвалідів, а також прийняти зміни до чинного законодавства з метою приведення його у відповідність з вимогами Конвенції;
- доповнити Кодекс України про адміністративні правопорушення та Кримінальний кодекс України нормами, які б передбачали накладення штрафних санкцій на керівників підприємств, установ та організацій, представників органів державної влади та місцевого самоврядування, що не забезпечують реалізацію закріплених у законодавстві норм щодо соціального, правового та іншого захисту інвалідів (наприклад, у питаннях створення доступу до необхідної інфраструктури, медіа-ресурсів та ін.);
- визначити обов'язкову квоту прийняття інвалідів до вищих навчальних закладів, закріпивши відповідні норми в Законах України «Про освіту», «Про вищу освіту» та передбачити створення при вищих навчальних закладах відповідної бази для навчання інвалідів з вадами слуху та зору (матеріальна база, навчальна література, кадрово-педагогічне забезпечення);
- забезпечити контроль за відшкодуванням за рахунок коштів місцевого бюджету проведення обов'язкової атестації робочих місць інвалідів на підприємствах, установах, організаціях у межах установленої законодавством квоти.

Література

1. Закон України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/875-12>
2. Права людей з інвалідністю [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://helsinki.org.ua/index.php?id=1217069053>
3. Працевлаштування молоді з інвалідністю: Навч. посіб. / [Ю. М. Маршавін, Д. Ю. Маршавін, М. В. Судаков, Л. В. Бондарчук; за заг. ред. Ю. М. Маршавіна]. – К. : ІПК ДСЗУ, – 2010. – 184 с.
4. Терюханова І. Зайнятість інвалідів: реалії та перспективи / І. Терюханова // Україна: аспекти праці. – 2007. – № 1. – С. 27 – 32.

УДК 620.98

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОЦІНКИ ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОСТІ ЕКОНОМІКИ КРАЇНИ

Лелюк Олексій Володимирович, здобувач,
Науково-дослідний центр Індустріальних проблем розвитку НАН України

Стан і тенденції змін в світових секторах виробництва та розподілення первинних паливно-енергетичних ресурсів (ППЕР) сьогодні є визначальними у формуванні енергетичної та економічної політик більшості держав та міжнародних союзів, а енергетична ефективність розглядається як фактор конкурентоспроможності та розвитку національних економік. При цьому зростання енергоефективності ототожнюється з додатковими джерелами енергозабезпечення і, як правило, визначається в енергодефіцитних країнах за стратегічний пріоритет.

Сучасні тенденції зміни кон'юнктури світового енергетичного ринку не на користь енергодефіцитних країн і обумовлюють необхідність здержування росту енергоспоживання, як за рахунок зростання ефективності використання енергоресурсів в економіці, так і в сфері життєзабезпечення населення. Уряди розвинутих країн, більшість з яких є енергодефіцитними, сьогодні роблять спроби об'єднання і координації своїх зусиль в сфері енергоефективності. Енергетичну проблематику розвинених країн та бачення шляхів її подолання достатньо повно характеризують основні положення документів міжнародних організацій в сфері енергоефективності.

Міжнародне енергетичне агентство (МЕА) у своїх «Рекомендаціях з питань політики енергоефективності» (2009 рік), звернених до урядів країн «Великої вісімки», визначає такі напрями міжгалузевих політичних заходів з підвищення енергоефективності:

- збільшення інвестицій в енергоефективність;
- державні стратегії та цілі в сфері енергоефективності;
- контроль щодо дотримання вимог, забезпечення їх дотримання та оцінка результатів;
- показники енергоефективності;
- контроль та звітність за виконанням рекомендацій МЕА у сфері енергоефективності.

Рекомендації МЕА подані в загальному вигляді, а тому обумовлюють широку варіативність використання методів оцінки і регулювання у сфері енергоефективності різних країн, при обмеженні напрямів підвищення енергоефективності баченням МЕА. Однак МЕА не деталізує свої рекомендації до визначення конкретних шляхів підвищення енергоефективності та залишає за країнами право самостійно вирішувати цю проблему. Загальна форма рекомендацій МЕА дозволяє стверджувати, що вони не виключають можливості структурних змін в енергетичних сферах країн, оскільки не обмежують заходи з активізації інвестування тільки технологічною сферою.

Більш конкретно пріоритети розвитку енергетичної сфери країн Євросоюзу сформульовано у їх спільній енергетичній стратегії (Стратегія – 2020), яку схвалено на самміті ЄС 7 лютого 2011 року:

- енергозбереження;
- інтеграція інфраструктури європейського енергетичного ринку;
- визначення єдиної зовнішньої енергетичної політики;
- розвиток технологій;
- захист прав споживачів [113].

Вищенаведене свідчить, що енергетична стратегія ЄС поряд із традиційним шляхом підвищення енергоефективності економіки – енергозбереженням, передбачає суттєві структурні зміни енерге-

Секція 1. Науково-практичні проблеми соціально-економічного розвитку України та її регіонів

тичної сфери та консолідацію інтересів країн в єдиній зовнішній енергетичній політиці. Окремо слід зважити на пріоритетах захисту прав споживачів (а не виробників) енергоресурсів, що в умовах зовнішньої енергетичної залежності країн можна розглядати як захист інтересів країни в цілому. Є очевидним, що п'ять пріоритетів «Стратегії – 2020» спрямовані на укріплення енергетичної безпеки країн Євросоюзу.

Вихідною позицією розробки заходів з підвищення енергоефективності економіки країни є оцінка її стану і тенденцій змін. Основним, часто рекомендуємим до застосування індикатором стану енергоефективності економіки, є показник, що характеризує співвідношення загальних витрат ППЕР та ВВП (тобто енергоємність або енергоефективність). Як правило, у більшості сучасних спеціальних публікацій і навіть офіційних державних документів саме на основі рейтингу країн за зазначеним показником визначається стан енергоефективності їх економік. Однак, на наш погляд, методична некоректність даних дій стає очевидною, якщо зважити на таке:

- сутність енергоефективності, як економічної категорії, більш складна ніж її характеристика за допомогою згаданого показника;
- для розрахунку показника енергоефективності використовується загальна величина використаних первинних енергетичних ресурсів, яка є характеристикою країни в цілому, а не її економіки, в результаті оцінка енергоефективності економіки є не тільки є приблизною, а часто і суттєво викривленою, оскільки частка енергоресурсів, що використовуються на життєзабезпечення населення, співвідносна і часто значно перевищує частку енергоресурсів, що використовуються в економіці;
- величина використання первинних енергетичних ресурсів є характеристикою їх загального – сировинного, а не цільового (енергетичного) використання, тобто може використовуватися для характеристики матеріалоемності (матеріалоефективності), а не енергоємності (енергоефективності).

Охарактеризовані вище вади сучасного методичного забезпечення оцінки енергоефективності економіки свідчать про необхідність розробки нових підходів до вимірювання та оцінки ефективності використання енергетичних ресурсів. Причому, враховуючи те, що вирішення методичних проблем вимірювання та оцінки ефективності використання енергетичних ресурсів ще не є достатнім для складання характеристики енергоефективності як об'єкту цілеспрямованого впливу (регулювання), характеристика забезпечення ефективності використання енергетичних ресурсів повинна давати можливість виявлення у даному процесі точок прикладення відповідної регулюючої дії.

УДК 658.7: 338.246

ЗБАЛАНСОВАНА РЕГІОНАЛЬНА ТЕПЛОЕНЕРГЕТИКА – ПЕРСПЕКТИВА ЕФЕКТИВНОГО СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Люльчак Зореслава Стефанівна, канд. екон. наук, доцент кафедри маркетингу і логістики, Національний університет «Львівська політехніка»

Поглиблення процесів системної реструктуризації економіки України, складна кризова економічна ситуація насамперед вимагають наукового обґрунтування як економічної, так і енергетичної безпеки України. Актуальність питання забезпечення ефективного розвитку систем енергозабезпечення регіонів та відповідно їх осередків – міст – зростає внаслідок соціально-економічного значення життєво необхідних факторів. Зокрема забезпечення потреб населення та суб'єктів господарювання в енергоресурсах ускладнюється необхідністю забезпечення енергоощадного їх споживання та підвищення ефективності використання видобувних (органічних) енергоносіїв, можливості економічно доцільного видобування яких в Україні обмежені, а це, своєю чергою, зумовлює доцільність впровадження інноваційних, енергоощадних технологій у енергоспоживанні із використанням теоретико-прикладного апарату логістики та застосування концепції партнерського маркетингу для їх просування на відповідному ринку. Аналіз останніх публікацій стосовно сучасних тенденцій, які відбуваються в логістиці та маркетингу, доводить зростаючий інтерес насамперед практиків, а також науковців до вивчення світового досвіду логістичного управління та розробки практичного інструментарію вирішення конкретних логістичних та маркетингових завдань в сфері енергетики [1].

Водночас ринок теплової енергії України, на якому сьогодні контрагентами споживаються найбільші обсяги енергоресурсів, є одним з найбільших монопродуктових ринків в Україні. Насправді у загальнонаціональному масштабі цього ринку не існує, оскільки системи теплопостачання є дуже різноманітними як щодо меж та обсягу господарської діяльності, особливо у малих та середніх містах, так і щодо території діяльності окремих підприємств, тому цю сферу слід розглядати виключно на місцевому (локальному) чи максимум регіональному рівні. Відповідно нами під регіональною теплоенергетикою пропонується розуміти сукупність взаємовідносин між:

суб'єктами – фізичними та юридичними особами незалежно від організаційно-правових форм та форми власності, які здійснюють виробництво, транспортування, постачання теплової енергії, тепло-сервісними організаціями, споживачами, органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування;

об'єктами – теплогенеруючими станціями чи установками, тепловими електростанціями, теплоелектроцентралями, котельнями, когенераційними установками, тепловими мережами, призначеними для виробництва і транспортування теплової енергії, тобто наявної пропозицією систем теплопостачання як традиційних, так і інноваційних;

продуктами, а також виявленими ринковими потребами – тепловою енергією та пакетом послуг з її постачання та розподілу.

Водночас функціонування кожної регіональної теплоенергетики (на рівні села, селища, малого, середнього чи великого міста) буде енергоощадним, екологічно безпечним та ефективним для країни загалом лише за умови збалансованої побудови та планування, тобто налагодження таких взаємовідносин між ринковими суб'єктами, а в ширшому розумінні поміж ними та ринковими об'єктами і наявними ринковими потребами, зокрема вибір відповідної інституційної структури та стратегій розвитку теплоенергетики відповідно до її потужностей, ефективного поєднання централізації та децентралізації систем теплопостачання із використанням як традиційних, так і альтернативних джерел енергії (сонця, вітру, геотермальної, біомаси).

Секція 1. Науково-практичні проблеми соціально-економічного розвитку України та її регіонів

Потужність регіональної теплоенергетики запропоновано визначати відповідно до обсягів генерування теплової енергії:

1. Велика потужність – генерування теплової енергії понад 1,5 млн Гкал за год;
2. Середня – від 0,5 до 1,5 млн Гкал за год;
3. Мала – до 0,5 млн Гкал за год [2].

Допомогти у досягненні такого результату – збалансованого розвитку регіональної теплоенергетики стане можливим із використанням не лише прогресивних технічних вирішень у теплопостачання, а також логістично-маркетингових заходів.

Глобальна екологізація економіки, необхідність зменшення використання природних ресурсів (енергії первинного палива) на виробництво одиниці теплової енергії засвідчує важливу роль логістики в економічній діяльності теплопостачальних підприємств. У цьому контексті логістику слід розуміти як зінтегровану систему руху матеріалів або пов'язану з ними інформацію, метою якого є оптимальне творення і трансформацію фізичних благ. Причому суть оптимізації треба розуміти як оптимізацію багатокатегоріальну, що передбачатиме щораз інший рівень співвідношення між регіональною теплоенергетикою та довкіллям. Тому доцільною є екологічна орієнтація логістики теплопостачальних підприємств – створення зінтегрованої системи екологістики [3].

Загалом спостерігається послаблення системи матеріально-технічного забезпечення об'єктів регіональної теплоенергетики через відсутність раціонального розподільчого механізму ресурсів, які споживаються ними (природного газу, електроенергії, води). Особливою умовою якісної реалізації процесів матеріально-технічного забезпечення – водо-, паливо-, матеріало-, транспортного забезпечення, виробництва теплової енергії, процесів розподілу її між споживачами, фінансової і інформаційної логістики – є обмеженість економічних можливостей підприємств комунальної енергетики, їх заборгованість. Тому передумовою формування збалансованого розвитку регіональної теплоенергетики повинно бути врахування не тільки загальноприйнятих логістичних процесів, показників обсягу, вартості, послідовності постачання, а й рівень економічних можливостей, ефективність споживання ресурсів, врахування можливості забезпечення якості послуг і підвищення рівня задоволення соціальних потреб людей. Специфічним показником логістики для регіональної теплоенергетики є розподіл обмежених ресурсів за сезонністю та за територією. При цьому повинні враховуватися умови непролат, ділова активність співпраці.

Якщо маркетинг в електроенергетиці України робить уже перші кроки, то маркетинг у регіональній теплоенергетиці лише зароджується. Основною передумовою впровадження інструментарію маркетингу у теплоенергетику є досконале визначення потреб споживачів та їх задоволення якомога ефективніше порівняно з конкурентами з урахуванням інтересів усіх членів суспільства, що зумовлено погіршенням якості довкілля, обмеженістю первинних (видобувних) джерел енергії та можливістю досягнення економного споживання теплової енергії, що безпосередньо пов'язано з виробництвом теплової енергії.

Література

1. Люльчак З. С. Перспективи реформування енергетики України у напрямку забезпечення її енергетичної та економічної безпеки // Праці першого науково-практичного семінару з міжнародною участю «Економічна безпека держави і науково-технологічні аспекти її забезпечення». – м. Київ, 21–22 жовтня 2009. – К.: СПД Чабаненко Ю. А. – С. 352 – 355.
2. Люльчак З. С. Особливості функціонування ринку теплових послуг України // Політ-2005: Матеріали V Міжнародної наукової конференції студентів та молодих учених (12–13 квітня 2005 р.). – К.: НАУ, 2005. – С.420.
3. Люльчак З. С., Хтей Н. І., Сопільник Л. І. Основні підходи до ефективного функціонування регіонального паливно-енергетичного комплексу// Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – № 669 «Логістика». – Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2010. – С. 295 – 304.

УДК 658.15 : 330.42

ТЕХНОЛОГІЯ КОНТРОЛІНГУ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Малярець Людмила Михайлівна, докт. екон. наук, професор, завідувач кафедри вищої математики й економіко-математичних методів

Проскурніна Нація Вікторівна, аспірант кафедри економіки та оцінки майна підприємств, Харківський національний економічний університет

Аналіз пропонованих методик організації контролінгу діяльності підприємства показав, що рекомендації щодо технології проведення контролінгу зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних підприємств відсутні.

Ґрунтуючись на позитивних результатах від впровадження контролінгу на окремих вітчизняних підприємствах, технологію впровадження та проведення контролінгу зовнішньоекономічної діяльності слід здійснювати згідно з методами, які б комплексно і програмно передбачали організацію та здійснення його на підприємстві.

Технологія впровадження системи контролінгу зовнішньоекономічної діяльності підприємства має складатися з таких етапів:

1. Моніторинг стану всієї діяльності підприємства та його зовнішньоекономічної діяльності. Для того, щоб своєчасно реагувати на зміни зовнішнього та внутрішнього середовища, в межах контролінгу зовнішньоекономічної діяльності підприємству потрібно організувати нагляд за великою кількістю показників, що характеризують діяльність даного підприємства.
  - 1.1) Розпочати моніторинг стану зовнішньоекономічної діяльності підприємства слід з аналізу конкурентної середовища, тобто умов функціонування та ринку.
  - 1.2) Аналіз внутрішнього середовища підприємства, що веде зовнішньоекономічну діяльність, який передбачає встановлення проблем та виявлення вузьких місць та слабких сторін підприємства, які спричиняють відхилення від еталонів та цілей.
  - 1.3) Оцінювання стану всієї діяльності підприємства, для чого необхідно виявити загальні латентні фактори впливу на всю діяльність підприємства.
  - 1.4) Аналіз зовнішнього середовища підприємства спирається перш за все на загальний аналіз політичних, законодавчо-правових, економічних та інших зовнішніх факторів впливу на зовнішньоекономічну діяльність підприємства, що дає можливість розуміти ринкову інфраструктуру, в якій функціонує підприємство, отримати об'єктивну оцінку можливостей, недоліків та конкурентних переваг конкретного підприємства та його позиції на ринку.
2. Визначення місця зовнішньоекономічної діяльності в діяльності підприємства, а саме питомої частки обсягів зовнішньоекономічної діяльності в господарській діяльності підприємства, що веде зовнішньоекономічну діяльність.
3. Визначення форм проведення контролінгу зовнішньоекономічної діяльності підприємства.
4. Формування системи підконтрольних показників.
  - 4.1) Першою процедурою даного етапу є теоретико-логічний аналіз показників, що характеризують зовнішньоекономічну діяльність підприємства. Теоретично обґрунтовано та практично доведено, що контролінг зовнішньоекономічної діяльності рекомендується проводити за такими складовими: показники ефективності, показники динаміки змін та показники структурних зрушень.
  - 4.2) Визначення системи підконтрольних показників за кожним напрямком контролінгу зо-

Секція 1. Науково-практичні проблеми соціально-економічного розвитку України та її регіонів

внiшньоекономічної діяльності ґрунтується на даних фінансового та управлінського обліку підприємства, які ведуть зовнішньоекономічну діяльність.

5. Розробка еталонного рівня значень підконтрольних показників. Після того, як перелік підконтрольних показників зовнішньоекономічної діяльності підприємства затверджено, виникає необхідність встановлення еталонного рівня значень підконтрольних показників по кожному з них.
6. Визначення зовнішньоправових факторів впливу зовнішньоекономічної діяльності підприємства, що передбачає встановлення впливу змін в законодавстві, що регулює зовнішньоекономічну діяльність.
7. Оцінювання зовнішньоекономічної діяльності підприємства.
  - 7.1) Розроблення ієрархічної системи окремих та інтегральних показників зовнішньоекономічної діяльності на основі окремих підконтрольних показників.
  - 7.2) Виявлення резервів функціонування та розвитку діяльності підприємства, що веде зовнішньоекономічну діяльність.
8. Контроль та аналіз нормального функціонування зовнішньоекономічної діяльності підприємства.
  - 8.1) Планування та прогнозування значень підконтрольних показників, виходячи з реальних умов функціонування та розвитку зовнішньоекономічної діяльності підприємства.
  - 8.2) Встановлення розмірів відхилень фактичних результатів підконтрольних показників зовнішньоекономічної діяльності від встановлених еталонів значень (нормативів) здійснюється як у відносних, так і в абсолютних показниках.
  - 8.3) Виявлення основних причин відхилень фактичних результатів підконтрольних показників від встановлених еталонних рівнів проводиться по підприємству в цілому і по окремим напрямкам (видам продукції, країнам або партнерам, з якими співпрацює підприємство).
9. Проведення контролю відхилення значень підконтрольних показників ЗЕДП передбачає визначення контрольних періодів по кожному напрямку контролінгу зовнішньоекономічної діяльності і кожній групі підконтрольних показників.
10. Розроблення управлінських рішень щодо зовнішньоекономічної діяльності підприємства за результатами звітів.

Якщо відхилення, які виникли не виходять за межі встановлених нормативів, є позитивними змінами, менеджмент підприємства може не вживати ніяких дій, тому що існуючий стан діяльності підприємства, яке веде зовнішньоекономічну діяльність, задовольняє керівництво.

- 10.1) Розроблення комплексу управлінських заходів щодо усунення виявлених критичних відхилень підконтрольних показників здійснюється на основі розробки діаграми Ісікава (Isikava diagram).

Таким чином, на основі запропонованої методики забезпечується науково-аналітичне обґрунтування управлінського рішення щодо комплексу дій, які спрямовані на підтримку чинників ефективного функціонування машинобудівних підприємств, що ведуть зовнішньоекономічну діяльність. Впровадження системи контролінгу зовнішньоекономічної діяльності підприємства дозволяє істотно підвищити ефективність всього процесу управління підприємством, що в свою чергу забезпечить підприємству отримання додаткового прибутку, який можна спрямувати на подальший розвиток.

Література

1. Карминский А. М., Оленев Н. И., Примак А. Г., Фалько С. Г. Контроллинг в бизнесе. Методологические и практические основы построения контроллинга в организациях – М: Финансы и статистика, 2002. – 256 с.
2. Войтловский Н. В. Комплексный экономический анализ предприятия: Учебник для вузов./ Войтолов-

ский Н. В., Калинина А. П., Мазурова И. И. – 1 е изд. – П.: Издательский дом «Питер», 2010. – 576 с.

3. Проскурніна Н. В. Обґрунтування системи підконтрольних показників зовнішньоекономічної діяльності підприємства / Н. В. Проскурніна// «Управління розвитком». – Х.: ХНЕУ, 2011. - №5(102) – с.187 – 189.

4. Вічевич А. М., Максимець О. В. Аналіз зовнішньоекономічної діяльності / А.М. Вічевич, О.В. Максимець: Навчальний посібник. – 2-ге вид., перероб. та доповн. – К.: «Видавничий дім «Професіонал», 2009. – 216 с.

5. Малярець Л. М., Проскурніна Н. В. Визначення впливу законодавчо-правових факторів на ефективність зовнішньоекономічної діяльності підприємства / Л. М. Малярець, Н. В. Проскурніна «БІЗНЕС ІНФОРМ». – Харків: ХНЕУ, 2011. – № 11 (406) – с. 129 – 131.

6. Діаграма Ісікави. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: uk.wikipedia.org/wiki/Діаграма_Ісікави.

7. Метод «Діаграмма Исикавы». [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.inventech.ru/pub/methods/metod-0019

УДК 330.342 + 332.1

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СВІТОВІЙ ЕКОНОМІСІ ТА УКРАЇНІ У ПОСТКРИЗОВИЙ ПЕРІОД

Матюшенко Ігор Юрійович, канд. техн. наук, професор,
Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна

Метою будь-яких технологічних інновацій було і залишається вирішення *глобальних проблем* і викликів, що стоять перед людством в цілому, а також для кожної країни з урахуванням специфіки їх розвитку. До глобальних проблем, що характеризують матеріальну сферу, перш за все відносяться: депопуляція і старіння населення; нестача продовольства; екологічні проблеми; вичерпання запасів ряду видів сировини і палива; енергетика та енергозбереження; відставання від провідних країн світу в переході до нового технологічного укладу, уповільнення науково-технічного прогресу. Науково-технічна та інноваційна політика, а також національні проекти практично будь-якої держави повинні бути *спрямовані, насамперед, на вирішення вказаних глобальних проблем* для того, щоб зробити життя людей більш «тривалим, здоровим, комфортним і сповненим творчістю».

Широке використання наприкінці ХХ століття у сфері зв'язку й обробки інформації комп'ютерів, Інтернету, мобільних телефонів, цифрових технологій і техніки зробило зберігання, обробку й передачу інформації в рази дешевше. І сьогодні *інформаційні технології* виступають локомотивом розвитку провідних країн світу і, за визначенням фахівців, є основою їх конкурентоспроможності.

До появи Інтернету споживач мало впливав на формування попиту на продукти і послуги ІТ-бізнесу: все те, що одна компанія робила зі своїми мейнфреймами, міні-комп'ютерами, персональними комп'ютерами або каналами зв'язку практично не впливало на попит на комп'ютерні послуги з боку інших компаній. З появою ж Інтернету, починаючи з середини 90-х рр. ХХ століття, одні споживачі почали створювати постійний попит на послуги, що надавалися іншими споживачами, що й стало основною провідною силою ринку. Тобто, вперше в історії ІТ-індустрії склалася ситуація, коли її споживачі почали створювати вартість один для одного. Стався *перехід від ланцюжка вартості, заснованого на пропозиції, до ланцюжка вартості, заснованого на попиті*. Споживач, в свою чергу, стає фактором створення нової вартості.

Сьогодні існує *три фактора потенційного зростання ІТ-ринку*: зростання економіки; провідна роль споживача (включаючи державні органи, освітні заклади і просто громадян); циклічний характер виробництва. Таким чином, можливості виробника стимулювати впровадження ІТ суттєво зменшилися, а роль споживача постійно зростає.

У довгостроковій перспективі зосередженість ІТ-компаній на споживачі слід розглядати як індикатор зміни пріоритетів всієї галузі, яка за попередні часи була зосереджена практично повністю на технічних аспектах розвитку. Якщо раніше тенденція розвитку визначалася групою виробників, то сьогодні *постачальники комп'ютерної техніки опинилися в залежності від її споживачів*. Провідні виробники продовжать гонку інновацій у всіх секторах галузі ІТ: у *секторах, що склалися* (технологіях ПК, серверних технологіях, сітьовому обладнанні, програмному забезпеченні) – конкуренція буде примушувати стрімко вдосконалювати продукцію, а кумулятивний ефект цих вдосконалень призведе до появи нових технологій, що ще більшою мірою відповідають попиту споживачів; у *нових секторів ринку* – інновації забезпечать бурхливий розвиток «кишенькової» техніки, бездротового зв'язку, розпізнання мови та обробки відеосигналу, біотехнології, нанотехнології та інших.

У той же час, у посткризовий період 2010 – 2011 рр. виробники вже не «кидаються» на проривні інноваційні рішення, не враховуючи їхньої вартості для споживача. Ринок повернувся до раціонального відношення до будь-яких новинок, вимірюючи їхнє впровадження з купівельною можливістю споживача.

При проведенні технологічного прогнозування (на найближчі 20 – 30 років), стратегічного планування, науково-технічної політики та інвестування стало чітко визначено, що людство, яке вже пережило *комп'ютерну* революцію останньої третини ХХ століття та *біотехнологічну* революцію останнього десятиліття минулого століття, сьогодні знову стоїть перед глобальними технологічними перетвореннями, наслідки яких будуть ще більш масштабнішими і якісно новими. Бурхливий прогрес на початку ХХІ століття *нанотехнологій*, а також *когнітивної* науки оцінюється багатьма вченими як початок нової наукової революції. Нанотехнології та ІКТ стають з'єднуючою ланкою між іншими революційними технологічними напрямками і дозволяють одержати якісно нові можливості від *конвергенції* цих напрямів і розвитку кожного з них для усіх сфер суспільного життя.

Конвергенція і інтеграція нано-, біо-, інфо- і когнитивних технологій (NBIC) означає не тільки їх взаємний вплив, але й взаємне проникнення, коли границі між окремими технологіями стираються і відбувається злиття цих областей в єдину науково-технологічну область знань. Основними завданнями, пов'язаними з реалізацією концепції NBIC-конвергенції, стануть: розвиток теорії архітектури і методів синтезу трьохмірних наноструктур, а також матеріалів, пристроїв і систем на цій основі; спрямоване збирання атомарних і молекулярних структур; створення темплатів, матриць і шаблонів для синтезу гетерогенних наноструктур; багатомірний і багатомасштабний дизайн матеріалів і процесів; нові методи створення інтегральних пристроїв; створення стандартних проміжних наномасштабних «будівельних блоків»; вирішення проблем фізичної і хімічної стабільності, наноструктур, що створюються, а також забезпечення надійності їх роботи.

Саме конвергенція NBIC-галузей дозволить ефективно, на якісно новому рівні *вирішити глобальні проблеми людства*, важкість наслідків яких постійно зростає. Природа буде перетворена в безпосередню виробничу силу, а ресурси, доступні людині, стануть практично необмеженими.

Український ІТ-бізнес має величезний потенціал, оскільки річний обсяг послуг ІТ-ринку у 2011 р., за оцінками експертів, склав 12 млрд грн. Україна входить у першу двадцятку держав за обсягами експорту програмного забезпечення. При цьому, економічна криза сприяла оздоровленню українського ІТ-ринку: скоротилися обсяги бездумних закупівель, а компанії почали замислюватись про те, як примусити свої обчислювальні потужності працювати більш ефективно.

У найближчі роки на ІТ-ринку будуть посилюватись два головних тренди: *стрімке здешевлення ноутбуків* (як наслідок, швидке зростання їх продажів), а також перехід все більшої кількості користувачів на *програмне забезпечення з відкритим кодом*. Вартість портативних комп'ютерів вже порівняна з ціною його стаціонарного аналога із зовнішнім монітором. До того ж, за економічними і юридичними міркуваннями, усе більше споживачів (в першу чергу корпоративних) відмовляються від піратських windows-програм і переходять, де це можливо, на ліцензійно чистий Linux (ПЗ з відкритим кодом), який, більше того, дозволяє індивідуалізувати гаджети за допомогою графічних надбудов над операційною системою.

Сьогодні *ARM-процесори* є основою більше 90% інтелектуальних портативних пристроїв – планшетів, смартфонів, кишенькових медіаплеєрів. Такі ключові гравці, як ASUS і Toshiba, почали виробництво *смартбуків* – дешевих нетбуків на базі «телефонних» процесорів. Головна причина успіху ARM-процесорів – розповсюдження оперативних систем, що альтернативні Microsoft Windows, а саме: Android, Bada, Blueberry, iOS, Linux, Symbian, які побудовані на ПЗ з відкритим кодом. Вони ефективно використовують ресурси порівняно малопотужних процесорів, периферії і батарей. В той же час, потужність сучасних процесорів Intel для вирішення більшості завдань виявилась надмірною, а значить, споживач переплачує за продукт. Однак у найближче десятиріччя альтернативи їм не буде.

Без багатомільярдних інвестицій (в основному, іноземних) реанімувати колишні конкурентоспроможні сектори і підгалузі в електронній та мікроелектронній промисловості України неможливо, а ймовірність залучення таких обсягів інвестицій в одну галузь практично дорівнює нулю. Сьогодні найкращі стартові позиції для конкуренції на світових ринках Україна має у *світлотехніці на базі*

Секція 1. Науково-практичні проблеми соціально-економічного розвитку України та її регіонів

надяскравих світлодіодів, мікрохвильової електроніки, оптичної та інфрачервоної електроніки, а також у галузі мікрофотоелектроніки.

За останні 10 років було прийнято біля десятка галузевих і міжгалузевих програм підтримки електронної галузі України, в тому числі: «Розробка і виробництво приладів і установок автоматизації і систем управління», «Складна радіоелектронна та вимірювальна апаратура», «Програма розвитку найбільш конкурентоспроможних напрямків мікроелектроніки в Україні», а також «Національна програма розвитку електронної промисловості України на 1999 – 2005 рр.», але жодної копійки на фінансування заходів цієї програми так і не було виділено. Сьогодні українській державі найбільш вигідно фінансувати не проблемні застарілі електронні заводи, а перспективні напрями і програми, за якими можна досягнути серйозних результатів вже сьогодні. Держава виграє від того, що, по-перше, вона одержить унікальні технології світового рівня; по-друге, підсилить галузеву кооперацію, де свою нішу зможуть знайти усі заводи незалежно від їх теперішнього стану.

Розробка програмного забезпечення залишається тим сегментом ІТ-ринку, питома вага якого постійно зростає. Основний продукт сегменту – це прикладні розробки, програми управління базами даних, системний менеджмент, системи діловиробництва та інші (middleware), частка яких складає три чверті від обсягу реалізації продукту сегмента. В Україні існують всі необхідні передумови для більш повної реалізації потенціалу індустрії програмного забезпечення: традиційно сильна фундаментальна математична база в системі вітчизняної освіти; позитивні результати діяльності українських компаній на міжнародному ринку програмного забезпечення та ІТ-сорсингу; фундаментальні наукові досягнення у сфері інформатики; системного аналізу; моделювання та програмування. Україна входить до п'ятірки світових лідерів за обсягами експорту програмними продуктами, поступаючись Індії, Китаю, Росії та випереджаючи Бразилію. Українська ІТ-сфера буде лідувати в переліку найбільш перспективних галузей економіки протягом найближчого десятиліття.

Серед чинників, які стримують розвиток сектору ПЗ в Україні слід назвати: відсутність системного підходу до розвитку цього сектора; порушення діючих базових законів і нормативно-правових актів у частині інформатизації, що істотно знижувало темпи інформатизації; незбалансований розвиток комп'ютерно-комунікаційного середовища (монополізація каналів зв'язку, велика кількість провайдерів різної кваліфікації), що стимулювало розвиток обмежених корпоративних мереж, викликало розрив у рівнях інформатизації регіонів; суттєві недоліки в податковій та інвестиційній політиці, збільшення податкового тиску на ІТ-бізнес внаслідок змін до Податкового кодексу України та затвердження ставок ввізного експортного мита 19.05.2011 р.; високий рівень обов'язкових відрахувань у соціальні фонди та податкові навантаження при значній частині витрат на оплату праці; проблеми піратства, що стосуються правової, технічної та економічної сфери неліцензійного програмного забезпечення.

До напрямків подолання негативних факторів слід віднести: необхідність правового регулювання ІТ-сфери, яке має полягати у законодавчому закріпленні пріоритетних напрямків державної політики у даній сфері і стандартизації діяльності ІТ-індустрії; обґрунтуванні методики визначення збитків і компенсації завданої шкоди, оцінки вартості програм; визначенні пріоритетних напрямків розвитку індустрії програмного забезпечення на період до 2015 р.; розробки базового, загальнонаціонального, стратегічного програмного документу, що визначає основні цілі, напрями, шляхи та механізми формування і реалізації державної політики щодо побудови інформаційного суспільства в Україні. Для цього на державному рівні має бути сформована обґрунтована Національна стратегія розвитку індустрії і програмного забезпечення, в якій потрібно передбачити механізм підтримки та державного стимулювання не самої індустрії, а її розвитку при ефективній взаємодії держави, науки і бізнесу.

Література

1. Государская И. Наша маленькая Америка // Эксперт, 06.02.2012, №4. – С.28 – 29.
2. Государская И. Простые налоги, сложные технологии // Эксперт, 12.03.2012, №8. – С. 22 – 23.

3. Мягченков И. Плюс персонализация всех и вся // Эксперт, 17.10.2011, №39. – С.42 – 44.

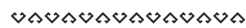
4. Мягченков И. Краеугольные «камни» // Эксперт, 26.12.2011, №49 – 50. – С.54 – 55.

5. 14 грудня 2011 р. у Верховній раді відбулися парламентські слухання на тему: «Створення в Україні сприятливих умов для розвитку індустрії програмного забезпечення». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://portal.rada.gov.ua/rada/control/uk/publish/article/news_left?art_id=293886&cat_id=46666

6. Приходько О. Володимир Семиноженко: «Нам потрібно буде трансформувати суспільство телеглядачів в інформаційне суспільство» // Дзеркало тижня, 28.08.2010, № 31. – С.11.

7. Інноваційно-технологічний розвиток економіки. Т.2 // Стратегічні виклики XXI століття суспільству та економіці України: В 3 т. / За ред. акад. НАН України В.М. Гейця, акад. НАН України В. П. Семиноженка, чл.-кор. НАН України Б. Є. Кваснюка. – К.: Фенікс, 2007. – 564 с.

8. Матюшенко І. Ю. Перспективи впровадження інформаційних технологій в Україні в умовах четвертого етапу інформатизації / Проблеми фінансово-кредитного регулювання інноваційного розвитку виробничо-господарських структур: Монографія. – Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2007. – С.75 – 108.

УДК 336.14:352

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Мельник Вікторія Іванівна, канд. екон. наук, доцент кафедри публічного адміністрування та регіональної економіки, Харківський національний економічний університет,

Рибчик Юлія Олексіївна, студентка фінансового факультету, Харківський національний економічний університет

У процесі розподілу валового національного продукту у підприємств, організацій, держави формуються доходи і грошові нагромадження, які називаються фінансовими ресурсами. Дослідження теоретичних аспектів формування фінансових ресурсів місцевого самоврядування є дуже актуальним на сьогоднішній день, бо в умовах модернізації економіки і створення ринкового середовища бюджет залишається важливим інструментом управління і реалізації фінансової політики держави.

Сутність фінансових ресурсів досліджена в нерозривному зв'язку з дослідженням сутності фінансів у працях вітчизняних економістів В. Д. Базилевича, О. П. Близнюк, О. Д. Василика, Л. І. Лачкова, В. І. Оспіщева, Ю. В. Петлененко, О. Д. Рожко. Але єдиного підходу щодо визначення поняття «фінансові ресурси органів місцевого самоврядування» в наукових працях не існує. У зв'язку з цим метою даного дослідження є вивчення теоретичних аспектів формування фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування та уточнення змісту цього поняття.

Узагальнення вітчизняних досліджень щодо сутності фінансових ресурсів дає підстави виокремити фондову і безфондову теорії. Сутність фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування за фондовою теорією досліджували вітчизняні вчені.

В. Д. Базилевич та І. О. Петровська характеризують фінансові ресурси як грошові фонди, які створюються в процесі розподілу, перерозподілу і використання валового внутрішнього продукту і національного доходу за певний період, і акцентують увагу на місці створення фінансових ресурсів, проте не розкривають жодного з трьох вищезазначених критеріїв [1, с. 34].

Отже, представники фондової теорії характеризують фінансові ресурси як матеріальний зміст (носії) фінансових відносин. Відповідно до цієї теорії, фінансові ресурси є фондами грошових коштів, що створені в процесі вартісного розподілу та перерозподілу валового внутрішнього продукту і призначенні для задоволення суспільних інтересів і потреб.

Згідно із безфондовою теорією, державними фінансовими ресурсами є сукупність коштів, які перебувають у розпорядженні держави, формуються в результаті вартісного розподілу і перерозподілу, характеризують фінансовий стан національної економіки та є джерелом розвитку держави.

В Економічній енциклопедії зазначено, що «фінансові ресурси країни – ті з них, якими розпоряджаються: органи державного управління (ресурси бюджетної системи, централізованих і децентралізованих фондів, державних фінансових інститутів), підприємницькі структури, населення» [2, с. 821].

Проте держава розпоряджається не усіма перерахованими фінансовими ресурсами, а лише тими, які зосереджені в бюджетах різного рівня, державних позабюджетних фондах, в державних фінансових інституціях.

Інституціональна концепція фінансової думки Заходу характеризує володіння, користування і розпорядження фінансовими ресурсами на різних рівнях. На центральному рівні фінансові ресурси знаходяться в розпорядженні держави і є однією з найважливіших сфер її діяльності, передбачених законодавством України. Ця діяльність виявляється у мобілізації, розподілі та використанні необхідних

державі коштів. Отже, фінансова діяльність держави спричинена необхідністю здійснювати розподіл та перерозподіл валового внутрішнього продукту та національного доходу.

До складу фінансових ресурсів держави входять ресурси всіх секторів економіки в тому числі державного сектора. У кожному секторі фінансові ресурси визначаються за рівнями управління. Так, у державному секторі до їх складу входять: загальнодержавний фонд фінансових ресурсів (ресурси Державного бюджету); фонди фінансових ресурсів місцевого самоврядування (ресурси місцевих бюджетів) [3, с. 25].

Регіональні і місцеві фінансові ресурси, які знаходяться відповідно на регіональному і локальному рівнях, є сукупністю грошових коштів, що використовуються на економічний і соціальний розвиток територій. Регіональні органи влади покликані забезпечити комплексний розвиток регіонів, розвиток сфер матеріального та нематеріального виробництва на підлеглих територіях, а місцеві органи влади – соціально-економічний розвиток конкретної адміністративно-територіальної одиниці.

На нашу думку, сутність поняття «фінансові ресурси органів місцевого самоврядування» повинна відповідати таким критеріям: законність використання, місце попереднього створення і цільове призначення.

Отже, враховуючи вказані критерії, фінансові ресурси органів місцевого самоврядування є сукупністю фондів коштів, що формуються в результаті створення та вартісного розподілу та перерозподілу валового внутрішнього продукту, передаються у розпорядження та спрямовуються на виконання покладених законом на органи місцевого самоврядування завдань і функцій, для реалізації намічених цілей та програм економічного і соціально-культурного розвитку території у відповідності до обраних пріоритетів.

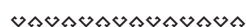
Основними складовими фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування є доходи місцевих бюджетів, кошти цільових фондів, фінансові ресурси підприємств комунальної власності, благодійні, спонсорські внески, пожертвування, інші ресурси, передбачені законодавством [4, с. 148].

Фінансові ресурси органів місцевого самоврядування є головною ознакою забезпечення фінансової незалежності цих органів, тобто володіння і самостійного розпорядження фінансовими ресурсами, розмір яких відповідає функціям і завданням, що покладаються на органи місцевого самоврядування.

Таким чином, в результаті дослідження можна зробити висновок, що фінансова незалежність органів місцевого самоврядування повинна сприяти економічному і соціальному розвитку територій. Держава не може успішно розвиватися й економічно процвітати, не даючи гарантій фінансової незалежності місцевим органам влади, а без розвитку органів місцевого самоврядування немає сенсу вести мову про розбудову демократичної соціально зорієнтованої правової держави.

Література

1. Фінанси (з елементами статистики фінансів). Навчальний посібник / Петровська О. І., Клиновий Д. В. – К.: ЦУЛ, 2002. – 300 с.
2. Економічна енциклопедія: У трьох томах / Відп. ред. С. В. Мочерний. – Том 3. – К.: Академія, 2002. – 952 с.
3. Фінанси: Навчальний посібник / О. П. Близнюк, Л. І. Лачкова, В. І. Оспіщев та ін.; за ред. В. І. Оспіщева. – К.: Знання, – 2006 – 415 с.
4. Петлененко Ю. В., Рожко О. Д. Місцеві фінанси. – К.: Кондор, 2003. – 282 с.

УДК 615.1:339.138

ГАЛУЗЕВІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ У ФАРМАЦІЇ

Мнушко Зоя Миколаївна, докт. фармац. наук, професор, зав. кафедри менеджменту та маркетингу у фармації, Національний фармацевтичний університет

Розуля Ольга Юріївна, канд. фармац. наук, доцент кафедри менеджменту та маркетингу у фармації, Національний фармацевтичний університет

Розвиток фармацевтичного сектора галузі охорони здоров'я України визначає специфічні особливості реалізації засад менеджменту та маркетингу. Наразі їх використання дозволяє координувати інтереси споживачів фармацевтичної продукції та інтереси підприємств, підвищувати конкурентоспроможність фармацевтичного товару та підприємств у цілому.

Фармацевтичний ринок України має складну структуру, функціонування якої, з *одного боку*, спрямоване на надання якісної фармацевтичної допомоги населенню, а з *іншого* – потребує адекватних управлінських підходів з метою формування конкурентоспроможної галузі. Специфіка управління обумовлена значною кількістю суб'єктів господарювання: на початок 2012 р. ліцензію на виробництво лікарських засобів мають 116 вітчизняних підприємств, на право оптової та роздрібною торгівлі лікарськими засобами – 6558 суб'єктів господарювання, а загальна кількість об'єктів реалізації ліків – 22503.

На даний час вирізняють державне, галузеве та корпоративне управління фармацією, в рамках яких відбувається ієрархічний процес управління конкурентоспроможністю. Виокремлення різних рівнів управління конкурентоспроможністю дозволяє визначити наступні її види: мікрорівень (конкурентоспроможність виробничих, оптових, оптово-роздрібних, роздрібних підприємств, конкурентоспроможність фармацевтичної продукції), мезорівень (конкурентоспроможність об'єднань суб'єктів господарювання фармацевтичного ринку, регіону в цілому), макрорівень (рівень фармацевтичної галузі).

На створення сприятливих умов для забезпечення конкурентоспроможності вітчизняних фармацевтичних підприємств на макрорівні спрямовано державні підходи, які визначені в Концепції розвитку фармацевтичного сектору галузі охорони здоров'я України на 2011 – 2020 рр. Концепцією передбачено створення відповідної нормативно-правової бази з регулювання фармацевтичної діяльності, розробка національної політики в фармацевтичній сфері при визначенні соціальних пріоритетів у забезпеченні населення лікарськими засобами тощо.

З метою забезпечення соціально-економічної доступності ліків та якісного надання фармацевтичної допомоги у країні реалізується низка загальнодержавних програм: «Репродуктивне здоров'я нації» (на період до 2015 р.), «Цукровий діабет» (2009 – 2013 рр.), програма імунопрофілактики та захисту населення від інфекційних хвороб (2007 – 2015 рр.), програма боротьби з онкологічними захворюваннями (2007 – 2016 рр.), програма забезпечення профілактики ВІЛ-інфекції, лікування, догляду та підтримки ВІЛ-інфікованих і хворих на СНІД (2009 – 2013 рр.), програма імунопрофілактики та захисту населення від інфекційних хвороб (2009 – 2015 рр.). Державна підтримка національних виробників реалізується в рамках цільової науково-технічної програми розвитку виробництва медичної техніки (2009 – 2013 рр.) та науково-технічної програми «Нанотехнології та наноматеріали» (2010 – 2014 рр.).

Реалізація цільової стратегії управління конкурентоспроможністю у фармації на мезорівні передбачає суміщення функцій лікарського забезпечення з науковою, виробничою, контрольно-аналітичною, комерційною, медичною, інформаційною, контрольною та допоміжними функціями. Завоювати пріоритетні позиції на ринку фармацевтичної продукції, емкість якого у 2011 р. склала 23 млрд грн і 1,21 млрд упаковок, є стратегічним завданням для вітчизняних виробників. Отже, суб'єкти галузі по-

винні оптимально поєднувати як інтереси суспільства, пов'язані з отриманням доступного лікарського забезпечення, так і власні комерційні інтереси. Крім того орієнтація управління виробничими та комерційними процесами у фармації на кінцеві результати тісно пов'язана зі специфікою зовнішнього та внутрішнього середовища і залежить від швидкості адаптації до його динамічних умов.

Стратегічне та тактичне управління конкурентоспроможністю мікрорівня, як складової загальної системи менеджменту фармацевтичного підприємства, має свої специфічні особливості, обумовлені складністю, багатоаспектністю, соціально-економічним характером галузі.

Прагнення досягти сталого розвитку змушує підприємства вести пошук нових напрямів забезпечення конкурентоспроможних ринкових позицій. Сучасна система управління конкурентоспроможністю фармацевтичного підприємства базується на формуванні ефективного комплексу маркетингу, створення якого дозволяє утримувати стійкі конкурентні позиції на внутрішньому та зовнішньому ринках завдяки реалізації продукції, що відповідає вимогам якості та найкраще задовольняє ринковий попит, порівняно з аналогічною продукцією.

У зв'язку з цим управлінський контекст конкурентоспроможності фармацевтичного підприємства передбачає застосування конкурентних (бізнесових) стратегій для розвитку потенціалу підприємства у довгостроковій перспективі з урахуванням конкурентних переваг та діапазону конкуренції. В першу чергу інструментом конкурентоспроможності є розробка, виробництво та забезпечення якості фармацевтичної продукції відповідно міжнародним правилам належної виробничої практики GMP (*Good Manufacturing Practice*), належної клінічної практики (GCP), належної лабораторної практики (GLP), здійснення оптової реалізації за правилами належної практики дистрибуції GDP (*Good Distribution Practice*), дотримання вимог належної аптечної практики GPP (*Good Pharmaceutical Practice*), належної практики з фармаконагляду (GPhVP) у діяльності, пов'язаній з постачанням, зберіганням і застосуванням лікарських речовин, лікарських препаратів і виробів медичного призначення в аптеках, лікувальних закладах тощо.

Мікрорівень конкурентоспроможності фармацевтичного товару ґрунтується на його споживчих властивостях, до яких належить терапевтична ефективність, відповідність якості лікарських засобів певним вимогам щодо totoжності, чистоти та кількісного вмісту, безпека та доступність. Підходи до управління індивідуальною конкурентоспроможністю у фармації базуються на специфіці лікарських засобів як товару та їх правового статусу (існує рецептурний і безрецептурний відпуск), що обумовлює особливості вивчення і прогнозування попиту на ліки, реалізації та просування фармацевтичних товарів, політику оподаткування і ціноутворення, кредитно-фінансові механізми.

Література

1. Держлікслужба України: результати діяльності в 2011 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [#827 (6) 13.02.2012] <http://www.apteka.ua/article/125243>
2. Мнушко З. М. Менеджмент та маркетингу у фармації. Ч. II. Маркетинг у фармації : підручн. для студ. ВНЗ. – 2-ге вид., доп. та перероб. / З. М. Мнушко, Н. М. Діхтярьова ; за ред. З. М. Мнушко. – Х. : НФаУ : Золоті сторінки, 2010. – 512 с.
3. Мнушко З. М. Наукове обґрунтування підходів до забезпечення конкурентоспроможності у фармації / З. М. Мнушко, О. Ю. Рогуля // Фармація України. Погляд у майбутнє : матеріали VII Нац. з'їзду фармацевтів України, м. Харків, 15–17 верес. 2010 р. – Х. : НФаУ, 2010. – Т. 2. – С. 341.
4. Мнушко З. Н. Теория и практика маркетинговых исследований в фармации : моногр. / З. Н. Мнушко, И. В. Пестун. – Х.: Изд-во НфаУ, 2008. – 308 с.
5. Пестун І.В. Тенденції та особливості рівневого маркетингового управління на фармацевтичному ринку / І. В. Пестун, З. М. Мнушко // Фармаком. – 2009. – №1. – С. 106 – 111.

УДК 330.342 + 332.1

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ І РЕГУЛЮВАННЯ НАНОТЕХНОЛОГІЙ У СВІТОВІЙ ЕКОНОМІЦІ ТА УКРАЇНІ

Моїсеєнко Юрій Миколайович, здобувач,

Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України (м. Харків)

Сьогодні нанотехнології являють собою одну з основних тенденцій розвитку науки й техніки і суспільного прогресу взагалі. Специфіка явищ і процесів, які відбуваються при переході до нанотехнологій, пов'язана із проявом квантових фізичних законів і хвильовою природою мікрочастинок, коли властивості речовин і матеріалів, створених наноелементами, обумовлені не тільки зменшенням структурних елементів, але й хвильовою природою перенесення й домінуючою роллю поверхонь розділу. Як наслідок, *людство вступає в таку «виробничу» сферу, де зникає межа між живою й неживою природою.*

Нанотехнології вже зачіпають і можуть докорінно змінити медицину і біотехнології, енергетику, електроніку, обробку промисловість й багато інших галузей економік країн світу. Перехід до нанотехнологій, а саме до атомного конструювання будь-яких матеріалів, надає найважливіший результат – *дематеріалізацію виробництва і різке якісне зменшення енерго- і ресурсоемностію*

Дослідники, інвестори, фірми вже оцінили можливості нових технологій і усе ширше впроваджують їх у комерційне виробництво. Очевидно, *нанотехнології зможуть вийти на повномасштабне комерційне застосування після того, як будуть вирішені три проблеми: самоорганізація наноматеріалів, їхнє самоформування й самоскладання.*

Як свідчить міжнародний досвід регулювання розвитком наноіндустрії у провідних країнах світу, а також враховуючі складний міждисциплінарний характер нанотехнологічних досліджень, для успішного розвитку наносфери необхідно реалізувати наступні заходи:

1. Проведення систематичної роботи з визначення стратегічних напрямів розвитку і формування програм фундаментальних досліджень і прикладних перспективних розробок у наносфері, що найбільш перспективні для умов кожної країни. Визначення вказаних пріоритетів повинно відбуватись в умовах широкого діалогу державної влади (перш за все, уряду) з бізнесовим середовищем і суспільством щодо перспектив комерціалізації і наслідків використання нанопродуктів для здоров'я людей та навколишнього середовища. Узгодження обраних державних пріоритетів розвитку нанотехнологій повинно відбуватись за участю провідних консалтингових компаній і аналітичних агентств, які спеціалізуються на маркетингових дослідженнях ринку нанопродуктів, а також щодо державних і некомерційних організацій;
2. Вкрай гострою в умовах тривалої економічної кризи стає проблема координації на державному рівні усіх нанотехнологічних досліджень з метою ефективного використання наявних ресурсів і уникнення дублювання напрямів робіт. Для цього необхідна розробка і підтримка на рівні президента і уряду *Національної стратегії розвитку нанотехнологій*, а також відповідних програм реалізації положень стратегії на національному і регіональному рівнях;
3. Для комерціалізації результатів досліджень необхідне формування *розвинутої інфраструктури*, яка буде займатись прискоренням трансферу технологій у виробництво, створенням транспарентних умов для конкуренції і державно-приватного співробітництва.
4. У провідних країнах світу активно формуються *національні нанотехнологічні мережі*, які поєднують велику кількість установ, організацій і виробничих компаній, що проводять нанотехнологічні дослідження, виконують прикладні науково-технологічні розробки і доводять їх до стадії дослідних зразків, а також займаються комерціалізацією і освітою у сфері нанотехнологій відповідно до обраних і погоджених суспільством напрямів розвитку науки і технологій.

5. Основним елементом національних нанотехнологічних мереж провідних країнах світу є *нанотехнологічні науково-освітні центри (ННОЦ)* як структурні підрозділи наукової, науково-виробничої організації або університету, і які проводять нанотехнологічні дослідження, підготовку кадрів вищої кваліфікації в області нанотехнологій, а також використовують результати наукових досліджень в освітньому процесі. Найбільш сучасною є *кластерно-мережева модель організації взаємодії ННОЦ*, яка становить собою синергію двох моделей – кластерної і мережевої. З одного боку, вона представлена кластерними утвореннями з повним циклом НДДКР, а також університетською освітою і циклом впровадження цілої гами нанопродуктів, а з іншого – доповнюється можливостями спільних лабораторних комплексів, спільною інфраструктурою і спеціалізованими нанотехнологічними комплексами, орієнтованими на вирішення вузьких прикладних задач. Тобто вказана модель є мережею кластерів з широким спектром спеціалізацій, які забезпечують вирішення масштабних завдань нанотехнологічного розвитку. Використання «кластерно-мережевої» моделі надає можливість розвивати нанотехнології по «всьому фронту» на базі ННОЦ з університетською матеріальною і лабораторною базою;
6. У країнах-лідерах серед *спеціалізованих науково-дослідних організацій* (крім R&D-структур концернів) значну роль відіграють урядові агентства, програми, консорціуми, університети, а також збільшується кількість *професійних громадських організацій*. Діяльність професійних асоціацій підсилюється системою інвестиційних і венчурних компаній. В той же час, сучасні тенденції розвитку *венчурного капіталу* у сфері нанотехнологій свідчать про скорочення обсягів даного виду інвестицій у світових центрах наоіндустрії за рахунок підвищення ролі *прямих корпоративних інвестицій*, які здійснюються на стадії промислового освоєння раніш експериментально апробованих досліджень;
7. За кордоном по ряду найбільших інноваційних проривів *кластерні утворення* стали висхідними центрами концентрації і інтеграції зусиль наукових, навчальних, промислових і регіональних ініціатив, що забезпечили технологічне лідерство такої країни, як США. При цьому успішність кластерів визначається як роллю університетів, так і активною участю урядів штатів;
8. Фундаментальною основою рішень з побудови нанокластерів є кооперація усіх технологічних переділів за конкретною гамою продуктів (включаючи споживання) із забезпеченням взаємодії персоналу, інтелектуального сервісу і фінансування на етапах НДДКР, виробництва, дистрибуції і використання (утилізації) нанопродуктів у рамках кластеру. Більше того, крім державної підтримки продажів (у першу чергу у вигляді держзамовлень / держзакупівель) необхідний ринковий механізм «втягування» нанопродуктів на ринок. На думку провідних закордонних фахівців, для країн СНД створення *вертикально-інтегрованих типів кластерів*, які керують розробкою, виробництвом і реалізацією гами нанопродуктів, може дати позитивний результат;
9. Для того, щоб довести процес розбудови державної системи розвитку наоіндустрії до стадії погодження дій усіх створених з цією метою державних інституцій, необхідна розробка *дорожніх карт* як для наносфери в цілому, так і для її окремих сегментів. Дорожня карта як сценарій, який охоплює послідовність дій різних фахівців з метою доведення перспективної науково-технологічної ідеї до промислового впровадження і виведення отриманої продукції на ринки збуту, готується групою експертів і є загально погодженою точкою зору на цілі розробки і можливі напрями застосування результатів.

Література

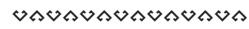
1. Кизим М. О., Матюшенко І. Ю. Перспективи розвитку і комерціалізації нанотехнологій в економіках країн світу та України: монографія / М. О. Кизим, І. Ю. Матюшенко. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2011. – 392 с.
2. Головин Ю. И. Введение в нанотехнику / Ю. И. Головин. – М.: Машиностроение, 2007. – 496 с.

Секція 1. Науково-практичні проблеми соціально-економічного розвитку України та її регіонів

---

3. Рынок нано: от нанотехнологий – к нанопродуктам / Г. Л. Азоев и др.; под. ред. Г. Л. Азоева. – М.: БИНОМ. Лаборатория знаний, 2011. – 319 с.

4. Алфимов М. В. Дорожные карты как способ организации наноразработок / М. В. Алфимов // Российские нанотехнологии. – 2007. – № 9 – 10.

УДК 005.591.4:[658.15:621](043.3)

ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ МОНІТОРИНГУ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Москаленко Наталя Олександрівна, канд. екон. наук, доцент кафедри економічного аналізу,

Кіпа Марина Олександрівна, викладач кафедри фінансів,
Харківський національний економічний університет

Реалізація стратегії розвитку економіки України є неможливою без подолання кризи вітчизняного промислового виробництва. Зокрема, характерними ознаками кризи в промисловій сфері Харківського регіону є: спад виробництва в капіталомістких галузях, перевищення темпів зростання виробництва товарів сфери споживання над темпами випуску промислової продукції, перевага пасивних заходів над активними перетвореннями. Як наслідок, занепад промислових підприємств в галузях, які забезпечують підвалини інноваційно-технологічного розвитку. Виключна роль в формуванні інноваційної економіки належить підприємствам машинобудування, сучасний стан якої визначається як неконкурентоспроможний. Неєфективність функціонування машинобудівних підприємств підтверджує невідповідність характеру процесів реструктуризації пріоритетам розвитку економіки. Тому існує нагальна та об'єктивна необхідність формування організаційно-методичного інструментарію супроводження процесів реструктуризації як механізму їх підтримки та моніторингу.

Однією з причин невдалих спроб реструктуризації машинобудівних підприємств, на думку авторів, є недостатнє наукове обґрунтування та практичне вирішення цієї проблеми на Україні. Щоб виправити дану ситуацію потрібно: 1) визначити особливості реструктуризації в умовах активної трансформації ринкового середовища. Результати реструктуризації залежать від того, наскільки адекватно моделюється середовище, виконуються та досягають свого завершення заходи з реструктуризації. Їх результативність максимально залежить від того, наскільки точно описано навколишнє середовище з позиції його взаємодії з підприємством; 2) виявити методичні підходи для оцінки ефективності самої реструктуризації та управлінських дій по відношенню її виконання. Реструктуризація повинна мати чітку ціль, досягнення якої потрібно оцінювати на окремих етапах та в цілому; 3) розглянути наукову проблему відносно конкретного організаційного забезпечення реструктуризації підприємств. Єдиного шляху реструктуризації підприємств не існує.

Незважаючи на глибину наукової думки щодо реструктуризації, подальшого наукового дослідження та обґрунтування потребують питання аналітичного супроводження реструктуризації промислових підприємств, зокрема галузі машинобудування, й формування на цій основі практично застосовуваного організаційно-методичного забезпечення перетворень.

Автори тез за мету визначили узагальнення існуючого організаційно-методичне забезпечення реструктуризації підприємств.

Багатоаспектність реструктуризації підприємства, націленість цих процесів на досягнення поточних та стратегічних цілей управління, широта сфер застосування його в практиці підприємств та компаній різних організаційно-правових форм, комплексність та системність заходів, залучення всіх видів ресурсів в ході змін та їх ув'язування, послідовність реалізації механізму реструктуризації потребують обґрунтованого вибору організаційно-методичного забезпечення цих процесів.

Послідовність етапів реструктуризації підприємства визначає план реструктуризації. Для підприємств, у статутних фондах яких державна частка становить більше ніж 50 відсотків, щодо яких прийнято рішення про приватизацію, у межах своїх повноважень, визначених статутом, та відповідно до чинного законодавства здійснюють реструктуризацію, основним документом, згідно з яким органи управління підприємств розробляють план реструктуризації, є Типовий план реструктуризації та до-

Секція 1. Науково-практичні проблеми соціально-економічного розвитку України та її регіонів

судової санації господарських товариств, затверджений наказом Фонду державного майна України № 2502 від 17.11.2004 р. Для приватних підприємств даний документ носить рекомендаційний характер.

Процес реструктуризації підприємства вимагає творчого і гнучкого підходу, самі підприємства переважно є приватними, тому ініціювання, вибір методів вирішення проблем обирають самостійно. Підприємства державного сектору економіки для отримання методичної допомоги в ході реструктуризації можуть скористатися «Методичними вказівками щодо проведення реструктуризації державних підприємств», затвердженими Наказом Міністерства економіки України №9 від 23 січня 1998 р., Наказом Міністерства економіки України №10 від 17 січня 2001 р. затвержені «Методичні рекомендації виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства чи доведення до банкрутства», методиками, затвердженими наказами Агентства з питань запобігання банкрутству підприємств та організацій: «Про затвердження Методики інтегральної оцінки інвестиційної привабливості підприємств та організацій»; «Про затвердження Методики проведення поглибленого аналізу фінансово-господарського стану підприємств та організацій»; «Про затвердження Методики складання бізнес-планів». Методичні вказівки визначають етапи проведення реструктуризації, вимоги до програми (проекту) реструктуризації, перелік заходів щодо реструктуризації підприємства. Достатньо широкий інструментарій аналізу розкрито в методичних рекомендаціях Міністерства економіки України щодо моніторингу стану та наслідків діяльності підприємств, які носять рекомендаційний характер й можуть використовуватися для діагностики передумов та потреби підприємства в реструктуризації, аналізу та оцінки її наслідків.

Існуючий в науковій, діловій та навчальній літературі аналітичний інструментарій спрямований на економічне обґрунтування доцільності реструктуризації та оцінювання результативності й ефективності реалізації цих процесів, узагальнення якого дозволяє визначити організаційно-методичне забезпечення реструктуризації підприємства як сукупність заходів, що створюють необхідні умови для підготовки та реалізації реструктуризації і дозволяють вирішувати питання, пов'язані з аналізом стану підприємства та оцінкою потреби в реструктуризації, організацією реструктуризації (організаційною структурою, стратегією та готовністю до реструктуризації). Реалізацію організаційно-методичного забезпечення реструктуризації запропоновано в такій послідовності: аналіз зовнішніх передумов та перебігу реструктуризації; аналіз стану підприємства та потреби в реструктуризації; аналіз організаційної готовності до реструктуризації; формування організаційної структури управління реструктуризацією; вибір організаційної стратегії реструктуризації. Така послідовність дозволить визначити передумови реструктуризації, проводити організаційний аналіз управління реструктуризацією, здійснювати моніторинг готовності підприємства до стратегічних перетворень й, моніторинг зміни стану ефективності діяльності в ході реструктуризації з метою своєчасного реагування та регулювання цих процесів.

Література

1. Кіпа М. О., Кіпа Д. В. Нормативно-правова підтримка розвитку машинобудівних підприємств // Управління розвитком: Збірник наукових робіт. – Харків: Вид. ХНЕУ, 2011. – № 4 (101). – С. 229 – 230.
2. Кіпа М. О. Концептуальні положення формування організаційного забезпечення реструктуризації підприємства // Київський економічний науковий центр. Економіко-соціальні аспекти реформування та розвитку України. Міжнародна науково-практична конференція. (м. Київ 30.09.-01.10.2011 р.) КЕНЦ у 2-х частинах. 2011. Ч. I. – с. 120. – С. 105 – 108.

УДК 332.145(477)

ОСНОВНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ УКРАЇНИ

Некрасов Віталій Миколайович, докт. екон. наук, професор, проректор з економіки та міжнародних зв'язків Північно-Кавказької академії державної служби

Петряєв Олексій Олександрович, канд. екон. наук, доцент кафедри публічного адміністрування та регіональної економіки, Харківський національний економічний університет

У нинішніх умовах господарювання зростає вага соціальної сфери у створенні суспільно необхідного продукту. Стан даної сфери безпосередньо впливає на економіку й культуру країни. Приділяючи увагу матеріальному виробництву, уряд України поряд з тим докладає чимало зусиль для пріоритетного розвитку соціальної сфери, формує передумови для соціальної орієнтації економіки, для того, щоб державна політика здійснювалася в ім'я людини як головного генератора прогресу цивілізації.

Функції галузей соціальної сфери різні. Одні з них задовольняють духовні потреби людей (наука, культура, охорона здоров'я, рекреація і т. д.), а інші – фізичні (торгівля і громадське харчування, побутове обслуговування). Саме тому соціальна сфера має економічне і соціальне значення для розвитку суспільства. Економічне її значення виявляється в тому, що вона надає послуги, необхідні для відтворення робочої сили, зростання продуктивності його праці. Соціальна роль даної сфери полягає в підвищенні рівня і поліпшенні умов життя людей. Рівень розвитку соціальної сфери визначається попитом на послуги, а ті, у свою чергу, змінюються відповідно до реальних можливостей суспільства на тому чи іншому етапі розвитку. В сучасних умовах загальної економічної кризи попит на багато видів послуг зменшився внаслідок невисоких доходів населення, але зростає на окремі види послуг (інформаційні, рекламні, рекреаційні, туристичні, охорони здоров'я) [1].

Держава створює умови для ефективного і доступного для всіх громадян медичного обслуговування. Охорона здоров'я забезпечується державним фінансуванням відповідних соціально-економічних, медико-санітарних і оздоровчо-профілактичних програм (рис. 1).

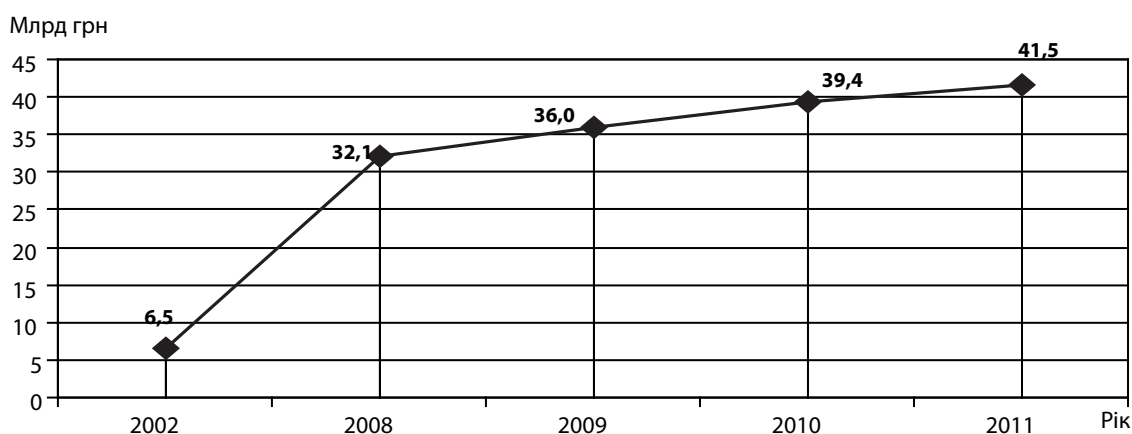

Рис. 1. Витрати Державного бюджету на охорону здоров'я, млрд грн [2]

Весь житловий фонд в Україні становить 980 млн м², 60% зосереджено в містах. На сьогодні, з метою поліпшення житлових умов населення, значну увагу приділяють розвитку кооперативного та індивідуального житлового будівництва.

Надаючи виключно велике значення питанням матеріального благоустрою народу, розроблено широку програму покращення побутового обслуговування населення: передбачено будівництво нових

Секція 1. Науково-практичні проблеми соціально-економічного розвитку України та її регіонів

і розширення діючих комунально-побутових підприємств і різного роду майстерень, які виконують побутові замовлення населення, визначено план підготовки і перепідготовки кадрів, щоб повністю забезпечити ці підприємства кваліфікованими працівниками, вказано на необхідність значно підвищити культуру роботи підприємств по побутовому обслуговуванню населення і покращенню якості робіт, які вони виконують, прийняти відповідні заходи для покращення матеріально-технічного постачання підприємств побутового обслуговування, їх фінансування і вирішення ряду питань, пов'язаних з подальшим покращенням побутового обслуговування населення.

Великого розповсюдження набули такі види побутового обслуговування, як прийняття різного роду побутових замовлень від населення безпосередньо у магазинах; обслуговування пенсіонерів, інвалідів і інших громадян на дому; організація спеціальних бюро обслуговування для виконання робіт по догляду за дітьми і хворими, доставка населенню квитків, багажу, посилок, обслуговування весілля і надання інших господарських послуг; влаштування платних стоянок автомашин; доставка їжі на дім і інше.

Одним із заходів нашої країни, спрямованих на підйом матеріального і культурного рівня громадян, є широкий розвиток і подальше поліпшення торгівлі та громадського харчування. В загальному обсязі товарообігу продовольчі товари становлять 67%, непродовольчі - 33%. Найвищі показники роздрібного товарообігу на одну людину – у м. Києві, АРК, Донецькій, Харківській, Запорізькій, Одеській та Львівській областях. Крім традиційних підприємств галузі розвивається мережа спеціалізованих магазинів, інтернет-магазинів, закладів громадського харчування швидкого обслуговування.

В Україні дуже великий науковий потенціал, із 170 тисяч науковців – 60 тис. – кандидати наук і 20 тис. – доктори наук, також щороку українці патентують 10–15 тис. винаходів та ідей. Цікавим є те, що з підготовки ІТ- спеціалістів Україна посіла 5 місце у світі після США, Європейського Союзу, Індії і Росії. У літакобудуванні та космічній галузі наша держава посідає 3 місце у світі. Вона може стати провідною науково-розвинутою державою, але для цього потрібно докласти зусиль не тільки науковцям, а й владі і суспільству [3].

Стратегічною метою економічних перетворень в Україні має стати інноваційний розвиток, який можна реалізувати виключно на основі структурної перебудови економічних галузей, технологічного оновлення промисловості та аграрного сектора при широкому використанні перспективних технологій. Це передбачає перенесення акценту з традиційних науково-технічних рішень на використання принципово нових прогресивних технологій, а також перехід до випуску високотехнологічної продукції, здійснення нових організаційних форм діяльності.

Розвиток соціальної сфери забезпечує підвищення життєвого рівня населення, всебічний розвиток людини та зростання продуктивності праці, розвиток матеріальної бази галузей соціального комплексу. Тому необхідно створення потужного освітнього та наукового потенціалу на основі впровадження ступеневої освіти та створення потужних регіональних навчальних закладів. Система охорони здоров'я повинна розвиватися за принципами доступності, солідарності, справедливості та універсальності. Це дасть змогу підвищити рівень профілактики захворюваності, надавати необхідну медичну допомогу вчасно і високоякісно. Серед програмних завдань на перспективу потрібно покращання житлових умов населення через оновлення наявного житлового фонду, поліпшення роботи житлового і комунального господарства. В галузях виробництва товарів народного споживання та послуг треба приділяти більшу увагу імпортозамінюючій продукції, технологічному переоснащенню та впровадженню сучасні технології. Створити умови для створення спільних підприємств з залученням іноземних інвесторів, що підвищить експортний потенціал країни.

Література

1. Овчарова Н. Проблеми та перспективи бюджетного забезпечення соціальної сфери в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.uabs.edu.ua/handle/123456789/342>

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ ТА ЇЇ РЕГІОНІВ: ПРОБЛЕМИ НАУКИ ТА ПРАКТИКИ

2/ Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [_www.ukr.stats.gov.ua](http://www.ukr.stats.gov.ua)

3. Новини соціальної сфери України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – <http://netnews.ua/news/socialnaya-sfera-ukraina.html>

◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇

УДК 331.5 (447)

ОБҐРУНТУВАННЯ ФУНКЦІЙ РЕГІОНАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ ТРУДОВИМ ПОТЕНЦІАЛОМ

Новіков Дмитро Антонович, аспірант кафедри економіки та маркетингу,
Харківський національний економічний університет

Регіональне управління має бути ефективним, що відбивається на результатах соціально-економічної діяльності місцевих органів державного виконавчої влади. Управління трудовим потенціалом є одним із часткових напрямів розробки та реалізації концепції, стратегії, програми економічного та соціального розвитку регіонів. Рішення проблем управління формуванням, реалізацією та розвитком трудового потенціалу регіону (ТПР) через досягнення головної мети здійснюється шляхом виконання основних функцій управління, до яких необхідно віднести такі: аналіз ТПР та оцінка його результатів з подальшою інтерпретацією; розробку прогнозу ТПР (стратегії формування, реалізації та розвитку ТПР); розробку річних програм, заснованих на результатах прогнозування; організацію управління ТПР; мотивацію формування, реалізації та розвитку ТПР; контроль ефективності реалізації основних функцій управління ТПР [6; 8].

Важливим є обґрунтування взаємозв'язку перелічених вище функцій регіонального управління між собою на основі комплексного підходу. Функція аналізу спрямована на одержання результатів, що дозволить розробити обґрунтовану стратегію ТПР. При цьому слід зазначити, що функція аналізу є однією із складових інших функцій управління, а саме: прогнозування, планування, організації, мотивації та контролю [5; 7].

Для аналізу інформаційних даних найчастіше використовують один або декілька з таких методів: горизонтальний (часовий) аналіз – проводиться порівняння кожного об'єкту аналізу з попереднім періодом; вертикальний (структурний) аналіз – визначається структура результуючих показників з виявленням впливу кожного об'єкта аналізу на результат; екстраполяційний аналіз – порівняння кожного об'єкта аналізу з відповідними попередніми даними для визначення основних тенденцій динаміки показників ТПР; аналіз відносних показників (коефіцієнтів) – розрахунок відношень між окремими об'єктами аналізу за відповідними показниками; порівняльний аналіз – порівняння відповідних показників даного регіону з аналогічними показниками в інших регіонах або в країні, або з кращими європейськими чи світовими регіональними стандартами; факторний аналіз – аналіз впливу окремих факторів на результативний показник за допомогою детермінованих та стохастичних методів [3; 4].

Стратегія управління ТПР повинна розроблятися в альтернативних варіантах її реалізації на основі оптимістичного, базового та песимістичного сценаріїв. Обґрунтований вибір одного з варіантів реалізації стратегії ТПР дозволить забезпечити належний рівень ефективності управління трудовим потенціалом регіону в перспективі при врахуванні умов зовнішнього середовища. Організація управління ТПР спрямована на розробку нових чи удосконалювання існуючих організаційних структур управління, що необхідно для погодженої реалізації всіх інших функцій. Мотивація забезпечення розвитку ТПР спрямована на досягнення запланованої результативності реалізації ТПР. Контроль спрямований на досягнення певних цілей шляхом систематичної перевірки ефективності реалізації основних функцій управління через досягнення відповідності фактичних значень показників плановим чи нормативним за всією сукупністю показників, що характеризують ТПР.

Структура концепцій, стратегії та програми формування, використання та розвитку ТПР розробляються за такими складовими: 1. Аналіз основних показників, що характеризують трудовий потенціал регіону, визначення їх динаміки та тенденцій розвитку; 2. Формулювання цілей та критеріїв їх досягнення; 3. Розробка та обґрунтування заходів, реалізація яких спрямована на досягнення поставлених цілей; 4. Визначення та обґрунтування ресурсного забезпечення реалізації концептуальних, страте-

гічних та програмних заходів; 5. Розробка організаційно-фінансових механізмів реалізації концепції, стратегії та програми формування, використання та розвитку трудового потенціалу регіону.

Реалізація функцій управління ТПР має здійснюватися на основі таких принципів: обґрунтованості управлінських рішень, що реалізується на основі результатів використання економіко-математичного апарату, економічних законів та об'єктивної оцінки ТПР; погодженості реалізації функцій управління ТПР; раціоналізації діапазону управління ТПР, що реалізується на основі визначення оптимального діапазону керованості суб'єктом управління об'єкта управління; раціоналізації співвідношення централізації та децентралізації в процесі реалізації функцій управління ТПР; використання адекватної та достовірної інформації, що реалізується за допомогою створення та функціонування системи інформаційного забезпечення процесу управління ТПР; максимізації результату управління, що реалізується в оцінці ефективності управління ТПР [1; 2].

Засобом реалізації функцій управління є інструменти управління ТПР. До них необхідно віднести концепцію, стратегію та програму формування, використання та розвитку ТПР; організаційні структури управління ТПР.

Процес управління ТПР реалізується шляхом злагодженої взаємодії суб'єкту та об'єкту регіонального управління. При цьому суб'єктом управління є спеціалізовані підрозділи в структурі виконавчої влади регіону, а об'єктом – ТПР та умови його реалізації чи використання. Від суб'єкта управління до об'єкта надходить управлінська інформація, а за зворотним зв'язком – інформація про стан об'єкта управління, що дає можливість суб'єкту управління впливати на об'єкт, змінюючи його стан та забезпечуючи виконання запланованих завдань.

Таким чином, управління ТПР здійснюється шляхом реалізації основних функцій, до яких належать функції аналізу, прогнозування, планування, організації, мотивації та контролю, що взаємодіють між собою в процесі розробки, обґрунтування, затвердження та реалізації управлінських рішень. Дотримання принципів регіонального управління дає можливість забезпечувати потрібну якість управлінським рішенням, а використання комплексного підходу до аналізу стану ТПР спрямовано на отримання адекватної інформації щодо розробки ефективних концепції, стратегії та програми формування, використання та розвитку ТПР.

Література

1. Амоша О. І. Якість трудового потенціалу та управління трудовою сферою в Україні : соціальна експертиза : монографія / О. І. Амоша, О. Ф. Новікова, В. П. Антонюк. – Донецьк : НАН України, Ін-т економіки промисловості, 2006. – 208 с.
3. Баб'як Г. П. Трудовий потенціал регіону : особливості формування і використання в умовах переходу до ринкової економіки (на матеріалах Тернопільської області) : дис. ... канд. географ. наук : 11.00.02 / Галина Петрівна Баб'як. – Тернопіль, 1996. – 227 с.
4. Бажан І. І. Трудовий потенціал України : формування та використання : монографія / І. І. Бажан. – Донецьк : ТОВ «Юго-Восток, Лтд», 2006. – 144 с.
5. Балацкий О. Ф. Теоретические проблемы оценки экономического потенциала региона, компании, предприятия / О. Ф. Балацкий // Вісник Сумського державного університету. Серія економіка. – 2004. – № 9 (68). – С. 84 – 95.
6. Долішний М. І. Трудовий потенціал : теорія і практика : монографія / М. І. Долішного, С. М. Злупка. – К : Наукова думка, 1994. – 264 с.
7. Трудовий потенціал і зайнятність : теоретичні основи та регіональні особливості : монографія / [Долішний М. І., Злупко С. М., Бандур С. І., Бідак В. Я., Воробель А. П.]. – Ужгород : НАН України; Інститут регіональних досліджень Карпати, 1997. – 422 с.
8. Шаульська Л. В. Стратегія розвитку трудового потенціалу України : монографія / Л. В. Шаульська. – Донецьк : НАН України, Ін-т економіки промисловості, 2005. – 502 с.

УДК 338.24.021.8 : 331.105.6 : 331.215.1

РОЗБУДОВА СОЦІАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ В УКРАЇНІ ЯК ПЕРЕДУМОВА НОРМАЛІЗАЦІЇ МАТЕРІАЛЬНОГО СТИМУЛЮВАННЯ ТРУДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Овсієнко Ольга Вікторівна, канд. екон. наук, доцент кафедри економічної теорії, Національний університет «Юридична академія України ім. Я. Мудрого»

Питання про те, якою має бути започаткована у результаті соціально-економічної модернізації модель української держави, широко дискутується у вітчизняній науковій спільноті [1, с. 644 – 645; 2, с. 9 – 17; 3, с. 12 – 15; 4, с. 4 – 7]. Спільною є думка про те, що у цій моделі має бути знайдено баланс між інтересами різних соціальних груп, спрямований на забезпечення сталого розвитку суспільства – розбудову конкурентної економіки, формування розвиненого національного виробничого комплексу, емного внутрішнього ринку, економічне забезпечення розвитку людини і суспільства. Оскільки інструментом балансування може виступити соціальна держава, її феномен досліджується у суспільній науці. При цьому вітчизняні дослідники переважно погоджуються, що ідея соціальної держави в Україні не реалізується. З огляду на це, існує необхідність з'ясувати, чи можливо її втілення у нашій країні з огляду на наявні соціально-економічні передумови.

Поняття «соціальна держава» немає однозначного тлумачення у науковій літературі. Проте більшість дослідників у цілому погоджується з тим, що спільними рисами, беззаперечно притаманними соціальній державі, є:

- забезпечення рівності та реальності соціально-економічних прав (права на працю, соціальне забезпечення, справедливий прожитковий мінімум). Оскільки реалізація цього завдання передбачає певну матеріальну основу, держава активно втручається у процеси перерозподілу суспільного продукту, створює системи соціального забезпечення і захисту;
- надкласовість, яка спрямовує діяльність соціальної держави на організацію нормального життя і розвитку суспільства у цілому та виступає інструментом зняття міжкласової конфліктності та соціальної напруги;
- перехід від відносин «держава – суспільство» до відносин «держава – особистість», при цьому потреби особистості сприймаються державою як власні, а людина стає вищою суспільною цінністю;
- наявність розвиненого громадянського суспільства.

Ідея «соціальної держави» закріплена у праві багатьох країн, у тому числі і в Україні. Незважаючи на це, у вітчизняному суспільстві відсутні базові ознаки соціальної держави – рівність та реальність соціально-економічних прав, надкласовість. Свідченням розбіжності у формальному і фактичному статусі соціальної держави в Україні є прихована експлуатація робочої сили, яка відбувається за безпосередньою участю держави. Асоціальна діяльність держави у сфері матеріального стимулювання трудової діяльності здійснюється у двох напрямках:

по-перше, при регулюванні оплати праці (недосконалість методики обчислення прожиткового мінімуму та встановлення мінімальної зарплати – базових гарантій трудової діяльності; недосконалість нормативно-правової бази у частині забезпечення оплати праці; недостатність інституціональних засад договірного регулювання оплати праці);

по-друге, при здійсненні державою функцій роботодавця (існування двох мінімальних заробітних плат: однієї – для усіх працюючих, іншої, меншої майже на 30% – для зайнятих у бюджетній сфері; ігнорування зв'язку між рівнем кваліфікації та зарплатою; недотримання чинного законодавства при визначенні рівня оплати праці для зайнятих у бюджетній сфері).

Таким чином, замість того, щоб сприяти вирівнюванню балансу економічної влади між найманою працею і капіталом, держава бере активну участь у прихованій експлуатації робочої сили. Основними чинниками, що зумовлюють перетворення держави на джерело асоціальних практик у матеріальному стимулюванні трудової діяльності, на нашу думку, є такі:

- концентрація власності у вузькій групі осіб. За даними [1, с. 368], тільки 2 % населення України можна віднести до великих власників, 6 % – до середніх. Решта громадян в результаті ліберально-ринкової трансформації опинилася фактично відчуженою від колишньої суспільної власності. Оскільки власність – наріжний камінь будь-якої суспільної системи, зміни у відносинах власності не могли не викликати зрушень у державно-правовій сфері. Державна влада дедалі частіше перетворюється на заручника приватних інтересів великого капіталу, у тому числі у процесі матеріального стимулювання трудової діяльності. Так, положення про обов'язкову відповідність мінімальної зарплати прожитковому мінімуму для працездатної особи було закріплено у законодавстві України лише в кінці 2006 р., а чинності набуло лише з початку 2009 р. Процедура соціального діалогу з цього питання з'явилася лише у Генеральній угоді на 2010 – 2012 рр.;
- структурні диспропорції вітчизняної економіки, які формують макроекономічні передумови «підтримки» базових соціальних гарантій у сфері оплати праці на заниженому рівні. *По-перше*, будь-яке підвищення заробітної плати на тлі низької продуктивності праці означає падіння конкурентоспроможності базових галузей, недонадходження валюти, падіння виробництва і зайнятості. *По-друге*, зростання рівня оплати праці, ініційоване державою, спричиняє розширення попиту на імпортні товари, оскільки вітчизняне виробництво майже не орієнтоване на реалізацію потреб людини (за винятком харчової промисловості). У свою чергу це викликає зміни у рівні попиту на валюту, погіршення стану платіжного балансу, перегрів кредитного ринку, ринку нерухомості тощо;
- значний тіньовий сектор, існування якого унеможливає нормалізацію соціальних гарантій у сфері матеріального стимулювання трудової діяльності. Через недонадходження податків держава виявляється нездатною здійснювати ефективне матеріальне стимулювання працюючих у бюджетному секторі, встановлювати адекватний рівень МЗП. Зайнятість у тіньовому секторі та поширення нелегальних трудових відносин блокує використання державної влади як інструменту забезпечення найманої праці.

Нейтралізація зазначених чинників та пом'якшення їх негативних проявів тісно пов'язані з розбудовою по-справжньому соціальної держави, яка має надкласовий характер та орієнтована на підтримку абсолютної рівності у правах для різних груп населення. За умов поглиблення протиріч між найманою працею і капіталом можна було б чекати прискорення процесів соціалізації, але цього не відбувається. За роки реформ закріпилася роз'єднаність найманої праці (значні розбіжності в оплаті праці, пенсійному забезпеченні за галузевою та регіональною ознакою, високий рівень тіньової зайнятості), послабилася інституціональна самоорганізація всередині різних соціальних груп. Асиметричним є доступ до державної влади. Суспільство дедалі частіше втрачає довіру до влади, ухиляється від правозастосування.

Тому змістом соціально-економічної модернізації має стати не просто проголошення соціальної держави, а розбудова інститутів вирівнювання балансу економічної влади між різними групами суспільства, вивільнення потенціалу самоорганізації і консолідації суспільства. Без цього подолання деструктивних явищ у матеріальному стимулюванні трудової діяльності, у тому числі прихованої експлуатації робочої сили з боку держави, є неможливим.

Література

1. Соціально-економічний стан України: наслідки для народу та держави: національна доповідь [Текст] / [Амоша О. І., Андрос Є. І., Бажал Ю. М. та інш.] ; за заг. ред. В. М. Гейця, А. І. Даниленка, М. Г. Жулинського, Е. М. Лібанової, О. С. Онищенко. – К. : НВЦ НБУВ, 2009. – 687 с.

Секція 1. Науково-практичні проблеми соціально-економічного розвитку України та її регіонів

---

2. Новий курс: реформи в Україні. 2010 – 2015 : національна доповідь [Текст] / [Авер'янов В. Б., Ажнюк Б. М., Богдан Т. П. та інш.] ; за заг. ред. В. М. Гейця. – К. : НВЦ НБУВ, 2010. – 232 с.

3. Яременко О. Лібералізм, економічна свобода і держава [Текст] / О. Яременко // Економіка України. – 2010. – №12. – С. 4-15.

4. Лібанова Е. Соціальна орієнтація ринкової економіки як передумова консолідації суспільства [Текст] / Е. Лібанова // Вісник НАН України. – 2010. – №8. – С. 3 – 14.

◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇

УДК 336.7:519

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ІПОТЕЧНОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ У 2009 – 2011 РОКАХ

Огліх Валентина Валеріївна, канд. фіз.-мат. наук, доцент кафедри економічної кібернетики, Дніпропетровський національний університет ім. О. Гончара

Ніколаєв Тарас Геннадійович, ст. викладач кафедри економічної кібернетики, Дніпропетровський національний університет ім. О. Гончара

Становлення фінансового ринку України проходило в умовах недосконалого правового поля, граничної нестачі ресурсів, глибокої недовіри населення до фінансових та банківських установ. Поступове зростання національної економіки, яке супроводжувалося стабілізацією національної валюти, збільшило довіру до банківського сектора та дало поштовх іпотечному кредитуванню. Але світова криза, яка почалася у 2008 році, показала неспроможність фінансової системи своєчасно реагувати на ринкову ситуацію. Будівництво, яке є каталізатором розвитку традиційних для України галузей, майже завмерло. З *одного боку*, іпотечне кредитування є джерелом інвестицій в економіку країни, сприяє розвитку не лише будівельної галузі, а й металургії, машинобудування тощо, і як результат – збільшення темпів економічного зростання. З *іншого* – дозволяє вирішити деякі соціальні проблеми, такі як забезпечення населення власним житлом, збільшення кількості робочих місць, зростання мобільності робочої сили.

Тому робота присвячена пошукам шляхів виходу з іпотечної кризи, є актуальною як з теоретичної, так і з практичної точки зору.

Вивченню проблематики становлення та розвитку ринку іпотечного кредитування присвячені роботи багатьох вітчизняних та іноземних вчених. Так, у роботі Г.-Й. Дюбеля, Л. Андерсена [3] значна увага приділяється аналізу тенденцій та факторів розвитку іпотечного кредитування, розглядаються різні ринкові механізми, які історично склалися у деяких країнах світу та використовуються для забезпечення повноцінного функціонування ринку іпотечного кредитування. В роботах О. Т. Євтуха [1], І. О. Лютого [5] увага приділяється теоретичним та правовим аспектам функціонування іпотечного ринку в Україні. Позитивом в [2; 4; 5] виглядає спроба визначення не тільки тенденцій, а й факторів розвитку іпотечного кредитування.

Однак слід зазначити, що мінливість ситуації породжує необхідність подальшого поглиблення теоретичних і, особливо, практичних досліджень стосовно механізмів діяльності фінансових установ з урахуванням специфіки національної системи іпотечного кредитування, що і показала остання економічна криза.

Тому *метою* роботи є виявлення особливостей функціонування, тенденцій розвитку ринку іпотечного кредитування в Україні протягом 2009 – 2011 років.

За даними Національного банку України, загальний обсяг кредитів на придбання, будівництво і реконструкцію житла, виданих українськими банками позичальникам, склав на 01.01.2012 року 171820,71 млн грн. Світова фінансова криза негативно позначилася на діяльності іпотечного ринку України. Так, станом на 01.01.2012 обсяг іпотечних кредитів наданих депозитними корпораціями (крім НБУ), зменшився на 23,92% (рис. 1).

Зменшення обсягів кредитування обумовлене зниженням реальних доходів населення, котре викликало його меншу зацікавленість до кредитних програм в цілому, і іпотечних зокрема, на тлі зростання відсоткових ставок, відсутності вільних коштів у банківській системі, зменшенням кількості фінансових установ, які надають іпотечні кредити, спостерігається як у кредитуванні підприємств та організацій на 9,81%, так і домогосподарств на 32,04%.

Секція 1. Науково-практичні проблеми соціально-економічного розвитку України та її регіонів

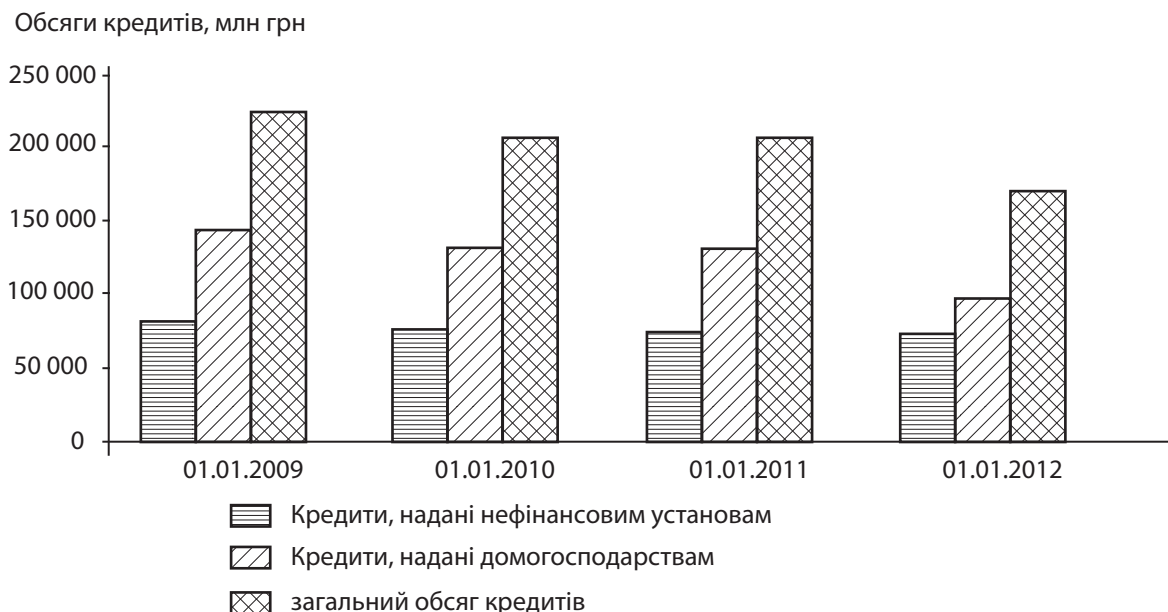

Рис. 1. Кредити надані депозитними корпораціями (крім НБУ)

Результати аналізу регіонального розподілу ринку свідчать не лише про нерівномірність його розвитку, а й про поглиблення цієї тенденції. Так, частка на 01.01.2012 року п'яти найбільших за обсягом кредитування областей (Київська, Одеська, Дніпропетровська, Донецька, Харківська) збільшилася на 3,52% порівняно з 01.01.2009 року, а частка десяти – на 5,4%. У той же час частка 5 найменших областей України за обсягами іпотечних кредитів зменшується і на даний момент не складає і 5% від загальної обсягу наданих позик [6].

Про нерівномірність розвитку ринку іпотечного кредитування свідчить і нерівність середньозважених процентних ставок за позиками, яка на кінець 2011 року коливалась від 10,1% до 18,1% при середньому рівні 16,1%.

Залежність економіки в цілому та банківської системи зокрема, від іноземної валюти та, як наслідок, прив'язка ціноутворення на ринку нерухомості к долару, зробили характерною рисою іпотечного кредитування в Україні високу частку валютних позик. В той же час низка факторів, таких як падіння курсу гривні, подорожчання валютних кредитів, дефіцит ліквідності, обмеження доступу до валютних ресурсів у поєднанні з бажанням банків зменшити валютні ризики на тлі заборони валютних позик, з жовтня 2011 року зумовило зменшення долі валютних позик – з 74% до 61%.

Аналіз розвитку іпотечного ринку України свідчить, що його розміри та тенденції не задовольняють потреби суспільства. Макроекономічні показники не дають надії на швидкий вихід з іпотечної кризи, а політичні ризики створюють додаткові проблеми на іпотечному ринку. Довгострокове іпотечне кредитування є вкрай ризикованим як для банківського сектора, так і для фізичних осіб. Іпотечне кредитування стримується невизначеністю та нестабільністю державної політики, відсутністю належної правової бази. А втім воно могло стати потужним стимулом залучення інвестицій та коштів населення у розвиток будівництва та промисловості.

Динаміку та перспективи розвитку іпотечного кредитування потрібно розглядати в контексті впливу макроекономічних факторів, нормативно-законодавчої бази, підвищення якості життя населення, джерел фінансування та інфраструктури іпотечного ринку.

Література

1. Евтух А. Т. Ипотечный механизм инвестирования / А. Т. Евтух. – Луцьк: Вежа, 2000. – 260 с.
2. Євтух О. Т. Моделі іпотечних механізмів і вплив на них різноманітних факторів / О. Т. Євтух. // Вісник НБУ, 2001. – №3. – С. 16–23.

3. Закордонні іпотечні системи: огляд ринків житлового кредитування у вибраних країнах / Г.-Й. Дюбель, Л. Андерсен, О. Прокопович. – Київ: УНІА, 2006, 300 с.

4. Костюкевич О. І. Вплив факторів на розвиток іпотечного ринку України / О. І. Костюкевич. // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України, 2010. – №2. – С. 119–130.

5. Лютий І. О. Іпотека: Сучасні концепції, тенденції та суперечливості розвитку / І. О. Лютий, В. І. Савич, О. М. Калівошко. – Київ: Центр учбової літератури, 2009. – 546 с.

6. Додаток до статистичного бюлетеню Національного банку України (електронне видання) / Національний банк України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=84921

УДК 338.436

СИНЕРГІЧНИЙ ЕФЕКТ КЛАСТЕРІВ ПІДПРИЄМСТВ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ

Огінцов Олег Михайлович, канд. екон. наук, доцент кафедри економіки та управління,
Черкаський державний технологічний університет

Процеси взаємодії елементів системи і їх взаємодія у відкритих системах різної природи і спрямованості є предметом вивчення особливого напрямку досліджень науки, яка називається синергією. Питання використання синергічних ефектів у практиці діяльності агропромислових підприємств і об'єднань нині вимагають відпрацювання як у напрямку включення синергії в коло стратегічних орієнтирів розвитку економічних суб'єктів, так і в напрямку створення методичного апарату врахування синергічних ефектів в інтеграціях. Таким чином, зростання вагомості використання синергічних ефектів нашою наукою зумовлено слабкою методологічною розробленістю конкретних процедур системного підходу в управлінні розвитком підприємств АПК.

Сировинна основа основних видів продукції продовольчого ринку виробляється на підприємствах горизонтальної інтеграції. Синергія при горизонтальній інтеграції – це стратегічні переваги, які виникають при поєднанні декількох галузей в рамках єдиної структури. Джерелами цього ефекту можуть бути:

- зниження операційних витрат;
- зниження фінансових ризиків;
- підвищення ефективності менеджменту;
- поліпшення конкурентної позиції на ринку;
- підвищення прибутковості виробничої діяльності;
- підвищення ефективності інвестицій.

Сутність регіонального кластера визначається інформаційними зв'язками – носіями конкурентної взаємодії через розповсюдження інновацій.

Кластер як форма стійкого партнерства бізнесу і науки може мати сукупний потенціал, що перевищує просту суму потенціалів окремих його складових. Підприємства, які оптимізують синергічний ефект, ретельно погоджують свої підприємницькі дії, займають більш вигідні позиції на ринку, добиваються стійкої конкурентної переваги. На основі викладеного виділимо декілька видів синергізму:

- синергія реалізації результатів виробництва проявляється, коли фірма, реалізуючи товари, використовує одні і ті самі канали розподілу;
- оперативний синергізм є результатом більш ефективного використання виробничих потужностей;
- інвестиційний синергізм, що є наслідком спільного використання виробничих потужностей, загальних запасів сировини.

Ми розглядаємо синергію агропромислових кластерів, по-перше, з факторів, які впливають на витрати підприємств і сприяють їх конкурентним перевагам. По-друге, синергічні ефекти групуються за функціональними підрозділами фірм: загальне управління, дослідження і розробки, маркетинг і оперативна діяльність.

На основі вивчення публікацій відомих зарубіжних і вітчизняних вчених-економістів можна виділити найбільш характерні ознаки кластерних відносин підприємств, фірм, компаній і організацій АПК:

- на певній території функціонують підприємства, які випускають однорідну і конкурентоспроможну продукцію, концентруючись навколо ядра кластера, або мають ознаки агломерації;

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ ТА ЇЇ РЕГІОНІВ: ПРОБЛЕМИ НАУКИ ТА ПРАКТИКИ

- члени кластера взаємодіють і розвивають кластерні відносини в межах загального продуктово-технологічного ланцюга;
- у членів кластера існує певна самостійність при прийнятті рішень;
- в кластері активно розвиваються коопераційні процеси;
- кластер характеризується підвищеною інноваційною активністю;
- по відношенню до зовнішнього середовища кластер сприймається і функціонує як єдиний організм;
- сумісна діяльність учасників кластера.

За рівнем розвитку і кількістю охоплення ознак виділяються сильні кластери, стійкі кластери, потенційні кластери, латентні кластери. Сильні кластери характеризуються високою внутрішньою конкуренцією. Стійкі кластери демонструють позитивну динаміку всіх елементів кластера. Потенційні кластери характеризуються нерівномірним розвитком структури кластера. Латентні кластери об'єднують цілий ряд досить успішно функціонуючих організацій. На вітчизняному продовольчому ринку нині вже функціонує маса підприємств латентного типу. Відобразимо таку перспективу на показниках виробничо-фінансової діяльності молочних підкомплексів інтенсивно функціонуючих районів Черкаської області (табл.1).

Таблиця 1

Показники виробничо-фінансової діяльності підприємств молочних підкомплексів окремих районів Черкаської області

Показники	Райони		
	Чорнобаївський	Золотоніський	Звенигородський
Територія, км ²	1554	1493	1010
Населення всього, тис. осіб	43,3	50,0	47,1
у т.ч. сільське	35,7	43,3	28,8
Поголів'я корів, тис. голів	14,3	11,5	5,3
у т.ч. в с. г. підприємствах	12,0	7,9	1,7
На 1 км ² території	7,7	5,3	1,7
Виробництво молока, тис. т	77,5	64,1	25,8
у т.ч. в с. г. підприємствах, тис. т	63,0	44,0	8,6
На 1 км ² території, т	40,5	29,5	8,5
Реалізовано молока с.-г. підприємствами, тис. т	58,8	40,9	8,0
Собівартість 1 ц, грн	241,78	252,72	249,21
Реалізаційна ціна 1 ц, грн	247,77	272,22	284,95
Рентабельність, %	14,8	7,7	14,3
Кількість підприємств	24	13	5
з них збиткових	2	4	-
Виручка від реалізації молока, тис. грн	20973	7979	4485
Виручка на 1 особу населення, грн	4567	2575	796
Отримано зарплати працівниками молочної галузі, грн	25678	18034	1834
Відрахування на соціальні заходи, тис. грн	9035	6584	645

Аналіз показників виробничо-фінансової діяльності молочної галузі трьох районів свідчить, що за рівнем розвитку і ознаками кластерної характеристики сільськогосподарські підприємства Чорнобаївського і Золотоніського районів відповідають характеристичі потенційних суб'єктів кластерної інтеграційної системи господарювання.

Секція 1. Науково-практичні проблеми соціально-економічного розвитку України та її регіонів

Таким чином, синергійний ефект агропромислового кластера виникає за рахунок: ефекту перетікання інновацій між суб'єктами кластерного утворення; ефекту нарощування грошового потоку за рахунок складання грошових потоків учасників кластера; ефекту спільного використання інфраструктурних об'єктів; ефекту зниження трансакційних витрат.

Література

1. Шумпетер Й. А. Теория экономического развития. Капитализм, социализм и демократия / Й. А. Шумпетер. – М.: ЭКСМО, 2007. – 864 с.
2. Портер М. Международная конкуренция / М. Портер. – М.: Международные отношения, 1993. – 896 с.
3. Dahmen E. Entrepreneurial Activity and the Development of Swedish Industry. Stockholm, 1950. – P. 35.
4. Соколенко С. И. Производственные системы глобализации: Сети. Альянсы. Партнерства. Кластеры: укр. Контекст / С. И. Соколенко. – К.: Логос, 2002. – 645 с.
5. Войнаренко М. П. Кластерные модели объединения предприятий в Украине / М. П. Войнаренко. // Экономическое возрождение России. – 2007. – № 2. – С. 75 – 86.
6. Кропивко М. Ф. Концептуальний підхід до кластерної організації та управління розвитком агропромислового виробництва / Кропивко М. Ф. // Економіка АПК. – 2010. – С. 3 – 13.

УДК 342.086

ВИЗНАЧЕННЯ ПЕРСПЕКТИВНОЇ СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ ГОСПОДАРСЬКИХ КОМПЛЕКСІВ ПРОБЛЕМНИХ РЕГІОНІВ

Олійник Алла Дмитрівна, науковий співробітник,
Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України (м. Харків)

У будь-якій країні світу внутрішній потенціал кожного регіону суттєво відрізняється: є самодостатні або благополучні регіони, а є проблемні регіони з низьким рівнем життя населення, складною екологічною ситуацією, економікою, яка приходить у занепад. В роботі [1] підкреслюється, що «проблемний регіон – це територія, яка не в змозі самостійно вирішити свої соціально-економічні проблеми чи реалізувати свій потенціал, тому вимагає підтримки з боку держави».

Головним завданням в забезпеченні соціально-економічного розвитку проблемних регіонів країни є, безумовно, визначення перспективної спеціалізації їх господарських комплексів в сучасних умовах. Для розв'язання цього завдання необхідно мати відповіді на наступні важливі питання:

- які галузі і підприємства є найбільш конкурентоспроможними та соціально значимими в регіоні;
- які галузі, виробництва, які фірми необхідно розвивати в регіоні в першу чергу з метою виходу із передкризового або кризового стану регіону;
- в які галузі і підприємства необхідно вкладати фінансові ресурси з метою підвищення їх виробничого потенціалу та подолання проблемності регіону?

Визначення перспективної спеціалізації господарського комплексу регіону, яку можна назвати профілізацією, необхідно здійснювати з урахуванням об'єктивних факторів підвищення конкурентоспроможності економіки проблемного регіону, збільшення економічного потенціалу, посилення впливу профільних галузей і підприємств на соціально-економічний розвиток регіону, збільшення обсягів інвестицій (рис. 1).

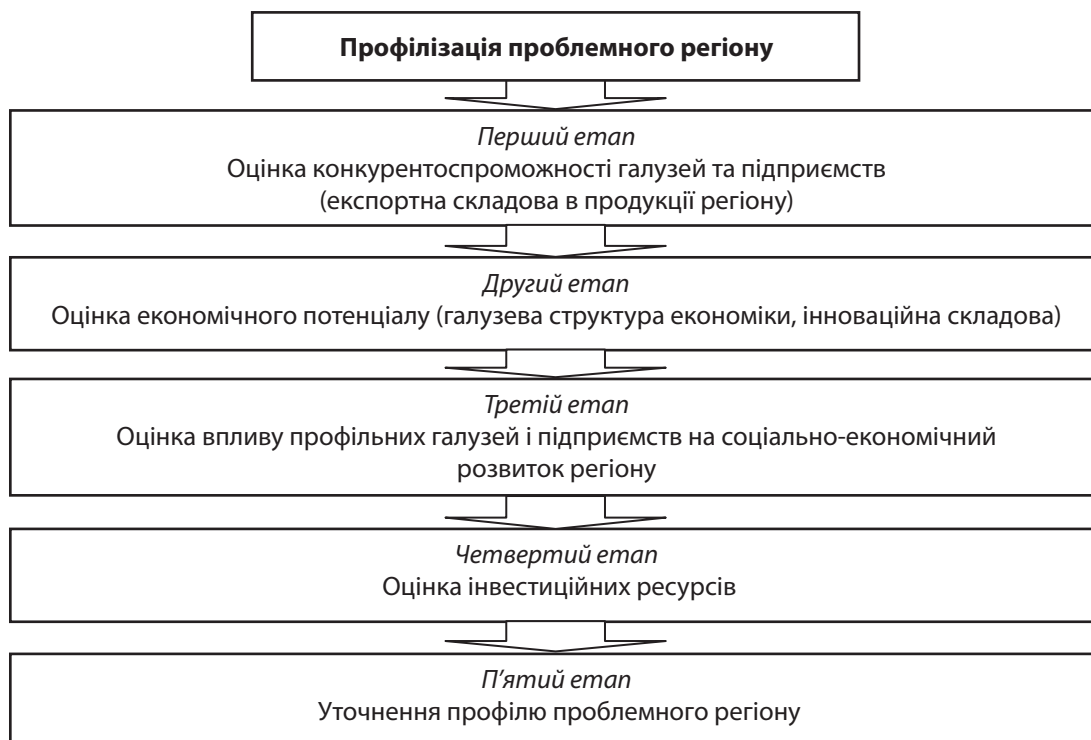

Рис. 1. Визначення перспективної спеціалізації господарського комплексу регіону

Секція 1. Науково-практичні проблеми соціально-економічного розвитку України та її регіонів

Профілізація проблемних регіонів повинна передбачати цілеспрямовану зміну структури їх господарства у відповідності із місцевими факторами виробництва, які залишилися в наявності і позитивно впливають на інтегральну характеристику соціально-економічного комплексу регіону. Профілізація передбачає перегляд або зміну профілю регіону, а саме – визначення профільних галузей і профільних підприємств в нових умовах господарювання.

Під профільною галуззю (підприємством, фірмою) розуміється виробництво, яке сприяє досягненню стратегічних задач соціально-економічного розвитку проблемного регіону на підставі оптимального використання всіх факторів виробництва.

За ступенем профільності всі господарські об'єкти можна поділити на декілька груп. Можна виділити високопрофільні, потенційно профільні, нейтральні та непрофільні галузі та підприємства. Високопрофільні підприємства і галузі можна назвати іміджевими для регіону. На підставі інформації щодо профільності розташованих або таких, що можуть бути розміщені в регіоні підприємств місцева влада може диференційовано будувати регіональну економічну політику. Задача оцінки профільності галузі, підприємства для економіки регіону полягає у класифікації всієї множини господарських об'єктів, які розташовані або можуть бути розташовані в регіоні, на групи, які відрізняються масштабом впливу на економіку регіону. Зрозуміло, що найбільший вплив мають високопрофільні та потенційно профільні для регіону підприємства, які можуть стати об'єктом інтенсивної підтримки з боку місцевих та державних органів влади з метою посилення і розширення їх присутності в економіці регіону.

Оцінка профільності регіону – це прикладна задача, яка необхідна для визначення першочергових напрямів структурних зрушень та виявлення найбільш ефективних об'єктів впливу з метою підвищення ефективності господарського комплексу регіону в цілому.

Підсумком досліджень на першому етапі є складання реєстру господарюючих суб'єктів, які є конкурентоспроможними на зовнішньому та внутрішньому ринках, за показником інтегральної бальної оцінки їх конкурентоспроможності. На другому – оцінка економічного потенціалу за галузевою структурою та інноваційним потенціалом. На третьому – виявлення результатів впливу профільних галузей, підприємств на критеріальні показники соціально-економічного розвитку проблемних регіонів, серед яких [2; 3]:

- питома вага продукції на експорт;
- обсяг інвестицій у виробництво;
- питома вага інноваційної продукції;
- питома вага зайнятого населення в галузі, на підприємстві;
- рівень заробітної плати працюючих;
- обсяг податків, які надходять до бюджету регіону;
- екологічність виробництва.

Для оцінки профільності галузей і підприємств у регіоні за групами високопрофільних та потенційно профільних враховуються у динаміці наступні показники:

- збільшення чисельності зайнятих;
- збільшення рівня заробітної плати працюючих;
- збільшення обсягу продукції на експорт, у тому числі інноваційної;
- збільшення обсягу інвестицій у розрахунку на одного працюючого;
- збільшення питомої ваги галузі (підприємства) у ВРП регіону.

Відмінна особливість такого підходу полягає в забезпеченні нерозривного зв'язку між етапом отримання оцінок профільності та етапом їх використання для розробки економічної політики, яка спрямована на регулювання соціально-економічного розвитку проблемного регіону.

Слід підкреслити, що соціальний вектор є базовим індикатором досягнення стратегічної мети проблемного регіону – вихід з передкризового або кризового стану. Тому конкурентні переваги економіки проблемних регіонів повинні створюватися й утримуватися в тісному зв'язку з підвищенням якості життя населення.

Порівняння наведених показників дозволяє надати кожному з підприємств та кожній галузі рангову оцінку профільності і об'єктивно довести їх значимість для економіки проблемного регіону, а також для країни в цілому.

Література

1. Керецман, В. Проблеми формування регіональної політики та регіонального управління в Україні // Регіональні студії : наук. зб. – Вип. № 1. – Ужгород: Ліра, 2001. – С.9 – 17.
2. Новак І. М. Соціальний розвиток регіонів України: оцінка та напрями зменшення диспропорцій: моногр. / І. М.Новак; НАН України. Ін-т економіки пром-ті. Ін-т демографії та соціальних досліджень. – Донецьк; Київ, 2008. – 196 с.
3. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року» від 21.07.2006 р. №1001 / Законодавство України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>.

УДК 658.3

ПРОБЛЕМЫ ОЦЕНКИ ЭФФЕКТИВНОСТИ СИСТЕМЫ УПРАВЛЕНИЯ ПЕРСОНАЛОМ ПРЕДПРИЯТИЯ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ

Палеева Людмила Сергеевна, аспирантка кафедры экономики предприятий,
Приазовский государственный технический университет

Изменение принципов функционирования национальной экономики, создание предприятий, которые базируются на разных формах собственности, конкуренция, которая требует внедрения новых технологий и перестройки организационных структур, обусловили существенную смену роли персонала предприятия.

Поэтому возникает необходимость в повышении эффективности системы управления персоналом с учетом требований рыночной экономики. Управление персоналом как многогранный и исключительно сложный процесс имеет свои специфические свойства и закономерности и должно приобрести системный характер и завершенность на основе комплексного решения кадровых проблем, внедрения новых и совершенствования существующих форм и методов работы.

Для повышения эффективности системы управления персоналом необходимо анализировать и учитывать специфические условия развития рыночной экономики в Украине. Огромную значимость для каждого предприятия независимо от организационно-правовой формы имеет разработка методики оценки, что позволяет определить действительную ситуацию на предприятии в области управления персоналом, обнаружить слабые места и предоставить рекомендации относительно повышения эффективности системы управления персоналом [1, с. 248].

Оценка эффективности управления персоналом основана, в первую очередь, на информации о работниках: продвижение по службе, их профессиональные, квалификационные, возрастные, половые характеристики, медицинские и психологические параметры, производительность и новаторская активность.

Оценка эффективности управления персоналом тесно связана со всеми этапами процесса управления и своими результатами способна побуждать руководителя вносить необходимые коррективы. При этом оценка обеспечивает функционирование на предприятии бесперебойной обратной связи и выступает в качестве катализатора роста результативности управленческого процесса [3, с. 324].

Чтобы судить, насколько эффективна система ли управления персоналом, нужны критерии, которые позволяют провести такую оценку. Их выбор зависит от того, что брать за точку отсчета: деятельность конкретно взятого руководителя, трудовые показатели коллектива или особенности исполнителей.

В основу оценки эффективности управления персоналом положено две основные концепции. Согласно первой из них, эффективность управления персоналом оценивается, исходя из органического единства управления и производства, но при этом взнос собственно управления персоналом в эффективность производства не определяется. Вторая концепция делает акцент на определении вклада управления персоналом в эффективность производства.

Количественная оценка этого вклада является чрезвычайно тяжелой задачей, поскольку даже соответствующих отчетных показателей пока что не существует. Поэтому большинство методик оценки эффективности управления персоналом придерживаются первого подхода [2, с. 125].

При этом представляется целесообразным оценивать не столько взнос управления персоналом в эффективность производства, сколько качественное влияние его на эту эффективность.

По нашему мнению, оценку эффективности управления персоналом необходимо осуществлять в несколько этапов: оценка достижения целей; оценка компетенции; оценка мотивации; изучение статистики человеческих ресурсов; оценка расходов.

Отметим, что оценка эффективности управления персоналом производится по большей части субъективно. На наш взгляд, возникновение такой ситуации имеет две причины: отсутствие выработанной четкой методики такой оценки и непонимание всей важности такой оценки.

В современных условиях оценка функционирования системы управления персоналом требует систематического опыта, измерения расходов и выгод общей программы управления персоналом и сравнения ее эффективности с эффективностью работы предприятия за тот же период. В связи с этим возникают вопросы об организации именно аналитической работы и частоте проведения оценки [6, с. 208].

Прежде всего, эффективность функционирования системы управления персоналом должна определяться ее взносом в достижение организационных целей. Управление персоналом является эффективным настолько, насколько успешно персонал предприятия использует свой потенциал для реализации целей, которые стоят перед ним. Критерием ее оценки служит конечный результат труда всего коллектива, в котором органично соединены результаты труда и руководителя, и исполнителей.

В настоящее время для многих отечественных предприятий характерно другое направление. Или вообще игнорировать систему управления персоналом, или оценивать эффективность управления персоналом с помощью специально созданных для этого показателей. Такими показателями являются: текучесть персонала, затраты на профессиональное обучение и тому подобное. Развитию этой тенденции сопутствует и распространенное представление о том, что специалисты по управлению персоналом находятся вдалеке от основной деятельности и практически никак на нее не влияют [5, с. 174].

В ряде европейских стран получили распространение так называемые центры оценки управленческого персонала. Деятельность таких центров заключается в выявлении с помощью экспертов и на основании специального комплекса тестов и упражнений потенциальных способностей работников управления. Центры оценки могут помочь как продвижению управляющих работников, так и повышению их квалификации [4, с. 185].

Эффективное управление и развитие предприятия во многом определяются личными и профессиональными качествами самого руководителя предприятия, степенью осознания им необходимости учиться самому и способствовать обучению других, чтобы отвечать социально-экономической среде, которая постоянно изменяется.

Эти и другие критерии, на наш взгляд, должны быть положены в основу при исследовании эффективности управления персоналом. Оценка эффективности, как система процедур, является средством, которое помогает руководителю увидеть и оценить в достаточно конкретно качество системы управления персоналом в целом, и свои профессиональные способности в частности, и те недостатки в подготовке, которые можно определить как потребность в обучении, с целью повышения результативности труда.

Литература

1. Армстронг М. Стратегическое управление человеческими ресурсами / Майкл Армстронг; пер. с англ. – М.: ИНФРА-М, 2002. – VIII. – 328 с.
2. Грузина І. А. Удосконалення системи оцінки компетенцій персоналу підприємства / Грузина І. А. // Бізнесінформ. – 2011. – № 9. – С. 117–181.
3. Коупленд Т. Стоимость компаний: оценка и управление [текст] / Т. Коупленд. – М.: Олимп-Бизнес, 2005. – 554 с.
4. Мотивация и оценка персонала: учебн. пособ. / под ред. Дмитренко Г. А., Шарапатовой Е. А., Максименко Т. М. – К.: МАУП, 2002. – 248 с.
5. Николаенко Л. Ф. Подбор статистических показателей относительно оценки системы управления персоналом / Николаенко Л. Ф. // Бізнесінформ. – 2007. – № 8. – С. 171 – 176.
6. Ульрих Д. Эффективное управление персоналом: новая роль HR-менеджера в организации [текст] / Д. Ульрих. – М.: Вильямс, 2006. – 304 с.

УДК 331.101.262

ОСВІТНЯ КОМПОНЕНТА РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ

Пасека Станіслава Раймонівна, канд. екон. наук, доцент кафедри менеджменту, старший науковий співробітник, Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького

Перспективи соціально-економічного розвитку України та її регіонів, інтеграція країни до світового співтовариства значною мірою залежить від зміни підходів до освітньо-професійних чинників економічного зростання. Економічна думка свідчить, що пріоритетним чинником інноваційного розвитку кожного регіону є, передусім, підвищення освітнього потенціалу працюючих в даному регіоні людей. Соціально-трудова потенціал із певним запасом здоров'я, знань, соціального і трудового досвіду, компетенцій, навичок, характерними моральними, трудовими цінностями, соціальними зв'язками, традиціями, ментальністю, культурою праці, особливостями спілкування та громадського розвитку має постійно розвиватись, збагачуватись сучасними освітньо-професійними характеристиками.

Огляд вітчизняних наукових джерел свідчить, що упродовж останніх років провідні українські науковці з тривогою відмічають кризовий стан соціально-трудова потенціалу України, через його недовикористання, диспропорції та розбалансованість розвитку у переважній більшості регіонів. Але побудова економіки знань потребує усвідомлення того, що пошук невикористаних можливостей економічного зростання можливий через інноваційний розвиток соціально-трудова потенціалу регіонів України, через усвідомлення потреби знаннеорієнтованого розвитку населення, засвоєння інноваційної культури.

Сучасний ринок праці в Україні потребує робочої сили, яка володіє прогресивними знаннями та технологіями й здатна до постійного самонавчання та вдосконалення. Це зумовлено, в першу чергу, високою швидкістю старіння знань і навичок та необхідністю їх постійного оновлення. Таким чином, освітня компонента соціально-трудова потенціалу є найбільш активною складовою інноваційних зрушень в економіці.

Якщо дотепер знання були важливою, то нині вони стали основною, життєво необхідною, умовою забезпечення стійкого соціально-економічного розвитку. Таке твердження узгоджується з висновками все більшого числа науковців. Як зазначає А. М. Колот, економіка знань – це економіка, основою якої є високопродуктивні, конкурентоспроможні робочі місця, на яких працюють висококваліфіковані, інноваційно орієнтовані працівники; в ній впроваджуються інформаційні, комунікаційні та інші сучасні прогресивні технології і виготовляється високотехнологічна, наукомістка та конкурентоспроможна продукція. Вища освіта має забезпечити конкурентні переваги нової економіки, що орієнтована на знання, на інтелект нації. Нова економіка потребує, щоб людина стала носієм цілого ряду нових компетенцій та якостей, які ще донедавна були другорядними (уміння працювати в команді, в сучасному інформаційному середовищі; уміння вчитися; готовність до змін та нововведень тощо) і які не можна сформувати поза вищою освітою [3].

Саме освіта є визначальним інноваційним чинником формування і підвищення конкурентоспроможності робочої сили і включає не лише рівень освіти, а й освітній потенціал та освітню компетентність, результатом сформованості якої є готовність до інноваційної діяльності, сприйняття змін, розвинений індивідуальний стиль діяльності та досконалий рівень розвитку культури. Виклики глобального світу зумовлюють взаємозалежності: глобалізація – конкурентні переваги – економіка знань – людський капітал [2]. Вища освіта реагує на ці виклики збільшенням обсягів, складності необхідних для сучасного виробництва наукових знань так, що вони перевищують критичний для психофізіологічного сприйняття рівень. При цьому слід враховувати, що обсяги інформації, якою володіє цивілізація, подвоюються кожні п'ять років, а у створенні більшості товарів провідна роль належить освітній,

інтелектуальній компоненті. Швидкість, динамізм розвитку економіки нині є такими, коли знання катастрофічно застарівають, а проміжок часу, за якого фахівець своєю роботою може виправдати витрачені на освіту кошти, різко зменшується. Людський капітал вищого навчального закладу є ресурсом, що акумулює знання, уміння, навички, творчі та інтелектуальні здібності, досвід, мотиваційні настанови, потенціал мобільності, командної роботи, орієнтації персоналу і, передусім, професорсько-викладацького складу на високі кінцеві результати. Він здатен «працювати» на підвищення якості освітніх послуг та формувати конкурентні переваги завдяки високій якості навчально-методичних, інформаційно-інтелектуальних ресурсів. Та, на жаль, значна частина молоді з вищою освітою не потребувана на ринку праці, поповнює лави безробітних. За даними Держкомстату України, у 2010 році рівень безробіття молоді у віці 15 – 24 роки становив 17,4 %. В регіоні збільшилася частка тих, хто має повну вищу освіту, що є свідченням суттєвих зрушень щодо можливостей доступу населення до вищої освіти, з точки зору можливостей отримання диплому, безвідносно до її якості. І хоча вища освіта є основою формування конкурентоспроможності робочої сили та інноваційного потенціалу, варто констатувати той факт, що в сучасних умовах розвитку ринку праці освітній рівень не завжди забезпечує можливості працевлаштування тим, хто її здобував. Освіта не гарантує отримання роботи за фахом з перспективами кар'єрного росту, що в свою чергу обмежує соціальну мобільність і не гарантує відповідного соціального статусу. Українські організації не отримують кваліфікованої робочої сили, а випускники не в змозі реалізувати набуті знання, уміння та навички. Такий стан речей на ринку праці України зумовлює те, що наше суспільство зазнає втрат найбільш освіченої молоді, яка в пошуках кращих умов працевлаштування мігрує за кордон. У поєднанні з істотним зростанням загальних показників освіти, зокрема невинним збільшенням чисельності випускників вищих навчальних закладів упродовж 2000 – 2010-х років, зростає міграція за кордон 25 – 34-річних осіб з вищою освітою [1].

Така ситуація є логічним наслідком, зумовленим диспропорціями розвитку ринку праці та ринку освітніх послуг в Україні, коли не лише кількісні, а й якісні параметри пропозиції робочої сили не відповідають попиту на неї. Сьогодні ринок праці перенасичений деякими спеціальностями, а ВНЗ продовжують здійснювати їх підготовку, готуючи таким чином потенційних безробітних. З підвищенням рівня освіти зростають вимоги індивіда до умов праці та її оплати. Між рівнем доходів населення країни та його освітнім розвитком існує також зворотній зв'язок, який проявляється у прийнятті рішення про здобуття вищої освіти або ж подальший її розвиток. Лише за умови узгодженого і гармонійного розвитку в Україні системи освіти та ринку праці можна забезпечити високий рівень конкурентоспроможності робочої сили та економічного розвитку країни.

Отже, на сучасному етапі інноваційна праця і потужний інтелектуальний капітал стають передумовою економічного розвитку, для якого головною цінністю буде освічена, культурна, фізично здорова, інтелектуально насичена, творча людина, яка здатна створювати, сприймати і використовувати нові знання. Інноваційний розвиток соціально-трудоного потенціалу слід розглядати в одній площині із важливими чинниками сприяння модернізації економіки та суспільства, де освіта є найбільш впливовим чинником. Відповідно має бути дорогою висококваліфікована робоча сила, має бути високооплачуваною праця найбільш освічених працівників. Саме з недооцінкою ролі освіти, важливості зв'язку між оплатою праці і освітою, ми пов'язуємо погіршення якості соціально-трудоного потенціалу суспільства, еміграцію молоді з вищою освітою, знання яких не можуть бути реалізовані у національному ринку праці.

Література

1. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Ключові освітні компетентності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.osvita.ua>
3. Колот А. М. Інноваційно-інтелектуальні чинники розвитку вищої освіти як провідного інституту економіки знань [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vpu/Ekon/2009_7/2.pdf

УДК 332.1

СОЦІАЛЬНА ЕКОНОМІКА ЯК КЛЮЧОВИЙ АСПЕКТ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

Пелехатий Андрій Олегович, аспірант,
Інститут регіональних досліджень НАН України

Місцевий економічний розвиток – це процес, який характеризується взаємодією органів місцевого самоврядування та громадських груп при управлінні наявними в них ресурсами, вступом у нові партнерські стосунки як з приватним сектором, так і між собою з метою створення нових робочих місць, стимулювання економічної активності на відповідній території та підвищення рівня життя населення території, розвиваючись та здійснюючи свою діяльність на основі стратегії «внутрішнього розвитку», тобто розвитку з використання місцевого потенціалу (людських, інституційних та фізичних ресурсів) [2].

Отже, громади повинні використовувати свій потенціал та людські, природні, соціальні та інституційні ресурси для створення самодостатньої економічної системи.

Економічний розвиток громади – це «... спільна спроба місцевого населення контролювати соціально-економічну долю громади... реагувати на місцеві потреби так, як це потрібно членам громади» [2]. При цьому, для забезпечення свого соціально-економічного розвитку громада повинна забезпечити як мінімум виконання двох умов:

по-перше, усвідомити себе як політичного, соціального та економічного учасника соціально-економічного життя території, навіть як організацію, яка має чітке бачення власних цілей та практики роботи;

по-друге, територіальна громада повинна розвиватися з урахування так званого «підходу участі», без якого просто неможлива реалізація принципів сталого соціального та економічного розвитку. При цьому, особливе значення в «підході участі» відводиться рівню самоорганізації населення як основного індикатора соціального капіталу громади [2].

Саме завдання усвідомлення себе частиною економіки держави та формування відповідного плану дій та кроків в напрямку до свого соціально-економічного розвитку ставить перед територіальною громадою соціальна економіка. Це підхід, що пропонує перебудову стосунків між ринком, державою та суспільством, визначаючи при цьому громаду своєрідним ринком в ринковій економіці і формуючи основну тезу розвитку економіки на місцевому рівні так: розвиток та покращення послуг за рахунок самих послуг.

В основу соціальної економіки покладено основний принцип: виробництво товарів та надання послуг має здійснюватися, в першу чергу, для збалансування економічного зростання та згуртування суспільства [1]. При цьому, поняття «економіка» в даному випадку розглядається не з формальної перспективи як баланс між обмеженими ресурсами і необмеженими потребами, а з незалежної точки зору.

Соціальний вектор економічної діяльності як наслідок зумовлює виникнення поняття «соціальна вигода», тобто покращення життєвого рівня населення та акцентуація уваги при цьому на громадські послуги та соціальну користь.

Економічна діяльність розглядається крізь призму соціальної економіки та є її частиною до тих пір, доки виконуватимуться такі принципи [3]:

- надання послуг членам територіальної громади;
- демократичний процес прийняття рішень;
- автономне управління;

- перерозподіл доходу та залишків з наданням пріоритету людям та громаді;
- визнання територіальної громади безпосереднім учасником економічного процесу.

Як бачимо, нове розуміння економіки як соціальної, нові підходи щодо її функціонування та розвитку базуються на кардинально протилежному розумінні соціальних громадських послуг: з дотаційних вони перетворюються на прогресивні, такі, які забезпечують розвиток потенціалу територіальної громади. У свою чергу громадські організації, фонди та бізнесові структури, які працюють в сфері соціальної економіки та на основі її принципів, працюють з метою отримання найвищих прибутків, які потім знову спрямовуються на послуги, підвищуючи таким чином їх якість.

Література

1. Бабінова О. О. Соціальна економіка як фактор місцевого та регіонального розвитку: досвід країн-членів ОЕСР / О. О. Бабінова // Державне управління: теорія і практика. – 2008. – №2. – С. 10 – 17.
2. Ільченко Н., Жиленко Р. Економічний розвиток громади: контекст та практика (досвід Канади) / Н. Ільченко, Р. Жиленко // Економічний розвиток громади. – 2006. – №2 – С. 35 – 40.
3. Мендель М. Соціальна економіка Квебеку / М. Мендель // Економічний розвиток громади. – 2006. – №2 – С. 49 – 55.

УДК 351.82 : 347.453.1

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗЕМЕЛЬНО-ОРЕНДНИХ ВІДНОСИН

Помаза-Пономаренко Аліна Леонідівна, аспірант кафедри економічної теорії та фінансів
ХарPI НАДУ

Проблеми регулювання впливу держави на земельно-орендні відносини (далі – ЗОВ) на теоретичному рівні в різних напрямках досліджувало багато вітчизняних та зарубіжних учених. Водночас ціла низка проблем залишилась поза увагою науковців, окремі аспекти вивчені недостатньо. Насамперед це стосується понятійно-категоріального апарату. Очевидно, це пов'язано з тим, що наука державного управління ще молода, а її понятійний апарат і наукова інтерпретація його змісту перебувають у процесі формування.

Термін «механізм державного регулювання ЗОВ» несе багато смислових навантажень. Це пояснюється як складністю та багатозначністю терміна «механізм державного регулювання» (далі – МДР), так і різноманітністю аспектів його вивчення. Дане поняття, на нашу думку, є вужчим відносно поняття «механізм державного управління» (далі – МДУ), хоча так уважають не всі вчені (зокрема, І. Запоточний і В. Захарченко [5, с. 18]). Разом з тим, поняття МДУ в науці соціального управління розглядається у зв'язку з конкретизацією терміна «механізм», щодо визначення якого також немає єдності думок. Отже, щоб дослідити зміст та подати узагальнене визначення категорії МДР ЗОВ, спочатку спробуємо узагальнити існуючі підходи до визначення поняття МДР.

Словосполучення МДР трапляється в багатьох правових актах, наприклад, у тих, що стосуються концепції розвитку регулювання економіки взагалі чи окремих її складників. Однак у вказаних документах МДР не розкривається, тому актуальним є визначення дефініції розглядуваної категорії, що потрібно зробити на початковому етапі її вивчення. Щодо наукових публікацій, то в них учені визначають МДР, у першу чергу, як систему (сукупність), хоча тут також є проблеми з інтерпретацією змісту останньої: науковці мають не однакові уявлення про описувану категорію. Тому серед усіх наукових визначень МДР, на наш погляд, можна виділити кілька підгруп, які здебільшого оформлювані лексично й структурно по-різному та передають спільні (усередині групи) уявлення дослідників. Так, першу умовну підгрупу науковців, які зробили чимало наукових розвідок у досліджуваному напрямі, можна назвати однією з найчисельніших і віднести до неї В. Белянського, Є. Бондаренко, А. Вороніна, Б. Пономаренко та інших. Ці фахівці розглядають МДР як поєднання (набір) методів, форм, стимулів, інструментів тощо [9; 10, с. 33]. До другої підгрупи фахівців можемо віднести, наприклад, Л. Дідківську, А. Головку, Дж. Стігліца та ін., які розглядають МДР як певні регулятори [4, с. 21; 12, с. 96]. Для третьої підгрупи вчених (О. Комяков, М. Латинін, Г. Шарий та ін.) МДР значно ширша, місткіша категорія, що виступає і як спосіб дій суб'єкта, і як набір методів, інструментів тощо, які забезпечують функціонування певної системи, а також розв'язують протиріччя, що виникають [3; 6]. Важливими також для аналізу є позиції таких дослідників, як С. Жарая, І. Розпутенко та ін., які складають четверту підгрупу науковців. Даючи визначення одного з видів МДР, під останнім вони розуміють або заходи (послідовність дій), або засоби, розроблені державою з метою активізації суб'єкта [11, с. 26].

Варто зазначити, що під МДУ деякі науковці розуміють систему процедур чи процесів. Зокрема про це стверджують такі науковці, як М. Васильєва і Н. Мельтюхова [2; 7, с. 140]. З огляду на це МДР, на нашу думку, співвідноситься з МДУ як одиничне із загальним, і тому може бути охарактеризований як сукупність процесів, елементи якого закладені в механізмі-мотивації, механізмі-контролі тощо.

Звернемось до етимології слова механізм. Механізм (від грец. зняряддя, пристрій, машина) – це система тіл, що призначена для перетворення руху одного або декількох тіл у потрібний рух інших тіл [8]; сукупність проміжних станів або процесів будь-яких явищ [1, с. 523]; внутрішній устрій, систе-

ма функціонування чого-небудь, апарат будь-якого виду діяльності [13, т. 2, с. 245]. Згідно з Великим тлумачним словником сучасної української мови, слово «засоби» переважно вживається в множині і означає механізми для здійснення чого-небудь, для якоїсь діяльності; вони слугують знаряддям в якій-небудь дії, справі; є якоюсь спеціальною дією, що дає можливість здійснити що-небудь [1, с. 326]. Зважаючи на зазначене, МДР, у тому числі ЗОВ, з одного боку, є засобами для досягнення чого-небудь, здійснення чогось, а з іншого – системою взаємопов'язаних елементів, що дає змогу представити якість явище через сукупність станів і процесів. Дана система засобів використовується суб'єктом процесу держрегулювання суспільних відносин, явищ, процесів тощо з метою створення умов для їх розвитку й усунення протиріч, що з'являються або можуть з'явитися під час останнього, із урахуванням приватних та публічних інтересів і використанням методів управління.

Отже, МДР ЗОВ – це одна з головних парадигм державного управління та категорія, що полягає в єдності управлінських процесів і засобів, використання яких можливе за ситуації розвитку об'єкта регулювання та настання форс-мажорних обставин. Іншими словами, МДР спрямовані на створення упорядкованості і розвиток відносин, що стає можливим, якщо узгоджені приватні інтереси з публічними. Застосовуються МДР в разі наявності відхилень від заданих параметрів установленої траєкторії розвитку відносин, а також за умови загрози настання таких відхилень. На підставі цього вважаємо, що МДР можуть відповідати «на виклик» та спрямовуватись «на майбутнє». З огляду на це методологія вибору МДР має здійснюватися з урахуванням протиріч, що вже склалися або можуть виникнути.

Література

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел]. – К.-Ірпінь : ВТФ «Перун», 2007. – 1736 с.
2. Государственный финансовый контроль в управлении регионом : Дис. ... канд. экон. наук: 08.00.05, 08.00.10 / М. В. Васильева; РГБ ОД. – Волгоград, 2003. – 182 с. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.dissforall.com/_catalog/t11/_science/58/9301684.html.
3. Державне регулювання перехідної економіки: Автореф. дис... канд. экон. наук: 08.01.01 / О.М. Комяков; Київ. нац. экон. ун-т. – К. ;, 2000. – 19 с. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.nbuv.gov.ua/ard/2000/00komrpe.zip>.
4. Дідівська Л. І. Державне регулювання економіки : [навч. посіб.] / Л. І. Дідівська, Л. С. Головка. – К. : Знання-Прес, 2000. – 209 с.
5. Запоточний І. В. Державне регулювання регіональної економіки / І. В. Запоточний, В. І. Захарченко; за ред. В. І. Захарченка. – Харків-Львів-Одеса, 2003, – 592 с.
6. Латинін М. А. Тоеретичні підходи щодо визначення механізму державного регулювання розвитку аграрного сектора економіки України / М. А. Латинін [Електронний ресурс] // Державне управління : теорія та практика. – 2005. – №2. [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals>.
7. Мельтюхова Н. М. Державне управління як єдність діяльності та відносин / Н. М. Мельтюхова. – Х.: Вид-во ХарРІНАДУ «Магістр», 2010. – 204 с.
8. Механізм // Вільна енциклопедія [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://ru.wikipedia.org/wiki/Механізм>.
9. Механізм регулювання ринку фінансових послуг України: Автореф. дис... канд. экон. наук: 08.01.08 / Є.П. Бондаренко; Укр. академ. банк. Справи НБУ. – Суми, 2011. – 20 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступа: http://uabs.edu.ua/images/.../2011_07_ken.pdf.
10. Муниципальное управление и поддержка предпринимательства. Под ред. В. П. Белянского, А. Г. Воронина, Б. Т. Пономаренко. Академия менеджмента и рынка. – М.: Логос, 2001. – 362 с.
11. Розпутенко І. В. Державна пролітика України в контексті геоекономічних змін / І. В. Розпутенко // Науково-інформаційний вісник з державного управління. – К. : НАДУ, 2009. – №2. – С. 25–29.
12. Стиглиц Дж. Э. Экономика государственного сектора / Дж.Э. Стиглиц ; [пер. с англ. Г. М. Куманина]. – М.: Изд-во Моск. ун-та : ИНФРА-М, 1997. – 718 с.
13. Толковый словарь русского языка : в 4 т. : собр. соч. / [под ред. Д. Н. Ушакова]. [Электронный ресурс]– М. : Адепт, 2004.

УДК 658.286:65.014.1

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ МАРКЕТИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ СЕРЕДОВИЩА ГОСПОДАРЮВАННЯ

Попов Олександр Вікторович, аспірант кафедри менеджменту та бізнесу,
Харківський національний економічний університет

Особливістю поточного етапу реформування національної економіки є його спрямованість на пошук нових підходів до підвищення ефективності управління підприємствами. Більшість вчених-економістів відзначає поступове формування маркетинговий підхід до рішення проблем життєдіяльності найбільш важливих суб'єктів господарювання – товаровиробників. На жаль, навіть враховуючи велику кількість публікацій з проблем організації маркетингової діяльності, його застосування часто вимагає уточнень і додаткових досліджень. Це обумовлено появою нових проблем, пов'язаних зі зміною предметної галузі використання маркетингу та необхідністю удосконалення його інструментів. При цьому в значній кількості випадків виникнення таких проблем пов'язано з розширенням можливих негативних та позитивних впливів на підприємство з боку зовнішнього середовища, яке поступово трансформується у єдиний глобальний ринок. При цьому такий ринок можна розглядати як середовище взаємодії ринкових агентів (виробників, споживачів та інших стейкхолдерів).

Узагальнюючи різні підходи до трактування сутності маркетингової діяльності приймемо найбільш поширену точку зору, яка його зводить до певного роду економічного процесу, який в межах означеного середовища взаємодії (певною мірою інституціоналізованого) забезпечує контакт учасників такої взаємодії щодо продукування та споживання певної цінності. Метою організації маркетингової діяльності є ефективності здійснюваних окремих (у переважній більшості – дуальних) взаємодій, яка досягається мінімізацією неузгодженості між пропонуваними та потрібними атрибутами утворюваної цінності.

Звернемо увагу, що процеси глобалізації накладають свої вимоги на організацію маркетингової діяльності. Так, вихід підприємства на зовнішні ринки призводить до поширення процесів інтернаціоналізації господарського життя (тут підтримуємо досить розповсюджений підхід, який співвідносить інтернаціоналізацію з посилення взаємозв'язку і взаємозалежності економік окремих країн). Відповідно маркетингова діяльність вже не може трактуватися як «маркетинг товарів і послуг, здійснюваний підприємством поза національними межами». Тут потрібен інший підхід, який автор пропонує ґрунтувати на принципах партнерського маркетингу чи маркетингу партнерських відносин.

Не розглядаючи докладно розуміння маркетингу партнерських відносин, через досить докладне його представлення у працях відомих учених-економістів, наголосимо на ідеї підпорядкування маркетингової діяльності процесу формування довгострокової лояльності в рамках певного інституціонально-інформаційного середовища взаємодії (ПСВ). Отже, якщо ж прийняти за основу пласт тлумачень маркетингу як засобу ідентифікації інтересів споживачів, то й формування ПСВ слід також підпорядкувати встановленню довгострокової лояльності через узгодження економічних інтересів підприємства та зацікавлених у створюваному ним цінності стейкхолдерів. Більш того, означене узгодження інтересів має призводити не просто до пошуку компромісних варіантів у відносинах «постачальник – підприємство/субпідрядник – споживач», а й сприяти виникненню ефекту синергії у кожному акті взаємодії.

Тут наголосимо, що зведення процесу організації маркетингової діяльності до процесу узгодження економічних інтересів учасників ринку змінює підхід до формування маркетинг-міксу підприємства. На нашу думку, стратегії маркетинг-міксу мають за мету транслявання образу підприємства (того, як сприймається підприємство стейкхолдерами) та бізнес-моделі підприємства у свідомість споживачів. За такого представлення враховуються як уподобання споживачів, так і об'єктивно існуючі обме-

ження на задоволення цих уподобань у вигляді рівня розкриття потенціалу підприємства та техніко-технологічних обмежень.

Формування стратегій маркетинг-міксу має відходити від 4P парадигми маркетингу в напрямку її розширення. Таке розширення має забезпечити співвіднесення параметрів маркетинг-міксу з його сприйняттям споживачем. Тут доречно застосування інструментарію рефлексивного управління, коли вводиться образ бажаної цінності для споживача та відповідне сприйняття маркетинг-міксу підприємства споживачем. Відповідно в розрізі кожного релевантного атрибуту товару відбуватиметься узгодження стратегічних орієнтирів підприємства та прогнозів сприйняття результатів реалізації даних орієнтирів споживачем. З практичної точки зору таке узгодження пропонується представити через множину точок компромісних значень атрибутів товару.

Оскільки організація маркетингової діяльності відбувається в рамках інституціонально-інформаційного середовища взаємодії, то безпосередньо організаційний процес можна звести до формування системи принципів спільної взаємодії підприємства з лояльними споживачами (тут відбуватиметься не просте встановлення партнерських відносин, але й забезпечення відповідності обраних бізнес-моделей, а відповідно й розуміння прихованих мотивів взаємодії). Даний підхід дозволяє актуалізувати й перевести у практичну площину згадану у літературі вимогу спрямування стратегії взаємодії на сукупність таких стратегічних альтернатив як тісний зв'язок з клієнтом, лідерство за продуктом й лідерство за витратами.

Таким чином, авторська гіпотеза зводиться до необхідності представлення процесу організації маркетингової діяльності промислового підприємства до процесу взаємної адаптації інтересів виробника й споживача в область притягання параметрів наявної у глобальному ринку споживчої цінності (варіанти такої цінності можна розглядати як різні аттрактори, в напрямку яких розвиватимуться параметри взаємодії агентів ринку). Більш того, організаційний процес трансформується на залучення до комплексу маркетингу принципів синергетики, коли маркетингова стратегія орієнтується не на еволюцію відносин з наявними споживачами, а на процес формування перспективного маркетинг-міксу (подається як новий образ пропонованої підприємством цінності, тобто як новий аттрактор для свідомості лояльного та перспективного споживача). Реалізація стратегії в свою чергу орієнтується на підтримку дії інституту довгострокової лояльності.

УДК 330.2

РЕАЛІЗАЦІЯ ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ІНТЕНСИФІКАЦІЇ ВИРОБНИЦТВА НА ГІРНИЧОДОБУВНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ З ПІДЗЕМНИМ СПОСОБОМ ВИДОБУТКУ РУД

Попов Станіслав Олегович, докт. техн. наук, професор, зав. каф. економічної кібернетики і управління проектами

Макимова Ірина Іванівна, аспірант,
ДВНЗ «Криворізький національний університет»

У сучасних економічних умовах розвитку вітчизняних промислових підприємств гірничо-металургійного комплексу актуальним завданням є розробка та впровадження економічних механізмів ресурсозбереження та інтенсифікації гірничодобувного виробництва. Зокрема, спостерігається тенденція до зростання потреб різних галузей господарства в продукції гірничо-металургійного комплексу, що обумовлюється наступними аспектами:

1. Зростання рівня та обсягів матеріального виробництва безпосередньо впливає на збільшення потреб у гірничій сировині [1].
2. Впровадження у практику результатів науково-технічного прогресу, провідне технологічне та технічне забезпечення видобувного процесу впливає на зміну структури та відносно зниження собівартості видобутку і переробки руд за рахунок розширення сировинної бази і збільшення продуктивності праці, що обумовлює процеси інтенсифікації виробництва.

Одним з дієвих шляхів реалізації економічного механізму інтенсифікації гірничодобувного виробництва може стати збільшення та оптимізація обсягів видобутку залізних руд за рахунок залучення в експлуатацію забалансових запасів. Дослідження економічних передумов підземної розробки забалансових запасів залізних руд, як джерела стійкого розвитку гірничодобувного підприємства, виконане авторами [2], показало, що актуальність їх видобутку обумовлюється наступними тенденціями:

1. Інтенсивний видобуток найбільш багатих руд родовищ призводить до швидкого виснаження найбільш якісних запасів надр, що у перспективі матиме негативні економічні наслідки підприємств гірничо-металургійної галузі та галузей-споживачів. Рівень експлуатації наявних запасів багатих залізних руд складає понад 90%, в той час як некондиційних – менше 30% [3].
2. На багатьох гірничодобувних підприємствах з підземним способом видобутку забалансові запаси залізних руд є доступними для розробки.
3. Залучення в експлуатацію забалансових запасів дозволяє розширити сировинну базу підприємства та підтримувати стабільну виробничу потужність.
4. У більшості випадків собівартість розробки забалансових руд може виявитись значно меншою за витрати на видобуток балансового запасу, що у підсумку компенсує зростання витрат на їх переробку і збагачення.

На основі методів економіко-математичного моделювання авторами розроблений економічний механізм визначення ефективності залучення в експлуатацію забалансових запасів залізних руд. Для економічного обґрунтування доцільності видобутку забалансових руд сформована система техніко-економічних показників.

Попередня оцінка економічної ефективності видобутку забалансових запасів залізних руд може бути виконана на основі порівняння показників їх відпрацювання з аналогічними параметрами розробки балансового запасу рудника, які можуть значно відрізнятися один від одного, що у загальному випадку обумовлюється наступними чинниками.

По-перше, зазвичай забалансові запаси знаходяться у безпосередній близькості до проведених виробок і можуть бути вилучені попутно з основним запасом. За рахунок цього у структурі собівартості

видобутку забалансових руд будуть відсутні витрати на проведення гірничо-капітальних та підготовчих виробок, які списуються на обсяг балансового запасу.

По-друге, забалансові і основні (балансові) запаси рудника можуть значно відрізнятися за своїми гірничо-геологічними та гірничотехнічними характеристиками (обсяг запасів, міцність порід, показники втрат, вміст заліза, схемні рішення виробок тощо). Вказані відмінності обумовлюють той факт, що структура собівартості видобутку і переробки руд, а також обсяг товарної руди, отриманий з м³, буде різним для балансового та забалансового запасів рудника, що впливатиме величину прибутку підприємства.

Враховуючи зазначені аспекти, доцільно визначити показник техніко-економічної ефективності розробки забалансових запасів залізних руд. За своєю суттю даний показник представляє собою продуктивність по товарній руді, яку здатен забезпечити рудник з кожної гривні повних витрат на видобуток і переробку забалансових запасів залізних руд.

$$E_{TEзаб} = \frac{Q_{ТРзаб}}{C_{ВПзаб}},$$

де $E_{TEзаб}$ – показник техніко-економічної ефективності розробки забалансових руд, т/грн;

$Q_{ТРзаб}$ – обсяг товарної руди, вилучений з забалансового запасу, т;

$C_{ВПзаб}$ – повна собівартість видобутку і переробки некондиційної руди забалансового запасу, грн.

Обґрунтування доцільності розробки забалансових запасів з позицій економічної ефективності дозволяє розглядати їх як потужне джерело сировинних ресурсів гірничодобувного підприємства, використання якого сприяє інтенсифікації виробництва за рахунок зростання обсягів товарної гірничої продукції при відносному зниженні собівартості видобутку та загальному зростанні продуктивності.

Література

1. Аукционек С. П. Промышленные предприятия и экономическая политика / С. П. Аукционек // Мировая экономика и международные отношения. – М., 2010. – №6. – С. 89 – 96.
2. Попов С. О. Дослідження економічних передумов видобутку забалансових запасів залізних руд як джерела стійкого розвитку гірничодобувного підприємства / С. О. Попов, І. І. Максимова // Розвиток економічних систем. – Суми: СумДУ, 2012. - Вип.1. – С. 47 – 57.
3. Астахов А. Экологическая безопасность и экономическая эффективность природопользования / А. Астахов, В. Зайденварг, М. Певзнер. – М.: Изд-во МГГУ, 2009. – 350 с.

УДК 658.8

ВПЛИВ ВИБОРУ ТОВАРНОЇ СТРАТЕГІЇ НА РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВА

Птащенко Олена Валеріївна, канд. екон. наук, викладач кафедри економіки та маркетингу, Харківський національний економічний університет

Стратегічне планування розвитку економічних суб'єктів передбачає систематичну їх адаптацію до умов зовнішнього середовища, його сприятливих можливостей та загроз. Основа успіху полягає у розробці такої товарної стратегії, за якої дії та внутрішня структура підприємства оптимально відповідатимуть умовам оточення. Високий ступінь невизначеності зовнішнього середовища зумовлює підвищену увагу до питання обґрунтування вибору товарної стратегії, яка б забезпечила ринковий успіх підприємства.

В рамках запропонованого питання заслуговують на увагу праці таких науковців, як: Л. В. Балаба нова, В. Г. Герасимчук, В. Я. Кардаш, А. Мазаракі, В. Г. Мединський, П. Г. Перерва, Р. А. Фатхутдінов, Л. В. Федулова та інші.

Науковцями проблематика запропонованого питання розглядається узагальнено, не розроблено загальної процедури обґрунтування вибору товарних стратегій для промислових підприємств. Українські промислові підприємства на сьогодні опинились в ситуації, при якій стратегічне планування здійснюється в умовах глибокої невизначеності, а важливі стратегічні рішення приймаються за нестачі практичного досвіду роботи та економічних знань у цій сфері. В таких умовах підприємствам потрібно приділяти більше уваги питанням обґрунтування вибору товарних стратегій.

Метою роботи є розгляд факторів, що визначають маркетингову товарну політику підприємства і впливають на обґрунтування вибору стратегічних напрямів діяльності підприємства.

На сьогодні не достатньо уваги управління підприємств приділяє стратегічному плануванню. Для здійснення успішної діяльності на ринку необхідна детально розроблена і добре продумана маркетингова товарна стратегія. Стратегічні рішення по товару є визначальними в рамках загальної маркетингової стратегії підприємства та корпоративної стратегії підприємства в цілому. Корпоративна стратегія визначає загальний напрямок діяльності підприємства (зростання, стабілізація, скорочення).

Аналіз підходів запропонованих у літературних джерелах дав змогу сформулювати наступне визначення маркетингової товарної стратегії підприємств. Так надалі пропонується визначити поняття товарної стратегії наступним чином: товарна стратегія – це довгостроковий план дій щодо оптимізації товарного асортименту, спрямований на успішне функціонування підприємства. Всі товарні стратегії підприємства поділяються на три основні класифікаційні групи: стратегію інновації, варіації та елімінації [3].

Для з'ясування позицій підприємства на ринку на підставі розгляду сильних та слабких сторін побудовано матрицю БКГ, де виділено стратегічні положення підприємств, на основі яких спроєктовані можливі напрями формування конкурентних та товарних стратегій підприємств на ринку. Діагностика конкурентного середовища, діяльності конкурентів як найважливіша ланка маркетингових досліджень, є умовою, гарантією успіху товару, технологій, послуг, пропонувані фірмою на ринку.

Важливим фактором, що впливає на вибір товарних стратегій є рівень спеціалізації діяльності промислових підприємств. Показник дає змогу визначити обґрунтованість підбору основних і додаткових товарних одиниць, а також ступінь відповідності їх плану, розраховується за наступною формулою [6]:

$$K_{cn} = \frac{1}{\sum_{i=1}^n [Y_i (2 \cdot i - 1)]}, \quad (1)$$

УДК 330.342.3 (477)

ПОСТІНДУСТРІАЛЬНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ СЕКТОРАЛЬНОЇ СТРУКТУРИ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Прушківська Емілія Василівна, докторант кафедри міжнародної економіки, Київський національний університет імені Тараса Шевченка

На початку XXI століття для України важливою проблемою стає вибір й послідовна реалізація довгострокової стратегії та вектору розвитку. Важливу роль у забезпеченні динамічного стійкого розвитку економіки відіграють інновації, які здатні забезпечити безперервне оновлення технічної та технологічної бази виробництва, освоєння та випуск нової конкурентоздатної продукції, ефективне проникнення на світові ринки товарів та послуг. Це вимагає реформування усіх сфер економіки та руху в напрямку формування постіндустріальної економіки.

На протязі останніх двадцяти років економічних реформ в Україні політики та вчені дискутують й розробляють стратегії розвитку. Популярними є: підтримка експортоспроможних галузей; пріоритетний розвиток наукомістких галузей; модернізація економіки на базі технологічних запозичень в розвинених країнах та ін. Спільним у цих позиціях є те, що вчені вбачають успіх у структурній модернізації економіки нашої країни, без якої неможливо рухатись у напрямку постіндустріального суспільства та відповідати на виклики глобалізації.

Посткризовий період 2010 – 2011 р. в Україні характеризується позитивною динамікою економічного зростання. Темп приросту ВВП у 2011р. склав 5,2%, що на третину перевищив загальносвітовий показник [1]. Але якість та рівень економічного зростання в Україні ще не відповідають вимогам сучасного етапу розвитку, характеру завдань постіндустріальної економіки та викликам економічної глобалізації. Зростання в українській економіці забезпечували експортоорієнтовані галузі сировинного напрямку. Галузі, які орієнтовані на внутрішній ринок мають не значну економічну динаміку, а деякі навіть демонструють спад. Наслідком такого розвитку є поглиблення деформації структури національної економіки, яка не в змозі забезпечити високі та стабільні темпи економічного зростання та економічного розвитку.

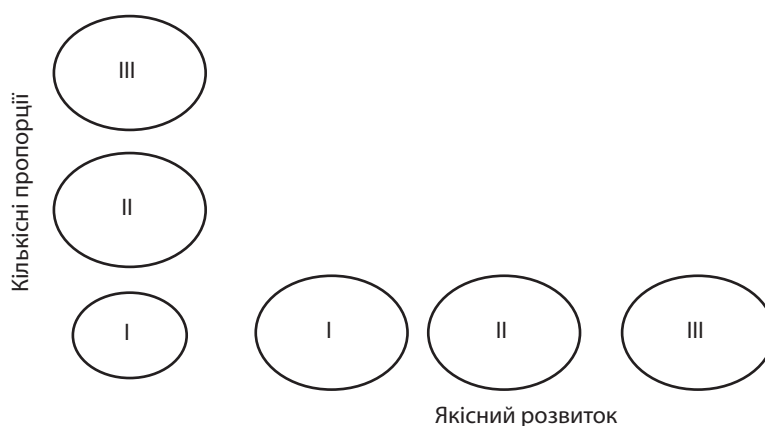
Надання пріоритетного розвитку галузям експортоорієнтованим, чи галузям, які забезпечують внутрішній ринок, не вирішить проблеми якісного економічного зростання та формування постіндустріальної економіки. На думку автора, проблема полягає в тому, що в основі розвитку української економіки залишаються традиційні фактори виробництва: природні ресурси, праця, капітал.

Основними рисами постіндустріальної економіки є те, що інформація та знання стають домінуючими факторами виробництва; зростає роль освіти; відбувається перехід від масштабного виробництва стандартизованої продукції до виробництва унікальних благ та послуг; широко розповсюджуються досягнення науково-технічного прогресу; основу економіки складають наукомісткі галузі; змінюється характер праці «... домінантним типом праці стає не структурно-інтегрована, а індивідуальна, переважно інтелектуальна, озброєна науковими знаннями творча праця» [2, с. 347]; домінують потреби та цінності нематеріального змісту. Фрагментарна наявність цих риси в українській економіці спостерігається, але відсутня їхня комплексна та системна дія.

Напрямок руху суспільства від однієї стадії економічного розвитку до іншої характеризує секторальна структура. Теорія, розроблена вченими К. Кларком та Ж. Фурастьє, базується на класифікації секторів економіки та встановлення закономірностей зміни співвідношення між ними, а також домінуючої ролі одного із секторів на певній стадії економічного розвитку. Цивілізація рухалася від первинного сектора, де домінуючим було сільське господарство до вторинного – домінуючим є промисловість, а далі до третинного, де переважає сфера послуг. Український вчений А. Чухно зазначає, що «секторний підхід значною мірою конкретизував методологічні засади постіндустріальної теорії;

перехід від одного технологічного способу виробництва до другого пов'язаний з глибокими структурними змінами в економіці» [3, с. 83].

Структурні зміни – це кількісні та якісні зміни, що відбуваються в структурі національної економіки і призводять до нового стану. В трансформаційній економіці, на думку автора, структурні зміни слід поділяти на системні та внутрішньосистемні. Системні структурні зміни – це зміни, пов'язані зі зміною соціально-економічних та організаційно-економічних відносин й ведуть до зміни економічної системи. Внутрішньосистемні структурні зміни – це зміни у виробничо-технологічній структурі, яка є внутрішньою організацією продуктивних сил та характеризує рівень суспільного поділу праці, співвідношення секторів. Тобто внутрішньосистемні структурні зміни є базовими у формуванні постіндустріальної економіки, але ці зміни повинні відбуватися не на базі традиційних факторів виробництва (природні ресурси, праця, капітал), які мають переважно обмежений характер, а на базі знань, що по своїй природі є необмеженими. Секторальна структура економіки сформована на основі інформації та знань буде мати не тільки домінуючу роль третинного сектору, але й якісний розвиток національної економіки.

Рис. 1. Секторальна структура національної економіки: кількісний та якісний підхід

В дослідженні секторальної структури, на наш погляд, слід використовувати не тільки кількісні пропорції, а й якісну характеристику розвитку кожного сектора (рис.1). До якісної характеристики відносимо впровадження новітніх технологій; зростання інтелектуальної праці та інтелектуальної власності; інтеграція сфери матеріального та духовного виробництва, та ін.. За якісним розвитком усі сектори повинні бути рівними. Такий підхід при формуванні секторальної структури дозволить мінімізувати суперечності постіндустріального суспільства, які загострила глобальна фінансова криза.

Критики постіндустріального суспільства звинувачують сьогодні глобалізацію, міжнародні інститути, політиків окремих країн, ідеологів, вчених у неспроможності функціонування даного суспільства. Але не слід забувати, що ніхто не ліквідував національні економіки і від того, якими будуть стратегії розвитку та національний імунітет залежить майбутнє країни. Безумовно, зовнішні фактори впливали, впливають і будуть впливати, але процвітають ті країни, які базуються на внутрішні та зовнішні фактори і розглядають їх як джерело розвитку.

Література

1. Щодо пріоритетних завдань економічної політики України в 2012 році. Аналітична записка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/701>.
2. Гальчинський А. С. Економічна методологія. Логіка оновлення: курс лекцій / А. С. Гальчинський. – К. : «АДЕФ-Україна», 2010. – 572 с.
3. Чухно А. А. Твори: Т.2: Інформаційна постіндустріальна економіка : теорія і практика / А. А. Чухно. – 2006. – 512 с.

УДК 004.04;681.3; 332.1

ВРАХУВАННЯ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ В АВТОМАТИЗОВАНІЙ СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО МОНІТОРИНГУ

Пурський Олег Іванович, докт. фіз.-мат. наук, професор кафедри економічної кібернетики та інформаційних систем

Мороз Ірина Олегівна, аспірант кафедри економічної кібернетики та інформаційних систем

Моїсеєнко Ольга, студентка,
Київський національний торговельно-економічний університет

Відмінності економічного і соціального розвитку регіонів України обумовлюють необхідність відповідної адаптації моделей, методів і загальної методології моніторингу з метою більш повного виявлення специфічних особливостей соціально-економічних процесів, притаманних конкретному регіону [1]. З цією метою можуть бути здійснені відповідні доопрацювання початкових носіїв інформації, на основі яких здійснюється моніторинг, зокрема, кон'юнктурної, фінансової і соціальної анкет, це дозволить визначити зміни реальних показників соціально-економічного розвитку у розрізі регіонів, що особливо важливо на сучасному етапі розвитку в умовах постійних змін. Окрім того, при доопрацюванні фінансової анкети варто враховувати постійні зміни фінансово-статистичних показників. Дані доопрацювання дозволяють оперативно вносити необхідні доповнення і зміни в загальну методологію соціально-економічного моніторингу конкретного регіону.

Включення в систему соціально-економічного моніторингу регіону того або іншого суб'єкта в нашому випадку визначається методикою вибіркової сукупності об'єктів моніторингу [2]. На основі даної методики структурно виділяються суб'єкти регіону та визначаються найбільш важливі соціальні процеси, потім здійснюється розрахунок показників вибіркової сукупності суб'єктів в цілому по регіону, а також у розрізі конкретного регіону. З метою аналізу отриманої в рамках моніторингу інформації здійснюється відпрацювання методологічних підходів і методик обробки анкет і баз даних; створюються макети вихідних аналітичних таблиць, схем і графіків; розробляються ефективні механізми розрахунку кожного показника аналітичних таблиць. На основі отриманих показників визначаються основні напрямки аналізу змін соціально-економічного стану та фінансової ситуації із врахуванням специфіки конкретного регіону. Зрозуміло, що будь-яка сучасна система моніторингу – це автоматизована система, тому з метою проведення оперативного аналізу змін соціально-економічного стану робляться основні вимоги до програмного забезпечення моніторингу, які б безпосередньо враховували особливості розвитку регіонів.

В запропонованій системі моніторингу специфічні особливості соціально-економічного розвитку регіону, враховуються в першій підсистемі, або іншими словами на етапі збору інформації. Для того, щоб система могла застосовуватися не залежно від кон'юнктурних і соціальних особливостей регіону, дві інші підсистеми – підсистема обробки інформації і підсистема виводу інформації функціонують на основі загальних моделей і методів обробки і представлення інформації.

Варто зазначити, що розробка і впровадження системи моніторингу соціально-економічного стану регіону це цілий комплекс взаємопов'язаних заходів. Потрібно провести низку заходів по навчання фахівців відповідного суб'єкта регіону питанням специфіки і методики моніторингу, провести зустрічі з керівництвом регіону, а також з керівництвом суб'єктів регіону для забезпечення можливостей надання фахівцям своєчасної і достовірної інформації в необхідному для ефективного моніторингу обсязі.

Під час реалізації моніторингу соціально-економічного розвитку регіону співробітниками суб'єктів регіону, що відповідають за моніторинг, щомісячно проводиться аналіз економічного стану і щоквартально аналізується фінансовий стан і хід виконання соціальних проектів суб'єкта регіону. Як правило,

співставлення отриманих в результаті моніторингу даних із запланованими показниками дозволяє визначити «негативні моменти» в поточному економічному стані регіону, оцінити зміни економічної кон'юнктури суб'єктів регіону, провести оцінки впливу на фінансовий стан конкретного регіону цілого ряду факторів, включаючи інструментарії і засоби фінансової і соціальної політики. На наступних етапах функціонування і, в нашому випадку, розвитку системи вирішуються проблеми, пов'язані із створенням цілісної системи моніторингу на рівні всього регіону з урахуванням його особливостей соціально-економічного розвитку. Стосується це, перш за все, підвищення рівня забезпечення методологічного, методичного та інших функціональних елементів системи, підсилення практичної направленості використання результатів моніторингу, узгодженості представлених даних, а також контролю їх достовірності [3].

Процеси, що відбуваються на розглянутих вище етапах функціонування системи моніторингу одночасно сприяють удосконаленню структури первинної і аналітичної інформації, що визначає специфіку регіону. В залежності від конкретного регіону можуть вноситися зміни в форми і перелік показників кон'юнктурної, фінансової і соціальної анкет з метою виявлення суттєвих, взаємодоповнюючих факторів, які визначають динаміку соціально-економічного розвитку регіону. В результаті удосконалення і додаткової структуризації система моніторингу розширюється і уже в залежності від конкретного регіону може мати певні відмінності в структурі як самої системи, так і в структурі інформації, що обробляється системою. Соціально-економічний моніторинг регіону, а також його можлива інтеграція в єдину інформаційну систему регіону дозволяє вирішити низку макроекономічних проблем:

- підвищити якість аналізу і прогнозу соціально-економічних процесів на регіональному рівні, поглибити цей аналіз за рахунок визначення фактичних і планових показників розвитку як регіону в цілому, так і його суб'єктів;
- своєчасно виявляти диспропорції в соціально-економічному розвитку регіонів, та причини їх виникнення і вчасно приймати заходи по їх усуненню і запобіганню;
- органам державного управління, в тому числі на рівні регіонів, вносити більш аргументовані пропозиції по вирішенню гострих соціально-економічних проблем.

При використанні системи моніторингу регіону на протязі певного періоду часу з'являється можливість здійснювати спостереження і аналіз змін не тільки власного соціально-економічного розвитку, але й відстежувати тенденції розвитку інших регіонів. Це надає можливості з диверсифікації можливих напрямків розвитку регіону, корегувати інвестиційну політику, а також більш оперативно і чітко формувати соціально-економічні стратегії розвитку регіонів.

Література

1. Злупко С. М. Дослідження теоретичних і прикладних аспектів сучасної регіональної і соціально-економічної політики держави / Злупко С. М. // Регіональна економіка. – К., 2003. – №1. – С. 258 – 261.
2. Герасимчук З. В. Регіональна політика сталого розвитку: методологія формування, механізм реалізації / Відп. ред. Долішній М.І. – Луцьк: Настир'я, 2001. – 527 с.
3. Біла С. О., Шевченко О. В., Жук В. І., Кушнір М. О., Валушко І. В. Стратегії розвитку регіонів: шляхи забезпечення дієвості / ред. Біла С. О. – К.: НІСД, 2011. – 88 с.

УДК 339.16

ВЕНЧУРНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО ЯК ФОРМА АКТИВІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

Ріпка Дар'я Олександрівна, канд. екон. наук, доцент кафедри економіки, організації та планування діяльності підприємства, Харківський національний економічний університет

Інноваційне підприємництво являє особливу діяльність, що характеризується інноваціями в поведінці та реалізує інноваційний процес. Рівень інноваційного підприємництва в певному регіоні обумовлюється розвинутістю інноваційної інфраструктури, яка включає відповідну нормативно-правову та законодавчу базу, ринок пропозиції інновацій та попиту на них, мережу організацій, що здійснюють комерціалізацію інновацій, консультаційні центри, які обслуговують учасників інноваційного процесу, організації, що здійснюють експортно-імпорتنі операції з нововведеннями тощо. Разом з тим навіть розвинута інфраструктура не буде ефективно функціонувати, якщо не забезпечити достатні обсяги фінансування фундаментальних досліджень та впровадження їх результатів у господарство, а також якщо не буде кваліфікованих кадрів, які готові до сприйняття інновацій та активної участі у їх створенні.

Метою даного дослідження є обґрунтування методичних рекомендацій з активізації створення регіональних венчурних фондів та їх кадрового забезпечення.

Венчурне фінансування є основним джерелом та домінуючою формою підтримки інноваційної діяльності. Як свідчить досвід провідних країн, найбільше розповсюдження венчури отримали в наукоємних галузях економіки, де вони спеціалізуються на проведенні наукових досліджень та інженерних розробках. Венчурне підприємництво характеризується такими факторами:

- створення нових життєздатних господарських одиниць, які впливають на традиційну структуру наукових досліджень, що сприяє структурним змінам у виробництві;
- підтримка галузей, що найбільш активно розвиваються та забезпечують країні міжнародну конкурентоспроможність;
- збільшення зайнятості висококваліфікованих фахівців;
- сприяння технічному переозброєнню традиційних галузей економіки;
- ініціація великих корпорацій до удосконалення принципів управління та організаційних структур;
- орієнтація на довгострокові цілі зі створенням спеціальної кредитно-фінансової системи у вигляді венчурного капіталу.

Враховуючи позитивні особливості венчурного інвестування, слід відзначити, що суттєвим елементом інноваційної фінансової інфраструктури в напрямі стимулювання інноваційної активності та сприяння регіональному розвитку, а також залучення венчурного капіталу мають стати регіональні венчурні фонди, що будуються на моделі закритих пайових фондів, керівництво якими здійснюють управляючі компанії. Для активізації створення регіональних венчурних фондів доцільно врахувати досвід Великобританії та Ізраїля щодо державно-приватного партнерства, де державні інвестиції у венчурні фонди сприяли подоланню початкової фінансової недостатності та накопиченню критичної маси капіталу для забезпечення самопідтримуючого розвитку венчурної індустрії та фінансування інноваційних проектів [1, с. 122]. При цьому слід враховувати такі важливі принципи венчурного підприємництва:

- вкладення фінансових засобів у венчурний бізнес без матеріального забезпечення та гарантій, тобто наявність високого ступеня ризику;

- обов'язкова дольова участь у статутному капіталі підприємства, тобто розміщення венчурного капіталу не як кредиту, а як пайового внеску до статутного капіталу залежно від доли участі;
- надання коштів на тривалий термін та на безповоротній основі;
- активна участь інвестора в управлінні підприємством, яке фінансується, що передбачає не лише надання грошових коштів, але й певних управлінських, консультативних та інших ділових послуг.

Одним з найбільш важливих і пріоритетних напрямів діяльності регіональної інноваційної інфраструктури має також стати підготовка висококваліфікованих фахівців для венчурного підприємництва, які будуть спроможні ефективно побудувати роботу управляючої компанії для створюваних венчурних фондів, а також орієнтувати менеджмент інноваційних підприємств на залучення венчурних інвестицій та підготовку підприємств для їх отримання.

Способом вирішення проблеми підготовки висококваліфікованих фахівців для венчурного підприємництва є створення багаторівневої системи підтримки, консультування та тренінгу менеджерів венчурних фондів й інноваційних підприємств, що тісно пов'язана з діючою інфраструктурою підтримки інноваційної діяльності. Основними принципами побудови системи підтримки, консультування та тренінгу менеджерів венчурних фондів й інноваційних підприємств мають стати такі:

- підготовка менеджерів і експертів;
- інтеграція в існуючу інфраструктуру;
- багаторівнева структура, а саме: базовий центр на державному рівні й регіональні коучінг-центри.

Основні завдання базового центру полягають в: створенні системи регіональних агентств, підготовці фахівців для роботи в регіональних коучінг-центрах, забезпеченні методичними матеріалами й передачі технології навчання в коучінг-центри, підготовці фахівців для управляючих компаній венчурних фондів.

Діяльність регіональних коучінг-центрів має бути спрямована на підготовку й супроводження фахівців цільових груп слухачів (менеджерів інноваційних підприємств, що орієнтовані на залучення венчурних інвестицій, представників регіональних адміністрацій, відповідальних за розвиток інноваційного сектору економіки, представників інфраструктурних організацій, що здійснюють підтримку інноваційної діяльності) і надання консультаційних та інформаційних послуг в певному регіоні щодо комплексу питань, пов'язаних з діяльністю венчурних фондів.

Отже, вирішення комплексного питання щодо фінансового та кадрового забезпечення венчурного підприємництва сприятиме формуванню підприємницького клімату, сприятливого для активізації інноваційно-інвестиційної діяльності в регіоні, та, як наслідок, покращенню показників його соціально-економічного розвитку.

Література

1. Инновационное развитие: экономика, интеллектуальные ресурсы, управление знаниями / Под ред. Б. З. Мильнера. – М. : ИНФРА-М, 2010. – 624 с.

УДК 314.316:331.522.4

СОЦІАЛЬНІ ЗАГРОЗИ ЯКІСНОГО ТРУДОРЕСУРСНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕГІОНУ

Семикіна Марина Валентинівна, докт. екон. наук, професор, зав. кафедри економіки та організації виробництва

Пустовіт Марія Вікторівна, асистент кафедри економіки та організації виробництва, Кіровоградський національний технічний університет

Б агатьма урядами країн світу та широким загалом науковців нині визнано, що забезпечення стійкого економічного зростання є досяжним лише на засадах якісного людського розвитку. Саме воно створює підґрунтя для соціально-економічного прогресу, процвітання держави, добробуту її населення, формує передумови якісного трудовресурсного забезпечення регіону. Тому роблять помилку ті представники уряду, які у своїй діяльності керуються суто цілями доходу, економічного зростання, недооцінюючи значимість і вплив соціальних чинників на розвиток трудового потенціалу, показники нарощування обсягів виробництва. Пошук невикористаних резервів економічного зростання принесе бажаний кінцевий ефект тоді, коли влада на всіх рівнях, усі соціальні партнери зможуть визнати і довести на практиці, що саме якісний людський розвиток є кінцевою метою їх взаємодії. Виходячи з таких позицій, видатки на освіту, охорону здоров'я, соціальний захист мають розглядатися не як «витрачання» бюджетних коштів, а як соціальні інвестиції, які могли б суттєво вплинути на розвиток економіки регіонів України, стан їх трудовресурсного забезпечення.

Економічні зрушення, які останніми роками мали місце у розвитку Кіровоградської області, недостатньо і обмежено позначаються на добробуті населення, стані соціального та демографічного розвитку регіону. Аналіз даних статистичного бюлетеню «Регіональний людський розвиток» за період 1999–2010 рр. доводить, що Кіровоградщина порівняно з іншими областями України погіршила рейтингові позиції за низкою найважливіших показників регіонального людського розвитку, зокрема: за загальним індексом регіонального людського розвитку Кіровоградська область змістилася у рейтингу областей з 23-го місця на 26-е місце (отже, в області, порівняно з іншими регіонами, стали гіршими умови щодо можливостей забезпечити доступ до знань, матеріальний добробут, прожити довге та здорове життя); за демографічним розвитком – з 21-го на 27-ме місце (причинами є низький рівень середньої тривалості життя, високі коефіцієнти смертності немовлят та перинатальної смертності, а також незадовільні регіональні результати міграційного руху як результат загальної непривабливості робочих місць, доходів, умов проживання в регіоні); за матеріальним добробутом (охоплює показники середньої заробітної плати, середньої пенсії, купівельної спроможності доходів, рівня і глибини бідності та ін.) з 14-го на 22-е місце (хоча останніми роками відбулися позитивні зрушення, адже у 2006 р. це було 26-те місце); за рівнем освіти (характеризує охоплення дітей дошкільними закладами, усіма видами освіти, чисельність студентів, середню тривалість навчання, частку осіб із вищою освітою) – з 11-го на 17-те; за станом охорони здоров'я (відображає доступність якісних медичних послуг, зусилля відповідних структур щодо попередження захворювань, у т. ч. і шляхом охорони праці) – 11-го на 21-е; – за станом соціального середовища (відображає ступінь соціальної безпеки, соціально-психологічний клімат, у т. ч. коефіцієнт злочинності, ризики так званих «соціальних хвороб» – активного туберкульозу, алкоголізму, наркоманії, токсикоманії, розладів психіки, питому вагу безробітних, які не мають роботи більше 1 року, частку народжених поза шлюбом, заборгованість по виплаті заробітної плати у розрахунку на 1 працівника та ін.) – Кіровоградська область змістилася у рейтингу з 25-го на 26-е місце. Особливої уваги соціальних партнерів потребують такі тривожні тенденції: у 2010 році Кіровоградській області був притаманний один із наднизьких рівнів інтегрального індексу соціального середовища, зафіксовано найбільшу кількість померлих від навмисного самоушкодження (33,3 особи на 100 тис. населення) та найбільшу питому вагу народжених поза шлюбом (33,4%). Це сигналізує про

досить гострі проблеми соціальної безпеки, що не може не впливати негативно на соціальне самопочуття населення області і загальний стан соціально-трудових відносин.

У 2010 р. порівняно з показниками 1999 р. дещо покращився рейтинг Кіровоградської області лише за такими показниками регіонального людського розвитку: екологічна ситуація – рейтинг підвищився з 19-го на 16-е місце (зменшення шкідливих викидів, хоча залишається високою питома вага скинутої неочищеної води у загальному її обсязі); умови проживання населення – рейтинг області підвищився з 18-го на 16-те місце (вплинули забезпеченість житла газом, центральним опаленням, телефонами, кількість лікарняних ліжок); фінансування людського розвитку – область перемістилася з 25-го на 16-е місце (цей показник інтегрально охоплює видатки місцевих бюджетів на освіту, охорону здоров'я, соціальний захист (на 1 особу), трансферти Державного бюджету, їх співвідношення з соціальними витратами місцевих бюджетів); розвиток ринку праці – з 10-го на 8-е місце.

Однак за результатами загальної рейтингової оцінки людського розвитку у 2010 р., здійсненої Державною службою статистики України, Кіровоградську область віднесено до регіонів-аутсайдерів, оскільки область вперше за всі роки спостережень опинилась на передостанньому місці в рейтингу завдяки наднизьким показникам демографічного розвитку, соціального середовища, матеріального добробуту та охорони здоров'я. Порівняно з попереднім, 2009 р. відбулося погіршення показників практично за всіма складовими індексу людського розвитку. Регіональному ринку праці притаманні зниження попиту на працю, зростання прихованого безробіття, тіньової зайнятості, дефіцит робочих місць з гідними умовами та оплатою праці.

Середньомісячна заробітна плата в області є нижчою, ніж в середньому по Україні. Так, у 2009 р. вона становила 1537 грн, що на 19% менше середньоукраїнського показника. У 2010 р. відбулося зростання офіційної заробітної плати в області до 1815 грн., проте так само залишилося її відставання у розмірі 19% від аналогічного показника на рівні України (2239 грн). Розбіжність у розмірах офіційного отриманого середнього заробітку досягає в області 73% або 1026 грн. Найнижчу зарплату на Кіровоградщині отримують в Устинівському, Онуфрієвському, Новгородківському, Бобринецькому районах, яка нижче середньої по області – на 20–23%, середньої по Україні – майже на 40%.

Поширене явище бідності не тільки посилює соціальну напругу у регіоні, а й супроводжується небезпекою низки моральних і соціальних втрат. Низькі трудові доходи більшості працюючих, неможливість сумлінною працею досягти бажаних стандартів життя, руйнують вікове ставлення до чесної праці як до цінності. Малооплачувана робота не є ефективною. Для осіб, які не можуть знайти підходящої роботи, часто більш прийнятною стає вимушена трудова міграція в інші регіони, праця у неформальному секторі економіки, не зважаючи на відсутність мінімальних соціальних гарантій. Усі ці негативні явища стають перешкодами на шляху формування, розвитку та підвищення якості трудових ресурсів регіону. Без подолання такої ситуації неможливо розраховувати на піднесення конкурентних позицій регіону, цивілізований розвиток економіки. Зміна ситуації на краще потребує активного соціального діалогу.

Література

1. Регіональний людський розвиток: Статистичний бюлетень. Державний комітет статистики України. – Київ, 2010. – 43 с.
2. Праця України 2010: стат. збірн. – К.: Держ. служба статистики України, 2011. – 324 с.
3. Статистичний щорічник Кіровоградської області за 2010 рік / За ред. Л. Б. Дівель. Головне управління статистики у Кіровоградській області, Кіровоград, 2011. – С. 372.
4. Людський розвиток в Україні: мінімізація соціальних ризиків / За ред. Е.М. Лібанової. – К.: Ін-т демографії та соц. Досліджень ім. М. В. Птухи НАН України, Держкомстат України, 2010. – 496 с.

УДК 339.923:131.32

ВПЛИВ ПРОЦЕСІВ ТРАНСНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ НА РОЗВИТОК ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ

Снітівкер Ігор Геннадійович, аспірант кафедри міжнародних фінансів,
Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

Проблеми впливу транснаціональних корпорацій (ТНК) на світову торгівлю як домінуючий вид міжнародних економічних відносин є одними з найбільш значущих в умовах інтенсифікації світогосподарських зв'язків. Провідна роль ТНК як суб'єктів міжнародних економічних відносин визнається як західної, так і вітчизняною наукою. Причиною такого динамічного розвитку транснаціональних корпорацій є переваги їх інтегрованої структури, позитивні ефекти від централізації та концентрації фінансово-кредитних ресурсів, що дозволяють домінувати в міжнародній торгівлі. Новітній економічний вимір глобалізації включає в себе багато разів збільшені за останні десятиліття міждержавні потоки товарів і послуг, капіталу, праці та інформації, а також інтернаціоналізацію виробничих процесів аж до міжнародного поділу окремих технологічних операцій. Транснаціональні корпорації стали найважливішими економічними суб'єктами в сучасному світовому господарстві, граючи роль, яку важко переоцінити в системі міжнародних економічних відносин. Здійснюючи довгострокові, стратегічні вкладення в закордонне виробництво, вони виступають головною інституційною формою посилення ролі держави їх базування. Розвиток транснаціонального бізнесу має глибокий вплив на економіку окремих держав, як промислово розвинених, так і тих, що розвиваються, маючи як позитивний, так і негативний характер. Таким чином світова система міжнародної торгівлі погоджуючи загальнонаціональні економічні інтереси з економічними інтересами транснаціональних підприємницьких структур, на наш погляд, розширює сферу свого впливу і підвищує значення попередніх у світовій економіці.

Разом з тим, залишаються недостатньо дослідженими проблеми визначення найбільш релевантних факторів впливу транснаціональних корпорацій на міжнародну торгівлю. Функціонування та розвиток ТНК, а також їх економічних інтересів, вимагають свого висвітлення з позицій аналізу інституційних перетворень, що відбуваються в результаті посилення глобалізації та включення в цей процес інтересів держав. Їх можна висвітлити, на нашу думку, тільки з позиції впливу ТНК на розвиток торгово-економічної системи держави в умовах глобалізації.

На сьогодні інтенсивно зміни відбуваються в географічному розподілі світової торгівлі. Поступово зростає торгівля країн, що розвиваються, але особливо швидкими темпами збільшуються обсяги товаропотоків із нових індустріальних країн. Серед країн з перехідною економікою більш динамічно розвивається зовнішня торгівля Китаю, що дозволило країні увійти в десятку найбільших торгових держав світу. Разом з тим, як і раніше значна частина світового товарообігу – близько третини світових експортно-імпортних операцій – припадає на провідні промислово розвинені країни (США, Німеччину і Японію). У число найбільших активних торговельних країн світу входять Франція, Великобританія, Італія, Канада, Нідерланди, Бельгія. Таке становище посилюється за рахунок транскордонних злиттів і поглинань ТНК з найбільших активних торговельних країн світу компаній країн з перехідними економіками. В останні роки країни, що розвиваються, ще більш підвищили свою увагу як в якості одержувачів прямих іноземних інвестицій, так і в якості зовнішніх інвесторів. Оскільки центр міжнародного виробництва, а останнім часом і міжнародного споживання переміщається в країни, що розвиваються, та країни з перехідною економікою, ТНК все активніше інвестують свої кошти в проекти, спрямовані як на підвищення ефективності, так і на освоєння ринків збуту в цих країнах. У 2010 році вони вперше освоїли більше половини глобальних потоків прямих іноземних інвестицій. У тому ж 2010 році половину з двадцятки найбільших країн, що приймають ПІІ, склали країни, що розвиваються, або країни з

перехідною економікою. Вивіз ПП з країн, що розвиваються, і країн з перехідною економікою також значно збільшився – на 21%. Тепер на них припадає 29% глобального вивезення ПП. У 2010 році в двадцятку найбільших інвесторів входили шість країн, що розвиваються, і країн з перехідною економікою. Динамізм ТНК із країн з ринковою економікою виглядає різким контрастом на фоні зниженої інвестиційної активності ТНК з розвинених країн, особливо з Європи. Їх зовнішні інвестиції все ще становлять близько половини від пікового показника 2007 року.

Застосовуючи вищенаведені фактори впливу транс націоналізації на міжнародну торгівлю за допомогою кореляційно-регресійного аналізу можна стверджувати, що вплив факторів транс націоналізації на розвиток міжнародної торгівлі, визначається динамікою ТНК, динамікою транс кордонних злиттів і поглинань ТНК, динамікою кількості ТНК, та дає змогу стверджувати, що процеси транс націоналізації виробництва і капіталу, вираженням яких стали ТНК, є основою і рушійною силою глобалізації світової економіки та розвитку міжнародної торгівлі. Вони являють собою найбільш потужну частину бізнесу та впливають на темпи зростання міжнародної торгівлі та обсягу фінансових потоків. Вищезазначене доводить актуальність активізації дослідження та підтримання розвитку корпоративних та холдингових структур та подальший аналіз таких аспектів даної проблематики, як визначення кластерів міжнародної торгівлі та модифікацію їх розвитку, що дасть змогу визначити ефективні інструменти управління в цій сфері в контексті інтенсифікації глобалізаційних процесів.

УДК 331

РЕГУЛИРОВАНИЕ РЫНКА РАБОЧЕЙ СИЛЫ: РОЛЬ И ЗНАЧЕНИЕ ПРОМЫШЛЕННОЙ ПОЛИТИКИ ГОСУДАРСТВА

Тумакова Светлана Владимировна, докт. экон. наук, профессор кафедры экономической теории и управления, ЧВУЗ «Крымский институт экономики и хозяйственного права»

В настоящее время одной из важнейших социально-экономических проблем в Украине выступает создание благоприятных условий для становления и развития цивилизованного рынка рабочей силы. Основным критерием цивилизованности этой сферы рыночных отношений являются состояние и тип воспроизводства объекта этого рынка – национальной, прежде всего, рабочей силы, совокупной способности к труду экономически активного населения страны. По данным Государственной службы статистики Украины, наличное и постоянное население в стране постоянно уменьшается: наличное население в 2011 году составило 88,2 % от аналогичного показателя в 1991 году, постоянное – 88,4 % соответственно (рассчитано на основе данных [1, с. 328]), что означает уменьшение наличного населения за указанный период времени на 6,1 млн человек, а постоянного – на 6,0 млн человек. Сокращение численности населения страны, с точки зрения ресурсной базы рынка рабочей силы, означает ее сокращение, следствием чего объективно становится суживающееся воспроизводство важнейшего элемента производительных сил общества – рабочей силы.

О суживающемся типе воспроизводства рабочей силы свидетельствуют также такие процессы, как: сокращение численности занятых в базовых отраслях экономики, которые требуют высококвалифицированных работников, способных к сложному труду, создающему стоимость с высокой долей добавленной стоимости (так, в 1991 г. в промышленности были заняты 7,8 млн чел. – больше, чем в каком-либо ином виде экономической деятельности, в настоящее время – 3,4 млн чел.); снижение спроса на высококвалифицированную рабочую силу и не эффективное использование совокупной рабочей силы (в настоящее время только 1,49 % учетного количества штатных работников всех видов экономической деятельности заняты на предприятиях, реализующих технологии, относящиеся к пятому технологическому укладу [2, с. 202]; рост заболеваемости болезнями; имеющими социальные корни (туберкулез); рост внешней миграции в поисках людьми более высоких заработков за границей; низкая средняя продолжительность жизни в стране и другие.

Для того, чтобы преодолеть такой тип воспроизводства рабочей силы в Украине необходимо качественное изменение среды занятости, что невозможно без соответствующей промышленной политики государства. Вопросы сущности и направлений совершенствования промышленной политики государства в Украине находятся в центре внимания таких ученых, как Н. Якубовский, Ю. Киндзерский, Л. Яковенко, В. Вишневский и другие. Ими, прежде всего, разрабатывается теоретический ресурс исследования данной проблемы – обосновываются подходы к определению сущности промышленной политики государства, её содержания. Анализ различных определений промышленной политики осуществлен В. Вишневским [3]. В целом, под промышленной политикой понимаются некоторые действия правительства в сфере промышленности, направленные на продвижение отраслей, где вмешательство должно иметь место по причинам национальной независимости, технологической автономии, провалов частной инициативы, упадка традиционных видов деятельности, географического или политического баланса.

Однако, на наш взгляд, если рассматривать промышленную политику, проводимую государствами в контексте современной организационно-экономической системы хозяйствования – рыночной экономики, – то необходимо, чтобы действия государства, осуществляемые в рамках этой политики обеспечивали бы реализацию такого принципа единства и целостности экономической деятельности

общества, как ответственность, пропорциональность, взаимообусловленность, взаимозависимость основных видов рынков: товаров, капитала, рабочей силы. Промышленная политика государства является инструментом, который может либо содействовать, либо существенно препятствовать установлению необходимой обществу сбалансированности между рынками капитала и рабочей силы.

Кроме того, промышленная политика государства должна учитывать двойственный характер явлений и процессов, имеющих место и происходящих в национальной экономике страны – это единство их экономического и социального содержания, неразрывность социально-экономических причинно-следственных связей, их изменения, развития. Промышленная политика государства, реально осуществляемая и проводимая правительством, всегда имеет определенные как экономические, так и социальные последствия.

В связи с этим, с точки зрения необходимости создания в стране сферы эффективной занятости для национальной рабочей силы, содействия повышению уровня сбалансированности, устойчивости различных видов рынков, формирования основ цивилизованного рынка рабочей силы, нами предлагается следующее определение промышленной политики государства: это совокупность мер, действий государства, направленных на обеспечение преимущественного, ускоренного роста масштабов и роли технологических укладов более высокого научно-технического уровня, оптимальное использование укладов менее высокого уровня и снижение роли укладов, устаревших относительно достижений современного научно-технического прогресса, с целью увеличения объемов производства конкурентоспособной продукции, способной удовлетворять современные потребности людей, общества на основе эффективной занятости рабочей силы.

Относительно условий, сложившихся в экономике Украины в настоящее время, промышленная политика государства должна представлять собой совокупность мер, действий, направлений государственного регулирования экономики, нацеленных на создание благоприятных условий для ускорения становления и развития пятого и шестого технологического укладов в национальном хозяйстве, эффективного использования потенциала четвертого технологического уклада, уменьшение роли и значения третьего технологического уклада. При реализации промышленной политики такого содержания государство будет реально содействовать созданию в нашей стране основ для экономики знаний, постиндустриального общества, формированию материально-технической, технологической базы эффективной занятости рабочей силы.

Существующая занятость работающих по найму в промышленности Украины не соответствует критериям эффективной занятости с точки зрения современных достижений научно-технического, технологического прогресса. Так, в настоящее время только 6,33 % учетного количества штатных работников промышленности в Украине заняты видами деятельности, которые реализуют технологии, относящиеся к пятому технологическому укладу; 47,42 % – к четвертому и 46,25 % – к третьему технологическим укладам соответственно (рассчитано автором на основе данных Государственной службы статистики Украины [4]). Структура занятости наемных работников в промышленности Украины характеризует научно-техническую и технологическую низкую конкурентоспособность национальной промышленности, существование и воспроизводство морально устаревшего спроса на рабочую силу, чрезвычайную ограниченность спроса на высококвалифицированных работников, способных к креативному, творческому, сложному труду, что не только не совпадает с основными тенденциями динамики качественной стороны спроса на рабочую силу в экономически развитых, референтных странах мира, но противоречит им.

Таким образом, промышленная политика государства в стране, которая стремится к созданию высокоразвитой социально-ориентированной национальной экономики, должна быть направлена на совершенствование ее технологической укладности, что обеспечит двойственный эффект – развитие общественного производства на основе возможностей, которые создаются научно-техническим и тех-

УДК 330.131.7

ВНУТРІШНІ ТА ЗОВНІШНІ ЗАГРОЗИ ЯК ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ ПІДПРИЄМСТВА

Філатова Ірина Олександрівна, аспірантка кафедри обліку та аудиту,
Харківська національна академія міського господарства

На сьогоднішній день найбільш актуальним питанням в управлінні підприємством є забезпечення його економічної безпеки та виявлення на ранніх стадіях загроз, які можуть спричинити негативний вплив на його функціонування та подальший розвиток. Тому для будь-якого підприємства є дуже важливим виявити, оцінити та спрогнозувати найбільш важливі показники та індикатори функціонування підприємства та розробити такі заходи захисту усіх складових економічної безпеки від різноманітних зовнішніх та внутрішніх загроз, які змогли б утримувати підприємство постійно у стані конкурентної переваги.

Більшість вчених під загрозою розуміють сукупність умов, процесів, факторів, які можуть перешкоджати реалізації економічних інтересів підприємства або створювати небезпеку для них.

Серед факторів, які можуть бути реальними зовнішніми загрозами для функціонування та розвитку підприємства, доцільно виділити наступні:

1. Значний тиск на функціонування підприємства з боку держави, особливо у сфері оподаткування, що змушує підприємство переходити у тіньовий сектор ведення бізнесу. За даними правоохоронних органів України, грошовий обіг тіньової економіки нині наближається за обсягом до грошового обігу всієї економіки, що залишилася.
2. Монополізація ринків, що призводить до збільшення конкурентної боротьби за українські ринки з боку як самих українських виробників, так і надання можливості проникнення та захоплення ринків іноземними виробниками. Також все це дає можливість розгортання рейдерських атак.
3. Фінансово-економічна криза, внаслідок якої значно скорочується інвестування, зношується основний капітал, перестають впроваджуватися нові технології і розробки.
4. Часткове навантаження потужностей підприємства внаслідок неможливості оновлення виробничого, кадрового та науково-технічного потенціалів, що неодмінно впливає на зниження конкурентоздатності підприємства за рахунок підвищених цін на продукцію, поясненням чого є існування витрат на збереження того устаткування, яке не використовується у виробництві продукції.
5. Недосконалість фінансово-кредитної політики, яка не дає можливості підприємству за рахунок позикових коштів проводити модернізацію та відновлення устаткування та як наслідок розширення виробничого асортименту.

Але кожне підприємство має свої слабкі сторони, тому внутрішні загрози економічній безпеці є дуже індивідуальними та залежать від сфери його діяльності. Тому важливим підходом до забезпечення економічної безпеки підприємства є чітке визначення загроз та вибору саме тих індикаторів, які б змогли враховувати ті особливості, які характерні саме для даного підприємства, тобто класифікувати загрози за рівнем та ступенем небезпеки, яку вони становлять.

Існує загальноприйнята класифікація загроз, яку можна знайти у багатьох роботах українських економістів, таких як А. І. Берlach, Ю. Г. Лисенко та інших.

Доцільним буде додати, що підприємство у процесі своєї діяльності зіштовхується не лише з вказаними раніше негативними факторами, але й з суб'єктами (фізичними чи юридичними особами), втручання яких може дуже нашкодити діяльності підприємства. Серед таких суб'єктів можна виділити: кон-

Секція 1. Науково-практичні проблеми соціально-економічного розвитку України та її регіонів

курентів, іноземні спецслужби та організації, вітчизняні фірми, що займаються шпигунством, іноземні науково-дослідні центри тощо.

Таким чином, основним напрямом в збереженні та захисті економічної безпеки підприємства є постійна оцінка та аналіз зовнішніх та внутрішніх загроз, що становлять небезпеку для сприятливого функціонування та розвитку підприємства. Таке оцінювання є необхідним при плануванні та прийнятті управлінських рішень. Отже при вдосконаленні системи економічної безпеки необхідно постійно вирішувати конкретні завдання для запобігання та недопущення основних загроз:

- прогнозування усіх можливих загроз;
- організування діяльності по запобіганню потенційних загроз;
- виявлення, аналіз й оцінка загроз, які виникли, та впровадження заходів щодо їх нейтралізації;
- постійний моніторинг та вдосконалення системи економічної безпеки підприємства.

Література

1. Берлач А. І. Безпека бізнесу: Навч. посіб. – К.: Університет «Україна», 2007. – 280 с.
2. Долженков О. Ф., Жуковська Ж. О., Головченко О. М. Особливості гарантування економічної безпеки підприємницької діяльності в ринкових умовах: Монографія / За заг. ред. О. Ф. Долженкова. – Одеса: ОЮІ ХНУВС, 2007. – 208 с.
3. Лысенко Ю. Г. Механизмы управления экономической безопасностью / Мищенко С. Г., Руденский Р. А., Спиридонов А. А. – Донецк: ДонНУ, 2002. – 178с.
4. Пономаренко В. С. Концептуальні основи економічної безпеки. Монографія / Пономаренко В. С., Кавун С. В. – Х.: Вид. ХНЕУ, 2008. – 256 с.
5. Тумар Н. Б. Экономическая безопасность предприятия. – Х., 2006. – 160 с.

♡♡♡♡♡♡♡♡♡♡♡♡

УДК 658.5:621.31

НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ ЕНЕРГОМАШИНОБУДУВАННЯ В УКРАЇНІ

Чередник Віталій Іванович, здобувач,

Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України

Рівень розвитку енергетики має вирішальний вплив на стан економіки будь-якої країни. Сьогодні розвиток енергомашинобудування в Україні також є однією з найважливіших стратегічних задач.

Це пов'язано з тим, що за оцінками експертів, в найближчі двадцять років Україна може зіштовхнутися із серйозною нестачею потужностей з виробництва електроенергії. За їх прогнозами, до 2030 р. споживання електроенергії в Україні зросте до 269 млрд квтч, при цьому середньорічний темп росту споживання складе 2,3%. Задоволення такого попиту потребує реалізації інноваційної програми модернізації існуючих потужностей і будівництва нових енергоблоків і мереж. Необхідний для цього обсяг інвестицій оцінюється близько 800 млрд грн. Крім того, досягнення Україною екологічних стандартів Євросоюзу до 2017 р. вимагає додаткового вкладення коштів сумою понад 62 млрд грн.

Для покриття попиту на електроенергію, який прогнозується на рівні 62 тис Мвт, до 2030 р. буде потрібна реалізація великої програми модернізації існуючих потужностей і будівництва нових. Потужність модернізованих енергоблоків, за оцінками експертів, повинна скласти 26 тис Мвт, нових – 21 тис Мвт (тоді як потужність існуючих на даний момент блоків знизиться до 15 тис Мвт).

Таким чином, з метою підвищення ефективності функціонування економіки країни необхідно забезпечити динамічний розвиток електроенергетичного комплексу за рахунок його докорінної перебудови на засадах новітніх технологій. Основними стратегічними напрямками розвитку вітчизняного енергомашинобудування в цих умовах стає максимально можливе задоволення потреб енергетики за рахунок устаткування вітчизняного виробництва, тобто зведення до мінімуму обсягів імпорту.

Варто зазначити, що свого часу в Україні було створено значний науково-технічний і науково-виробничий потенціал з розробки та випуску основних видів енергетичного обладнання. Вітчизняний енергомашинобудівний комплекс входив до п'ятірки найбільш потужних виробників енергетичного обладнання у світі. ВАТ «Турбоатом», НВО «Електроважмаш», ДП «Зоря – Машпроект» та інші підприємства і зараз спроможні задовольнити понад 75% потреб вітчизняної енергетики в обладнанні та водночас забезпечити експортні поставки в інші країни за умови відповідних замовлень, модернізації та реконструкції основних фондів, упровадження високих технологій, поновлення виробничих колективів висококваліфікованими кадрами.

Для реконструкції та подальшого розвитку енергетичного сектора Україна має працюючі підприємства енергетичного машинобудування зі значними виробничими потужностями. При цьому проведення модернізації енергетичних компаній вітчизняними виробниками – підприємствами енергетичного машинобудування дає змогу отримати вітчизняній економіці одразу дві переваги. *По-перше*, отримання надійно й стабільно працюючої вітчизняної енергосистеми; *по-друге*, підтримка вітчизняних енергомашинобудівних підприємств, адже стабільні замовлення на внутрішньому ринку можна вважати однією з найголовніших переваг діяльності будь-якого підприємства. У межах виконання зазначеного завдання також можуть знайти вирішення такі важливі для ефективного розвитку вітчизняної економіки напрямки удосконалення:

- зростання обсягів виробництва, повне завантаження виробничих потужностей та відродження вітчизняного машинобудування;
- впровадження диверсифікації джерел енергозабезпечення;

Секція 1. Науково-практичні проблеми соціально-економічного розвитку України та її регіонів

- реалізація заходів з енергозбереження, зменшення обсягів електроенергії, що споживається, та розміру втрат електроенергії;
- експорт електроенергії з будь-якої вітчизняної станції;
- підвищення якості електроенергії, яка виробляється;
- реконструкція енергетичних мереж, збільшення їхньої пропускної спроможності на 15 – 20% та досягнення можливості передавати на будь-які відстані електроенергію без погіршення параметрів її якості;
- заміна застарілого обладнання, збільшення обсягів виробництва, ефективний розвиток енергогенеруючих підприємств;
- узгодження технічних умов та параметрів вітчизняних енергетичних мереж з параметрами зарубіжних країн з метою підключення до них.

На світовому ринку енергомашинобудування спостерігається тенденція до консолідації активів в основному по таких напрямках «виробники – дистриб'ютори» та «виробники – науково-дослідні інститути». Отже, можна визначити необхідність горизонтальної та вертикальної інтеграції вітчизняних підприємств з метою підвищення їх конкурентоспроможності.

Сьогодні одним з найбільш перспективних шляхів диверсифікації джерел енергозабезпечення країни є забезпечення розвитку відновлювальної енергетики, зокрема вітро-, гідро- та біоенергетики, сонячної, геотермальної енергетики. Так, згідно з прогнозом міжнародної агенції Global Insight, частка відновлювальних джерел від 3% у 2008 році збільшиться до 22% у 2030 році.

В Україні є значний потенціал основних видів відновлюваних джерел енергії, але на даний час вони становлять досить незначну частку в загальному енергобалансі держави. Загальний річний технічно досяжний енергетичний потенціал відновлюваних джерел енергії становить близько 98 млн т умовного палива. У цей час та у майбутньому набуває актуальності організація підприємств, спрямованих на виробництво обладнання, яке використовує альтернативні види енергії та пального.

Таким чином, відновлювання потенціалу вітчизняних підприємств енергомашинобудування сприяє підвищенню ефективності усього паливно-енергетичного комплексу в Україні та може стати одним з факторів розвитку економіки у цілому.

Література

1. Амоша О. Інноваційний шлях розвитку України: проблеми та рішення / О. Амоша // Економіст. – 2005. – № 6. – С. 28 – 32.
2. Про затвердження Державної програми розвитку внутрішнього виробництва Кабінету Міністрів України Потанова від 12 вересня 2011 р. № 1130
3. Енергетична стратегія України на період до 2030 року розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15 березня 2006 р. N 145-р
4. Стогній Б. С. Загальні проблеми та довгострокові перспективи розвитку енергетики України / Б. С. Стогній, М. М. Кулик // Наука та інновації. – 2006. – Т. 2. – № 2. – С. 5 – 18.

◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇

АНАЛІЗ ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ПОНЯТТЯ ФІНАНСОВОЇ ДІАГНОСТИКИ В ЕКОНОМІСІ УКРАЇНИ

Чернишов Володимир Васильович, викладач кафедри фінансів,
Харківський національний економічний університет

Тривалий період реструктуризації та становлення в Україні для більшості підприємств поступово переходить у час сталого розвитку та активного зростання. Він характеризується наявністю диверсифікації, освоєнням нових видів діяльності, пошуком та активним залученням фахівців, а також застосуванням сучасних технологій, у тому числі й управлінських.

Частиною будь-якої управлінської технології є її аналітична складова – аналіз діяльності, її результатів, минулого досвіду та прогнозування перспектив. Останнім часом ряд управлінців та науковців, які розглядають проблематику аналізу та прогнозування, звертаються до розгляду групи питань, пов'язаних з фінансовим діагностуванням підприємства. Така увага пояснюється тим, що результати фінансового діагностування дають більше уявлення управлінцям щодо перспектив розвитку підприємства.

На етапі переходу від старої системи управління підприємством до нової загострюються протиріччя внаслідок: неефективності, невизначеності та конфліктності в управлінських процесах економічних систем; складних умов функціонування і розвитку; недосконалості оподаткування; застарілих основних засобів. Ці об'єктивні причини обумовлюють необхідність розробки адекватних інструментів прийняття рішень на всіх рівнях фінансово-господарської діяльності підприємства [1].

В умовах ринкових відносин взаємозв'язки показників носять імовірнісний характер. Не всі процеси підкоряються детермінованим, жорстко визначеним (кількісним залежностям). Особливо яскраво проблеми розвитку економічних процесів проявляються в умовах економіки перехідного типу, коли старе вже зруйноване, а нове ще не затвердилося, коли значення для господарюючих суб'єктів має невизначеність факторів зовнішнього середовища. У перші роки ринкових перетворень економіки теорія економічного аналізу опинилась у застійному стані у працях вітчизняних провідних економістів-аналітиків залишилися незмінними: формулювання та перелік задач; багато методів і методик.

Проблемами економічної та фінансової діагностики вітчизняні вчені досить активно почали займатися в 1970-і роки. Час від 70-х років і до сьогодні можна умовно поділити на 4 періоди (табл. 1).

Таблиця 1

Основні етапи розвитку фінансової діагностики в Україні

Стадії розвитку	Роки	Характеристика розвитку поняття
I стадія	1970 – 1991	Динамічний розвиток технічної, інноваційної діагностики. Становлення економічної діагностики.
II стадія	1992 – 2000	Розвиток економічної діагностики, слабкий прояв фінансової діагностики як елемента економічної діагностики.
III стадія	2000 – 2005	Початкова стадія розвитку фінансової діагностики. У більшості наукових праць фінансова діагностика - частина фінансового аналізу.
IV стадія	2005р. і до теперішнього часу	Відбувається розмежування понять фінансової діагностики та фінансового аналізу. Формується сфера застосування фінансової діагностики в процесі управління суб'єктом господарювання.

У результаті проведеного дослідження, де висвітлюються питання застосування фінансової діагностики в галузі економіки, встановлено, що незважаючи на тривалу її еволюцію, відбувається все

Секція 1. Науково-практичні проблеми соціально-економічного розвитку України та її регіонів

більше визнання її сучасною теорією і практикою; на нинішньому етапі ще не склалося єдиного погляду на розуміння сутності діагностики, досить часто вона ототожнюється з економічним аналізом чи розглядається як його складова частина.

Виходячи з аналізу розвитку та визначення поняття «фінансова діагностика» [2] можна умовно поділити її на п'ять груп: «діагностика як прийом аналізу», «діагностика і аналіз – одне і те ж», «діагностика ширша за аналіз», «діагностика має свій напрям дослідження», «діагностика як здібності менеджерів». На рис.1 наведено розвиток теорій діагностики з 1971 року до сьогодні. За останні десять років погляд на цю категорію суттєво змінився: найпоширенішим визначенням діагностики є зв'язок її з аналізом.

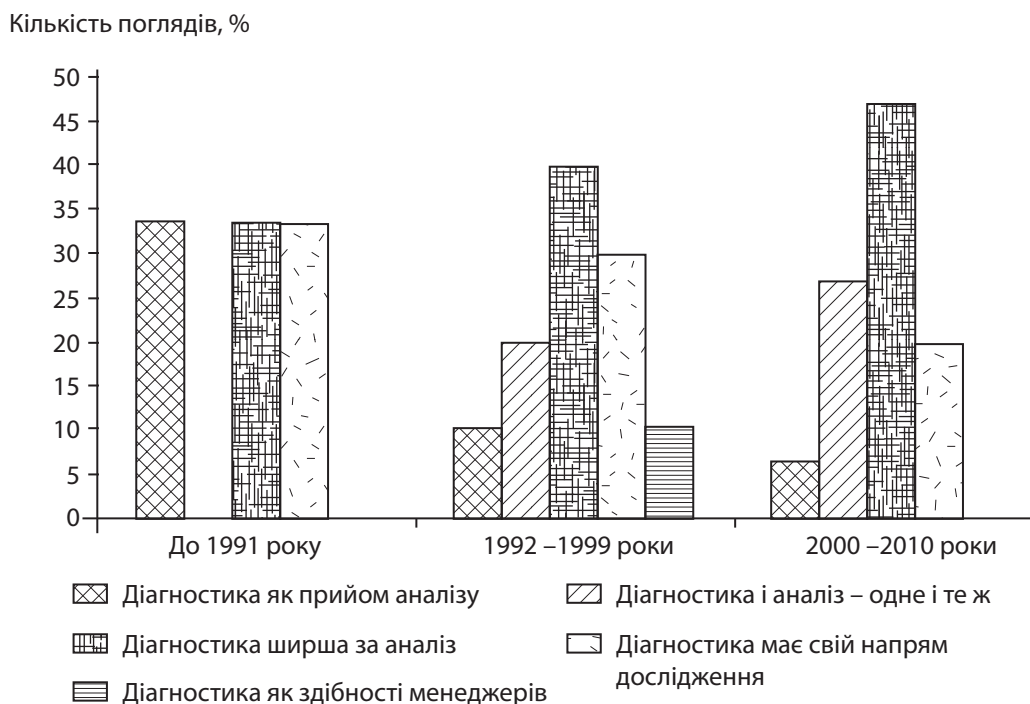

Рис. 1. Еволюція поняття «фінансова діагностика» у вітчизняній економіці

Таким чином ми бачимо, що кожен з поглядів розглядає тільки одну зі сторін фінансової діагностики, але всі вони доводять високу роль і необхідність застосування її на будь-яких підприємствах.

Однією з основних задач діагностики є визначення оптимального розміру засобів, що втягуються в операцію, що дозволить суб'єктові господарювання поліпшити своє фінансове становище або зберегти його на колишньому рівні. Результати діагностики представляють основу для реорганізаційних процедур. Прийняття рішень суб'єктом господарювання в області реорганізації, реструктуризації може привести як до поліпшення діяльності, так і до банкрутства. Діагностика також формує основу для стратегічного планування.

Узагальнення та аналіз основних підходів до визначення діагностики в економічній літературі дозволяє зробити висновки, що концепція діагностики на сучасному етапі ще не склалася і потребує подальшого глибокого вивчення та розвитку. Це зумовлюється багатьма чинниками і, зокрема, тим, що правильна оцінка ситуації, отримана на базі повної і достовірної інформації, є основою прийняття зважених і адекватних управлінських рішень. Така оцінка визначає стиль, прийоми і методи управління. В залежності від сфери прийняття управлінських рішень діагностика і її інструментарій будуть також мати різну спрямованість – це, з *одного боку*, прийоми і методи економічного аналізу, а з *іншого* – економіко-математичний апарат, пов'язаний з теорією розпізнавання і розв'язанням задач в умовах невизначеності середовища.

На думку автора, основними завданнями розвитку фінансової діагностики повинні стати проведення глибокого моніторингу зовнішнього і внутрішнього середовища бізнесу, виділення основних факторів, що визначають фінансовий стан та його динамічні властивості; визначення, на основі аналітичного аналізу інформації, реального стану підприємства та причин ускладнень, при виявленні останніх; визначення тенденцій розвитку підприємства та оцінка його можливостей реалізації тактичних та стратегічних цілей.

Література

1. Абалкин Л. М. Размышления о долгосрочной стратегии, науке и демократии // Вопросы экономики. – 2006. – № 12. – С. 4 – 19.
2. Фролова Л. В. Економічна діагностика діяльності підприємств: методичний та практичний інструментарій: Навч. посіб. / Л. В. Фролова, О. О. Микитенко, С. О. Ермак, Л. В. Івкова. – Донецьк: ДодНУЕТ ім. М. Туган-Барановського, 2007. – 158 с.
3. Швиданенко Г. О. Сучасна технологія діагностики фінансово-економічної діяльності підприємства : монографія / Г. О. Швиданенко, О. І. Олексюк. – К.: КНЕУ, 2002. – 192 с.
4. Шеремет О.О. Фінансовий аналіз. Навчальний посібник. / О. О. Шеремет. – К.: Кондор, 2010. – 194 с.

УДК 352

РОЗВИТОК МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ ДІЄЗДАТНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД¹

Чмирьова Лариса Юріївна, науковий співробітник,
ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»

В умовах соціальної та економічної нестабільності та міжнародної кризи для зменшення дисбалансів у соціально-економічному розвитку регіонів одночасно з адміністративно-територіальною реформою виникає необхідність реформування та удосконалення системи місцевого самоврядування за рахунок формування дієздатних і самодостатніх територіальних громад. Реформи необхідно провести з метою забезпечення населення якісними та доступними послугами, які можна одержати найближче до місця проживання, а також перетворення місцевого самоврядування на джерело зростання економіки країни.

Місцеве самоврядування є результатом самоорганізації населення, але при цьому воно не може самостійно долати всі проблеми, які виникають. На регіональному рівні присутні два види влади: з однієї сторони, це державні адміністрації, які є представниками виконавчої влади на місцях та виборні ради, які є органами місцевого самоврядування. Ради на даний час виконують лише формальні функції, тому що в них немає власних виконавчих органів та немає фінансів для виконання повноважень. Наразі необхідним є перерозподіл функцій між органами місцевого самоврядування та місцевими органами державної виконавчої влади, тому що виникає ситуація дублювання функцій, що призводить до міжвладних конфліктів на місцях. Розмежування функцій в першу чергу має проходити в правовому полі. Потрібно зменшувати обсяг делегованих повноважень, збільшуючи при цьому обсяг власних повноважень органів місцевого самоврядування. Передача повноважень повинна здійснюватися одночасною з передачею достатнього обсягу фінансових ресурсів на виконання зазначених повноважень.

Місцеве самоврядування у великій мірі залежить від наявності ресурсів: матеріальних, фінансових, кадрових тощо. Сьогодні місцеве самоврядування є досить декларативним, воно не виконує свої функції, тому що в них не вистачає повноважень і відсутні ресурси. У зв'язку з цим наразі велика увага приділяється формуванню дієздатних територіальних громад. Вивчення досвіду Європи засвідчує тенденцію до укрупнення територіальних одиниць нижчого рівня та посилення процесів децентралізації.

Якщо громади досить маленькі за розмірами, то вони не в змозі самостійно себе забезпечувати, відчувається гостра нестача коштів та кадрового потенціалу, тобто виникає розпорошування ресурсів. Укрупнені громади дозволять забезпечити певні функції, а саме: утримання шкіл, лікарень, надання соціальних послуг – це дозволить громадам мати кращу фінансову забезпеченість та стабільність.

Міністерством регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України розроблено проект Закону «Про об'єднання громад», який встановлює порядок об'єднання територіальних громад сіл, селищ, міст та надання державної підтримки об'єднаним територіальним громадам [1].

Згідно з Проектом планується розробити Перспективний план формування громад, який має бути орієнтиром щодо об'єднання громад. Наприклад в Данії проводились дослідження для визначення муніципальних кордонів, в результаті чого було розроблено карту взаємозв'язків окремих територій та проведено аналіз «ефекту масштабу». Згідно з цим були внесені зміни до законодавства щодо створення округів з попереднім обговоренням в муніципалітетах [2]. Такий досвід може бути застосований і для України.

¹ Дані тези підготовлені в рамках виконання відомчої науково-дослідної роботи «Інструменти регулювання просторово-економічного розвитку України», державний реєстраційний номер 0111U009105.

При формуванні громад потрібно враховувати показник часу, тобто реформування не повинно проходити дуже швидко, йому має передувати процес ретельної підготовки. Так при формуванні перспективного плану не можна застосовувати лише один критерій оцінки, необхідний індивідуальний підхід, треба враховувати ступінь розвитку інфраструктури та в зв'язку з цим встановлювати ступінь доступності громадян для отримання якісних послуг.

Втручання держави в процес формування громад має бути мінімальним. В деяких країнах існує практика, коли держава встановлювала певний час для добровільного об'єднання громад після чого ті хто не об'єднався, об'єднувались примусово. В Україні принцип добровільності зафіксований в Конституції та в Європейській Хартії місцевого самоврядування.

Необхідно розробити механізм надання державою підтримки при формуванні громад, наприклад надавати кредити органам місцевого самоврядування, розвивати державно-приватне партнерство. В деяких країнах, наприклад у Фінляндії муніципалітети заохочують шляхом надання державою додаткових субсидій [3].

Тобто, необхідно створити умови для формування самодостатніх територіальних громад здатних за рахунок власних податкових надходжень та господарської діяльності забезпечити належне фінансування та надання якісних муніципальних послуг. Цьому має сприяти посилення співпраці між державою та бізнесом шляхом введення інструментів державно-приватного партнерства, покращення інвестиційної привабливості населених пунктів та підтримка бізнесу. В той же час спостерігається тенденція до відсторонення громадян від вирішення багатьох питань місцевого значення через певний ступінь недовіри до влади, а також через незнання своїх прав. В зв'язку з цим необхідно налагоджувати механізми співробітництва між громадянами та інститутами місцевого самоврядування. В цьому напрямі необхідно розробити єдину методику виконання функцій місцевого самоврядування за участю громад. Необхідно максимально підключати ЗМІ, проводити відкриті слухання та круглі столи.

Треба враховувати час на підготовку кваліфікованих кадрів, розробку перехідних положень, врахування фінансових ресурсів, вдосконалення законодавчої бази, підготовку громад до несення відповідальності за виконані дії, оптимізувати систему надання послуг шляхом покращення якості надання послуг завдяки введенню управлінського менеджменту.

Не менш важливим є виявлення суспільної думки та проведення обговорень. Дуже ефективною є практика проведення реформ в пілотних областях, яка дозволяє побачити недоліки в системі.

Підбиваючи підсумки, рекомендуємо вдосконалити нормативно-правове забезпечення розвитку місцевого самоврядування та адміністративно-територіального устрою шляхом внесення змін до Конституції, Законів «Про місцеві державні адміністрації», «Про місцеве самоврядування в Україні», прийняти Закони «Про адміністративно-територіальний устрій», «Про об'єднання територіальних громад», що дозволить створити управлінські, матеріальні, у тому числі і фінансові можливості розвитку регіонів та наблизитись до європейських норм.

Література

1. Проект Закону «Про об'єднання територіальних громад» № 9590 від 14.12.2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?pf3511=42091
2. Местное самоуправление / Нац. Ассоциация местных властей Дании и Союза российских городов. – М., 1995.
3. Лауриньяки Ю., Линкола Т., Прятта К. Местное и региональное управление в Финляндии / Союз местных органов самоуправления. – Финляндия, 1996.

УДК 332.13 (477.54)

АНАЛІЗ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ ТА ГАЛУЗЕВОЇ СТРУКТУРИ ГОСПОДАРЬКОГО КОМПЛЕКСУ ХАРКІВСЬКОГО РЕГІОНУ

Шумська Ганна Миколаївна, канд. екон. наук, доцент кафедри публічного адміністрування та регіональної економіки, Харківський національний економічний університет

В Україні основна частка національного продукту створюється в окремих галузях та регіонах і актуальними за сучасних умов є завдання зниження територіальних диспропорцій, розширення міжрегіональної взаємодії на ринках товарів, послуг, капіталів і праці. Ефективне регулювання регіонального розвитку забезпечує функціонування національної економіки як цілісної системи на базі оптимального розміщення продуктивних сил з урахуванням місцевих ресурсів (природних, трудових, інтелектуальних, фінансових тощо), існуючих систем розселення, особливостей історичного розвитку, територіально-географічного розміщення. Основою для здійснення такого регулювання повинна стати реальна оцінка розвитку регіональних господарських комплексів в Україні.

Окремі теоретичні та практичні аспекти розвитку регіональних господарських комплексів досліджувалися у працях таких провідних учених, як З. Варналій, Б. Данилишин, Б. Кліяненко, А. Мокій, О. Осика, Т. Пепа, М. Фащевський, Л. Чернюк та ін. [1–5]. Незважаючи на значну кількість публікацій у цій сфері, аналізу стану та оцінки структури регіонального господарського комплексу, а також визначенню галузевих особливостей його розвитку в Україні приділялася незначна увага, що й обґрунтовує мету і напрями даного дослідження.

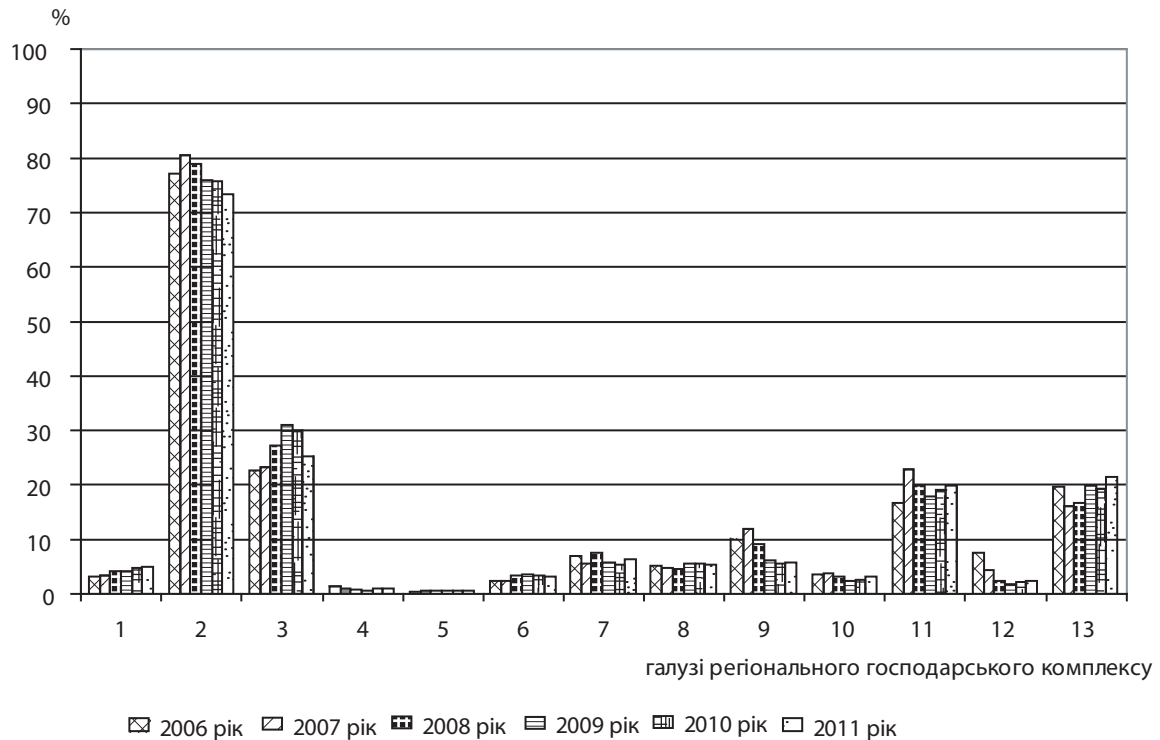
Метою роботи є аналіз стану та оцінка галузевої структури господарського комплексу на прикладі Харківського регіону, а також обґрунтування пріоритетних напрямів його подальшого розвитку.

На сучасному етапі функціонування регіональних господарських комплексів в Україні постають питання щодо пропорційності та комплексності їх розвитку у межах країни. Деформація галузевої структури промисловості в розрізі регіонів з роками посилюється, зменшуючи віддачу галузей з високим наявним потенціалом. Сучасні процеси глобалізації, які супроводжуються посиленням регіоналізації, вказують на необхідність проведення досліджень галузевої структури та потенціалу промислового комплексу саме на регіональному рівні.

Важливим сектором у вирішенні ключових питань розвитку господарського комплексу України є Харківський регіон – один з найбільш розвинених промислових регіонів України, де зосереджено потужний науково-промисловий потенціал, що налічує понад 650 промислових підприємств і 200 наукових установ, або 15 % усіх науково-дослідних інститутів України і 20 % конструкторських і проектних організацій. Внесок Харківського регіону в обсяг реалізованої промислової продукції країни складає 5,1 % (6 місце у 2011 р.). Крім того, господарський комплекс має не тільки вагомий вплив на результати роботи економіки регіону, але й на національну економіку, про що свідчать наступні показники: промисловість створює майже 40 % валового регіонального продукту (ВРП), є головною бюджетотворюючою галуззю (у 2011 р. 74 % платежів мобілізовано до Державного бюджету України) [6].

На основі даних Головного управління статистики в Харківській області [6] проведено дослідження стану та здійснено оцінку структури господарського комплексу Харківського регіону за 2006 – 2011 рр. Результати аналізу галузевої структури господарського комплексу Харківського регіону у динаміці представлено на *рис. 1*. Як видно з *рис. 1*, Харківський регіон характеризується багатогалузевою структурою господарського комплексу: у його структурі виділяються: галузі харчової та легкої промисловості, галузі машинобудування та металообробки, енергетична та паливна галузі, галузі з виробництва будівельних матеріалів та ін. [6]. Так, найбільшу питому вагу у загальних обсягах реалізованої промислової продукції, як на початок (2006 р. – 77,19 %), так і на кінець аналізованого пе-

ріоду (2011 р. – 73,46 %), займала переробна промисловість. Її частка за 2006 – 2011 рр., переважно, зменшувалася (від 77,19 % до 73,46 %), крім 2007 р. (80,71 % – найбільше значення). Це відбувалося за рахунок зменшення за цей період питомої ваги машинобудування і металургійного виробництва та виробництва готових металевих виробів у загальному обсязі реалізованої промислової продукції Харківського регіону. Найменшу питому вагу у промисловості регіону займала добувна промисловість, частка якої збільшилася протягом аналізованого періоду на 1,86 %.

Умовні позначення: 1 – добувна промисловість; 2 – переробна промисловість; 3 – виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів; 4 – легка промисловість; 5 – оброблення деревини та виробництва виробів з деревини, крім меблів; 6 – целюлозно-паперове виробництво; видавнича діяльність; 7 – виробництво коксу, продуктів нафтоперероблення; 8 – хімічна та нафтохімічна промисловість; 9 – виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції; 10 – металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів; 11 – машинобудування; 12 – інші галузі; 13 – виробництво і розподілення електроенергії, газу і води.

Рис. 1. Аналіз галузеві структури господарського комплексу Харківського регіону за 2006–2011 рр. (у %)

Серед галузей переробної промисловості особливо виділяються такі види діяльності (галузі), як виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів (2006 р. – 22,76 %, 2007 р. – 23,34 %, 2008 р. – 27,24 %, 2009 р. – 31,12 %, 2010 р. – 30,07 %, 2011 р. – 25,33 %), машинобудування (2006 р. – 16,74 %, 2007 р. – 22,83 %, 2008 р. – 19,85 %, 2009 р. – 18,06 %, 2010 р. – 19,21 %, 2011 р. – 19,93 %) та виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції (2006 р. – 10,04 %, 2007 р. – 11,85 %, 2008 р. – 9,23 %, 2009 р. – 6,33 %, 2010 р. – 5,55 %, 2011 р. – 5,79 %) [6]. Найменшу питому вагу серед галузей переробної промисловості регіону протягом 2006–2011 рр. займали оброблення деревини та виробництво виробів з деревини, крім меблів (менше 1 %) та легка промисловість (менше 1,5 %). Ґрунтуючись на результатах аналізу господарського комплексу Харківського регіону, виявлено зміну тенденцій у його галузевій структурі: раніше домінуючою галуззю було машинобудування (частка у загальному обсязі реалізованої продукції складала понад 30 %), а у теперішній час перше місце посідає виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів, а машинобудування – лише друге.

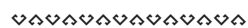

Секція 1. Науково-практичні проблеми соціально-економічного розвитку України та її регіонів

Виходячи з проведеного аналізу стану та оцінки структури господарського комплексу Харківського регіону, можна зазначити, що Харківський регіон належить до перспективних з точки зору потенціалу для економічного та соціального розвитку. Для досягнення успіхів у забезпеченні високої якості життя населення необхідно підтримувати збалансований характер розвитку усіх сфер його народного господарства. Отже, серед пріоритетів подальшого розвитку господарського комплексу Харківського регіону слід виділити такі: збільшення капіталовкладень у промисловість для оновлення її структури та основних засобів; переведення економіку регіону на інноваційний шлях розвитку, що більше відповідає сучасним тенденціям у світовій економіці; розширення внутрішнього ринку агропромислової і машинобудівної продукції; перехід від експортоорієнтованої моделі промисловості до здорової конкуренції зі створенням умов для конкурентоспроможності регіональної промисловості на світових ринках.

Література

1. Данилишин Б. М. Просторова організація продуктивних сил України: мезо- та мікрорегіональний рівень / Б. М. Данилишин, Л. Г. Чернюк, М. І. Фащевський; Рада по вивченню продуктивних сил України НАН України. – Вінниця : Книга-Вега, 2007. – 572 с.
2. Економічний простір і динаміка розвитку продуктивних сил України: теоретико-методологічні основи дослідження / за ред. чл.-кор. НАН України, д. е. н., проф. Б. М. Данилишина. – РВПС України НАН України. – К. : РВПС України НАН України, 2008. – 220 с.
3. Регіони України: проблеми та пріоритети соціально-економічного розвитку : монографія / [З. С. Варналій, А. І. Мокій, О. Ф. Новікова та ін.]; за ред. З. С. Варналія. – К. : Знання України, 2005. – 498 с.
4. Кліяненко Б. Т., Осика О. П. Соціально-економічний розвиток господарського комплексу регіону: методика і практика аналізу. – Луганськ : Вид-во СЛУ ім. В. Даля, 2008. – 227 с.
5. Пепа Т. Трансформаційна динаміка структурного розвитку промисловості України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nbu.gov.ua>
6. Офіційний сайт Головного управління статистики в Харківській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uprstat.kharkov.ukrtel.net/ua/index.html>
7. Шумська Г. М. Визначення галузевих тенденцій розвитку регіональних господарських комплексів в Україні // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. – Х. : ФОП Александрова К. М.; ВД «ІНЖЕК», 2011. – С. 19–21.

УДК 330.341.42

**ІНСТИТУЦІЙНІ ПЕРЕДУМОВИ ЗМІЩЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ
БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ**

Юрків Надія Ярославівна, канд. екон. наук, зав. Відділу бюджетних видатків соціальної сфери та економічного розвитку, Академія фінансового управління

Поступово, частково реформовані та новостворені ринкові інститути призвели до формування інституційного середовища нового типу. Але реальні процеси перехідного періоду засвідчили, що разом з демонтажем у короткі терміни старих інститутів, які забезпечували виробничо-фінансову і соціальну стабільність, в Україні не були створені інститути, що могли б гарантувати сталий економічний розвиток [1, с. 155]. Насамперед, дана проблема стосувалась базового інституту – інституту ринкової економіки. Адже «правила гри» у підприємницькому середовищі є наслідком якості владної вертикалі. Найдеструктивнішим елементом в інституційному забезпеченні розвитку підприємницького середовища в Україні, який досі не подолано, є незахищеність прав власності, що істотно знижує рівень економічної безпеки [2, с. 25 – 34].

Загалом необхідно наголосити на взаємообумовленості функціонування владної вертикалі та інституційного забезпечення. За таких обставин інститут, який базується на формальних нормах відносин між соціально-економічними агентами забезпечує виконання встановлених правил шляхом санкцій і обмежень та визначає права власності і відповідальність у владній вертикалі. Таким чином, інститути, з *одного боку*, є породженням влади, а з *іншого* – її підґрунтям. Тому фактично інститути віддзеркалюють якість державних органів управління, а останні – ефективність інституційної структури. Зазначимо, що результатом формування інституційного середовища виступає не лише величина трансакційних витрат, але й порівняльна норма віддачі ресурсу у вигляді величини доходу. Що стосується реалій економіки України, то обсяги доходу довгий час безпосередньо пов'язані з економічною рентою, яку мають можливість одержати окремі державні службовці, експлуатуючи недосконалість інституційного середовища.

Підтвердженням цього є лобювання потенційно корупційних нормативно-правових актів, що є процесом створення об'єктів інституційного проектування з боку взаємофільованих рентоорієнтованих законодавців, державних службовців та зацікавлених в урядовому рішенні компаній (зокрема, створення СЕЗ, ВЕЗ та територій пріоритетного розвитку) з пільговим режимом оподаткування, підтримкою окремих галузей або підприємств шляхом надання різноманітних преференцій.

Аналіз загальноосвітової практики свідчить, що ефективна діяльність різноманітних інституцій громадянського суспільства (асоціацій, об'єднань, профспілок) знижує вірогідність прийняття несприятливих для підприємницького середовища рішень органами влади [3]. В Україні ж багато законопроектів приймаються в інтересах окремих комерційних структур, що прагнуть здобути окрему статусну ренту.

Після початку трансформаційних процесів в Україні, внаслідок «розмитих» норм державно-інституційного контролю виникла ситуація, коли інститути, що створюють економічний каркас ринкової економіки – біржі, фондови, інвестиційні, страхові компанії, комерційні банки, кредитні спілки – не стільки орієнтувалися на норми загально визнаних ринкових цінностей, скільки на псевдоринкові «сурогатні» правила підприємницької поведінки в процесі контракції [4]. Саме свідомі і несвідомі прорахунки представників влади у сфері створення та захисту інститутів цивілізованого ринку призвели до нівелювання основних завдань перехідної економіки та глибокої кризи, коли спостерігалися колапс інститутів і нездатність уряду забезпечити оптимальну трансформацію інституційної системи.

Отже, у відповідності з особливостями становлення та функціонування вітчизняних інститутів визначимо такі головні сегменти інституційного аналізу: ринкова конкуренція; інститут приватної влас-

Секція 1. Науково-практичні проблеми соціально-економічного розвитку України та її регіонів

ності; підприємництво. Відсутність відповідного інституційного середовища пояснює проблемність такої сфери контрактних угод, як забезпечення ефективних і «прозорих» правил конкурентної боротьби. Основною функцією інституційного середовища, що ґрунтується на принципах класичного лібералізму, є досягнення взаємного співіснування значної кількості економічних агентів під час вирішення контрактних завдань. Якщо ринкова конкуренція «прозора» і це забезпечується відповідними механізмами координації дій агентів, то ринок є передбачуваним і ефективним. Звичайно, не варто очікувати від ринку позитивних ефектів усім без винятку учасникам за принципом необхідності розподілу агрегованого прибутку порівну, незалежно від ризику та ініціативи. Натомість відповідно до теорії ігор класичний «конкурентний капіталізм» пропонує збагачення одного з учасників ринкової «гри» внаслідок його спроможності задовольнити потреби споживачів або навіть певної випадковості на противагу іншому, який програв змагання. Такий стан речей є природним стимулом для економічного розвитку, рушієм економічної системи та основним фактором підвищення добробуту населення. Але у будь-якій країні поряд з чесною конкуренцією існує недобросовісна, яка є економічно привабливою для тих, хто функціонує у неправовому і «непрозорому» середовищі, отримує переваги та незаконні прибутки шляхом неправомірних дій, заборонених законодавством.

Відповідно до Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції» до таких дій віднесемо: незаконне використання чужих позначень, рекламних матеріалів, упаковки, товарів іншого виробника; копіювання зовнішнього вигляду виробу іншого виробника; дискредитацію господарського суб'єкта; створення перешкод у процесі конкуренції та досягнення неправомірних переваг; схиляння господарського суб'єкта до бойкоту, розірвання угоди з конкурентом або розголошення комерційної таємниці; підкуп співробітника постачальника або покупця. Означений перелік, як свідчать вітчизняні реалії підприємництва, не є повним. Усі ці прояви також істотно послаблюють економічну безпеку підприємств.

Наступним ключовим моментом аналізу функціонування інститутів в Україні є інститут приватної власності, до якого необхідно віднести: право на володіння ресурсом, яке передбачає доступ до нього інших суб'єктів і дає можливість здійснення виключного контролю; право використання, тобто особисте користування ресурсом; право розпорядження – можливість особистого прийняття рішення щодо напрямів використання ресурсу; право на прибуток від використання ресурсу; право на залишкову вартість, що дозволяє споживати, змінювати або знищувати ресурс; право на передачу усіх повноважень щодо використання ресурсу.

Проте, якщо вищезазначені права точно не встановлені, незадовільно захищені, головною проблемою конфліктів будуть ті активи, специфікації яких раніше не існувало. Такий висновок можна повністю віднести до трансформаційних економік, у тому числі й України. Тому нагальним завданням для трансформаційних країн є передача державної власності у приватні руки для забезпечення стимулів економічного розвитку.

Література

1. Ткач А. А. Інституціональна економіка. Нова інституціональна економічна теорія : навч. посібн. – К. : Центр навч. літ-ри, 2007. – 304 с.
2. Красильников О. Ю. Импорт институтов экономической власти в современной России / Современное общество: человек, власть, экономика: Материалы науч. конф. преподавателей и студентов фак. соц. и гум. наук СГУ. Саратов: Изд-во Саратов. ун-та, 2005. - Ч. 1. – С. 127 – 135.
3. Самоорганизация в Украине: информационный ресурс Общественного совета по развитию самоуправления при Государственном комитете Украине по регуляторной политике и предпринимательству: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.sro.org.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=238&Itemid=168.
4. Іщук С. О. Моделі інтегрального оцінювання результатів фінансово-господарської діяльності промислових підприємств регіону / С. О. Іщук // Регіональна економіка. – 2008. – № 2. – С. 25 – 34.

Секція 2

ІНСТРУМЕНТИ ФІНАНСОВО-ПОДАТКОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

УДК 336.226.44

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ПОДАТКОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОХОРОНИ АТМОСФЕРНОГО ПОВІТРЯ

Антоненко Сергій Вікторович, аспірант кафедри оподаткування,
Харківський національний економічний університет

Рівень забрудненості атмосферного повітря у регіонах України значно відрізняється. Це зумовлено ступенем концентрації шкідливих для довкілля видів виробничих процесів на певній території. Кінцевою метою державного впливу є зниження рівня забрудненості повітря на всій території країни, однак заходи, спрямовані на її досягнення, мають враховувати специфіку кожного регіону. Запропонована система показників (ефективність використання податкових надходжень, середня ставка, ступінь прояву стимулюючих властивостей) дає змогу виявити недоліки податкової політики у сфері охорони атмосферного повітря як на рівні держави в цілому, так і на рівні окремих її регіонів.

Актуальним на сьогодні є не лише виявлення недоліків податкової політики у цій сфері на регіональному рівні, але й формування груп регіонів за ступенем однорідності на основі запропонованих показників. Це дозволить встановити поширеність конкретних недоліків та сприятиме диференціації підходів щодо їх усунення.

Об'єднання регіонів у групи за ступенем однорідності пов'язане з дослідженням зв'язків та залежності між різними показниками. Для вирішення задач класифікації об'єктів у багатовимірному просторі та вивчення їх особливостей використовується кластерний аналіз. Одним з найбільш поширених на сьогодні методів кластерного аналізу є алгоритм *k*-середніх [1]. На відміну від ієрархічних методів, котрі не потребують припущень стосовно числа кластерів, цей метод передбачає розбиття сукупності об'єктів на задану кількість різних кластерів. При цьому, розподіл здійснюється на умовах мінімізації відстані між об'єктами і максимізації відстані між кластерами. Базуючись на результатах побудови дендрограм найбільш вірогідним числом кластерів було обрано чотири. Результати аналізу свідчать про наявність відмінностей податкової політики у сфері охорони атмосферного повітря в різних регіонах України. Проведене дослідження дозволило згрупувати регіони за відповідним критерієм у чотири кластери (табл. 1).

Таблиця 1

Розподіл регіонів України за кластерами в залежності від ефективності податкової політики у сфері охорони атмосферного повітря

Кластери, визначені за інтегральною оцінкою податкової політики у сфері охорони атмосферного повітря	Регіони	Відстань
1	2	3
I кластер – найвищий рівень ефективності податкової політики у сфері охорони атмосферного повітря	м. Севастополь	0,36
	Львівська	0,43
	АР Крим	0,48

Секція 2. Інструменти фінансово-податкового регулювання соціально-економічного розвитку

Закінчення табл. 1

1	2	3
II кластер – високий рівень ефективності податкової політики у сфері охорони атмосферного повітря	Кіровоградська	0,16
	Миколаївська	0,33
	Одеська	0,43
	Полтавська	0,44
	Сумська	0,46
	Волинська	0,49
	Чернігівська	0,51
	Луганська	0,57
	м. Київ	0,57
	Рівненська	0,59
III кластер – середній рівень ефективності податкової політики у сфері охорони атмосферного повітря	Харківська	0,41
	Дніпропетровська	0,47
	Донецька	0,50
	Вінницька	0,55
	Черкаська	0,55
	Запорізька	0,72
	Івано-Франківська	0,95
IV кластер – низький рівень ефективності податкової політики у сфері охорони атмосферного повітря	Закарпатська	0,34
	Житомирська	0,36
	Херсонська	0,43
	Тернопільська	0,44
	Чернівецька	0,54
	Хмельницька	0,57
	Київська	0,65

Станом на 2010 р., найвищий рівень ефективності податкової політики у сфері охорони атмосферного повітря властивий лише для трьох об'єктів. Вони характеризуються найвищим рівнем одразу двох ознак – ефективності використання податкових надходжень від сплати екологічного податку за забруднення атмосферного повітря та ступеню прояву його стимулюючих властивостей. Варто відмітити, що показник середньої ставки податку за забруднення атмосферного повітря у цих регіонах знаходиться на середньому рівні, що свідчить про невисоку фіскальну ефективність.

До кластера з високим рівнем ефективності податкової політики у сфері охорони атмосферного повітря увійшло десять регіонів. Ступінь прояву стимулюючих властивостей у цьому кластері близький до найвищого, однак інші два показники знаходяться на середньому рівні. При цьому, ефективність використання податкових надходжень та середня ставка податку за забруднення атмосферного повітря у даному кластері відчутно перевищують відповідні показники більшості регіонів України.

Найвищий рівень середньої ставки за забруднення, що супроводжується низькою ефективністю використання податкових надходжень, є особливістю регіонів третього кластера із середнім рівнем ефективності податкової політики у сфері охорони атмосферного повітря. Зазначені характеристики свідчать про те, що високий рівень оподаткування шкідливих викидів не виправдовує себе. Це, в свою чергу, може призвести до порушення граничної корисності вилучених державою коштів. Ступінь прояву стимулюючих властивостей у цих регіонах знаходиться на середньому рівні.

До числа найбільш проблемних можна віднести регіони четвертого кластера з низьким рівнем ефективності податкової політики у сфері охорони атмосферного повітря. Для них характерний найнижчий, серед усіх регіонів України, ступінь прояву стимулюючих властивостей. Середнє значення цього показника у кластері є значно меншим ніж середній рівень, що негативно характеризує податкову політику у відповідній сфері. Середня ставка податку за забруднення атмосферного повітря у регіонах цього кластера є найнижчою в Україні, що свідчить про низьку фіскальну ефективність. Перелік не-доліків доповнюється найнижчою серед регіонів ефективністю використання податкових надходжень. Значення відповідного показника у Хмельницькій області становило 6,38 % а у Чернівецькій – 3,88 %. Саме таку частку сплачених за забруднення атмосферного повітря податків було спрямовано на усунення наслідків забруднення.

Отримані результати свідчать про те, що у переважній більшості регіонів України простежуються недоліки податкової політики у сфері охорони атмосферного повітря за всіма показниками. Враховуючи тотожність принципів утворення і механізмів збереження стійкості від руйнування зв'язків між елементами природно-антропогенних регіонів, можна припустити, що основні причини визначених недоліків є однаковими для всіх регіонів України.

Виявлені під час проведеного дослідження недоліки податкової політики у сфері охорони атмосферного повітря стримують зростання загального обсягу фінансування природоохоронної діяльності у відповідній його частині. Низькі показники ефективності на рівні окремих регіонів доповнює наявність значних розривів та відсутність синхронності їх розвитку. Такі факти дають підстави стверджувати про необхідність пошуку пропозицій, які дозволять поліпшити результативність використання податкових важелів державного регулювання у сфері охорони атмосферного повітря в усіх регіонах України. Саме тому визначення перспектив розвитку прямого екологічного оподаткування в частині забруднення атмосферного повітря стало наступним етапом дослідження.

Література

1. Веремчук Д. В. Кластерний аналіз стран-членов Европейского Союза и Украины за критериями налоговой политики / Д. В. Веремчук. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.uabs.edu.ua/bitstream/123456789/192/1/3.pdf>

УДК 338.532.42:637.1:631.145

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ІНСТРУМЕНТІВ ПОДАТКОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ В МОЛОКОПРОДУКТОВОМУ ПІДКОМПЛЕКСІ АПК

Белосвет Олександр Володимирович, аспірант кафедри оподаткування,
Харківський національний економічний університет

Аграрний сектор (сільське господарство, харчова і переробна промисловість) забезпечує продовольчу безпеку та незалежність країни, формує 17 відсотків валового внутрішнього продукту та близько 60 відсотків фонду споживання населення. Крім того, галузь сільського господарства є однією з основних бюджетоутворюючих складових національної економіки, частка якої у зведеному бюджеті України за останні роки становить 8–9 відсотків, а також посідає друге місце серед секторів економіки у товарній структурі експорту [1].

Зважаючи на стратегічні завдання, що стоять перед досліджуваним сектором економіки, особливої уваги заслуговує саме молокопродуктовий підкомплекс АПК, адже раціональна норма споживання молока та молокопродуктів в Україні у 2010 році була забезпечена лише на 54,3 %, що говорить про структурні диспропорції в цьому секторі виробництва. Тому доцільним є дослідження ефективності інструментів державного регулювання розвитку саме молокопродуктового підкомплексу.

Проблеми, пов'язані з державною підтримкою розвитку аграрного сектора економіки, на теоретичному та практичному рівнях вивчалися багатьма вченими, серед яких – О. Амосов, В. Амбросов, Л. Анічин, Г. Андрусенко, П. Гайдуцький, М. Калінчик, І. Кириленко, М. Корецький, І. Лукінов, П. Макаренко, О. Могильний, Г. Мостовий, Т. Осташко, О. Онищенко, В. Перебийніс, П. Саблук, М. Хорунжий, О. Шпичак, В. Юрчишин, К. Якуба та ін.

Поряд із цим недостатньо уваги було приділено як у зарубіжній, так і вітчизняній науковій літературі питанням, пов'язаним із інструментами податкового регулювання.

Необхідно зазначити, що за останні п'ять років були розроблені і прийняті не одна концепція і програма розвитку досліджуваного напрямку тваринництва. Але ці програми не виконуються по більшості своїх положень. А це означає, що стратегічні перспективи розвитку молокопродуктового підкомплексу в Україні досягнуті так і не будуть.

В рамках проаналізованих концепцій розвитку досліджуваного сектора виробництва можна виділити наступні стратегічні пріоритети:

- 1) збільшення обсягу виробництва та споживання молока та молочної продукції в Україні;
- 2) стимулювання підвищення показників продуктивності корів;
- 3) сприяння підвищенню якості молока;
- 4) створення високоефективних структур з виробництва молока та молокопродуктів;

Зважаючи на це доцільним здається розглянути інструменти державного регулювання які б дали змогу досягти поставлених стратегічних задач. Відтак, для стимулювання збільшення обсягу виробництва та споживання молока і молочної продукції необхідно створити перш за все сприятливу цінову кон'юнктуру на ринку. Для цього доцільно використати важелі державного регулювання, які будуть стимулювати зменшення податкового навантаження з непрямих податків. Тому, в рамках цього дослідження, розглянемо інструменти, які направлені на обмеження платежів з податку на додану вартість:

1. Зниження ставки податку (до рівня 17%);
2. Податковий кредит;
3. Звуження об'єкта оподаткування (за умови незмінної ціни на продукцію);

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ МОДЕЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

4. Застосування спеціального режиму з ПДВ (передбачає можливість концентрації податкових платежів на спеціальному рахунку);

Проведемо дослідження на базі сільськогосподарського акціонерного товариства «Васищево», основною діяльністю якого є розведення великої рогатої худоби. Базові економічні показники підприємства відповідають параметрам наведеним у *табл. 1*.

Таблиця 1

Базові економічні показники підприємства (розраховано автором за даними [1])

Рентабельність продаж	Коефіцієнт забезпеченості оборотними коштами	Коефіцієнт ліквідності	Коефіцієнт фінансової стійкості
-0,27	0,39	0,005	4,40

Для оцінки ефективності застосування інструментів податкового регулювання змодельюмо три ситуації та проаналізуємо зміни економічних параметрів роботи підприємства (*табл. 2*).

Таблиця 2

Результати моделювання впливу інструментів податкового регулювання на підприємство

Умови моделювання	Рентабельність продаж	Коефіцієнт забезпеченості оборотними коштами	Коефіцієнт ліквідності	Коефіцієнт фінансової стійкості
Базова ситуація	-0,27	0,39	0,005	4,40
Зниження ставки податку до 17%	-0,26	0,39	0,0048	4,40
Застосування податкового кредиту	-0,12	0,4	0,0059	4,40
Зміна об'єкта оподаткування	-0,12	0,39	0,005	4,40
Використання спеціального режиму з ПДВ	-0,12	0,39	0,0048	4,40

Для визначення впливу згаданих вище інструментів податкового регулювання на економічні показники підприємства необхідно розрахувати інтегровані показники рівня розвитку суб'єкта господарської діяльності для кожного з етапів моделювання (*табл. 3*).

Таблиця 3

Інтегральні показники розвитку підприємства

Умови моделювання	Інтегральний показник розвитку
Зниження ставки податку до 17%	0,29
Застосування податкового кредиту	1,00
Зміна об'єкта оподаткування	0,47
Використання спеціального режиму з ПДВ	0,42

Таким чином, можна зробити висновок, що застосування податкового кредиту має найбільший вплив на розвиток сільськогосподарського підприємства. Тому використання саме цього інструмента державного регулювання має сенс в сучасних умовах господарювання. Суттєве збільшення економічних вигід отримує підприємство за рахунок виведення операцій з виробництва та поставок молока та молочних продуктів з переліку об'єктів оподаткування податком на додану вартість.

УДК 351.77(477)

ОБ'ЄКТИВНА НЕОБХІДНІСТЬ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ СФЕРИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В УКРАЇНІ

Бережна Юлія Володимирівна, аспірантка,
Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України (м. Харків)

Людський капітал – основа стійкого розвитку будь-якого сучасного суспільства, а охорона здоров'я відіграє провідну роль в процесі його зростання [6]. Тому охорона здоров'я є однією з найважливіших функцій сучасної держави.

В Україні система охорони здоров'я, успадкована від колишнього СРСР, у нових економічних умовах виявилась неефективною і зумовила зменшення доступності медичної допомоги для широких верств населення. Неефективністю державної системи охорони здоров'я України зумовлена необхідність проведення відповідних реформ в сфері охорони здоров'я, що виявляються, перш за все, в становленні та розвитку господарської діяльності в цій соціально орієнтованій сфері.

Особливості реформування охорони здоров'я, та формування соціальної політики держави є предметом наукових досліджень багатьох вітчизняних учених. Питання державного регулювання системи медичного обслуговування розглядаються у працях таких науковців, як Я. Радиш, В. Москаленко, В. Загородній, О. Галацан, А. Немченко, Д. Карамішев, Н. Солоненко та ін. Однак, бракує системних наукових досліджень щодо регулювання розвитку охорони здоров'я в Україні, як комплексної сфери національної економіки.

Метою дослідження є науково-теоретичне обґрунтування об'єктивної необхідності та напрямів державного регулювання сфери охорони здоров'я в Україні.

Державне регулювання економіки – сукупність форм та методів цілеспрямованого впливу державних установ і організацій на розвиток суспільного способу виробництва (у тому числі продуктивних сил, техніко-економічних, організаційно-економічних та соціально-економічних відносин) для його стабілізації та пристосування до умов, що змінюються [3, с. 322].

Ефективне функціонування ринкової економіки, незважаючи на властиві їй самоорганізацію та саморегулювання, неможливе без державного регулювання економічних та соціальних процесів на рівні суспільства, регіонів та суб'єктів господарювання.

Перехід охорони здоров'я на ринкові відносини зумовлений загальними економічними змінами в суспільстві. Але, як зазначає Т. Камінська, в Україні економічні відносини в цій сфері виникають вже в умовах ринку, але не є повноцінно ринковими, а швидше перехідною формою до розвинутого ринку медичних послуг, який є реальністю в провідних країнах [4].

Практично загальноприйнятним вважається, що ринкові відносини в охороні здоров'я не можуть мати стихійний, нерегульований характер і що сфера дії ринкових законів в охороні здоров'я має бути обмежена. Дійсно, охорона здоров'я, як специфічна сфера, яка торкається життєво важливих питань, не зможе, очевидно, цілком і повністю орієнтуватися тільки на ринкові відносини [5].

Переважає більшість науковців досліджує питання ефективності функціонування системи охорони здоров'я країни, перш за все проблеми ресурсного забезпечення системи охорони здоров'я. Система охорони здоров'я країни являє собою сукупність установ, закладів і підприємств, що здійснюють виробництво, розподіл, збереження та організацію споживання медичних послуг і товарів медичного призначення, в тому числі підтримання санітарно-епідеміологічної безпеки, надання суміжних лікувально-оздоровчих послуг, зокрема, у галузі санаторно-курортного оздоровлення, фізкультури тощо, забезпечуючи тим самим задоволення відповідних потреб населення, збереження та відновлення суспільного здоров'я [1].

Секція 2. Інструменти фінансово-податкового регулювання соціально-економічного розвитку

Таким чином, увага приділяється переважно дослідженню проблем розвитку ринку медичних послуг в Україні. Поряд з тим, сфера охорони здоров'я є комплексною сферою національної економіки і включає в себе не лише медичне обслуговування населення.

Ринок сфери охорони здоров'я являє собою сукупність наявних та потенційних товарів та послуг, спрямованих на захист і відновлення здоров'я. В сфері охорони здоров'я можна виділити декілька взаємопов'язаних ринків [2]: ринок медичних послуг; ринок лікарських препаратів; ринок предметів і послуг в області санітарії та гігієни; ринок нетрадиційних методів лікування і оздоровлення; ринок медичної техніки; ринок медичних технологій та наукових медичних ідей; ринок медичного страхування; ринок праці медичного персоналу; ринок освітніх послуг у сфері охорони здоров'я.

Отже, об'єктом державного регулювання розвитку сфери охорони здоров'я є весь спектр соціально-економічних процесів, що відбуваються на всіх ринках сфери охорони здоров'я. Адже, всі вони взаємопов'язані і впливають на ефективність охорони здоров'я в країні.

Державне регулювання розвитку сфери охорони здоров'я в Україні має бути направленим не лише на вирішення проблем що стосуються розвитку ринку медичних послуг, зокрема вдосконалення організації та фінансування системи закладів охорони здоров'я, але й на регулювання розвитку інших важливих сфер національної економіки, що впливають на ефективність охорони здоров'я, перш за все розвиток фармацевтичної промисловості, медичних технологій, виробництво медичної техніки, вдосконалення страхових відносин у цій сфері, регулювання розвитку ринку медичних кадрів тощо.

При розробленні заходів державного регулювання розвитку сфери охорони здоров'я, необхідно враховувати можливі напрями застосування таких заходів. Державне регулювання розвитку сфери охорони здоров'я в Україні має бути комплексним і направленим на забезпечення:

- 1) розширення пропозиції та підвищення якості товарів та послуг необхідних в сфері охорони здоров'я шляхом створення сприятливих умов господарювання на всіх видах ринків, що пов'язані з охороною здоров'я;
- 2) розширення попиту на відповідні товари та послуги шляхом стимулювання та підтримки рівня їх споживання.

Державне регулювання має забезпечувати розвиток потенціалу сфери охорони здоров'я в Україні. Роль державного регулювання в забезпеченні реалізації та розвитку потенціалу сфери охорони здоров'я України: сприяння ефективному використанню наявних ресурсів сфери охорони здоров'я задля досягнення максимально можливого рівня задоволення суспільних потреб в сфері охорони здоров'я.

Державне регулювання розвитку сфери охорони здоров'я в Україні не варто розглядати тільки в рамках поліпшення стану охорони здоров'я населення. Задачі державного регулювання розвитку сфери охорони здоров'я в Україні: підвищення ефективності задоволення суспільних потреб в сфері охорони здоров'я; поживлення інвестиційно-інноваційних процесів в економіці країни; сприяння вирішенню проблем ефективної зайнятості; сприяння розвитку депресивних регіонів в країні; сприяння позитивним структурним зрушенням в економіці і т. д.

Література

1. Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?code=2801-12>.
2. Баєва О. В. Менеджмент у галузі охорони здоров'я: Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 640 с.
3. Економічна енциклопедія: У 3 т. Т. 1 / Редкол.: С. В. Мочерний (відп. ред.) – К.: Видавничий центр «Академія», 2000. – 864 с.
4. Камінська Т. М. Про розвиток квазіринкових відносин в охороні здоров'я [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ief.org.ua/Arjiv_ET/Kaminska206.pdf.

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ МОДЕЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

---

5. Рожкова І. В. Державне регулювання розвитку ринкових механізмів у системі охорони здоров'я України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.academy.gov.ua/ej/ej2/txts/galuz/05rivozu.pdf>.

6. II Форум регіонів Росії: «Інноваційна модель розвитку» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.talk-s.ru/projects>.

УДК 336.14

МЕТОДИЧНИЙ ПІДХІД ШОДО ВПЛИВУ ПОДАТКОВИХ ВАЖЕЛІВ НА РОЗВИТОК МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Голякова Катерина Вікторівна, аспірантка кафедри оподаткування,
Харківський національний економічний університет

Основним джерелом наповнення дохідної частини місцевих бюджетів є податкові надходження і міжбюджетні трансферти. Якщо в більшості зарубіжних країн в доходах місцевого бюджету переважають податкові надходження, то в Україні спостерігається зовсім інакша ситуація: на місцевому рівні найбільша частка в доходах припадає на міжбюджетні трансферти, що у свою чергу свідчить про надмірну залежність бюджетів нижчого рівня від Державного бюджету.

Проведені багатьма вченими розрахунки є доказом того, що на сьогодні діюча система міжбюджетних відносин в Україні є неефективною, оскільки жоден з регіонів України не здатен самостійно лише за рахунок тих коштів, що залишаються в їх розпорядженні після перерахування значної частки фінансових ресурсів до Державного бюджету, забезпечити реалізацію програм, запланованих видатковою частиною певного бюджету.

Вирівнювання фінансових можливостей регіонів за рахунок перерахування коштів від багатих до бідних через Державний бюджет також не дало очікуваних результатів, оскільки саме така система стає на заваді накопиченню власного капіталу та зміцненні фінансової бази економічно розвинених регіонів та небажанні посилювати фінансову потужність з боку регіонів, які характеризуються низькими показниками соціально-економічного розвитку.

Крім того про суттєву залежність рівня соціально-економічного розвитку місцевих бюджетів від центру свідчить наявність прямого причинно-наслідкового зв'язку між тим, коли, як і в якому обсязі надходять міжбюджетні трансферти до певного бюджету, і виконанням програм, запланованих цим бюджетом на відповідний період. Так, якщо кошти у вигляді міжбюджетних трансфертів надходять із запізненням, то і задоволення певних потреб за рахунок цих коштів відбуваються набагато пізніше, ніж передбачено. Це в свою чергу призведе до ще більшого загострення соціальних та економічних проблем як окремого регіону, так і країни в цілому.

Одним із шляхів реформування існуючої системи міжбюджетних відносин є впровадження програми щорічного звітування органів місцевого самоврядування перед державним бюджетом щодо витрат коштів, наданих у вигляді дотації вирівнювання (оскільки саме цей вид міжбюджетного трансферту є найбільшим за обсягами в загальній сумі міжбюджетних трансфертів, що надається органам місцевого самоврядування). Звісно, що введення такої системи буде йти всупереч зростанню фінансової самостійності місцевих бюджетів, однак це призведе до більш раціонального використання коштів, отриманих з державного бюджету.

Але якщо мова йде про надання податкової автономії місцевим бюджетам, то в даному випадку слід говорити про розширення податкових повноважень органів місцевого самоврядування шляхом закріплення за ними суттєвої частки основних бюджетоутворюючих податків. При цьому, на думку більшості вчених, суттєву увагу для цього слід приділити ПДВ.

На сьогодні серед вчених немає єдиної думки щодо того, як та в якому розмірі необхідно закріплити основні бюджетоутворюючі податки за місцевими бюджетами. Так, в роботі [5] йде мова про закріплення частки ПДВ на місцях в розмірі 15%. Найбільш обґрунтованим є закріплення частки ПДВ в розмірі 20%, оскільки, як зазначають автори роботи [4], подальше збільшення частки зібраного ПДВ, що залишається на місцях, наприклад, до 30% призведе до появи надлишкових коштів у місцевих бюджетах і до необхідності зворотних трансфертів до Державного бюджету. Тієї ж думки щодо розмірів

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ МОДЕЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

закріплення ПДВ за місцевими бюджетами дотримується В. Пилипів та Л. Макаренко [6]. На думку Д. Полозенко та В. Глущенко такий розмір має встановлюватися на рівні 20 – 25% [7, с. 7]. Для вирішення цієї проблеми спочатку пропонується проаналізувати методи, які можуть бути використані при визначенні того обсягу ПДВ, який найбільш ефективно позначиться на показниках соціально-економічного розвитку місцевих бюджетів (табл. 1).

Таблиця 1

Методи впливу податкових важелів на міжбюджетні відносини [1 – 3]

Метод	Характеристика методу
Бюджетний та податковий моніторинг	Сутність бюджетного моніторингу полягає в спостереженні та аналізі реалізації бюджетної політики, оцінці практичної дієвості бюджетної системи на основі бюджетного обліку та бюджетної статистики з метою з'ясування суб'єктивних її недоліків. Аналогічні заходи відбуваються при податковому моніторингу в сфері реалізації податкової політики.
Програмно-цільовий метод	На сьогодні цей метод є одним з найбільш поширених у вирішенні проблем бюджетного характеру. Його реалізація передбачена Бюджетним кодексом України. Основна мета цього методу – оцінка ефективності використання бюджетних коштів на всіх стадіях розвитку системи міжбюджетних відносин
Графоаналітичний метод	Дозволяє побудувати за різними соціально-економічними показниками, які утворюють певну фігуру у фазовому просторі, рівень регіону.
Сценарний метод	Цей метод за допомогою побудови певної моделі впливу бюджетно-податкових важелів на розвиток системи міжбюджетних відносин дозволяє обрати найбільш раціональний та ефективний спосіб впливу, оскільки одразу може відобразити, як зміняться кінцеві показники за умов впливу засобів бюджетно-податкової політики
Кореляційно-регресивний аналіз	Надає можливість визначити показник (систему показників), які найбільше впливають на розвиток системи міжбюджетних відносин
SWOT - аналіз	Цей метод полягає у визначенні чинників, які найбільш суттєво впливають на розвиток системи міжбюджетних відносин, а також тих чинників, що негативно позначаються на функціонуванні цієї системи
Метод експертних оцінок (апріорне ранжирування факторів)	Призводить до виділення шляхом опитування експертів в сфері дослідження міжбюджетних відносин системи чинників, які, на їх думку, здійснюють найбільший вплив на розвиток міжбюджетних відносин в Україні
Метод аналізу ієрархій	Дозволяє вибрати та обґрунтувати одну з альтернатив забезпечення ефективного розвитку системи міжбюджетних відносин

Всі зазначені в табл. 1 методи умовно можна поділити на дві групи: аналітично-розрахункові методи та методи, в яких головну роль відіграє людський фактор (тобто мають суб'єктивний характер). При оцінці впливу бюджетно-податкових важелів на розвиток місцевих бюджетів доцільним є використання аналітично-розрахункових методів.

Оскільки, як показав аналіз багатьох досліджень, на сьогодні вчені не дійшли до єдиного висновку, в якому розмірі слід закріпити ПДВ за місцевими бюджетами, то в даному випадку доцільним є використання методу сценарного підходу для визначення того обсягу ПДВ, який в подальшому надасть можливість оцінити наслідки впливу цього заходу на кінцеві показники соціально-економічного розвитку відповідного бюджету за умов закріплення за ним певного розміру ПДВ.

Література

1. Балацький Є. О. Бюджет міста у системі фінансів території: монографія / Є. О. Балацький. – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2011. – 302 с.
2. Баранова В. В. Оцінка результативності застосування міжбюджетних трансфертів / В. В. Баранова // Научно-технический сборник. – 2004. – № 59. – С. 346 – 352.

Секція 2. Інструменти фінансово-податкового регулювання соціально-економічного розвитку

---

3. Бюджетний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 37 – 38. – Ст. 189.

4. Михайловська О. В. Резерви зростання доходів місцевих бюджетів / О. В. Михайловська, Т. І. Головачук, О. А. Ширманов [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vchtei/2010_4/NV-2010-V4_48.pdf.

5. Пелехатий А. О. Зміцнення фінансової бази органів місцевого самоврядування як чинник самостійності територіальної громади / А. О. Пелехатий // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2011. – № 2 (11). – С. 22 – 25.

6. Пилипів В. В. Децентралізація управління соціально-економічним розвитком України / В. В. Пилипів, Л. М. Макаренко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_gum/aprer/2008_4_2/103.pdf.

7. Полозенко Д. В. Міжбюджетні взаємовідносини і регіональні інтереси / Д. В. Полозенко, Ю. А. Глущенко // Фінанси України. – 2000. – № 11. – С. 3 – 7.

УДК 330.341.1:338.28

АЛГОРИТМ ВИБОРУ ТА ОБГРУНТУВАННЯ ІНСТРУМЕНТІВ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ МАЛИХ ІННОВАЦІЙНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Дігун Вікторія Вікторівна, аспірант кафедри оподаткування,
Харківський національний економічний університет

При формуванні державної політики будь-якого напрямку особливого значення набуває методика вибору напрямів її реалізації. Браун М. Пол зазначав, що, оскільки проблемам та цілям державної політики бракує визначеності та впорядкованості, розробка рекомендацій або безпосередній вибір конкретного інструменту або їх набору є складним та суперечливим завданням [1, с. 119].

Вказане питання ускладнюється ще й тією обставиною, що на сьогодні в політичній теорії розроблено широкий перелік інструментів та механізмів державного управління та регулювання. Проте розгляд повного спектру політичних інструментів, як нормативних, так і ненормативних, має істотне значення, оскільки політики мають визначити найкращі, найбільш дієві, ефективні, справедливі, прийнятні (для уряду і суспільства), інструменти втручання [4]. Орієнтація на стимулювання інноваційної діяльності малого інноваційного підприємництва дещо звужує коло необхідних інструментів, проте їх варіативний ряд залишається достатньо широким.

Така різноманітність наявних інструментів та засобів державної політики викликає потребу у виробленні критеріїв та алгоритму їх вибору. Важливо зазначити, що усі існуючі методи економічного обґрунтування альтернативних варіантів мають імовірнісний характер, а, отже, дозволять розробити рекомендації з певним рівнем достовірності.

Вибір та обґрунтування інструментів державної підтримки та регулювання будь-якої сфери мають базуватися на наступних принципах [5]:

1. Застосування регулювання тільки у випадках, коли проблема вимагає втручання. Стабільне функціонування економіки країни можливе лише тоді, коли втручання уряду відбувається при неможливості ринку самостійно розв'язати певну проблему.
2. Пошук та визначення всіх реальних альтернатив державному регулюванню. У певному ступені вказаний принцип корелює з попереднім, оскільки тільки цілковита відсутність інших альтернатив є підставою для застосування інструментів державного регулювання.
3. Перевищення вигод над ризиками (наслідками) від невтручання, а також витрат уряду і сторін, на які впливатиме регулювання. Цей принцип є відображенням індикатору ефективності державного регулювання.
4. Оцінка суспільних думок та потреб шляхом консультацій із підприємствами, особами, групами, на які впливатиме регулювання.
5. Зосередження уваги на меті, якої необхідно досягти, а не на засобах її досягнення. Вказане положення стає особливо актуальним в умовах вітчизняного господарювання та його регуляторного середовища, коли уряд витрачає значні зусилля на вибір конкретних інструментів, часто забуваючи про мету, для досягнення якої вони мали б використовуватись.
6. Визначення ресурсів, необхідних для дієвого здійснення і виконання. Недостатність або цілковита відсутність певних ресурсів може стати причиною відмови від існуючої стратегії державного регулювання та пошуку альтернативних інструментів його здійснення.
7. Спрощення, зведення до мінімуму і, при можливості, уникнення тягаря паперової роботи і технологічних вимог. Саме високий рівень бюрократизації регуляторного процесу стає причиною неефективної його реалізації в Україні.

Секція 2. Інструменти фінансово-податкового регулювання соціально-економічного розвитку

8. Визначення терміну завершення або перегляду державної політики. Встановлення точних строків реалізації конкретного регуляторного заходу є важливою умовою для ефективного здійснення державного регулювання, яке має оперативно реагувати на зміну соціально-економічної ситуації не тільки в країні, але в світі в цілому.

Усі розглянуті принципи набувають неабиякої актуальності в Україні, де процес державного регулювання в цілому та підтримка інноваційної діяльності зокрема характеризуються відсутністю системності, гнучкості та наукової обґрунтованості.

Методологія вибору та обґрунтування напрямів державного регулювання інноваційної діяльності може бути представлена у вигляді сукупності послідовних етапів. Аналіз робіт вітчизняних та зарубіжних вчених [1; 2; 3; 6] дозволив розробити алгоритм вибору та обґрунтування інструментів державного регулювання малих інноваційних підприємств (рис. 1).

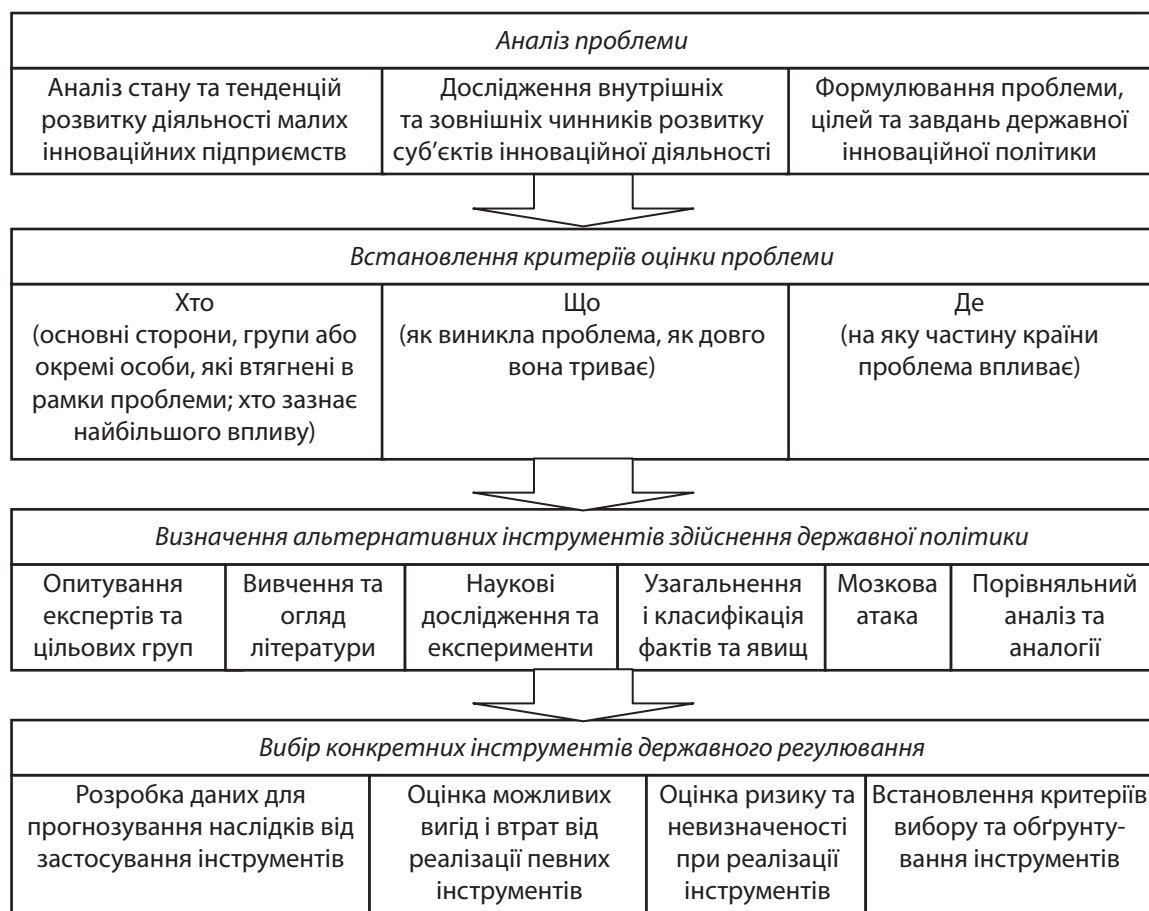
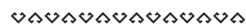

Рис. 1. Послідовність вибору інструментів державного регулювання інноваційної діяльності малих підприємств

Таким чином, процедура вибору та обґрунтування інструментів державного регулювання малих інноваційних підприємств є складним процесом, який складається із сукупності послідовних етапів. Крім того вказану процедуру можна розглядати як систему, що включає в себе певну кількість взаємозалежних елементів. Тому якість виконання завдань окремого етапу вплине на загальну ефективність процесу в цілому. У зв'язку з цим можемо зробити висновок, що для забезпечення високого рівня та якості державної політики по стимулюванню малих інноваційних підприємств та економіки в цілому важливо ретельно опрацювати увесь алгоритм вибору та обґрунтування відповідних інструментів.

Література

1. Браун М. Пол. Посібник з аналізу державної політики / Пер. з англ. – К.: Основи, 2000. – 243 с.
2. Государственное управление: основы теории и организации. Учебник. В 2 т. Т. 1 / Под ред. В. А. Козбаненко. Изд. 2-е, с изм. и доп. — М. : «Статут», 2002. – 366 с.
3. Никифоров А. Є. Інноваційна діяльність: теорія і практика державного управління: монографія / А. Є. Никифоров. – К. : КНЕУ, 2010. – 420 с.
4. Contemporary Government Challenges. Smarter policy: choosing policy instruments and working with others to influence behaviour [Електронний ресурс] / Australian Government. – Режим доступу: <http://www.apsc.gov.au/publications09/smarterpolicy.htm>.
5. The Ontario Cabinet Decision-Making System: Procedures Guide / Government of Ontario. – Toronto: Queen's Printer for Ontario. 1997, May.
6. Potter Ian. Policy Analysis in Government. – Ottawa: The Learning Centre. 21 September, 1998. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://leamet.gc.ca/eng/lrncentr/online/policy.htm#bitstream/123456789/192/1/3.pdf>

ВПЛИВ БЮДЖЕТУ РОЗВИТКУ НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ РЕГІОНУ

Каспрук Антоніна Юріївна, асистент кафедри фінансів,
Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ

Фінансову незалежність органів місцевого самоврядування слід розглядати як один із важливих елементів демократичної і незалежної держави, можливість її соціально-економічного розвитку. Фінансове забезпечення економічно-соціального розвитку окремої території потребує координації всієї системи фінансових ресурсів. Тому необхідним є формування достатньої фінансової бази відповідних територій, а також регулювання розподільчих процесів в умовах ринкових відносин.

Розвиток регіону – багатовимірний і багатоаспектний процес, який розглядається з погляду сукупності різних соціальних і економічних цілей.

Цілі соціально-економічного розвитку регіону полягають у збільшенні доходів населення, покращенні якості освіти, стану навколишнього природного середовища, рівності можливостей, розширенні особистої свободи, збагаченні культурного життя. З метою досягнення цих цілей, органи місцевого самоврядування, опираючись на ресурси місцевих інституцій, повинні розглянути всі можливості й скерувати потрібні ресурси на соціально-економічний розвиток регіону.

Роль місцевих бюджетів як важеля впливу на реальну економіку регіонів і фактора економічного зростання реалізується головним чином через бюджет розвитку в складі місцевих бюджетів.

Тому планування бюджету розвитку, ресурси якого спрямовуються на розбудову місцевої соціальної та виробничої інфраструктури, потребує особливої уваги.

Видатки розвитку – це витрати бюджетів на фінансування інвестиційної та інноваційної діяльності, таких як фінансування капітальних вкладень виробничого і невиробничого призначення, фінансування структурної перебудови економіки, субвенції та інші видатки, пов'язані з розширеним відтворенням. З бюджету розвитку повинно фінансуватись розширене відтворення всіх сфер діяльності окремих територій [1, с. 58].

Видатки бюджетів розвитку є передусім засобом соціально-економічного розвитку регіонів, який забезпечується шляхом інвестування коштів бюджету в розбудову місцевої інфраструктури (громадські споруди, обладнання, викуп земельних ділянок, шляхи, водогони та каналізації, очисні споруди, зовнішнє освітлення, утилізація твердих побутових відходів, нові транспортні маршрути, дороги, сфера обслуговування).

Разом із тим видатки розвитку також здійснюють опосередкований вплив на недержавний сектор. Бюджетні інвестиції в розвиток як соціальної, так і виробничої інфраструктури регіону сприяють залученню приватного капіталу в регіон.

На жаль, на сьогодні видатки бюджету розвитку формують за залишковим принципом (після повного фінансування всіх поточних видатків) або використовують як базу для покриття непередбачуваних поточних видатків. У більшості випадків, крім нецільового використання видатків розвитку, невіршеною залишається ще одна проблема – їх оптимальне та ефективне використання.

Велика кількість напрямів використання коштів призводить до їх розпорошення, недофінансування багатьох затверджених програм. Це не дає підстав очікувати будь-яких значущих структурних змін в економіці регіону. Недостатня результативність цільових програм зумовлена також непрозорістю їх фінансування, відсутністю оцінок результативних показників виконаних програм. Необхідно зауважити, що щороку вирішуються ситуаційні завдання, які не завжди узгоджуються зі стратегією економічного розвитку регіону. Відсутня роль місцевих органів влади в стимулюванні інвестиційно-інноваційної діяльності. Влада на місцях намагається підтримати всі потреби на мінімальному рівні [2, с. 118].

Виділяють декілька причин неоптимального розподілу видатків на розвиток, основними з яких є порушення конкурентних принципів та недостатньо обґрунтований перелік критеріїв відбору проєктів, що реалізуються за рахунок бюджету розвитку. Саме тому особливої актуальності набуває проблема формування системи таких критеріїв, яка б забезпечувала дотримання принципів прозорості, конкурентності та оптимальності при відборі проєктів.

Сьогодні, в умовах обмеженості фінансових ресурсів, від формування оптимального набору бізнес-проєктів, що будуть реалізовані за рахунок бюджетних коштів, залежить як вирішення основних соціальних, екологічних, економічних та інших проблем, так і забезпечення соціально-економічного зростання в цілому. Саме тому, в першу чергу, потрібно підвищити ефективність відбору таких проєктів та забезпечити виконання бюджету розвитку на прозорій основі без лобювання приватних інтересів.

Найбільш поширеними щодо відбору бізнес-проєктів та визначення пріоритетів в їх фінансуванні за рахунок коштів бюджетів розвитку є пропозиції здійснювати це за наступними критеріями:

- максимум додаткового економічного, соціального, політичного, екологічного або іншого ефекту, який визначається в процесі експертизи за допомогою традиційних показників;
- мінімум втрати ефекту (тобто першочергове фінансування таких проєктів, втрата ефекту при відстроченні яких буде найбільшою).

В подальшому необхідно підвищувати інвестиційну складову місцевих бюджетів і вдосконалювати інституційні засади формування видаткової частини місцевих бюджетів із метою посилення інноваційного розвитку територій. У зв'язку із цим, доцільним буде використання коштів бюджету розвитку за такими напрямками:

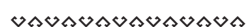
- фінансування інвестиційних проєктів, відібраних на конкурсній основі відповідно до вимог законодавства України;
- надання державних гарантій приватним суб'єктам підприємницької діяльності на фінансування інвестиційних проєктів, яке здійснюється на умовах повернення, платності та строковості;
- пошукові та науково-дослідні роботи;
- реалізація державної регіональної політики на вирівнювання стану економічного й соціального розвитку адміністративно-територіальних утворень;
- матеріально-технічне забезпечення розвитку соціальної сфери.

Введення нових напрямів дасть змогу:

- забезпечувати фінансовими ресурсами реалізацію перспективних напрямів організації нових та/або модернізацію діючих високотехнологічних виробництв;
- розширити джерела наповнення бюджету;
- скоротити відмінності в рівнях соціально-економічного розвитку регіонів;
- забезпечити матеріально-технічну базу, насамперед, установ і закладів, що займаються науковою діяльністю, підготовкою кадрів, підвищенням їх кваліфікації, медичним обслуговуванням населення [3, с. 197].

Література

1. Кульчицький М. Місцеві фінанси: практикум: навчальний посібник [Текст] / М. Кульчицький. – Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2011. – 301 с.
2. Балацький Є. О. Бюджет міста у системі фінансів території [Текст]: монографія / Є. О. Балацький. – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2011. – 302 с.
3. Винниченко Н.В. Проблеми та перспективи ефективного використання коштів бюджету розвитку [Текст] / Н. В. Винниченко // Механізм регулювання економіки. – 2006. – №4. – С. 196 – 199.

УДК 658.1

ВИЗНАЧЕННЯ МОМЕНТУ КОРИГУВАННЯ ТОВАРНОЇ СТРАТЕГІЇ ПІДПРИЄМСТВА

Коновалов Євген Ігорович, старший викладач кафедри оподаткування,
Харківський національний економічний університет

Сучасні умови господарювання можна охарактеризувати етапом перенасичення товарами, з *одного боку*, і системною кризою управління, з *іншого*, що зумовлює тенденцію до змін в галузі управління та аналітики на підприємствах та організаціях в межах формування товарної стратегії. Тобто певну важливість отримують питання, пов'язані з коригуванням товарної стратегії підприємства. Враховуючи параметр системності в процесі формування стратегії підприємства, процес коригування товарної стратегії залежить від формування загальної та конкурентної стратегій на підприємстві.

Проблеми формування та реалізації товарної стратегії отримали розвиток в роботах таких вітчизняних і зарубіжних вчених, фахівців в області стратегічного управління: І. Ансоффа, М. Портера, А. А. Томпсона, А. Дж. Стрікланда, А. Н. Петрова, Г. Л. Багієва, А. П. Градова, З. Є.Шершньової та ін. Але дослідження комплексу проблем, що стосуються процесу розробки стратегії підприємства, не можна вважати завершеними. Так, існує необхідність конкретизації функціональних стратегій та опис процесу їх формування, враховуючи специфіку взаємодії кожної функціональної стратегії в ієрархії стратегій підприємства, що вказує на актуальність розгляду питань, пов'язаних з коригуванням товарної стратегії підприємства.

Так, товарну стратегію можна охарактеризувати як функціональну та забезпечувальну стосовно конкурентної та загальної стратегій підприємства. У такому випадку сама зміна товарної стратегії підприємства буде підпорядкована та підлегла змінам конкурентної та загальної стратегій підприємства, тоді виникає питання щодо критеріїв та межі змін основних показників, які характеризують траєкторію руху товарної стратегії підприємства. Звідси стає важливим та безумовно актуальним питання щодо визначення самого моменту коригування товарної стратегії підприємства (моніторинг середовища, аналіз, прийняття рішення щодо коригування, здійснення дій – процесна складова коригування).

Так, коригування товарної стратегії, на наш погляд, можна представити у вигляді часткової зміни або уточнення «траєкторії руху» товарної стратегії з урахуванням зміни в допустимих / запланованих межах кожної її складової в момент початку її реалізації, із запланованою траєкторією руху.

Стосовно до товарної стратегії підприємства коригуванню може піддаватися як товарний асортимент (одна зі складових товарної стратегії підприємства) так, одночасно або в окремі тимчасові проміжки, і інші її складові, такі як продукт і стратегічні зони господарювання [2]. При зміні однієї зі складових товарної стратегії підприємства або при зміні певних показників, які відображають траєкторію її реалізації, коригування може вимагати сама товарна стратегія підприємства, враховуючи взаємозв'язок з іншими стратегіями підприємства в ієрархії стратегій.

При впливі на товарну стратегію з метою коригування важливе значення має визначення моменту впливу – «моменту» коригування товарної стратегії. Тобто чітке визначення часу, при якому товарна стратегія вимагає коригування.

Застосування математичних методів моделювання процесу коригування дозволить в деякій мірі алгоритмізувати цей процес, але виникають особливості в межах розгляду та врахуванні людського фактору.

Поширена помилка керівників – звичка думати про те, що вони знають, яку продукцію треба виробляти, споживачів, їхні потреби, смаки тощо. Насправді, більшість суджень про ситуацію базується на їхніх суб'єктивних уявленнях, найчастіше застарілих [3].

Кожне підприємство має подолати цей недолік, ретельно вивчивши ринок, критично оцінивши своє положення на ньому. Такий аналіз може складатися з таких кроків: установлення сегментів ринку (наявних і потенційних) та їхню географічну територію; оцінювання подій, що відбувалися в минулому на сегментах ринку, що аналізується; оцінка тенденцій розвитку (скорочення) ринків і розробка варіантних прогнозів [3].

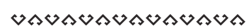
Так розв'язання конфлікту «продавець-покупець» можливо розглянути з допомогою методів теорії ігор, вибір та формування показників, які будуть індикаторами відхилення запланованої сформованої товарної стратегії – можливо підібрати за рахунок використання збалансованої системи показників, а сам момент здійснення коригування товарної стратегії з ракурсу організаційної складової – можливо розглянути за рахунок здійснення хронометражу часу на виконання операцій.

Таким чином, товарну стратегію неможливо відокремити від реальних умов діяльності підприємства, специфіки зовнішньої маркетингової стратегії середовища. Істотний вплив на маркетингову товарну стратегію надає життєвий цикл товарів, що дозволяє робити фокусування на таких критеріях оптимізації як «час» та робота з дельтою у часі та приростом долі продаж на стратегічній зоні господарювання або з дельтою по прибутку.

Але особливого інтересу потребує відповідь, в першу чергу, на запитання – коли необхідно коригувати товарну стратегію? І чи буде саме цей обраний момент найбільш оптимальним? Відповідь на сформовані запитання для кожного товаровиробника потребує комплексного та системного аналізу проблеми, яка потребує розв'язання та викликає науковий і практичний інтерес, що передбачає подальші наукові розробки у цьому напрямку.

Література

1. Багивев Г. Л. Маркетинг: Учебник для вузов. – М.: ОАО «Изд-во «Экономика», 1999. – 703 с.
2. Иванов Ю. Б., Коновалов Е. И. Методический подход к оценке эффективности товарной стратегии элиминации. // В зб. «Тези доповідей всеукраїнської науково-практичної конференції «Теорія та практика управління у трансформаційний період» м. Донецьк 4–6 жовтня 2001 року. – Донецьк: ІЕП НАН України, – 2001. – Т. 3 – С. 11–15.
3. Шершньова З. Є. Стратегічне управління: Підручник. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: КНЕУ, 2004. – 699 с.

УДК 336.225.6

ЩОДО ІДЕНТИФІКАЦІЇ СТАДІЙ ЕКОНОМІЧНОГО ЦИКЛУ ПРИ ПРОВАДЖЕННІ ДИСКРЕЦІЙНОЇ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ

Костяна Оксана Вікторівна, аспірант кафедри оподаткування,
Харківський національний економічний університет

При переході від однієї стадії економічного циклу до іншої зазвичай необхідно є зміна характеру дискреційної податкової політики. Податкове стимулювання в період піднесення та пожвавлення може призвести до необґрунтованого економічного зростання, а податкове стримування під час спадання та депресії може значно погіршити економічну ситуацію.

Оскільки серйозною проблемою при провадженні таких заходів є часові лаги, то чим раніше буде спрогнозований або ідентифікований перехід від однієї стадії до іншої, тим ефективнішою буде дія заходів податкового регулювання, спрямованих на згладжування циклічних коливань в економіці.

Зовнішній лаг податкової політики може дорівнювати до декількох років, адже зазвичай зміни в податковому законодавстві набирають чинності в наступному податковому році – якщо були оприлюднені за півроку до його настання, а якщо це сталося пізніше – через рік [1].

Саме тому при ідентифікації поточного економічного становища, а отже і впровадження відповідних антикризових заходів часовий фактор відіграє надзвичайно важливу роль. Необхідним є своєчасно здійснити відповідні дії як при настанні спадної частини економічного циклу, так і в період економічного зростання.

Спадна частина економічного циклу складається з періодів спаду та депресії, що йдуть одна за іншою. Антициклічна політика, що впроваджується в державі, має бути досить схожою для обох цих стадій. Економічні показники спаду та піднесення, що передують йому, суттєво відрізняються між собою, тому зазвичай перехід від однієї стадії до іншої в державі відразу стає відчутним. В період економічного спадання зазвичай дуже істотно знижуються прибутки підприємств, погіршується добробут населення, тому необхідним є якнайшвидше впровадження заходів антикризової політики [2].

При ідентифікації стадій економічного циклу в першу чергу необхідно звертати увагу на статистичні показники, що характеризують виробництво, споживання, фінансовий сектор в державі. Однак для того, щоб підрахувати та опублікувати необхідні данні потрібен час, тому місячні та квартальні показники зазвичай з'являються зі значним запізненням – від місяця до півроку.

Передвісниками та індикаторами початку періоду економічного спадання до отримання офіційних статистичних даних можуть бути:

- тривалий період економічного зростання, що спостерігався напередодні;
- охоплення економічною кризою інших держав, з якими існують тісні економічні зв'язки;
- різкі коливання курсів на валютних ринках;
- виникнення дефіциту певних видів товарів широкого вжитку;
- поширення випадків несвоечасної виплати заробітної плати;
- виникнення інфляційних явищ, різкі стрибки в рівні цін на більшість товарів.

Наявність хоча б частини з перелічених ознак є сигналом до створення проектів антикризових заходів.

Про економічне спадання, що має місце у державі, свідчить істотна негативна динаміка таких економічних показників:

- обсягу виробництва;
- рівня зайнятості;

- доходів населення;
- обсягів товарообігу;
- рентабельності роботи вітчизняних підприємств;
- обсягу експорту.

Причому слід звернути увагу, що значне спадання показників в певних кварталах може бути викликано сезонними факторами, тому при аналізі необхідно проводити згладжування рівнів ряду.

Своєчасна ідентифікація моменту переходу економіки від стадії депресії до поживавлення, яке передує піднесенню є також досить важливим. Адже характер податкового регулювання, якого потребує економіка на цих стадіях є кардинально протилежним. Тому продовження податкового стимулювання, що було започатковане під час спаду та депресії, в період поживавлення може привести до перегрівів економіки. Показники економічного розвитку стадій депресії та поживавлення не відрізняються між собою настільки істотно як показники піднесення та спадання. Тому необхідно звертати увагу, окрім значень економічних показників, ще і на інші процеси, що відбуваються в державі.

Для стадії депресії характерним є стабільно низький рівень розвитку майже за всіма економічними показниками, тому коли впродовж більш ніж півроку при відсутності істотних змін в умовах провадження господарської діяльності з боку держави, а також з урахуванням сезонних коливань, більшість показників демонструє стабільний щомісячний приріст, це може свідчити про початок поживавлення.

Характерними ознаками, що супроводжують економічне поживавлення, зазвичай є:

- збільшення обсягів кредитування бізнесу та приватних осіб;
- зростання будівництва;
- збільшення суб'єктів господарської діяльності;
- покращення добробуту населення.

При переході економіки до стадії поживавлення необхідне зменшення заходів податкової політики, спрямованих на стимулювання економічного зростання. Повна відмова від таких дій, а в деяких випадках і застосування заходів, спрямованих на податкове стримування необхідне під час піднесення.

Економічне піднесення зазвичай характеризується надвисокими темпами економічного росту майже всіх економічних показників. Крім того для цього періоду характерні:

- надвисокі показники рівня зайнятості;
- стрімкий розвиток фінансового сектору, істотне збільшення кількості банків;
- суттєве підвищення товарообігу через зростання купівельної спроможності громадян;
- істотне зростання цін на ринку нерухомості.

Отже таким чином своєчасне розпізнавання стадій економічного циклу є запорукою ефективної антициклічної політики держави. При ідентифікації стадій циклу в першу чергу треба брати у розрахунок показники економічного розвитку, однак через те, що офіційні статистичні данні оприлюднюються з певним запізненням, необхідно також звертати увагу на процеси, що відбуваються в економічному та соціальному житті держави.

Література

1. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 № 2755-VI – [Електронний ресурс] – Режим доступу: // rada.gov.ua
2. Рудий К. В. Циклы в современной экономике: монография / Рудый К. В. – М.: Новое знание, 2004 – 108 с.

УДК 332.1

СУТНІСТЬ ТА ПРИНЦИПИ ДЕРЖАВНОЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Круглова Анна Євгеніївна, студентка Національного університету «Юридична академія України ім. Ярослава Мудрого», факультет підготовки кадрів для Державної пенітенціарної служби України

Розбудова незалежної правової держави, що відбувається в Україні, та реформування системи управління зумовлюють зростання ролі територій у проведенні економічних трансформацій і становленні нових форм господарювання. Сьогодні значно розширюються функції і завдання регіонів щодо раціонального використання природних ресурсів, забезпечення зайнятості населення та розвитку зовнішньоекономічних зв'язків. Від того, наскільки оптимально поєднуються інтереси держави і окремих регіонів, залежить збалансованість розвитку народногосподарського комплексу.

За сучасних умов першочерговим завданням є пошук раціонального балансу між децентралізацією управління і єдиновладдям. На державному рівні визначено, що громади та створені ними структури управління на місцях мають нести відповідальність за соціально-економічний стан перед населенням регіону та державою.

Необхідність регіональної політики випливає з регіональної дискретності простору, нерівнозначності регіонів з чинниками і завданнями їхнього розвитку, внаслідок чого будь-яка державна політика будується диференційовано в регіональному аспекті [1].

Державна регіональна політика – це сукупність стратегічних заходів, засобів, механізмів, інструментів та взаємоузгоджених дій органів державної влади та місцевого самоврядування для забезпечення розвитку держави в цілому та сталого збалансованого розвитку її регіонів, відповідно до поставлених цілей: створення повноцінного життєвого середовища для людей на всій території України; забезпечення просторової єдності держави; сталого збалансованого розвитку її регіонів [2].

Важливу роль у дієвості регіональної політики України має інституційно-правове забезпечення. Сьогодні основними складовими інституційно-правової бази розвитку регіонів є: Закон України «Про стимулювання розвитку регіонів» (№ 2850-IV від 08.09.2005 р.) та Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2015 року (затверджена Постановою КМУ № 1001 від 21.07.2006 р.).

Принципи права – це основні засади, для яких характерними є універсальність, імперативність та загальність, вони мають дуже важливе значення під час реалізації норм права. Регіональна політика в Україні здійснюється на основі таких принципів:

- 1) системність, згідно з яким у процесі формування та реалізації державної регіональної політики мають враховуватися у взаємному зв'язку загальнодержавні, регіональні та місцеві інтереси, завдання щодо розвитку усіх сфер суспільного життя, його оптимальної територіальної організації, усі суттєво значущі фактори;
- 2) географічна обґрунтованість, згідно з яким формування та реалізація державної регіональної політики мають спиратися на географічні знання про території, їх природні, економічні, історичні, демографічні та інші особливості, етнічні і культурні традиції з метою збереження самобутності окремих частин країни та ефективного використання ресурсного потенціалу регіонів;
- 3) конституційність та законність, за якими реалізація політики здійснюється відповідно до Конституції та законів України, інших актів законодавства та на основі чіткого розподілу завдань, повноважень та відповідальності між органами державної влади та органами місцевого самоврядування;
- 4) пріоритетності забезпечення прав і свобод людини і громадянина, максимальне наближення послуг, що надаються органами державної влади та органами місцевого самоврядування, до безпосередніх споживачів громадян, підприємств, установ та організацій;

- 5) забезпечення унітарності України та цілісності її території, включаючи єдність економічного простору на всій території держави, її держави, її грошово-кредитної, податкової, митної, бюджетної системи;
- 6) субсидіарність, створення належних умов для поєднання централізації та децентралізації у здійсненні державної влади, розвитку місцевого самоврядування;
- 7) диференційованість надання державної підтримки регіонам з урахуванням рівнів їх соціально-економічного розвитку, природно-ресурсного потенціалу та інших факторів відповідно до умов, критеріїв та строків, визначених законодавством;
- 8) стимулювання тісного співробітництва між органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування для об'єднання їх зусиль з метою розроблення та реалізації заходів, які становлять спільний інтерес.

Таким чином, завдання держави – досягти політичної, економічної та гуманітарної єдності країни на основі узгодження різноспрямованих інтересів усіх регіонів. Важливим аспектом також є проблема дотримання державою принципів прозорості в процесі формування та реалізації регіональної політики, взаємодії держави з інститутами громадянського суспільства.

Література

1. Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети: Монографія / За ред. Варналія З. С. – 2007.
2. Бурик З. Регіональна політика України: сучасні реалії та досвід країн ЄС // Стратегія реформування системи державного управління на засадах демократичного врядування: Матеріали науково-практичної конференції за міжнародною участю (Київ, 31 травня 2007 р.). – У 4 т. – Т. 4. – К.: Вид-во НАДУ, 2007. – С. 30 – 33.

УДК: 336.221.4

РЕГУЛЮВАННЯ ПОДАТКУ НА ПРИБУТОК В УКРАЇНІ ТА НАПРЯМКИ ЙОГО УДОСКОНАЛЕННЯ

Литвиненко Ярослав Васильович, завідувач кафедри банківської справи, професор кафедри, Національна академія статистики, обліку та аудиту

Сучасний етап розвитку економіки України характеризується як складний, з урахуванням економічної кризи, складної зовнішньоекономічної ситуації, залежності від імпорту енергоносіїв та більшості матеріальних ресурсів, в більшості випадків застосування застарілих технологій в виробництві, які передбачають витрати великої кількості ресурсів, переходи до зміни економічної політики, застосування економічних методів керівництва державою та інше.

Одними з ефективніших методів економічного впливу на діяльність підприємств з боку держави є стимулювання виробництва через зменшення податкового тиску на платників податків та надання пільг. При цьому потрібно мати на увазі, що регулююча функція є однією з головних функцій податків, яка дозволяє здійснювати такий принцип податкової системи, як справедливий розподіл податкового навантаження між суб'єктами господарювання з урахуванням дотримання інтересів держави. За рахунок цієї функції держава має можливість регулювати обсяги виробництва, стимулювати збільшення одних та гальмувати інших виробів з метою зростання конкурентоспроможності вітчизняних підприємств, або зменшення споживання таких товарів (головним чином тих, які є небезпечними або шкідливими для вживання населенням).

Головною метою діяльності будь-якого суб'єкта господарювання є зростання добробуту його власників. В першу чергу, це може бути за рахунок збільшення отримання прибутку підприємством як за рахунок зменшення його витрат, так і за рахунок зменшення податків, які він сплачує.

В цілому податкове регулювання може бути в декількох формах, головними з яких є економічні (податкова пільга, податкові канікули, інвестиційні податкові кредити, відстрочка оплати податкового платежу та інше), та адміністративно-командні (головним чином застосування штрафних санкцій). До економічних можна віднести зниження ставки податку або надання пільг окремим об'єктам господарювання. Останнім часом ставки цього податку мають тенденцію до зниження з 90% (на початку 90-х років минулого століття) до 23% з 1 січня 2012 року із подальшим зниженням до 16% з 1 січня 2014 року. Така тенденція має позитивний вплив на діяльність підприємств та повинна збільшувати отримання податку на прибуток до Державного бюджету. Крім того це також сприяє виходу підприємств з так званого «тіньового сектору» економіки країни.

Зменшення питомої ваги податку на прибуток, який надходить до Державного бюджету, може відбуватися у зв'язку з різними чинниками, до головних з яких можливо віднести: зменшення прибуткових підприємств, зменшення ставок на податок, надання пільг.

Перший чинник можливо віднести до об'єктивних, тобто як результат погіршення економічної ситуації внаслідок кризових явищ як в світі, так і в Україні, збільшення витрат на енергоносії, що відповідно приводить до зростання витрат підприємства, відмова по об'єктивним та суб'єктивним причинам від впровадження новітніх технологій в виробництво (відсутній необхідних фінансових ресурсів, небажання відволікати грошові ресурси на тривалий час, бажання отримання швидкого прибутку), зниження конкурентоздатності підприємств, труднощі при виході на зовнішній ринок.

Не дуже впливово запрацював і чинник зменшення ставок податку на прибуток. Головна причина полягає в великій кількості збиткових підприємств. Крім того потрібно мати на увазі, що навіть серед прибуткових підприємств не менш ніж третину, а в деяких галузях національної економіки і більше

частину, займають підприємства, які отримують мінімальний прибуток і відповідно податок на прибуток таких підприємств невеликий.

Надання пільг є однією з причин зменшення надходження грошових ресурсів з цього податку, а з іншого боку – є головним важелем впливу на діяльність суб'єктів господарювання і взагалі методів регулювання господарської діяльності.

При наданні пільг потрібно враховувати багато чинників, до головних з яких можливо віднести такі:

- Держава, де знаходиться суб'єкт оподаткування або місце походження суб'єкта (резидент або нерезидент).
- Розмір об'єкту оподаткування.
- Джерело отримання прибутку.
- Розмір бюджетного дефіциту.
- Пріоритети в розвитку економіки країни або відповідного регіону.
- Можливі економічні, екологічні, соціальні та політичні наслідки надання податкової пільги.
- Характеристика товару, який виробляється, або вид послуги, яка надається та її важливість і необхідність для споживача.

Потрібно також особливо враховувати, що надання пільги обов'язково потребує перерозподілу частини Державного або місцевого бюджету між різними підрозділами економіки країни, суб'єктами господарювання або верствами населення.

Податкові пільги можуть надаватися в різних формах, до головних з них відносяться наступні:

1. Зменшення ставок податку на прибуток при цьому потрібно дотримуватись умови не зменшення доходів, які отримують Державний та місцеві бюджети.
2. Надання суб'єкту господарювання податкового кредиту. Це найбільш корисно при великих темпах інфляції, частина податку зменшується за час, на який надається ця пільга.
3. Повне звільнення від сплати податку на прибуток. Наприклад, згідно з прийнятим Податковим Кодексом України взагалі звільняються від сплати цього податку підприємства, які засновані громадськими організаціями інвалідів і які є їх повною власністю, при умові що чисельність інвалідів становить не менше 50% від загальної середньооблікової та їх фонд заробітної плати не менше 25% від загального фонду оплати праці.
4. Прибуток, отриманий підприємствами за рахунок міжнародної технічної допомоги або за рахунок коштів Державного бюджету, які спрямовані як внесок України до Чорнобильського фонду «Укриття».
5. При здійсненні окремих господарських операцій. Наприклад, від продажу на митній території України продуктів дитячого харчування власного виробництва.
6. Встановлення нульової ставки податку на прибуток.
7. Особливі пільги передбачаються для окремих підприємств виробників сільськогосподарської продукції, які займаються страховою діяльністю та інше.

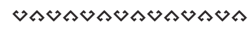
Окремим напрямком податкового регулювання можливо вважати утворення в Україні вільних економічних зон. Вони утворюються з метою розширення можливостей зовнішньоекономічної діяльності та активізації окремих видів підприємств. Особливо вони мають широкий ступінь відкритості для іноземних інвестицій, дозволяють скоротити час на реєстрацію та швидше починати виробляти продукцію або надавати послуги споживачам.

Секція 2. Інструменти фінансово-податкового регулювання соціально-економічного розвитку

Література

1. Статистичний щорічник Україна за 2010 рік. Державна служба статистики України 2010 р.
2. Статистичний збірник «Регіони України», 2010 р.
3. www.ukrstat.gov.ua – статистика Держкомстату.

УДК 336.151

**ПОДАТОК НА ПРИБУТОК ПІДПРИЄМСТВ ЯК ІНСТРУМЕНТ ВИРІВНЮВАННЯ ФІНАНСОВОЇ
БАЗИ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ЗАХІДНОГО РЕГІОНУ**

Мацук Зоряна Андріївна, канд. екон. наук, доцент кафедри фінансів та обліку,
ПВНЗ «Галицька академія»

Наявність суттєвих відмінностей в рівнях соціально-економічного розвитку регіонів є безспірним фактом. У зв'язку з цим, пошук підходів, які б дозволили згладити диференціацію регіонів, є актуальним завданням сьогодення. Для вирішення даного питання за основу беруть методи вирівнювання фінансової бази органів місцевого самоврядування. Слід відзначити, що наявна система бюджетного регулювання в Україні дозволяє зменшити диспропорції в бюджетному забезпеченні регіонів в короткостроковому періоді. Проте, саме зниження диференціації в рівнях соціально-економічного розвитку територій повинно бути метою політики уряду в середньостроковій перспективі. На разі, різниця у фінансовому забезпеченні областей Західного регіону до розподілу дотацій, незважаючи на використання фінансових механізмів вирівнювання з 1999 р. до 2009 р., не лише не зменшилась, а й виросла в 1,5 рази. Це спонукає до необхідності постійного збільшення обсягу фінансової допомоги з Державного бюджету місцевим бюджетам Західного регіону.

Основним напрямом посилення бюджетної самостійності місцевих органів влади є збільшення доходної частини місцевих бюджетів та удосконалення її структури. Враховуючи те, що обсяг доходів місцевих бюджетів Західного регіону не відповідає їх видатковим зобов'язанням, на нашу думку, необхідно зміцнити податкову базу шляхом передачі до їх бюджетів окремих податкових надходжень, які на даний час зараховуються до Державного бюджету України.

Проблема перерозподілу податкових доходів між рівнями бюджетної системи залишається предметом постійних дискусій. Дуже часто місцеві утворення ставлять питання про збільшення своєї частки нормативів відрахувань від загальнодержавних податків та платежів, мотивуючи це тим, що податкові доходи, закріплені Бюджетним кодексом України за місцевими бюджетами, не забезпечують в повному обсязі видаткові повноваження органів місцевого самоврядування.

Аналіз діючої практики дозволяє зробити висновок щодо необхідності в стратегічному плані переглянути систему розщеплення податків між рівнями бюджетної системи. Доцільно застосовувати розщеплення податків, розрахованих з єдиною базою оподаткування і зараховуючи їх у встановлених частках до Державного та місцевих бюджетів. З теоретичної точки зору, використання на практиці принципу «один податок – один бюджет» не є ефективним, оскільки розуміло б введення державного та місцевих податків на один і той же об'єкт оподаткування.

Аналізуючи питання закріплення податкових доходів за бюджетами різних рівнів бюджетної системи, слід керуватися необхідністю досягнення найбільш ефективної «вертикальної» та «горизонтальної» збалансованості витратних зобов'язань та прибуткових джерел. Цього можна досягнути тільки від найбільш рівномірно розміщених і немобільних податків, оскільки тільки таке закріплення дозволить максимально скоротити відмінності в бюджетній забезпеченості територіальних утворень, а отже, бюджетне регулювання буде ефективним. Будь-які пропозиції про перерозподіл податкових джерел між бюджетами різних рівнів слід розглядати тільки з урахуванням можливих наслідків.

З усіх податків, котрі зараховуються до Державного бюджету, податок на прибуток приватних підприємств, на нашу думку, придатний для справляння на місцевому рівні. У 2010 році доходи від справляння даного податку 47456,34 млн грн, а міжрегіональні відмінності на одну душу населення становили 15,4 рази, що в порівнянні з іншими податками не є високим показником. Тому вважаємо за доцільне закріпити за місцевими бюджетами 100% надходжень від даного податку. Запровадження

Секція 2. Інструменти фінансово-податкового регулювання соціально-економічного розвитку

даного заходу дозволило б скоротити частку одержаних з Державного бюджету дотацій вирівнювання в 2010 році до 26,95% сукупних доходів місцевих бюджетів Західного регіону або на 58,15% в порівнянні з 2010 роком.

За підсумками дослідження, дозволяємо зробити висновок про те, що Західний регіон України не є настільки бідним, яким його «робить» діюча система бюджетного регулювання. Закріплення за місцевими бюджетами Західного регіону 100% податку на прибуток підприємств дозволило б скоротити вдвічі обсяг дотацій вирівнювання (табл. 1).

Таблиця 1

Розрахунок дотації вирівнювання від закріплення за місцевими бюджетами Західного регіону податку на доходи підприємств у 2006 – 2010 рр.

Показник	2006	2007	2008	2009	2010
Доходи місцевих бюджетів Західного регіону, млн грн	13 819,7	18 918,2	27 366,8	26 364,0	32 941,0
Доходи місцевих бюджетів Західного регіону(без трансфертів)	5 929,5	7 317,8	9 349,5	9510,2	18 176,4
Обсяг дотацій вирівнювання від органів державного управління, млн грн	5296,98	6874,42	9363,5	11082,3	13 497,2
Частка дотацій вирівнювання від органів державного управління в загальних доходах місцевих бюджетів західного регіону, %	38,33	36,34	34,21	42,03	40,9
Надходження до Державного бюджету України податку на прибуток підприємств з Західного регіону, млн грн	1717,5	3301,1	4414,4	3977,5	4375,8
Абсолютний позитив для місцевих бюджетів Західного регіону від запропонованого заходу, млн грн	1717,5	3301,1	4414,4	3977,5	4375,8
Прогнозований обсяг дотацій вирівнювання, млн грн	3579,48	3573,32	4949,1	7104,8	9121,4
Прогнозована частка дотацій вирівнювання, %	25,90%	18,89%	18,08%	26,95%	27,69%

Джерело: розраховано та складено за даними Рахункової палати України

Також слід зазначити, що встановлення нормативу відрахування від податку на прибуток в місцеві бюджети розширить можливості адміністративних центрів Західного регіону щодо фінансування поточних та капітальних потреб, дозволить місцевій раді здійснювати вплив на розвиток виробничого та інноваційного потенціалу на власній території. Розширення податкових повноважень органів місцевого самоврядування дозволить здійснювати підтримку та ефективно сприяти розвитку малого та середнього бізнесу, віднесених до питань місцевого значення. Міжнародний досвід кращої практики в сфері бюджетного регулювання свідчить про доцільність передачі органам місцевого самоврядування максимального обсягу ресурсів, необхідних для виконання повноважень органів місцевого самоврядування, в формі податкових доходів, а не дотацій вирівнювання. При цьому, перевага закріплення нормативів відрахувань полягає в можливості місцевих органів влади самостійно прогнозувати власні доходи на середньострокову перспективу, підвищувати власний кредитний рейтинг та формувати довгострокові графіки обслуговування місцевого боргу, а також стимулюватимуть до покращення збору податків та розвитку наявної на території регіону податкової бази. Реформування місцевого оподаткування було б логічним продовженням на шляху вирішення проблеми збільшення обсягу доходів місцевого самоврядування, з метою подальшого вкладання даних коштів в пріоритетні для Західного регіону галузі, що не було зроблено свого часу ще за часів УРСР та протягом незалежності України і чому тепер регіон вважається високодотаційним.

Література

1. Бюджетний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2456-17&p=1305178244224687>
2. Європейська хартія місцевого самоврядування / пер. з англ. Є. М. Вишневіського // Комп'ютерна правова система «Зібрання законодавства України». – К. : Укр. інформ.-прав. центр, 2004. – 9 с.
3. Диверсифікація доходів місцевих бюджетів / [Луніна І. О., Кириленко О. П., Лучка А. В. та ін.] ; за ред. д-ра екон. наук І. О. Луніної ; НАН України; Ін-т екон. та прогнозув. – К., 2010. – 320 с.

УДК 336.763 (477)

ВНЕДРЕНИЕ НОВЫХ ФИНАНСОВЫХ ИНСТРУМЕНТОВ НА ФОНДОВОМ РЫНКЕ УКРАИНЫ

Омельченко Людмила Сергеевна, канд. экон. наук, доцент, зав. кафедрой финансов и банковского дела,

Харченко Надежда Владимировна, аспирант кафедры финансов и банковского дела, ГВУЗ «Приазовский государственный технический университет»

В апреле 2011 года был запущен в обращение новый финансовый инструмент – опцион на фьючерс на индекс акций «Украинской биржи». Появление новых ценных бумаг на фондовом рынке позволяет использовать выгодные стратегии и расширить возможности для инвесторов.

Объемы торгов опционами пока далеки от объемов операций с фьючерсом. Однако за год обращения данного финансового инструмента объем торгов опционами составил 580 млн грн. За этот же период объем сделок с индексным фьючерсом достиг 19,8 млрд грн. Доля торгов опционами в общем объеме торгов фьючерсами составила всего 3%. Для сравнения, например, в России доля торгов опционами в общем объеме торгов составляет в среднем 10% рынка фьючерсов.

Относительно малый объем торгов опционами можно объяснить двумя причинами. Во-первых, опцион сравнительно новый для украинского рынка и в то же время сложный финансовый инструмент, требующий от участников рынка высокого профессионализма [5].

По нашему мнению, запуск опционной торговли повлечет дальнейший рост объемов торгов на срочном рынке ценных бумаг, так как в последнее время количество торгующих на срочном рынке увеличивается. Все больше срочный рынок становится рынком не только для профессиональных, но и для частных инвесторов.

Инвесторы интересуются опционами, так как торговля ими предоставляет такие возможности, которые не могут быть предоставлены другими финансовыми инструментами. Опцион, например, дает покупателю право выбора: выполнять или не выполнять фьючерсный контракт, а это особенно важно в условиях нестабильности фондового рынка. В случае торговли фьючерсами на индекс выигрывает та сторона сделки, которая наиболее верно предсказала динамику цен на акции, а, следовательно, и изменение показателя биржевого индекса. Кроме того, комбинации опционов с другими инструментами позволяют формировать безрисковые портфели.

Чаще всего инвесторы используют опцион именно для страховки от падения цен на акции, входящие в их портфель ценных бумаг. Ведь если на фондовом рынке происходят резкие колебания цен, то, как правило, они направлены в одну сторону: или стоимость многих акций одновременно растет, или одновременно падает. Соответственно, в ту же сторону движется индекс UX, рассчитываемый «Украинской биржей» на основании цен на акции десяти наиболее ликвидных эмитентов [1, с. 90].

В нынешней ситуации торговцы фьючерсом на биржевой индекс получают возможность застраховать себя на тот случай, если их видение будущего роста или падения биржевого индекса окажется далеким от реальности. Фьючерс на индекс не случайно стал базовым активом для опциона и сейчас является одним из наиболее ликвидных финансовых инструментов на отечественном фондовом рынке. Иногда объемы торгов фьючерсами выше, чем общий объем торгов акциями. И это при том, что на «Украинской бирже» сделки осуществляются более чем с 260 ценными бумагами.

По данным «Украинской биржи», около 2,7 тыс. физических и юридических лиц, или примерно одна треть всех клиентов биржи, торгуют фьючерсом. Доля клиентов, которые торгуют на срочном рынке, стремительно растет. Есть и такие, которые приходят торговать исключительно на срочный рынок, так как там затраты ниже, а ликвидность выше.

По нашему мнению, новый финансовый инструмент вызовет интерес и у иностранных инвесторов, так как и среди них наблюдается спрос на фьючерс. Если ожидается снижение цен на акции, которые находятся в портфеле, то продают фьючерс. Тем самым инвесторы страхуют себя от падения рынка [4].

Особо успешным можно считать функционирование срочных инструментов в условиях нестабильности фондового рынка и падения индексов. Ведь до появления фьючерсов и опционов инвесторы были существенно ограничены в своих возможностях зарабатывать на падении рынка.

С помощью новых инструментов, таких как фьючерсы и опционы, инвесторы используют стратегии, которые позволяют хеджировать длинные позиции, открытые на спот рынке. В случае нестабильности рынка и отсутствии срочных инструментов, инвесторы вынуждены были продавать ценные бумаги, тем самым провоцируя еще большее падение их цены.

Также появилась возможность получения дополнительных финансовых ресурсов с помощью использования различных торговых стратегий на срочном рынке, ориентированных на любую динамику: не только восходящую, но и на нисходящую [2, с. 88].

Главной задачей для украинского фондового рынка на 2012 год можно считать повышение его ликвидности и запуск в обращение новых ценных бумаг. На сегодня наибольшая ликвидность украинского рынка акций сосредоточена в ценных бумагах нескольких крупнейших эмитентов.

Большей ликвидностью отличается фьючерс на индекс украинских акций, но и он не может удовлетворить все потребности инвесторов, особенно в периоды нестабильности финансовых рынков, поскольку привязан непосредственно к рынку акций и повторяет его динамику.

В настоящее время финансовых инструментов, которые позволяют зарабатывать, стало намного больше. Единая денежная позиция между спот и срочным рынком, позволяет одновременно торговать как акциями, так и срочными контрактами (опционами). Все это делает возможным разрабатывать стратегии, которые были недоступными раньше. Кроме того, фьючерс на индекс имеет ликвидность, которая многократно превышает любую акцию на фондовом рынке. Благодаря этому стало возможно получать дополнительные финансовые ресурсы [3, с. 60].

Для развития срочного рынка представляется целесообразным запуск в обращение целого ряда новых финансовых инструментов таких как: фьючерсы на золото и на нефть, товарные фьючерсы, фьючерсы на облигации внутреннего государственного займа (ОВГЗ), на украинские облигации и на индекс ставок по депозитам физических лиц (UIRD). Инструментом хеджирования валютных рисков могут стать валютные фьючерсы. Дальнейшее развитие рынка опционов вызовет большую заинтересованность в фондовом рынке Украины со стороны отечественных и иностранных инвесторов.

Литература

1. Івашук Н. Л. Особливості застосування одинарних опціонів / Н. Л. Івашук // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – № 4 (70). – С. 86 – 96.
2. Недогібченко І. Розвиток вітчизняного строкового ринку як інструменту хеджування ризиків в умовах гнучкого режиму курсоутворення // І. Недогібченко // Банківська справа. – 2010. – № 6. – С. 85 – 92.
3. Приймак В. І., Купрій Н. А. Моделювання вибору оптимальної опціонної стратегії / В. І. Приймак, Н. А. Купрій // Фінанси України. – 2009. – № 6. – С. 58 – 67.
4. Уляницкая А. Ю. Производная опция: [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://www.business.ua/articles/finansovue_instrumentu/Proizvodnaya_opciya15205/?login=yes&SECTION_CODE=finansovue_instrumentu&GEMIUS=articles_detail&ELEMENT_ID=15205&INC=&page=
5. Уляницкая А. Ю. Опция с недобором: [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://www.business.ua/articles/finansovue_instrumentu/Opciya_s_nedoborom-28824/

УДК 336.15:336.767

РОЗВИТОК РИНКУ ПОЗИКОВОГО КАПІТАЛУ БАНКІВ УКРАЇНИ

Стефанишин Віктор Володимирович, здобувач кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту, Львівський національний університет імені Івана Франка

Важливим джерелом інвестицій для здійснення економічного розвитку України в контексті постіндустріалізму є ринок позикового капіталу банків. Пропозиція капіталу з банківського сектора характеризується певними особливостями: 1) залежність термінів надання кредитів від строкової структури банківських депозитів; 2) обмеженість ресурсної бази банків заощадженнями населення; 3) переважно коротко- та середньострокові зовнішні запозичення. Тому банки не можуть в повній мірі реалізувати дану функцію.

Здійснення ефективної кредитної діяльності комерційних банків потребує приділення найбільшої уваги аналізу кредитного портфеля, оскільки формування та розміщення кредитних ресурсів є основним видом їх діяльності.

Проведення нами аналізу довгострокового банківського кредиту як інвестиційного ресурсу передбачає: 1) оцінку обсягу довгострокових кредитів, наданих банками за період 2001 – 2011 рр.; 2) аналіз динаміки обсягу та структури наданих кредитів у звітному періоді; 4) оцінку змін у обсязі і структурі кредитів за відповідний період, визначення напрямків подальшого розвитку кредитної діяльності банків тощо.

Дослідження показників діяльності комерційних банків країни впродовж 2001 – 2011 рр. свідчить про те, що загальна їх кількість по роках незначно змінювалась і становила в 2011 р. – 198, 2005 р. – 186, 2001р. – 189 банків, або за 11 років банків стало на 9 одиниць більше порівняно з 2001 р., також у 2011р. вже функціонувало 53 банки з іноземним капіталом, що становило 41,9% іноземного капіталу у статутному капіталі банків [6]. Кредитний портфель комерційних банків країни за 2001 – 2011 рр. зріс з 32 091 млн грн (2001 р.) до 156 385 млн грн (2005 р.) та 825 320 млн грн (2011 р.) тобто в 25,7 рази більше, ніж в 2001 р. і має тенденцію до подальшого зростання [6]. Нарощування депозитної бази банків відбувалося за рахунок припливу депозитів як у національній, так і іноземній валютах [8]. За цей період значно збільшилися кредити суб'єктам господарювання та фізичним особам. Так, кредити суб'єктам господарювання в 2011 р. в порівнянні з 2001 р. зросли на 554 343 млн грн, або в 21,8 рази і становили відповідно 580 907 млн грн, що свідчить про високі темпи їх зростання.

Серед строкових кредитів значну перевагу за 2001 – 2011 роки мали довгострокові кредити. За цей період їх обсяг зріс на 420 747 млн грн, або майже в 75,0 разів і становив 426 430 млн грн. Слід відмітити, що їх частка по роках в загальній кількості банківських кредитів теж мала тенденцію до зростання. Якщо в 2001 р. вони становили 17,70% в загальній сумі кредитів, то в 2005 р. – 55,14%, а в 2011 р. – 56,48%, що на 38,78 в.п. більше. Така тенденція є позитивною – вона свідчить про продовження зростання пропозиції довгострокових кредитів, в тому числі для інноваційної діяльності, хоча експерти стверджують, що з них у 2011 р. лише 14% кредитів спрямовувалось в інвестиційну діяльність, в тому числі і у нерухомість [8]. Отже, їх частка в наданих кредитах і фактичних обсягах по роках, не задовольняє потреби як суб'єктів господарювання, так і економічно активного населення.

Структура наданих кредитів банками за споживачами в 2011 р. була такою: кредити суб'єктам господарювання – 70,27%, фізичним особам – 29,73%. За аналізований період частка кредитів суб'єктам господарювання зменшилася на 12,49 відсоткових пункти, а частка фізичним особам зросла майже у 6,9 разів – на 25,45%.

Забезпечення прибутковості та підвищення ефективності діяльності є одним із важливіших завдань для комерційних банків. Проведений нами аналіз свідчить про те, що загальний обсяг чистого прибутку банків (незважаючи на зниження відсоткової ставки банків за кредитами з 29,6% до 17,2%) за аналізований період мав також тенденцію до зростання і в 2008 р. досяг 7 304 млн грн, тобто порівняно з 2001 р. збільшився майже в 13,8 рази. Проте вже восени 2008 р., внаслідок негативного впливу світової фінансової кризи, було виявлено потребу в докапіталізації банківських установ на суму 24,7 млрд грн [2, с. 14]. Надзвичайно загрозливим був відтік капіталу із банківської системи, починаючи з жовтня 2008 р. до березня 2009 р., коли депозити фізичних осіб зменшилися у гривні на 26,72 млрд грн., або на 21,1%, а депозити фізичних осіб у валюті – на 3,46 млрд дол., або на 22,9% [3, с. 14]. Це понизило фінансову стабільність банків і тому НБУ рефінансував їх з метою поновлення ліквідності. Так, з вересня до лютого 2009 р. НБУ рефінансував банківські установи на суму 110,6 млрд грн, а в 2011 р. – ще на суму 23,6 млрд грн [6]. Такі ресурси були направлені в основному на погашення депозитів перед вкладниками банків, імпорتنі закупівлі та валютні спекуляції, а не на кредитування економіки. І вже у 2010 р. 18 банків перебувало у стадії ліквідації, тому, відповідно, мала місце збитковість функціонування банківських установ від 38,450 млрд грн у 2009 р., 13,03 млрд грн у 2010 р. до 7,71 млрд грн (2011 р.), хоча із тенденцією до її зниження [6]. Знижувалась і ліквідність комерційних банків, незважаючи на регулярне проведення НБУ операцій з мобілізації їх коштів, залишок акумульованих коштів зменшився до 5,5 млрд грн у 2011 р. [6].

Процентна політика НБУ в 2011 р. була спрямована на утримання вартості грошей на позитивному рівні стосовно інфляції, заохочувалось нагромадження банківських вкладів у національній валюті, зменшуючи девальваційний тиск та інфляційні ризики. Це сприяло підвищенню середньозважених процентних ставок у національній валюті за депозитами у 2011 р. до 11,1%, за кредитами – до 17,2% і відповідно знизилась середньозважені процентні ставки за кредитами та депозитами в іноземній валюті – 10,6% та 6,0% [6].

Оскільки відсоткові ставки на довгострокові кредити є високими, довгострокові кредити (наприклад, іпотека) переважно стають недоступними для економічно активного населення як продуцента людського потенціалу і, передусім, людського інтелектуального потенціалу – творця інновацій. Вважаємо, що потрібно і надалі вирішувати проблему подальшого зниження процентних ставок на споживчі кредити для фізичних осіб, а також – на довгострокові кредити для суб'єктів господарювання високотехнологічних галузей. Аналіз рівня рентабельності капіталу банків свідчить, що протягом 2001 – 2011 рр. хоч і простежувалась незначна тенденція до його зростання від 6,63% (2001 р.) до 8,50% (2008 р.), проте у 2009 р. відбулось значне зниження від –32,2% у 2010 р. до –5,27% у 2011 р., що є наслідком впливу як світової фінансової кризи 2008 – 2009 рр., так і неефективного менеджменту банків та певної недовіри населення до банків. Про тенденцію покращення діяльності банків свідчить і такий показник як чиста процентна маржа, яка у 2001 р. становила 6,94%, 2011 р. – 5,32%, що ще на 1,62 в.п. менше порівняно з 2001 р. [6, 7].

Проведений нами аналіз особливостей та динаміки розвитку банківського кредитування у період з 2001 по 2011 рр., показує, що, незважаючи на загальний позитивний характер зростання частки та обсягів довгострокового кредитування, мають місце проблеми, пов'язані із негативними наслідками впливу світової фінансової кризи на функціонування банківського сектора національної економіки України. Вирішення даних проблем сприятиме подальшому ефективному функціонуванню ринку банківських кредитів як важливого джерела позикового капіталу для розвитку як інноваційного людського ресурсу, так і впровадження новітніх технологій з метою створення інноваційних товарів і послуг в українській економіці.

Секція 2. Інструменти фінансово-податкового регулювання соціально-економічного розвитку

Література

1. Бюлетень Національного банку України. – №01.–2011(214). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=69287>
2. Вяземский А. Зачем банки в Украине наращивают капитал/ А. Вяземский// Дело. – 2009. – 13 марта – С. 14.
3. Герасимова Т. Кабмин держит банки на голодном пайке/ Т. Герасимова// Дело. – 2009. – 29 янв. – С.6.
4. Офіційний сайт Державного комітету статистики. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
5. Грошово-кредитна статистика. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/Statist/elbul.htm>
6. Грошово-кредитна статистика. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/>
7. Грошово-кредитна статистика. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=66237>
8. НРА «РЮРІК». Аналітичний огляд банківської системи за 2011 рік. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://www.rurik.com.ua/>

◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇

УДК: 330.115: 336.76

ПЕРВИННЕ РОЗМІЩЕННЯ ЦІННИХ ПАПЕРІВ НА ФОНДОВИХ РИНКАХ СВИТУ І УКРАЇНИ

Стефанишин Мар'яна Володимирівна, здобувач кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту, Львівський національний університет імені Івана Франка

Проведення сучасної модернізації української економіки потребуватиме щоразу більших інвестицій як в основний капітал, так і побудову доступних для інвесторів елементів нових транспортних, комунікаційних, логістичних та інших допоміжних систем. Важливими джерелами залучення фінансових ресурсів стають як фондовий ринок Європи, України, так і формування національної мережі розвинутої і збалансованої фінансової інфраструктури, суб'єкти якої могли б задовольняти зростаючі потреби у фінансових ресурсах.

Для європейського ринку первинних публічних розміщень цінних паперів характерний висхідний тренд, оскільки в першому півріччі 2011 р. було здійснено 229 IPO, що становило зростання в 1,4 рази порівняно з першим півріччям 2010 р. (168 IPO). У результаті було залучено 16 326 млн євро, а обсяг залучених коштів відповідно збільшився в 1,2 рази (13 730 млн євро) [7].

Проте європейський ринок посідає третє місце серед світових ринків IPO, поступаючись китайському та американському. Так, на китайському ринку в цілому за перше півріччя 2011 р. було здійснено 206 розміщень на загальну суму 29 248 млн євро. На американських фондових біржах NYSE та NASDAQ кількість IPO сягнула 81, але обсяг залучених коштів становив 17 617 млн євро.

Лідером за кількістю розміщень була Лондонська фондова біржа (36 IPO й залучено 10 661 млн євро), друге місце займала Німецька фондова біржа (6 IPO на суму 959 млн євро), а третє – Варшавська біржа – 55 IPO на суму 600 млн євро. За галузевою структурою європейський ринок IPO представляли емітенти сектору промислових товарів та послуг (44 IPO), технологічний сектор (15 IPO), нафтогазова промисловість (11) та сектор інвестиційного бізнесу (9) [8].

Український ринок первинних розміщень цінних паперів є, передусім, невід'ємною складовою фондового ринку Центральної та Східної Європи (ЦСЄ). Експерти відзначають такі головні риси європейського фондового ринку: 1. Частина бірж типових країн ЦСЄ була поглинута біржовими операторами із ЄС, наприклад, OMX включає біржі Вільнюса, Ісландії, Копенгагена, Риги, Стокгольма, Талліна, Хельсінкі, що виходить за межі регіону. 2. Більша частина розміщень цінних паперів в регіоні відбувалась за межами бірж ЦСЄ або одночасно на декількох ринках. 3. Вивчення даних WFE (членів Світової федерації бірж) показало, що регіон відноситься до слабо регульованих ринків. Фондові організатори торгів дуже погано розкривають інформацію за стандартною методологією WFE. Це характерно для фондових майданчиків Болгарії, Словенії, Словаччини, Румунії, Росії, України і Чехії [2].

Українські компанії впродовж останніх п'яти років провели 59 розміщень на загальну суму 3,24 млрд дол., які в основному здійснено на міжнародних ринках капіталу через непрямі структури, включаючи офшорний посередницький елемент. З цих розміщень (за обсягами) понад 80% було проведено компаніями, які зареєстровані в юрисдикціях з м'яким податковим кліматом [2, с. 115]. А це зумовлює втрати надходжень від операцій з цінними паперами для державного бюджету України, бо кошти від оподаткування даних операцій надходять у польський, німецький чи бюджет Великобританії, адже 80% здійснюваних первинних розміщень цінних паперів відбувається за межами організованого українського фондового ринку.

Тому актуальним залишається розв'язання питання готовності українського фондового ринку до цивілізованого, в європейському контексті розвитку, здійснення первинних розміщень цінних паперів.

Секція 2. Інструменти фінансово-податкового регулювання соціально-економічного розвитку

Характеристика фондового ринку передбачає дослідження таких основних показників: капіталізація, обсяги торгів та вартість репрезентативних ринкових індексів.

Капіталізація національного ринку цінних паперів, як загальна вартість цінних паперів, що обертуються на ньому, має підтверджувати ефективність використання національного багатства і – прозорість та публічність розподілу власності в країні. Так, у 2005 р. капіталізація ринку цінних паперів в Україні оцінювалась в 29 127 млн дол., у 2010 р. – вже в 131 190, тобто зросла у 4,5 рази. Однак, порівняння обсягів капіталізації національного ринку цінних паперів України та Польщі, де обсяги капіталізації становили відповідно 93 602 (2005 р.) та 150 962 (2009 р.), засвідчує певне відставання вітчизняного фондового ринку відповідно в 3,2 та 6,6 рази [4, 8]. Капіталізація біржового списку ПФТС за 2005 – 2010 рр. зросла, проте залишається невисокою –16,52% у 2010 р [4]. Тому нерозвиненість та закритість ринку цінних паперів обмежили інвестиції лише спекулятивним капіталом, який направлений на швидке отримання прибутку від інвестування у недооцінені активи. Крім того, численні рейдерські захоплення і порушення прав інвесторів за нейтральної позиції ДКЦПФР не сприяли створенню сприятливого інвестиційного клімату.

Тому поділяємо думку учених, що необхідно зменшувати спекулятивний тиск на фондовий ринок, збільшувати частку інвестиційного капіталу в капіталізації фондового ринку України, підвищувати захист прав інвесторів на отримання дивідендів і на повернення інвестицій, тобто створювати конкурентні умови діяльності на даному ринку [1, 3, 4].

Станом на 1.01.2011 р. Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку видала професійним учасникам даного ринку 763 ліцензії на здійснення торгівлі. Основними організаторами торгівлі на фондовому ринку України у 2010р. за обсягами торгів були: ФБ ПФТС(46,42%), ФБ «Перспектива»(27,93%), Українська біржа(20,97%) [4, с. 21].

Обсяги торгів товарами на біржах (крім фондових) у 2010 р. становили в Україні 54,4 млрд. грн., а фондовими інструментами на фондових біржах – 131,2 млрд грн, що засвідчує важливість залучення додаткових фінансових ресурсів на фондовій біржі. Структура випусків фінансових інструментів була наступною: на акції підприємств припадало 46,97% (2006 р.) і 40,17% (2010 р.), облігації підприємств – 52,99% (2006 р.) і 5,05% (2010 р.). У 2010 р. найбільш актуальними були державні облігації – 46,39% (2010 р.) та акції підприємств, що засвідчувало нарощування емісійної діяльності акціонерних товариств з метою покращення власного фінансового стану в післякризовий рік та сприяло зростанню обсягу зареєстрованих випусків акцій до 52,7 млрд грн , а це в 3,9 рази більше порівняно з 2009 р. [5].

Експерти справедливо вказують на значну концентрацію на первинному ринку корпоративних облігацій, оскільки на п'ять найбільших випусків припадало 37,62% (2010) загального обсягу зареєстрованих випусків облігацій, а 2011 році вже – 69,32% (облігаційний випуск ПАТ «Комерційний банк «Приватбанк» – 1,6 млрд грн) [4, с. 21].

Впродовж 2011 р. індекс ФБ ПФТС, що відображає коливання цін на найбільш ліквідні акції підприємств, зменшився на 440,65 пункти, або на 45,19% (з 975,08 до 534,43 пункту). Обсяги торгів на торговельному майданчику ФБ ПФТС протягом 2010 р. зросли до 61,25 млрд грн (збільшилися облігаціями внутрішньої державної позики, корпоративними облігаціями, акціями, муніципальними цінними паперами) [5].

Таким чином, недосконале функціонування українського фондового ринку (низька ліквідність, непрозорість функціонування фондового ринку, спекулятивний характер діяльності та ін.) заохочують українські акціонерні товариства (АТ) активно залучати кошти шляхом первинного публічного розміщення акцій (ІРО) на зарубіжних фондових біржах. Тому послідовне і системне реформування українського фондового ринку сприятиме прискореній модернізації основного капіталу акціонерних товариств через реалізацію механізму первинних розміщень цінних паперів, передусім, в своїй країні.

Література

1. Белінська Я. В., Дудар О. І. Український ринок капіталу: стан, проблеми, шляхи розвитку//Стратегічні пріоритети. – №4. – 2009. – С. 113 – 122.
2. Шапран В. С.. IPO от А до Я: Справочник эмитента, Киев, «Эксперт-Рейтинг». 2010. – 114 с.
3. Школьник І. Андеррайтинг та його роль в розвитку ринку капіталу України //Економічний аналіз. Вип. 2(18). – 2008. – С. 179 – 182.
4. НРА «РЮРИК». Аналітичний огляд банківської системи за 2011 рік. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://www.rurik.com.ua/>
5. Звіт Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку за 2010 рік. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nssmc.gov.ua/activities/annua>
6. Warsaw Stock Exchange: listing requirements. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // [http:// www.wse.com.pl](http://www.wse.com.pl)
7. Щоквартальний звіт. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [PricewaterhouseCoopers–msfz.minfin.gov.ua/.../IFRS%20adoption](http://PricewaterhouseCoopers-msfz.minfin.gov.ua/.../IFRS%20adoption)
8. World Federation of Exchanges. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // [http:// www.world-exchanges.org](http://www.world-exchanges.org)

ПРОГНОЗУВАННЯ ПОДАТКОВИХ НАДХОДЖЕНЬ ДО МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Чабан Ярослав Ігорович, аспірант кафедри національної економічної теорії, національної та прикладної економіки, Класичний приватний університет (м. Запоріжжя)

Сучасний стан національної економіки характеризується негативним впливом наслідків фінансово-економічної кризи. Дестабілізація економіки держави погіршує і так нестійке фінансове положення окремих регіонів. Фінансова залежність регіонів формується залежно від обсягів власних доходів та трансфертних надходжень до бюджету. Вагомою складовою дохідної частини місцевих бюджетів є податкові надходження, на обсяг яких впливають як соціальні, так і економічні фактори розвитку регіону, тому якість прогнозування їх обсягів підвищить ефективність планування місцевих бюджетів.

Теоретичне підґрунтя дослідження сформоване на основі праць таких українських вчених, як В. Л. Андрущенко, Є. І. Бойко, О. Д. Василик, В. М. Геєць, Б. В. Губський, О. Д. Данилов, І. І. Д'яконова, І. А. Золотко, А. І. Крисоватий, П. В. Мельник, Ц. Г. Огонь, В. М. Опарін, Й. М. Петрович, А. М. Соколовська, В. М. Суторміна, В. М. Федосов, А. П. Фліссак, М. Г. Чумаченко, С. І. Юрій, проте зміни Бюджетного та прийняття Податкового кодексів обумовлюють актуальність прикладних аспектів оцінювання впливу податкової системи та окремих її елементів на соціально-економічний розвиток регіонів.

Прикладні аспекти прогнозування податкових надходжень вивчаються у таких напрямках: в цілому по Україні, в розрізі окремих регіонів, вплив їх обсягу на економічні показники бюджетів. Особливий інтерес представляє прогноз впливу податкових надходжень на загальний рівень соціально-економічного розвитку. У такому випадку прогнозування податкових надходжень ускладнюється тим, що їх неможливо достовірно спрогнозувати тільки за рахунок оцінки їх майбутнього обсягу. Прогнозний показник повинен враховувати структурні зміни податкових надходжень, які змінюються з часом під впливом соціально-економічного розвитку держави та регіону зокрема. Також, питання визначення інтегрального показника рівня соціально-економічного розвитку є дискусійним. Інтегральна оцінка рівня соціально-економічного розвитку регіону повинна враховувати як індивідуальні характеристики регіону, так і фактори, під впливом яких здійснюється формування, становлення та розвиток об'єкту.

Однак проблема впливу структури податкових надходжень на соціально-економічний розвиток території не обмежується тільки визначенням співвідношення питомої ваги надходжень від різних податків і зборів до бюджету території. Постає ще два вочевидь гострих питання:

- яким чином впливає на соціально-економічний розвиток території сума надходжень із державного бюджету України, при цьому регіон ми розглядаємо як відкриту соціально-економічну систему;
- якою є прогнозна наповнюваність бюджету області і її соціально-економічний розвиток у зв'язку із тенденціями отримання податкових надходжень.

Різноманіття методів прогнозування дає можливість побудувати адекватну прогнозну оцінку шляхом обґрунтованого вибору підходу щодо прогнозування. Основні методи прогнозування загалом можна згрупувати за такими напрямками [1]: *інтуїтивні* – методи експертних оцінок, методи історичних та географічних аналогій; *аналітичні* – сіткові методи, матричні методи, методи ігрового моделювання, методи оптимізації; *статистичні* – методи екстраполяції, методи кореляції і регресії. На наш погляд, доцільно визначати оптимальне співвідношення податкових надходжень у сенсі їх впливу на соціально-економічний розвиток території за допомогою економетричного та імітаційного моделювання.

У першому випадку прогнозування впливу суми надходжень із державного бюджету України формується залежність виду $Y(\Phi) = Y(x_1, x_2, x_3, x_4, x_n)$, де $Y(\Phi)$ – показник соціального (економічного)

розвитку території, що залежить від питомої ваги обсягу міжбюджетних трансфертів у загальному обсягу доходів бюджету області; $Y(x_1, x_2, x_3, x_4, x_n)$ – функціональна залежність показника соціального (економічного) розвитку території від питомої ваги $(x_1, x_2, x_3, x_4, x_n)$ податків у загальній сумі податкових надходжень.

У другому випадку прогнозування наповнюваності бюджету рекомендовано застосовувати імітаційне моделювання наповнення місцевого бюджету за рахунок податкових надходжень і, на цій основі, формувати сценарії соціально-економічного розвитку території в залежності від структури податкових надходжень. Отже, добираємо ряд факторів, що визначають економічний показник та мають вид динамічного ряду, для якого досліджується ймовірність настання кожного окремого значення. Нехай існує економічний показник Y з певними значеннями $[Y_1, Y_2, Y_3, \dots, Y_n]$. Також може існувати ще один чи кілька економічних показників, які будуть характеризувати стан економічної системи: $N \in [n_1, n_2, n_3, \dots, n_n]$. Цей показник визначається групою факторів $A \in [a_1, a_2, a_3, \dots, a_n]$, $B \in [b_1, b_2, b_3, \dots, b_n]$, $C \in [c_1, c_2, c_3, \dots, c_n]$, $D \in [d_1, d_2, d_3, \dots, d_n]$. У даному випадку невизначеними факторами A, B, C, D є питома вага окремих видів податків у наповненні бюджету території. Результуючою функцією, залежною від факторів A, B, C, D є значення інтегральних показників соціально-економічного розвитку території. Таким чином, використання ситуаційного моделювання залежності соціально-економічного розвитку території від структури податкових надходжень із застосуванням відповідних коефіцієнтів еластичності дає змогу оцінити характеристики інтенсивності розвитку.

Література

1. Вайжинський Ф. А. Основні методи прогнозування соціально-економічного розвитку регіону / Ф. А. Вайжинський, І. Ф. Коломієць // Науковий вісник Українського державного лісотехнічного університету. – 2004, № 14.7. – С. 166 – 170.

Секція 3

СТАТИСТИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

УДК 330.131.7:336.71

МЕТОД ОЦЕНКИ ОПЕРАЦИОННОГО РИСКА В СИСТЕМЕ УПРАВЛЕНИЯ БАНКАМИ

Бакурова Анна Владимировна, докт. экон. наук, зав. кафедры экономической кибернетики и статистики
Иванов Владимир Николаевич, аспирант кафедры экономической кибернетики и статистики,
Классического частного университета г. Запорожье

Банки и банковская система является составной частью современной экономики, а стабильная финансовая система является основой успешного функционирования экономики любого государства, особенно в условиях финансового кризиса. В условиях кризиса банковская система уже показала всю сложность и важность управления, а также мониторинга рисков, где неточность методов, моделей анализа, времени моделирования, технической поддержки и подготовки персонала оказывают высокое влияние на эффективность работы банка в целом. Это приводит к значительным финансовым потерям. Поэтому, наличие в банках системы оценки рисков в системе управления является актуальной задачей.

Определение риска дано Витлинским В.В. как объективно-субъективная категория в деятельности субъектов хозяйствования, что связано с преодолением неоднозначности и конфликтности в ситуации обязательного выбора [1, с. 9].

Объективно-субъективная категория риска определяется тем, что она порождается процессами, как субъективного, так и объективного характера, существование которых, в конечном счете, не зависит от воли и сознания человека.

Таким образом, успешная деятельность банка в значительной мере зависит от выбранной системы управления рисками. Цель системы управления рисками заключается их выявление (фильтрации), мониторинга, контроля и минимизации его.

Система управления рисками должна учитывать, что все виды рисков взаимосвязанные, уровни риска постоянно изменяется в процессе работы банков и их нельзя остановить или вернуться в исходное состояние.

Процесс управления рисками состоит из следующих этапов.

1. Идентификация – фильтрация риска, выявление причин его возникновения и мониторинг событий (контроль уровня риска с механизмом обратной связи).
2. Моделирование – анализ и оценивания величины риска.
3. Управление – решение задачи оптимизации (минимизации), а именно снижение или ограничение рисков с помощью методов управления.

Один из основных документов, который разработал Базелевский комитет по банковскому надзору «Basle Committee on Banking Supervision» [2] являются положения по управлению рисками. В соответствии с этими положениями можно предложить следующую классификацию, которая представлена на *рис. 1*.

Следует отметить, что Базелевский Комитет по Банковскому Надзору, объединяющий большое количество финансовых институтов стран мира. В 2001 году Базелевский Комитет по Банковскому

Надзору определил основные положения по управления операционными рисками, выпустив стандарт «New Basel Capital Accord» (Basel II). В соответствии с положениями Базелевского комитета операционный риск – это риск прямых или косвенных убытков от неточных или ошибочных внутренних процессов банка, действий персонала, информационных систем банка, влияние внешних событий. Отсюда следует, что операционные риски – это идентифицируемые события или действия в процессе работы банка. Эти события имеют как закономерный, так и случайный характер, следствием которых является получение прямых или косвенных финансовых потерь, а также возможное повышение других рисков.

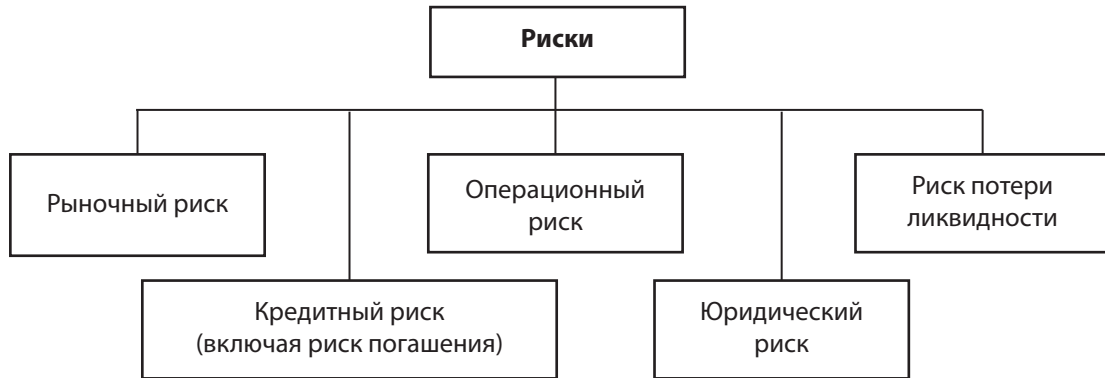

Рис. 1. Классификация банковских рисков.

Следует сказать, что операционный риск не включает стратегические, финансовые и другие риски. В соответствии с положениями Базелевского комитета банкам рекомендовано использовать систему управления операционными рисками, которая включает следующие этапы: определение и структура операционных рисков; формирование уровней риска; мониторинг операционных рисков во времени; анализ операционных рисков по видам деятельности.

Проведенный анализ работ отечественных и зарубежных ученых показал, что не достаточно уделено внимание методам оценки операционного риска в системе управления банками.

Поэтому в работе предлагается метод процесса оценки операционного риска.

Предлагаемый метод оценки операционного риска в системе управления банками, позволяющий определить закономерности появления и уровни риска, включает четыре этапа:

- анализ доходов и убытков деятельности банка;
- анализ закономерности появления операционных рисков;
- оценка уровней операционного риска;
- минимизация операционного риска.

На *первом этапе* проводится анализ доходов и убытков деятельности банка во времени на протяжении операционного дня.

На *втором этапе* проводится анализ с применением критерия Пирсона (χ^2) для проверки гипотезы о законе распределения. Критерий χ^2 применим для любых видов функции $F(x)$, даже при неизвестных значениях экономических показателей, что имеет место в процессе анализа на первом этапе. Использование критерия χ^2 предусматривает разбиение уровня варьирования выборки на интервалы и определения числа наблюдений n_j для каждого из j интервалов. Для удобства оценок параметров распределения интервалы выбирают одинаковой длины.

Вероятность попадания анализируемой случайной величины в j -й интервал вычисляется в соответствии с гипотетическим законом распределением $F(x)$. При вычислении вероятности p_j учитывается, что граница первого интервала (левая) и последнего (правая) должны совпадать с границами области

Секція 3. Статистичне моделювання соціально-економічних процесів в сучасних умовах розвитку України

возможных значений случайной величины.

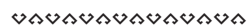
На *третьем этапе* проводится оценка вероятности попадания в j -й интервал соответствующего экономического значения, что определяет уровень операционного риска.

На *четвертом этапе* решается задача оптимизации.

Таким образом, предложен метод оценки операционного риска в системе управления банками, позволяющий выявить закон распределения и определить уровень операционного риска, а также решить задачу оптимизации.

Литература

1. Вітлінський В. В., Верченко П. І. Аналіз, моделювання та управління економічним ризиком: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни; Київ. нац. екон. ун-т. – К.: КНЕУ, 2000. – 292 с.
2. Basel Committee on Banking Supervision. International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards (2004). June. – www.bis.org.

**ЭКОНОМИКО-СТАТИСТИЧЕСКАЯ ОЦЕНКА РАЗВИТИЯ
ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ**

Боднар Алина Валериевна, аспирант кафедры «Информационные системы в экономике»
АДИ ДВНЗ Донецкий национальный технический университет

В условиях динамично развивающихся рыночных отношений использование информационно-коммуникационных технологий (ИКТ) становится базовым элементом повышения эффективности управления предприятием. Главным эффектом от их использования является инновационная модель организации производства и потребления, позволяющая использовать ресурсосберегающие операции, которые дают возможность в свою очередь ускорить и улучшить связь между экономическими субъектами.

Однако на сегодняшний день практически полностью отсутствуют исследования, посвященные анализу использования и развития ИКТ отечественными предприятиями, а так же их влияние на уровень продаж и общую их доходность. В связи с этим актуальной является сравнительная экономико-статистическая оценка уровня развития ИКТ предприятий разных стран. Изучением вопроса оценки уровня развития информационно-коммуникационных технологий в Украине занимаются такие ученые: С. Патрицки [1], А. Пляскина [1], Е. Ивченко [2], И. Захаров [3], С. Антонюк [3].

Однако в работах авторов рассмотрены ИКТ в целом, использован лишь один критерий их оценки – индекс цифровой способности. В связи с этим необходимо провести более детальную оценку использования информационно-коммуникационных технологий разными странами и произвести сравнение показателей.

В материалах конференции Организации Объединенных Наций (ООН) по торговле и развитию «Доклад об информационно экономике 2011» выделены следующие информационно-коммуникационные технологии, анализ которых производится по всем странам мира [4]: уровень использования стационарных телефонных линий; уровень использования мобильных телефонов; количество пользователей Интернета; количество пользователей стационарными сетями Интернет; использование радио; телекоммуникации; использование компьютеров; количество предприятий, использующих в своей деятельности собственный сайт и электронный почтовый ящик.

Относительно использования стационарных телефонных линий, очевидно, что Хорватия занимала первое место в 2005 году с показателем обеспечения населения на уровне 42,38 %, при этом в 2010 году показатель находился на уровне 42,37 %, что соответствовало второй позиции среди стран с переходной экономикой. В 2010 лидером становится Беларусь с показателем 43,13 %, в 2005 году показатель обеспеченности телефонными линиями составлял 33,43%, что соответствовало второй позиции. Украина в 2005 году занимала по данному показателю восьмую позицию с уровнем обеспечения стационарными линиями связи 24,86 %, в 2010 году этот показатель увеличился до 28,47 %, что соответствует шестой позиции среди стран с переходной экономикой. На сегодняшний день стационарные телефонные линии теряют популярность использования среди населения в связи с появлением и массовым распространением мобильных телефонов, однако они остаются приоритетными для многих предприятий.

Что касается уровня использования мобильных телефонов, то лидером на протяжении 2005 – 2010 годов оставалась Черногория с показателем использования равным 86,67 и 185,25 соответственно, на 100 жителей страны. Таким образом, уровень использования мобильных телефонов увеличился на 95,61% всего за 5 лет. Для Украины данный показатель в 2005 году находился на уровне 63,96 %, что соответствует пятой позиции среди стран с переходной экономикой. За пять лет этот показатель увеличился до 118,66 %, общий уровень увеличения использования мобильных телефонов составил

Секція 3. Статистичне моделювання соціально-економічних процесів в сучасних умовах розвитку України

54,7 %, при этом, однако мы ухудшили свою позицию на три ступени, что соответствует восьмой позиции среди стран данной группы.

Лидером по количеству пользователей Интернета в 2005–2010 годах является Хорватия, увеличившая вдвое данный показатель с 33,14 % до 60,32 %. В 2005 году Украина занимала одно из последних мест в данной группе по количеству пользователей Интернета, который составлял всего 3,75%. В 2010 году этот показатель вырос до 23 %, общий рост показателя составил 19,25 %, однако позиция в группе осталась на прежнем четырнадцатом уровне. Это свидетельствует о том, что отечественные предприятия практически не используют инновации в своей деятельности, что снижает их конкурентные преимущества на мировых рынках.

Ведущую позицию по количеству пользователей широкополосных сетей Интернета на протяжении 2005 – 2010 годов занимает Хорватия, увеличив значение показателя с 2,62 % до 18,25 % соответственно. Для Украины и Республики Молдова этот показатель составил 0,28 %, что соответствует седьмому и восьмому месту в группе. В 2010 году количество пользователей стационарных линий Интернета в Украине увеличилось до 8,06 % что соответствует восьмой позиции, в Республике Молдова – 7,53 % – девятая позиция.

Предприятия в странах с переходной экономикой значительно отстают от развитых по среднему уровню использования Интернета, также существуют существенные различия в зависимости от размеров предприятий и отрасли экономики [4]. Только 28% микропредприятий в странах с переходной экономикой используют в своей деятельности Интернет, против 63% в развитых странах. Мелкие предприятия также отстают на 31%, в то время как использование Интернета в деятельности предприятий предоставляет большое количество потенциальных выгод, таких как упрощение доступа к информации, что позволяет производить более эффективную и прозрачную торговлю между клиентами и поставщиками, а так же упрощение взаимодействия с правительственными организациями.

Хотя количество предприятий в Украине, использующих электронную почту, выше, чем использующих свой собственный сайт, по сравнению с другими странами восточной Европы и центральной Азии, этот показатель остается достаточно низким. Если в Словении практически каждое предприятие использует электронный почтовый ящик в своей деятельности, то в Украине его используют лишь 64% компаний.

Исследование, проведенное ООН среди 56 развивающихся стран, позволяет сделать вывод, что ИКТ играют важную роль в развитии фирм и повышении их производительности, однако их использование предполагает создание соответствующей внутренней среды, позволяющей производить их внедрение и использование. Предприятия, использующие в своей деятельности информационно-коммуникационные технологии, отмечают рост продаж на 3,4% выше нежели у предприятий, работающих по старинке. Общая доходность этих предприятий выше на 5,1% [4].

Таким образом, эффективное использование информационно-коммуникационных технологий как на мелких, так и на крупных предприятиях позволяет повысить уровень производительности.

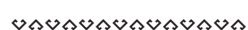
Литература

1. Патрицки С. Информационно-коммуникационные технологии как инструмент трансформационных отношений в глобальном мире / С. Патрицки, А. Пляскина // Экономические инновации. – 2011. – № 43 – С. 253 – 260.

2. Івченко Є. І. Інформаційно-комунікаційні технології як ключовий фактор управління інноваційним розвитком підприємств / Є.І. Івченко // Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики. – Харків: ХАІ, 2008. – №4(4)/ – С. 80 – 91/

3. Захаров І. В. Теоретико-методичні підходи до оцінки ефектів від впровадження інформаційно-комунікаційних технологій на промисловому підприємстві / І. В. Захаров, С. В. Антонюк // Механізм регулювання економіки. – Суми, 2009. – № 3. – Т. 1 – С. 222 – 227.

4. Information economy report 2011 ICTs as an Enabler for Private Sector Development / United nations conference on trade and development UNCTAD. – New York and Geneva, 2011. – 164 p.

К ВОПРОСУ О КОМПЛЕКСНОМ ПРИМЕНЕНИИ МЕТОДОВ ДИАГНОСТИКИ БАНКРОТСТВА

Васильчук Евгений Степанович, канд. экон. наук, доцент

Замалаев Павел Сергеевич, аспирант

Ивановский государственный университет (Россия)

В исследованиях, посвященных методологии оценки несостоятельности хозяйствующих субъектов РФ, до сих пор отсутствует целостная экономическая концепция преодоления кризисного состояния и предупреждения банкротства компаний. Поэтому вопросы объективной диагностики вероятности банкротства фирмы по-прежнему остаются дискуссионными.

К настоящему времени разработано множество методик, выявление особенностей и условий применения которых поможет руководителю выбрать наиболее приемлемый подход к анализу вероятности банкротства конкретного предприятия. Но в любом случае объективная и полная оценка финансового состояния и вероятности банкротства предприятия должна опираться на использование комплекса методик, взаимно дополняющих и уточняющих результаты оценки. Для выбора конкретных методов оценки необходимо первоначально обосновать условия и критерии их применения.

Во-первых, в зависимости от стадии финансового кризиса различают *антикризисную и кризисную диагностику*. Антикризисная диагностика проводится с целью своевременного выявления вероятности формирования кризиса на ранних его стадиях и предполагает применение традиционных методов оценки финансового состояния с учетом отраслевой принадлежности предприятия. Относительно кризисной диагностики в теории и практике экономических исследований сформировалось множество методов диагностики кризисного состояния организации и вероятности их банкротства. Помимо степени участия судебных органов, существует еще множество подходов к классификации методов диагностики вероятности банкротства предприятия: по составу критериев, по степени доступности исходной информации, по характеру результативного и факторных признаков. Эти методы различаются также областью применения, составом показателей, точностью диагностирования и т. п.

Во-вторых, не следует также забывать природу происхождения финансового кризиса предприятия – совокупность *не только финансовых и экономических, но и управленческих причин*. Поэтому для комплексного изучения данной проблемы рекомендуется применять несколько методов по диагностике вероятности банкротства с максимальной степенью включения различного рода факторов-предшественников кризиса. По нашему мнению, целесообразно проводить диагностику вероятности банкротства методом Аргенти для выявления возможных слабых сторон в управленческом аппарате фирмы, дополнив полученные оценки результатами моделей, построенных на основе стохастического факторного анализа (модели Э. Альтмана, Р. Тафлера, Р. Лиса, Фулмера, Г. Тишоу, Спрингейта, Ж. Лего, Чессера, Л. Философова, М. А. Федотовой и В. М. Родионовой, Г. В. Давыдовой и А. Ю. Беликова, Г. В. Савицкой, В. А. Пареной и И. А. Долгалева и других). Эти модели основаны на выборе функции и определении ее параметров в виде корреляционной модели, с помощью которой определяется тип финансового состояния предприятия и вероятность его банкротства. Многообразие подобных методик связано с тем, что они строились на массивах статистических данных, относящихся к разным странами и видам экономической деятельности, различным этапам развития национальной экономики. Это означает, что ни одна из этих методик не может быть универсальной. Поэтому при диагностике вероятности банкротства конкретного предприятия применять методы, ориентированные на корректировку значений параметров той или иной модели с учетом особенностей различных отраслей и российской экономики в целом.

В-третьих, следует помнить, что все предлагаемые модели и методики имеют общий недостаток. Они не учитывают фактор, имеющий в российских условиях, зачастую, решающее значение, – *интересы лиц, по чьей инициативе или с выгодой для которых осуществляется процедура банкротства конкретного хозяйствующего субъекта*. Именно этот фактор имеет порой определяющее значение при решении вопроса о возбуждении дела о финансовой несостоятельности предприятия. Соответственно, результаты оценки платежеспособности намеренно подгоняются под интересы субъектов, заинтересованных в банкротстве, и искажают реальную финансовую ситуацию на предприятии. Такая ситуация может быть вызвана различными причинами. Например, собственник предприятия не желает рассчитываться по имеющимся обязательствам и планирует списать старые долги по результатам проведения процедуры банкротства. Или организация-конкурент ведет агрессивную политику с целью завладения компании-должника и для этого стремится через процедуру банкротства существенно снизить ее стоимость. Поэтому необходима специальная процедура, которая позволяет определить, не является ли банкротство хозяйствующего субъекта преднамеренным. Для этого следует:

- выявить перечень лиц, получающих прямые или косвенные выгоды от банкротства («заинтересованных фигурантов»);
- провести ретроспективный анализ тех действий «заинтересованных фигурантов», которые прямо или косвенно способствовали ухудшению финансового состояния предприятия.

В-четвертых, недостатком существующих методов диагностики банкротства хозяйствующих субъектов является то обстоятельство, что *многие из них констатируют полную несостоятельность предприятия практически на протяжении всего периода его функционирования*, хотя в действительности этот субъект может успешно работать и приносить дивиденды его собственникам.

Из всего вышесказанного следует вывод, что методики и модели, основанные на анализе одних лишь финансово-экономических показателей, не дают адекватную картину состояния предприятия. Решения, принятые на основе оценок, не учитывающих деятельность заинтересованных лиц и не отражающих реальную ситуацию на предприятии, окажутся неверными. В конечном счете, финансовые, экономические, социальные и моральные потери понесут как экономика в целом, так и конкретные предприниматели и наемные работники.

Таким образом, организация систематической оценки вероятности банкротства на основе комплекса методов и приемов поможет, с *одной стороны*, предупредить появление кризисной ситуации на предприятии и своевременно принять меры по нивелированию возможных угроз. С *другой стороны*, это позволит избежать возможных негативных последствий ликвидации фирмы. Во избежание такого исхода событий необходимо включать методы диагностики вероятности банкротства в общую систему текущего контроля финансового состояния фирмы.

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ЕНЕРГЕТИЧНИХ СТРАТЕГІЙ В СУЧАСНИХ УМОВАХ РОЗВИТКУ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ УКРАЇНИ

Гладченко Анатолій Юрійович, аспірант кафедри міжнародних фінансів,
Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

В умовах стрімкого розвитку глобальної економіки та росту глобального капіталу все більше потреб піднімається з національного на регіональний рівень бачення. Найважливішим відображенням даного процесу є розвиток інтеграції. Інтеграція є одночасно і тенденцією світового розвитку, і передумовою подальшої інтенсифікації процесів глобалізації. Крім того, існує загальносвітова енергетична проблема: зростаюча взаємозалежність між країнами-виробниками, транзитерами та країнами-споживачами енергоресурсів обумовлює необхідність розвитку партнерських відносин між цими державами. Раніше міжнародне співробітництво було одним з провідних напрямків діяльності кожної країни світу. Завдяки йому можна було збагачувати національний потенціал на підставі переймання та використання світового досвіду, залучати робочу силу із-за кордону, сприяти розповсюдженню у світі досягнень країни в різних сферах діяльності. Проте на сьогодні в умовах посилення конкурентної боротьби країн світової економіки за ресурси та технології така форма міжнародних економічних відносин як міжнародне співробітництво стає недостатньо ефективною. На відміну від традиційних форм міжнародного співробітництва, регіональні інтеграційні угруповання мають набагато ширший науково-технічний та сировинний потенціал. Основними сферами наднаціонального управління в інтеграційних угрупованнях світової економіки є: енергетична; сировинна, переробна, агропромислова. Проте найважливішу роль відіграє енергетичний аспект регіональної інтеграції, що зумовлено зростаючими темпами споживання енергоносіїв в світі. Обмеженість паливних ресурсів відчутно впливає на розвиток енергетичної складової регіональної інтеграції. Участь країн світової економіки в інтеграційних угодах дає ефект підвищення ефективності національної енергетичної стратегії. Проте динамічність і складність енергетичної складової економічної інтеграції потребує розробки підходів до визначення ефективності національних енергетичних стратегій в умовах регіональної інтеграції, та зумовлює постановку проблеми та актуальність теми дослідження. Методологічні та практичні питання застосування енергоекономічних показників опрацьовувались багатьма авторами. Проте, традиційні підходи оцінки ефективності енергетичних стратегій мають значні недоліки. При оцінці ефективності національних енергетичних стратегій, дослідники не беруть до уваги структуру ВВП країни.

Деякі країни, хоча і мають високі показники в сфері енергоефективності національної економіки, також мають високі показники споживання первинних енергетичних ресурсів за рахунок функціонування в цих країнах значної кількості промислових підприємств, переробної, металургійної галузей. Такі галузі концептуально мають високу енергоємність і тому, при розрахунку загальної енергетичної ефективності, вплив цих галузей нівелює низьку енергоємність інших секторів економіки і при розрахунку інтегрального показника ефективності національної енергетичної стратегії, країни, що не мають в структурі національної економіки енергоємних галузей, виявляються набагато енергоефективнішими, хоча по іншим критеріям енергетичного розвитку та диверсифікації споживання первинних енергетичних ресурсів вони набагато поступаються країнам з високою енергоємністю ВВП.

Традиційно для кількісної та якісної оцінки ефективності енергетичних стратегій на національному рівні та для груп країн використовується енергомісткість ВВП (ЕВВП), яка є інтегральним індикатором ефективності використання енергетичних ресурсів у країні, оскільки ілюструє зміни співвідношення масштабів економічної діяльності та масштабів залучення паливно-енергетичних ресурсів (ПЕР) як частини природних ресурсів у господарський обіг.

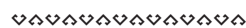

Секція 3. Статистичне моделювання соціально-економічних процесів в сучасних умовах розвитку України

Цей показник є відношенням витрат ПЕР у національній економіці за період (рік) до обсягу виробленого ВВП у постійних цінах базового року або для забезпечення між країнами співставлень, у валюті за паритетом реальної купівельної спроможності (ПКС). Проте ступінь об'єктивності такого індикатора дозволяє лише фіксувати питому вартість ПЕР, які використовуються для вироблення одиниці ВВП, і оцінювати лише тенденції розвитку національної економіки з боку енергоспоживання. Країни, що є енергоефективними мають високі рейтинги і в інших сферах економічної діяльності.

Огляд методологічних підходів до оцінки енергоефективності економічних систем дозволив виявити, що показник енергоємності ВВП відображає лише тенденції розвитку національної економіки з точки зору енерговикористання, і за його динамікою відстежується обраний тип (енергозберіжливий, екстенсивний) та тенденції економічного розвитку держави. Новітні методики не повною мірою враховують такі фактори, як структура промислового виробництва, його експортоорієнтованість і кон'юнктура зовнішніх ринків, частка мало- та неенергомістких видів економічної діяльності з високою доданою вартістю у структурі ВВП, ефективність перетворення первинних енергоресурсів, рівень цін на них і цінова еластичність попиту, продуктивність праці в енергомістких секторах та власне ефективність використання енергоресурсів для виробництва продукції чи надання послуг, або технологічна енергоефективність, а також інші фактори: розвиток транспортної системи, кліматичні умови, рівень і стандарти життя, соціокультурні фактори тощо.

Сучасні методики оцінки енергоефективності економічних систем не беруть до уваги виклики світової енергетики, що формуватимуть напрями протидії негативним тенденціям утворюючи енергетичну стратегію як окремої економіки, так і регіонів в цілому. Тому розробка концептуальної економіко-статистичної моделі ефективності енергетичної стратегії, яка більш повно описує умови функціонування світового господарства, є напрямом наступних досліджень.

УДК 331.101.3:658

**ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ МОТИВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА
НА ОБСЯГ ВИРУЧКИ ВІД РЕАЛІЗАЦІЇ ЙОГО ПРОДУКЦІЇ**

Горбань Васи́лина Богданівна,
Львівська міська рада

В сучасних умовах господарювання для керівників підприємств усіх форм власності важливим є з'ясування не лише рівня мотиваційних можливостей, якими вони володіють, але й дослідження можливого впливу мотиваційного потенціалу підприємства на основні показники його фінансово-господарської діяльності.

На підставі даних 11 підприємств Західного регіону України проведено дослідження взаємозв'язку їх мотиваційного потенціалу та обсягу виручки від реалізації продукції протягом 2008 – 2010 рр., в результаті якого одержано низку економетричних моделей, які слугують ефективним засобом дослідження взаємозалежності між факторними ознаками та вислідом (табл.1) [1].

Об'єктом дослідження виступали: Спеціалізоване управління №14 ПАТ фірми «Нафтогазбуд» (м. Львів); Управління механізації №22 ПАТ фірми «Нафтогазбуд» (м. Івано-Франківськ); Львівське казенне експериментальне підприємство засобів пересування і протезування (надалі – ЛКЕПЗПП) (м. Львів); ВАТ «Львівський локомотиворемонтний завод» (м. Львів); Великолюбінський державний спиртзавод (смт. Великий Любінь Львівської області); ВАТ «Львівський завод будівельних виробів» (м. Львів); ЗАТ «Будівельне управління-62» (м. Новий Розділ); Корпорація «Енергоресурс-інвест» (м. Львів); ПАТ «НВК»Полярон» (м.Львів); ПП «ІНСТАЛПЛАСТ-ХВ» (м. Городок); ВАТ «ТБО»Львівбуд» (м. Львів). Додатково зазначимо, що особливості розрахунку інтегральних показників використання мотиваційного потенціалу підприємства в контексті аналізування його складових (табл. 1) розглянуто у попередніх дослідженнях [2].

Таблиця 1

Економетричні моделі, які описують зв'язок мотиваційного потенціалу і виручки від реалізації продукції підприємств Західного регіону України

№ з/п	Загальний вид економетричних моделей	Вид даних*	Характеристика моделей
1	2	3	4
1	$y = b_0 + b_1 \times u + e,$ де u – інтегральний показник мотиваційного потенціалу підприємства, e – випадкова неспостережувана величина	С	$y = 0,1521 + 0,0458 \times u + e,$ $R = 0,045$ Зв'язок відсутній
2	$y = b_0 + b_1 \times x_1 + b_2 \times x_2 + b_3 \times x_3 + b_4 \times x_4 + b_5 \times x_5 + e,$ де x_1 – частковий інтегральний показник оцінювання матеріальних стимулів працівників, x_2 – частковий інтегральний показник оцінювання моральних стимулів працівників, x_3 – частковий інтегральний показник оцінювання стимулів професійно-кваліфікаційного розвитку працівників, x_4 – частковий інтегральний показник оцінювання стимулів умов праці працівників, x_5 – частковий інтегральний показник оцінювання стимулів соціальної гармонії та психологічного клімату в колективі	С	$y = 0,141 + 0,0741 \times x_1 - 0,3084 \times x_2 +$ $+ 0,1397 \times x_3 + 0,1203 \times x_4 -$ $- 0,2694 \times x_5 + e, R = 0,38$ Зв'язок помірний
3	$y = b_0 + b_1 \times z_1 + b_2 \times z_2 + b_3 \times z_3 + e,$ де z_1 – фонд основної заробітної плати працівників, тис. грн,	В	$y = 18248,0 + 10,046 \times z_1 + 7,784 \times z_2 +$ $+ 9,179 \times z_3 + e,$

1	2	3	4
	z_2 – величина премій та винагород, що виплачуються працівникам підприємства, відкорегована на величину преміального фонду, що формується з прибутку підприємства, тис. грн z_3 – величина заохочувальних та компенсаційних виплат, що виплачуються працівникам підприємства (наприклад, матеріальна допомога, соціальні пільги індивідуального характеру та ін.), тис. грн		$R = 0,694$ <i>Зв'язок відчутний</i>

* С – стандартизовані дані; В – вихідні (початкові дані).

Залежність між інтегральним показником використання мотиваційного потенціалу підприємства та виручкою від реалізації продукції досліджуваних підприємств можна описати такою однофакторною моделлю:

$$y = 0,1521 + 0,0458 \times u + e, R = 0,045. \quad (1)$$

Одержане числове значення коефіцієнта кореляції свідчить про відсутність кореляційного зв'язку між факторною ознакою u та вислідом y . Цей, на перший погляд, нелогічний з економічної точки зору результат пояснюється рядом причин. *По-перше*, вихідні дані взято за період 2008 – 2010 рр., що, у свою чергу, не могло не позначитися на оцінках параметрів регресії, адже протягом 2009 – 2010 рр. на відміну від 2008 р. спостерігалась глибока економічна криза (реcesія). *По-друге*, за своїм змістом мотиваційний потенціал підприємства є достатньо інерційним на відміну від обсягу валового доходу підприємства, який чутливо реагує на ринкові зміни. *По-третє*, в сучасних економічних умовах мотиваційний потенціал підприємства не відіграє належної ролі і досить часто залишається поза увагою керівників суб'єктів господарювання.

Аналізування одержаних результатів (табл. 1) показує, що найбільший вплив на обсяг виручки від реалізації продукції досліджуваних підприємств Західного регіону України мають матеріальні стимули, стимули професійно-кваліфікаційного розвитку працівників, а також стимули сприятливих умов праці, що цілком кореспондується із їх економічним змістом на теперішньому етапі розвитку економіки України.

Для дослідження залежності між величиною матеріальних стимулів працівників та обсягом виручки від реалізації продукції побудовано багатофакторну регресійну модель (3) (табл. 1), яка охоплює такі факторні ознаки як: фонд основної заробітної плати працівників підприємства (z_1); величина премій та винагород, що виплачуються працівникам підприємства, відкорегована на величину преміального фонду, що формується з прибутку підприємства (z_2); величина заохочувальних та компенсаційних виплат, що виплачуються працівникам підприємства (наприклад, матеріальна допомога, соціальні пільги індивідуального характеру та ін.) (z_3).

Від'ємні значення параметрів b_2, b_3 одержаної багатофакторної регресійної моделі (3) (табл. 1) пояснюються незначущістю їх питомої ваги у загальній сумі матеріальних стимулів працівників досліджуваних підприємств Західного регіону України, а також випадковістю їх зміни стосовно обсягу виручки від реалізації продукції при значній варіації. Значення параметра $b_1 = 10,046$ вказує на те, що при сталості усіх інших факторів збільшення фонду основної заробітної плати працівників на одиницю призведе до зростання виручки від реалізації продукції на 10,046 грошових одиниць.

Додаткового зазначимо, що одержана модель (3) може застосовуватись для прогнозування обсягів виручки від реалізації продукції (y) в залежності від розміру матеріального стимулювання персоналу за виокремленими складовими ($z_1 \div z_3$).

В цілому, запропоновані економетричні моделі дозволяють дослідити закономірності зміни результативного показника діяльності підприємства в залежності від зміни значень різних факторів, до прикладу, таких як зведеного інтегрального показника використання мотиваційного потенціалу під-

приємства та його складових елементів. Це, у свою чергу, дозволяє визначити їх позитивний і негативний вплив на величину результативного показника, і, у свою чергу, допомагає вчасно скоригувати дії керівників підприємств для прийняття оптимальних управлінських рішень.

Література

1. Математичні методи в економіці: Навчальний посібник / І. С. Благун, В. П. Кічор, Р. В. Фещур, С. Й. Воробець; за ред. В. П. Кічора; Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2011. – 264 с. – ISBN 978-966-10-1578-3.
2. Кузьмін О. Є. Оцінювання використання мотиваційного потенціалу підприємства / О. Є. Кузьмін, В. Б. Горбань // Науковий економічний журнал «Актуальні проблеми економіки» / засн. ВНЗ «Національна академія управління»; голов. ред. М. М. Єрмошенко. – Київ. – 2011. – №8 (122). – С. 202 - 212. – ISSN 1993-6788.

УДК 330.33.01

ВИЗНАЧЕННЯ ДЖЕРЕЛ ВИНИКНЕННЯ КРИЗОВИХ ЯВИЩ НА ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Горохова Ольга Іванівна, викладач кафедри статистики та економічного прогнозування,
Харківський національний економічний університет

В даний час управління підприємством відбувається при несприятливих умовах, викликаних як зовнішніми макроекономічними, галузевими, соціально-політичними факторами, так і чинниками внутрішнього середовища. Причини, які провокують виникнення кризової ситуації на підприємстві, можуть бути різними і їх може бути безліч, проте результати їх дії можуть бути одні й ті самі. До зовнішніх (екзогенних) чинників виникнення кризових ситуацій належать такі, які підприємство не має можливості заздалегідь спрогнозувати, а тому і вплинути на них. Внутрішні (ендогенні) чинники, як правило, залежать від форм, методів та організації діяльності підприємства.

Метою роботи є дослідження та узагальнення факторів виникнення кризових ситуацій на промислових підприємствах.

Оскільки в основі виникнення більшості кризових ситуацій лежить непрофесійна реакція менеджменту підприємства на мінливість зовнішнього середовища та застарілість технологій, що використовуються для виробництва продукції, пропонується до цієї класифікації додати групу управлінських та інноваційних чинників. У свою чергу, в кожній групі чинників, які впливають на діяльність підприємства, виділяються окремі фактори, що спрацьовують в кожному випадку вибірково [1].

Інформація 29 підприємств промислових підприємств Харківської області за 2003 – 2010 рр. щодо факторів, які впливають на їх діяльність, дозволила провести класифікацію основних чинників виникнення кризових ситуацій на підприємстві [2]. Загальна сукупність чинників, що сприяють розвитку кризи на підприємстві та виникненню кризових ситуацій, представлена в табл. 1.

Таблиця 1

Класифікація факторів виникнення кризових ситуацій на промисловому підприємстві

Група факторів	Кризова ситуація
1	2
Політичні	Взаємовідношення України зі странами СНГ Недосконале законодавство Нестабільний політичний стан в країні, взаємовідносини з країнами СНД Незадовільно працюють на місцях закони прийняті Верховною Радою та урядом, нестабільність в країні. Розрив економічних стосунків з країнами СНД Вплив різних політичних об'єднань на приватизаційні процеси
Фінансово-економічні	Відсутність оборотних запасів. Зріст цін на енергоносії та комплектуючі вироби. Недосконале податкове законодавство, постійний зріст цін на енергоносії та комплектуючі. Важке фінансове становище замовників продукції Низька платоспроможність замовників Недостатність обігових коштів, великі податки. Відсутність реального механізму своєчасного повернення ПДВ. Негативні явища для інвестування, незадовільні умови кредитування Велика кредитна маса, недолік коштів для інвестиційних проектів, велика сума невідшкодованого ПДВ. Недостатній попит на продукцію підприємства
Виробничо-технологічні	Великий знос основних фондів. Відставання від передових технологій.

1	2
	Незадовільний рівень технічного переозброєння діючого виробництва. Слаба конкурентноспроможність виробів в порівнянні з найкращими світовими зразками аналогічної продукції Зношене устаткування Застаріла технологія
Соціальні	Інфляція Дефіцит компетентних трудових ресурсів на ринку праці Значне відставання росту заробітної плати в порівнянні з підвищенням цін на комунальні послуги та подорожчанням вартості споживчого кошика Недосконалість законів соціального страхування на випадок безробіття, старіння кадрів Відсутність мотивації до праці Недостатній рівень заробітної плати

Також вплив на промислові підприємства мають такі зовнішні фактори, як: політична нестабільність, наявність кризи в інших країнах, міжнародна політика по відношенню до країни та її стабільність, кредитна політика, інфляційні процеси, руйнування ринку, фінансова спроможність підприємств-боржників, відсутність розвитку ринку страхових послуг, необов'язковість держави щодо своїх боргів, рівень підприємницької активності, життєвий цикл галузі, неефективна робота з дебіторами, виробничий потенціал підприємства, відсутність ефективних методів стимулювання праці, неврахування фінансових ризиків, відсутність стратегічного управління та відсутність культури управління. Основною проблемою є неухильно зростання цін на енергоносії, матеріали та покупні комплектуючі. З іншого боку – суттєві обмеження при формуванні цін на продукцію, що виготовляється.

Істотними проблемами, які негативно впливають на діяльність підприємства, є недосконалість законодавства, особливо податкового. Дивлячись на кризу в країні, дуже складно забезпечити розвиток виробництва та підвищувати рівень заробітної плати працівникам, якщо витрати на виробництво податки та розрахунки за енергоресурси складають понад 60%.

Наведена класифікація найбільш комплексно дозволить визначити джерела виникнення кризової ситуації на підприємстві, а також ступінь їх впливу на діяльність промислових підприємств.

Література

1. Балдин К. В., Быстрое О. Ф., Рукосуев А. В., Антикризисное управление: макро- и микроуровень: Учебное пособие. - М. : Издательско-торговая корпорация. «Дашков и К», 2005. – 304 с.
2. <http://smida.gov.ua>

УДК 568.312

КВАЗИ-ИНВАРИАНТНЫЕ СИСТЕМЫ УПРАВЛЕНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКИМИ ОБЪЕКТАМИ

Иванов Николай Николаевич, докт. экон. наук, профессор, Проректор по научно-педагогической работе, директор Института информационных и социальных технологий, Классический приватный университет г. Запорожье

Современная экономика требует новых подходов в управлении экономическими объектами, адаптируемых и инвариантных к быстрым изменениям внешней среды в рыночных условиях. Такие системы управления модифицируются вследствие изменения параметров как объекта, так и внешней среды.

Значительный вклад в развитие систем управления внесли Лысенко Ю. Г., Берсуцкий Я. Г., Пушкарь А. И., Заруба В. Я., Вовк В. М., Петренко В. Л., Галицын В. К., Андриенко В. Н., Ковальчук К. Ф., Порохня В. М. и другие. Вместе с тем вопросам построения инвариантных систем управления требует дополнительного внимания.

Проведенный анализ существующих моделей управления показал, что соответствующие процессы и функции систем могут являться типовыми для различных субъектов хозяйственной деятельности (финансового менеджмента [1], планирования в производственно-экономических системах [2] и другие).

Стандартные или типовые компоненты системы управления соответствуют бизнес-процессам экономического объекта. Решение об использовании информационно-маркетинговых, информационно-инвестиционных, информационно-логистических и информационно-бюджетных систем информационного сервиса принимается на основе анализа степени соответствия бизнес-процессов в экономическом объекте. Такой подход сочетает в себе преимущества принципа использования многомерных систем управления [3] и процессного подхода к созданию систем информационного сервиса экономического объекта.

Описание j -й подсистемы можно записать в следующем виде:

$$\Delta X_j = F_{pr}(Z_j, U_j) + X_j, \quad j = \overline{1, n}, \quad (1)$$

где X_j, U_j, Z_j — векторы входных показателей, управления и координат;

F_{pr} — векторы функций производства.

Тогда система уравнений, что отображает функция информационного сервиса в управлении экономическим объектом с обратными связками, имеет следующий вид:

$$\begin{cases} \Delta X_1 = R_m(Z_1, U_1) + R_i(Z_2, U_2) + R_l(Z_3, U_3) \dots + R_b(X_2) + R_{pr}(Z_n), \\ \Delta X_n = Z_{n-1} + R_l(Z_n, U_n) + X_n, \\ Y_n = F_{pr}(Z_n), \end{cases} \quad (2)$$

где $F_{pr}, F_m, F_i, F_l, F_b$ — векторы функций производства, маркетинга, инвестиций, логистики, бюджета и другие;

$R_{pr}, R_m, R_i, R_l, R_b$ — векторы принятия решений по производству, маркетингу, инвестиций, логистики, бюджета и другие;

$Z_1 = F_m(\Delta X_1), Z_2 = F_i(\Delta X_2), Z_3 = F_l(\Delta X_3)$ — текущие показатели систем информационного сервиса.

Для достижения цели управления, вектор U может зависеть от вектора стратегического или оперативного развития $\bar{U}$ и принятия решения $R_{pr}(C, Z)$, где C – матрица параметров обратной связи. Тогда обобщенная модель управления экономическим объектом будет иметь следующий вид:

$$\begin{cases} \Delta X = R_{pr}[Z, U(\bar{U}, R_i(C, Z)), X], \\ Y_n = F_{pr}[Z_n, U(\bar{U}, R_{pr}(C, Z_n)), X]. \end{cases} \quad (3)$$

Область, которая задана правой частью системы уравнений (3), представляет пересечение множеств $M = \cap M(R_{pr})$, где $M(R_{pr})$ – область определения функции F_{pr} .

Для инвариантных систем управления экономическим объектом с компенсацией внешним факторам применена система прогнозирования (СП) как базис, который ставится параллельно информационно-сервисной системе (ИСС) (рис. 1).

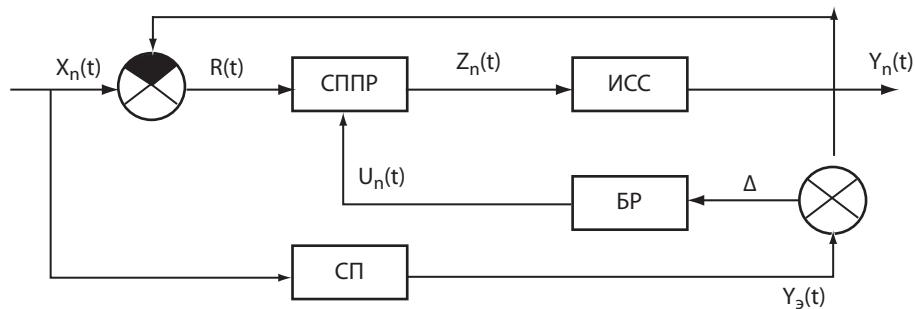

Рис. 2. Структура квази-инвариантной системы управления:
СППР – система поддержки принятия решения (инвариантный управитель); БР – блок рассогласования.

В том случае, когда параметры экономического объекта не меняются или процессы на выходе соответствуют прогнозным или эталонным показателям, ошибка $\Delta = Y_3 - Y_n = 0$, не работает блок – СППР, в системе действует плавная обратная связь.

Если внешние воздействия отличны от прогнозных или эталонных значений, это может происходить и при изменении параметров самого экономического объекта, в этом случае появляется ошибка $\Delta = Y_3 - Y_n \neq 0$, включается блок рассогласования и перестраивается структура СППР чтобы свести значения к прогнозному или эталонному параметру.

Блок рассогласования должна сводиться ошибку к нулю ($\Delta(t) \rightarrow 0$). Если это будет выполняться, то система будет асимптотически устойчива и $\Delta(t) \rightarrow 0$. Тогда система в целом становится квази-инвариантной (условно-инвариантной).

Для компенсации процессов запаздывания в системе используется БР, как быстродействующий адаптивный наблюдатель, вычисляющий оценки неизвестных параметров и запаздывания системы управления, и СП, компенсирующего это запаздывание.

Метод быстродействующего наблюдателя для оценивания неизвестного запаздывания применяется лишь в тех случаях, когда запаздывание известно. Этот метод основан на идентификации неизвестных параметров.

Предложена квази-инвариантная система управления экономическим объектом с компенсацией внешних факторов и метод, позволяющий снизить запаздывание для принятия эффективных решений, отсутствием взаимного влияния переходных процессов в разных подсистемах.

Данный подход может быть использован в аналитических системах как для анализа влияния быстрых процессов на экономические объекты, так и для разработки эффективных механизмов адаптации к внешним факторам.

Литература

1. Бланк И. Б. Финансовый менеджмент. – Киев: Ника – Центр – Эльга, 1999, – 306 с.
2. Петренко В. Л. Технология адаптивного планирования в производственно-экономических системах. – Донецк: ИЭП АН Украины, 1991 – 32 с.
3. Иванов Н. Н. Моделирование гетерогенных экономических систем // Модели управления в рыночной экономике: (Сб. науч. тр.) Под общ. ред. Ю. Г. Лысенко; Донецкий нац. ун-т. – Донецк: ДонНУ, 2002. – Спец. выпуск. – С. 69–76.

УДК 338.486 (477)

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНИХ КОМПЛЕКСІВ НА ЗАСАДАХ КЛАСТЕРНОГО ПІДХОДУ

Куніцин Сергій Володимирович, кандидат економічних наук, доцент,
Таврійський національний університет ім. В. І. Вернадського

Виходячи з аналізу публікацій багатьох провідних вчених [4; 6; 9] та базуючись на досить вагомих результатах емпіричного аналізу (тут маються на увазі оприлюднені результати досліджень особливостей господарювання різних територій та регіонів світу [1; 8]) можна наголосити, що провідною тенденцією стає утворення кластерів та стимулювання кластерних ініціатив (тут можна звернути увагу, що значна кількість стратегій розвитку регіонів країни [2; 3] передбачає орієнтацію саме на процеси виникнення кластерів).

Разом з тим, не можна не звернути увагу на деякі термінологічні та організаційні невідповідності, які пропонується висвітлити на прикладі туристично-рекреаційної діяльності автономної республіки Крим (тим більше, що це відповідає напрямку розвитку регіону, визначеному у [3]). Так, для поточного та пройденого етапів розвитку наукової думки більш вживаним був підхід щодо орієнтування промислової політики регіонів на розвиток туристично-рекреаційних комплексів. З появою розробок М. Портера [9] більш розповсюдженим стало застосування категорії «кластер». Як правило, цій трансформації не приділяють багато уваги, хоча наявні розбіжності (в генезисі, в методиках ідентифікації та дослідження, в цілях існування) вимагають чіткого визначення напрямків використання означених економічних категорій.

Обираючи орієнтацію на кластерний підхід, тобто на розвиток туристично-рекреаційного кластера (ТРК) автономної республіки Крим, необхідно забезпечити належну організацію управління таким розвитком. Саме вибір варіантів такої організації й становитиме вагомую проблему, що має наукове та народногосподарське значення. Як неодноразово наголошувалось автором, така організація управління повинна мати практичне втілення у певний організаційний механізм управління розвитком ТРК (ОМУРТРЕК).

Приймаючи доречність формування такого механізму, звернемо увагу на складність його розбудови. Так, перш за все, наголосимо на інституціональному підґрунті роботи ОМУРТРЕК. При цьому наголосимо, що інституціональна теорія передбачає використання формальних й неформальних норм та механізмів виконання норм. По відношенню до ТРК та ОМУРТРЕК пропонується впровадження дворівневого ієрархічного представлення контурів управління розвитком. У останньому випадку розвиток тут будемо трактувати як трансформацію інституціонального підґрунтя кластерної взаємодії професійних учасників туристичного ринку (ПУТР). На верхньому рівні такої ієрархії суб'єкт управління розвитком визначатиме формальні норми й правила, які розповсюджуватимуться на кластер в цілому. На підлеглих рівнях відбуватиметься взаємодія ПУТР, які вступатимуть один з одним у інтеграційно-коопераційні відносини задля надання більш якісного туристичного продукту (розвиток у даному випадку розглядається як трансформація форми взаємодії учасників кластера).

Наголосимо на певних особливостях туристично-рекреаційного кластера, пов'язаних з обмеженістю туристично-рекреаційних ресурсів. Так, інституціональні правила на верхньому організаційному рівні ОМУРТРЕК орієнтуватимуться на забезпечення сталого ресурсокористування. Можливим також є встановлення індикативних орієнтирів для розвитку учасників ТРК. Безпосередньо вироблення місії й стратегії як окремих ПУТР, так і їх інтегрованих об'єднань здійснюватиметься на нижчих рівнях. При цьому незалежність та юридична відокремленість учасників кластера висуватимуть певні вимоги до формування ОМУРТРЕК.

Отже, оскільки до складу ТРК входять різні суб'єкти господарювання, що утворюють інтеграційні структури, взаємодія яких надає певний туристичний продукт, то підґрунтя побудови ОМУРТРЕК має становити поєднання двох наукових дисциплін: системної інженерії [5] – в частині організаційного регламентування дії формованого механізму як окремого випадку «системи формування систем» (*system of systems engineering*) та співробітництва організацій (*collaborative networking organizations* в термінології [7]) – в частині визначення суб'єкту прийняття рішень в межах ОМУРТРЕК. Далі докладно розкриємо ці пропозиції.

Доречність застосування системної інженерії до формування ОМУРТРЕК пояснюється спрямованістю даної наукової дисципліни на організацію життєдіяльності систем, елементи яких можуть існувати автономно (ПУТР у ТРК), були розроблені незалежно один від одного (формування ПУТР ще до формалізації ТРК) але функціонують в рамках єдиного вектора цілей (життєдіяльність ПУТР в рамках індикативних планів на інституціональних норм щодо сталого природокористування та максимізації розкриття потенціалу ТРК). Отже застосування підходів [5] по відношенню до кластерного розвитку створює умови підвищення конкурентоспроможності певної території, яка містить туристично-рекреаційні ресурси. Підвищення ефективності діяльності ПУТР відбувається за рахунок удосконалення ланцюгів створення надаваної споживачу цінності (туристичного продукту та супутніх послуг, що реалізуються в рамках консолідованої інфраструктури кластера).

Формування ТРК та регламентація його діяльності через ОМУРТРЕК забезпечує розвиток інноваційного підґрунтя соціально-економічного розвитку. Саме дія ОМУРТРЕК й забезпечує індикативне регламентування параметрів взаємодії ПУТР в процесі розвитку параметрів пропонованого туристичного продукту. Дія ОМУРТРЕК в рамках інституціональної концепції екології забезпечує наслідування правил поведінки суб'єктів господарювання по відношенню до обмежених ТРР та утворює інституціональне середовище, норми й правила якого мають виконувати й нові, залучені до кластера, учасники. Створення такого інституціонального середовища залежатиме саме від підходу до формування «системи систем». Тут можливе використання керованих систем (мають відокремленого суб'єкта управління), підтверджених систем (мають суб'єкта, що визначає індикативні плани розвитку) та віртуальних систем (в їх рамках відбувається узгодження правил взаємодії через систему взаємних угод).

Залежно від варіанту формування системи визначатиметься й суб'єкт управління для ОМУРТРЕК. Далі, підтримуючи каллоборативний підхід до співробітництва організацій, відзначимо, що інтеграційна взаємодія ПУТР може проявлятися на чотирьох рівнях (сходинах), кожен з яких підсилює рівень інтегрованості та взаємопов'язаності ПУТР. Виникає континуум «комунікація – координація – кооперація – співробітництво» (англ. «*networking – coordinated networking – cooperation – collaboration*»). Означені рівні як правило розглядають во відношенню до певного інтегрованого ланцюга створення вартості. По відношенню ж до ТРК в чистому вигляді такий континуум не можна застосовувати. З оглядом на те, що метою функціонування кожен ПУТР є отримання прибутку, можна запропонувати використання даного континууму в рамках ієрархічних рівнів формування ОМУРТРЕК.

Література

1. Рекорд С. И. Развитие промышленно-инновационных кластеров в Европе: эволюция и современная дискуссия. – СПб.: СПбГУЭФ, 2010. – 109 с.
2. Стратегия повышения экономической конкурентоспособности Днепропетровской области: кластеры строительства и сельского хозяйства [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://adm.dp.ua/OBLADM/OblDp.nsf>
3. Стратегія економічного та соціального розвитку Автономної республіки Крим на 2011–2020 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minek-crimea.gov.ua/content.php?cid=Strategy>
4. Третьяк В. П. Кластеры предприятий. – Иркутск: Издательство Байкальского гос. ун-та экономики и пра-

ва, 2006. – 219 с.

5. Firesmith D.G. The Method Framework for Engineering System Architectures. – New York: Taylor & Francis Group, 2009. – 482 p.

6. Karlsson C. Handbooks of research on clusters. – Northampton: Edward Elgar Publishing, Inc., 2008. – 486 p.

7. Camarinha-Matos L.M. Collaborative networks: reference modelling / L.M. Camarinha-Matos, H. Afsarmanesh. – New York: Springer, 2008. – 334 p.

8. Cluster policy in Europe. A brief summary of cluster policies in 31 European countries. – Oxford: Oxford Research AS, 2008. – 34 p.

9. Porter M. E. Clusters and the new economics of competition // Harvard Business Rev. – 1998. – Nov.– Dec. – P. 77 – 90.

УДК 338.204.01

ВИКОРИСТАННЯ СИСТЕМИ ЗБАЛАНСОВАНИХ ПОКАЗНИКІВ ПРИ ОЦІНЦІ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

Корсаков Дмитро Олексійович, аспірант кафедри управління персоналом,
Харківський національний економічний університет

Враховуючи мінливість зовнішнього середовища, розвиток нових економічних відносин та жорстку конкуренцію, особливої актуальності набувають дослідження, пов'язані з управлінням найціннішим сьогодні ресурсом, який визначає ступінь конкурентоспроможності підприємства – людиною. Це обумовлює необхідність організації та регулювання діяльності системи управління персоналом як димічного об'єкта зі складною ієрархічною структурою. В контексті даної проблеми важливим питанням є оцінка системи управління персоналом з метою розвитку її конкурентних переваг. Це обумовлено тим, що функції управління персоналом на більшості підприємств розосереджені між структурними підрозділами дирекції з персоналу, і відсутність комплексної системи оцінки їх роботи не дає можливості визначити конкурентні переваги системи управління персоналом вітчизняних промислових підприємств в цілому.

Сучасні науковці багато працюють за напрямом оцінки системи управління персоналом. Так, В. Данюк пропонує авторську модель фахівця з управління персоналом і економіки праці, що є дуже актуальним в умовах становлення нових соціально-трудова відносин та формування трудового менталітету працівників [1]; О. Грішнова та О. Наумова пропонують сучасні підходи до ефективного оцінювання працівників [2]; Н. Лукьянченко і І. Петрова досліджують питання формування і функціонування системи управління персоналом та роль стратегічного управління персоналом [3; 4].

Щоб здійснювати регулярну оцінку конкурентних переваг системи управління персоналом вітчизняних промислових підприємств, необхідно створити методика, що дозволяє виявити дійсну ситуацію на підприємстві у області управління персоналом і внести своєчасні корективи. Такою методикою може виступити розробка системи збалансованих показників.

Система збалансованих показників, як комплексна методика, забезпечує своєчасний, об'єктивний і всебічний аналіз конкурентних переваг системи управління персоналом вітчизняних промислових підприємств.

Основними завданнями впровадження методики збалансованих показників для оцінки конкурентних переваг системи управління персоналом промислового підприємства є:

- 1) оцінка поточної стратегії організації, включаючи положення на ринку праці, цілісність і системність поставлених цілей, розуміння їх службою управління персоналом і лінійними менеджерами усіх рівнів;
- 2) оцінка технології управління персоналом, включаючи підбір і найм; оцінка й атестація; навчання; мотивація; кар'єра;
- 3) оцінка ефективності діючих систем внутрішнього контролю, що здійснюють внутрішній моніторинг відхилень досягнутих результатів від стратегічних цілей і короткострокових планів організації в частині управління персоналом, а також застережливих утворень різного роду організаційних патологій;
- 4) забезпечення відповідності результатів управління персоналом системі зовнішніх, внутрішніх ситуаційних умов, і стратегії організації, відповідності зусиль на стратегічному, лінійному та функціональному рівнях управління персоналом один одному;
- 5) забезпечення відповідності кадрової політики стратегічним цілям організації;

- 6) формування ефективної системи стратегічного і оперативного планування, контролю і обліку за реалізацією планів, обліку руху персоналу, проведення кадрової політики;
- 7) оцінка показників результативності праці, його умов, аналіз трудових ресурсів і витрат праці, чисельності і складу працівників, використання засобів на заробітну плату;
- 8) оптимізація кадрового складу і реорганізація структури управління за допомогою впровадження ефективніших методів і процедур, створення оптимального організаційного середовища сприйняття змін на функціональному і адміністративних рівнях підпорядкування і функціональної взаємодії, підвищення ефективності інформаційних потоків;
- 9) оцінка роботи кадрової служби, включаючи уточнення обов'язків і відповідальності працівників, їх вкладу в ефективність діяльності організації;
- 10) розробка рекомендацій відносно змін в політиці та стратегії управління персоналом, поліпшення формування і використання кадрів [5].

Методику розробки та впровадження збалансованих показників для оцінки конкурентних переваг системи управління персоналом промислового підприємства пропонується розглядати у вигляді наступних етапів, сформульованих на підставі дослідження підходів різних науковців і практиків [6]:

Етап 1: Організація робіт за проектом (орієнтовно 2 тижні (точна тривалість етапу визначається виходячи з розмірів підприємства і об'єму робіт).

Етап 2: Визначення збалансованих показників для оцінки конкурентних переваг системи управління персоналом промислового підприємства (орієнтовно 5 тижнів (точна тривалість етапу визначається виходячи з розмірів підприємства й об'єму робіт, що визначається кількістю вибраних функціональних підсистем).

Етап 3: Розробка системи моніторингу на основі збалансованих показників для оцінки конкурентних переваг системи управління персоналом промислового підприємства (орієнтовно 5 тижнів (точна тривалість етапу визначається виходячи з розмірів підприємства і об'єму робіт, що визначається кількістю вибраних функціональних підсистем).

Реалізація кожного з цих етапів також представляє собою комплекс заходів, який має враховувати ряд факторів (сферу діяльності підприємства, стадію його життєвого циклу, кількість працівників тощо) та здійснюватися фахівцями в сфері менеджменту.

Таким чином, впровадження системи збалансованих показників для оцінки конкурентних переваг системи управління сприятиме оптимізації діяльності всього підприємства та формування його конкурентоспроможності.

Література

1. Данюк В. Модель фахівця з управління персоналом і економіки праці / В. Данюк // Україна: аспекти праці. – 2003. – № 6. – С. 8 – 12.
2. Грішнова О. А. Оцінювання персоналу: сучасні підходи до забезпечення ефективності / О. А. Грішнова, О. О. Наумова // Формування ринкової економіки: зб. наук. праць. – Т. 2: Управління персоналом в організаціях. – К.: Вид-во КНЕУ, 2005. – С. 42 – 50.
3. Лукьянченко Н. Д. Система управления человеческими ресурсами на предприятии в современных условиях / Н. Д. Лукьянченко // Вісник Донецького університету. – 1998. – Вип. 2. – С. 7 – 11.
4. Петрова І. Л. Стратегічне управління персоналом: реалії та перспективи / І. Л. Петрова // Формування ринкової економіки: зб. наук. праць. – Т. 2: Управління персоналом в організаціях. – К.: Вид-во КНЕУ, 2005. – С. 214 – 223.
5. Колбасов И. В. Диагностический метод аудита в сфере управления человеческими ресурсами как средство повышения эффективности организации // <http://www.top-personal.ru/> журнал Управление персоналом №10, 2008.

Секція 3. Статистичне моделювання соціально-економічних процесів в сучасних умовах розвитку України

---

6. Алекперова Л. В. Контролінг персоналу як ефективний механізм управління трудовим потенціалом підприємств АПК [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/> Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського.

◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇

ИННОВАЦИОННАЯ СТРАТЕГИЯ УПРАВЛЕНИЯ ТУРИСТИЧЕСКИМ БИЗНЕСОМ КРЫМА

Ларина Рена Ринатовна, докт. экон. наук, профессор,
Институт экономики и управления РВУЗ «Крымский гуманитарный университет»

В условиях углубляющихся процессов глобализации в начале XXI века туристические услуги стали самым «продаваемым» в мире продуктом, оставив позади себя многие важнейшие товары, определявшие до последнего времени структуру международной торговли. За редкими исключениями туристическая деятельность получила распространение практически во всех странах мира. Роль туризма достаточно четко определена в Манильской Декларации по мировому туризму (UNWTO, Манила, 10 октября 1980 г.), указывающей, что туризм является необходимым инструментом в деле улучшения качества жизни всех народов, являет собой существенную силу в деле обеспечения мира и международного взаимопонимания, защиты среды обитания.

В таких условиях туризм может и должен стать одной из опорных отраслей экономического развития Крыма. Мировая тенденция глобализации туризма пока не в полной мере коснулась Крыма. Однако необходимость отстаивать коммерческие интересы Крыма на мировом рынке туризма требует выработки стратегии интеграции в этот огромный и очень доходный сегмент мирового рынка услуг. Вследствие этого туризм Крыма стоит на пороге коренных преобразований и те туристические компании, которые своевременно подготовятся к стратегической интеграции в глобальную туристическую систему, получают возможность максимально выгодно использовать сложившуюся ситуацию в своих коммерческих интересах.

Современная экономика формируется под активным влиянием инновационных процессов, интенсификация которых наблюдается практически во всех сферах хозяйственной деятельности. Не является исключением и туристический бизнес. Поэтому конкурентоспособность на мировом рынке туристических услуг может быть обеспечена только при условии постоянного внедрения в практику хозяйственной деятельности отечественных компаний инноваций, которые в большинстве случаев сопряжены с крупными инвестиционными вложениями. При этом инновационная деятельность должна быть поставлена на системную основу, должна входить необходимым компонентом в стратегические планы развития туристических компаний. Однако исследования показывают, что до сих пор компании туристического бизнеса Крыма в большей степени ориентируются на тактические цели, не используют современных возможностей стратегического менеджмента, не уделяют должного внимания разработке и внедрению инновационных подходов к управлению и к созданию инновационных туристических продуктов.

Серьезной проблемой остается менеджмент качества на туристических предприятиях Крыма, следствием чего является высокий уровень рекламаций со стороны потребителей к качеству предоставляемых услуг. Одной из важнейших причин такого состояния дел является отсутствие целостной, научно обоснованной концепции применения современного инструментария формирования и реализации стратегических планов развития применительно к управлению туристическим бизнесом региона.

Несмотря на достаточно широкую проработку данных вопросов отечественными и зарубежными специалистами, проблема формирования и развития инновационной стратегии управления туристическим бизнесом в условиях глобализации не рассматривалась в качестве самостоятельного объекта исследования, а в большей степени описывалась в рамках отдельных существующих инвестиционных проектов и подсистем управления организациями, затрагивающих лишь отдельные направления.

В работах многих авторов делается акцент на разработку прикладных аспектов управления инвестиционными проектами туристического бизнеса, вследствие чего недостаточно исследованными

остаются теоретические основы и синергетика интегрированного влияния инновационной стратегии управления туристическим бизнесом в условиях глобализации. Современные тенденции развития экономики и организации туризма в трансформирующихся рыночных условиях обозначили проблему поиска новых подходов, форм, методов и механизмов управления на всех уровнях для обеспечения высокой конкурентоспособности страны, отдельного региона, роста качества жизни населения. Данные аспекты определили цель и задачи исследования.

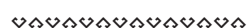
Помимо значительной статьи дохода туризм является еще и одним из мощных факторов усиления престижа страны, оказывает огромное влияние на ключевые секторы хозяйства (транспорт, связь, торговля, строительство, сельское хозяйство, производство товаров народного потребления и др.), выступая катализатором социально-экономического развития отдельного региона и страны в целом. Анализ показал, что в настоящее время сфера туризма Крыма функционирует и развивается в отсутствие единой инновационной стратегии. Становится очевидным необходимость создания в в Крыму современного высокоэффективного и конкурентоспособного туристического комплекса, обеспечивающего широкие возможности для удовлетворения потребностей отечественных и иностранных граждан в разнообразных туристических услугах.

Одним из важных направлений государственной инновационной стратегии должно стать создание условий для устойчивого развития туризма и тесно связанного с ним сектора малого и среднего предпринимательства в регионе. Обобщение имеющегося опыта функционирования туристического бизнеса Крыма свидетельствует о наличии неиспользованных возможностей повышения эффективности его развития. Наряду с вопросами совершенствования нормативно-правовой базы, создания эффективных механизмов налогообложения, кредитования, субсидирования важнейшей составляющей поддержки развития туризма является необходимость формирования и внедрения инновационной стратегии его развития.

Таким образом, создание благоприятных условий экономической деятельности в регионе требует управления туристическим бизнесом как единым хозяйственным комплексом, имеющим определенные границы и особенности, что предполагает необходимость управления сбалансированным развитием региона в целом и активным развитием его отдельных составляющих. Обеспечение сбалансированного развития региона предусматривает создание новых центров экономического роста на основе использования возможностей и преимуществ региона, осуществление инфраструктурных инвестиций с учетом интересов хозяйствующих субъектов и приоритетов пространственного развития.

Литература

1. Закон України «Про туризм» № 324/95 – ВР від 28.10.1995 (в редакції Закону № 1282-IV від 18.11.03 р.) з наступними змінами // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 13. – Ст. 180.
2. Алексунин В. А. Маркетинг в отраслях и сферах деятельности. – М. Изд. «Дашков и К», 2007. – 183 с.
3. Брусильцева Г. М. Оцінка факторів впливу на діяльність інтеграційних структур / Г. М. Брусильцева // Економіка розвитку. – 2004. – № 4. – С. 46 – 48.
4. Греков И. Е. Построение комплексной модели зависимости конечных целей общественного развития от параметров макроэкономической политики: Учеб. пособие. – М.: Дело, 2002. – 643 с.
5. Омецинский Б. Р. Проблемы реформирования санаторно-курортной сферы // Гостиничный и ресторанный бизнес. – 2001. - №4. – С. 84 – 86.
6. Фатхутдинов Р. А. Инновационный менеджмент / Р. А. Фатхутдинов. – 3-е изд. – СПб. : Питер, 2002. – 400 с.
7. Хамидуллина М. Н. «Регулирование турбизнеса: перспективы развития, стратегия продвижения» // «Актуальные проблемы в сфере туристического бизнеса»: Материалы VII научно-практической конференции студентов и аспирантов. – Казань: ТАРИ. – 2002. – 45 с.

УДК 379.851:338.48.477

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

Манов Михайло Аркадійович, канд. екон. наук, доцент кафедри міжнародного туризму, Київський національний університет культури і мистецтв

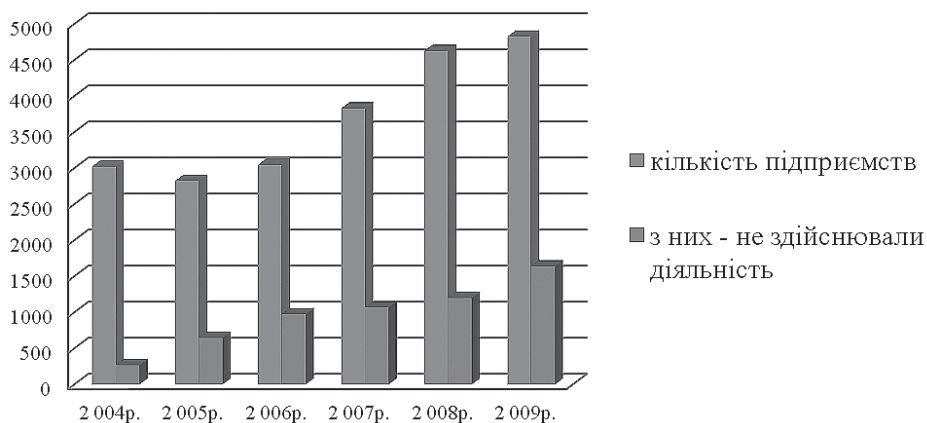
Міска Віктор Григорович, канд. екон. наук, доцент кафедри готельно-ресторанного і туристичного бізнесу, Київський національний торговельно-економічний університет

Після здобуття Україною незалежності відбулося роздержавлення суб'єктів індустрії гостинності, деполітизація міжнародного туризму. Це сприяє розвитку вітчизняної туристичної галузі. Так, за даними Державної служби туризму і курортів України у 2010 році послугами суб'єктів туристичної діяльності скористалися 2,3 млн. осіб, що на 20,6% більше ніж у 2004 році. Це повільне зростання, що відбулося за рахунок стрімкого збільшення обсягів виїзного туризму – з 442 тис. осіб у 2004 році до 1296 тис. осіб у 2010 році, тобто у 2,9 рази. При цьому обсяги в'їзного та внутрішнього туризму у вказаному періоді зменшувалися. Звичайно, не всі туристи користуються послугами суб'єктів туристичної діяльності, але наведені дані вказують на певну тенденцію і потребують розгляду та аналізу.

Відсутність позитивної динаміки щодо внутрішнього та в'їзного туризму, на нашу думку, пояснюється насамперед застарілою матеріальною базою значної частини готелів та інших місць розміщення, недостатнім розвитком туристичної інфраструктури, невідповідністю між ціною та якістю послуг, а також слабкою рекламою. З іншого боку, динамічному розвитку виїзного туризму сприяє поступове зростання доходів населення, потужна та ефективна рекламна підтримка популярних серед українців рекреаційних напрямів, а також гнучка цінова політика туроператорів. На відміну від 1970-1980-х років, коли існували політично мотивовані обмеження щодо виїзного туризму, та 1990-х років, коли внутрішні ціни на туристично-рекреаційні послуги були значно меншими ніж за кордоном, сьогодні іноземні туристичні центри стали прямими конкурентами і успішною альтернативою вітчизняним закладам туристичної індустрії.

Потрібно зазначити, що зростання туристичних потоків, в першу чергу щодо внутрішнього та в'їзного туризму, гальмується не лише в результаті негативного впливу зовнішніх чинників, таких як економічна криза, несприятливий інвестиційний клімат тощо, а і внаслідок неефективної діяльності учасників ринку. Сьогодні ринок туристичних послуг України характеризується високим рівнем конкуренції. Завдяки значному потенціалу розвитку, мінімальним початковим інвестиціям щороку збільшується кількість суб'єктів туристичної діяльності (рис. 1).

Рис. 1. Динаміка ліцензованих учасників туристичного ринку (за даними Державної служби туризму і курортів)

Секція 3. Статистичне моделювання соціально-економічних процесів в сучасних умовах розвитку України

У 2009 році в Україні було 4829 ліцензованих суб'єктів туристичної діяльності, що у 1,6 рази більше ніж у 2004 році. В той же час, частка учасників ринку, що не здійснюють туристичну діяльність зросла з 9 до 34%. Таким чином, наявне зростання неконкурентоспроможних туристичних підприємств, що змушені вийти з ринку.

На нашу думку, у коротко- та середньострокові перспективі можна очікувати динамічного розвитку українського ринку туристичних послуг. Головною передумовою для оптимістичних прогнозів безумовно є проведення в Україні матчів футбольної першості Євро-2012. За програмою підготовки до Євро-2012 збудовані стадіони, об'єкти транспортної інфраструктури, готелі та інші заклади розміщення. Це дозволить на належному рівні прийняти учасників та гостей чемпіонату, а у подальшому – сприятиме зростанню потоку туристів з країн Європейського

Важливо, щоб учасники ринку змогли успішно скористатися тими можливостями, які відкриваються перед ними завдяки Євро-2012, євроінтеграційними процесами в цілому. В цьому контексті важливим, на нашу думку, є підвищення ефективності менеджменту та загальне підвищення якості людських ресурсів суб'єктів туристичної діяльності. У зв'язку з цим, вважаємо корисним реалізувати комплекс заходів, спрямованих на покращення підготовки та перепідготовки кадрів для туристичної галузі, адаптації в Україні європейських стандартів та європейського досвіду організації туристичної діяльності. Такі заходи можуть включати:

- підвищення рівня підготовки у навчальних закладах за спеціальностями «туризм», «готельний та ресторанний бізнес»;
- адаптацію навчальних програм з туристичних спеціальностей до європейських стандартів;
- розширення обсягів студентського обміну, навчання українських студентів в навчальних закладах ЄС за туристичними спеціальностями;
- організація перепідготовки та підвищення кваліфікації керівників туристичних підприємств;
- сприяння створенню в Україні суб'єктів туристичної діяльності провідними європейськими туроператорами та виходу українських підприємств на європейський туристичний ринок.

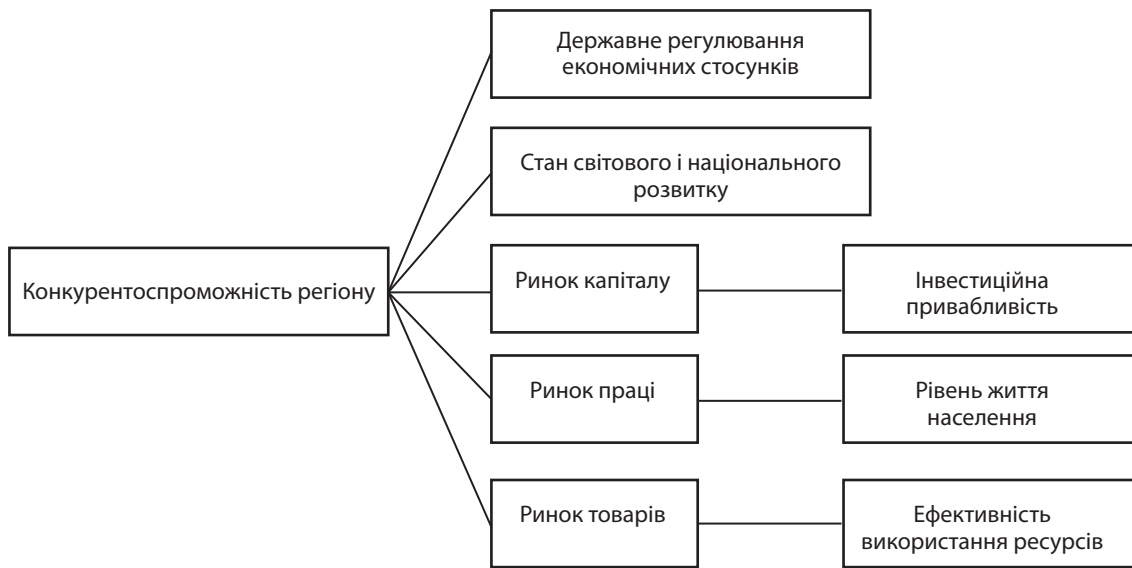

МЕТОДИ ОЦІНКИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ РЕГІОНУ

Мілевський Станіслав Валерійович, канд. екон. наук, доцент,
Харківський національний економічний університет

Стійкий розвиток регіонів обумовлює необхідність проведення послідовної і ефективною регіональної політики, реалізація якої пов'язана з проблемою підвищення конкурентоспроможності регіону. Для регіону як суб'єкта конкурентної боротьби досягнення конкурентоспроможності означає, з одного боку, можливість підвищення ефективності розвитку, з іншої – право зайняти гідне місце в системі державного устрою і сприяти економічному зростанню в країні [3]. У зв'язку з цим розуміння суті міжрегіональної конкуренції і оволодіння методами зміцнення конкурентоспроможності регіонів стають актуальними для регіональних керівників.

Нині існує велика кількість методик оцінки конкурентоспроможності регіону. При цьому в основі більшості методик, описаних різними авторами, лежить оцінка інвестиційної привабливості регіону, рівень життя населення і ефективність використання ресурсів. Такий підхід поширений і у світовій практиці. Авторами роботи [4] пропонується модель оцінки конкурентоспроможності регіону, представлена на *рис. 1*.

Рис. 1. Складові конкурентоспроможності регіону при формуванні концепції її оцінки

Оцінка порівняльного положення регіонів здійснюється за показником інвестиційної привабливості [5; 6], що недостатньо для визначення перспектив розвитку регіонів, виділення тих з них, які мають високий невикористаний потенціал, а також «незаслужено забутих» інвесторами, експортерами товарів. Автори роботи [4] підкреслюють, що в «рейтингах інвестиційної привабливості» враховується тільки привабливість для інвесторів. Проте цього недостатньо, оскільки «мігрують» не лише капітали, але і інші ресурси – товарні і трудові, інформаційні і технологічні.

Як відмічають автори робіт [5; 6], у багатьох методиках перевага віддається бальним, переважно експертним оцінкам кожного з чинників, що враховуються. Проте на практиці такі оцінки неминуче є значною мірою суб'єктивними і зазвичай згладжують реальний розкид регіональних характеристик, оскільки експерти остерігаються крайніх оцінок.

Секція 3. Статистичне моделювання соціально-економічних процесів в сучасних умовах розвитку України

Інший метод, що отримав широке поширення – статистичні бальні оцінки. Вони застосовуються з використанням приведення числових значень статистичних показників до бальних оцінок за певною шкалою і також не можуть повною мірою відбити міру диференціації статистичних показників по регіонах через неминуче обмеженого числа вживаних інтервалів «розбиття» даних або заздалегідь заданого діапазону бальних оцінок. Недоліком названих методів, на думку авторів роботи [4], є те, що не враховується реальне розсіювання відповідних фактичних об'єктивних характеристик.

Інтегральний рівень конкурентоспроможності регіону є відносним показником (коефіцієнтом) a , отже, не повинен залежати від розмірів території або чисельності населення регіону. Тому усі приватні ознаки конкурентоспроможності включаються в розрахунок інтегральних (звідних) значень з одиницями виміру, вираженими відносними величинами – душовими, темповими, пайовими, а в деяких випадках, як виняток – бальними оцінками.

Автор роботи [2] відмічає, що рівень конкурентоспроможності регіону – значення інтегральної оцінки конкурентоспроможності досліджуваного регіону, зіставлене з інтегральною оцінкою регіону-еталону, в якості якого найдоцільніше використовувати регіон (реально існуючий або умовний), що має найкращі характеристики конкурентоспроможності. У табл. 1 представлена система показників конкурентоспроможності регіону.

Таблиця 1

Система показників конкурентоспроможності регіону

Система показників економічного потенціалу регіону
Чисельність економічно активного населення, тис. чол.
Вартість основних фондів галузей економіки, млн грн
Площа сільськогосподарських угідь, тис. га
Внутрішні витрати на дослідження і розробки, млн грн
Валовий регіональний продукт, млн. грн.
Система показників регіональної ефективності
Виробництво ВРП на 1 людину, зайняту в економіці регіону, тис. грн /людина
Виробництво ВРП на 1 грн вартості основних фондів регіону
Витрати заробітної плати на 1 грн ВРП
Продуктивність праці на малих підприємствах, грн.
Рівень рент. реалізованої продукції (робіт, послуг) організацій промисловості, %
Система показників конкурентних переваг
Вартість основних фондів, на 1 людину, зайнятого в економіці, тис. грн
Рівень придатності основних фондів регіону, %
Вага зайнятих на малих підприємствах в загальній чисельності зайнятих регіону, %
Густина ж/д шляхів, км шляхів на 10 000 км ² території
Середньорічна врожайність зернових культур за останні 5 років, ц/га

Для синтезу інтегральних показників економічного потенціалу, регіональної ефективності, конкурентних переваг і безпосередньо рівня конкурентоспроможності автором роботи [2] пропонується використовувати непараметричні методи статистичного аналізу. Основна перевага застосування цих методів полягає в зниженні розмірності матриць початкових даних шляхом «стискання» початкової інформації. При цьому непараметричні методи багатовимірних статистичних порівнянь мають незначну чутливість до спотворень статистичних даних, застосовані до малих вибірок і не вимагають

забезпечення порівнянності одиниць вимірів приватних показників. Тому слід погодитись з автором роботи [1], що конкурентоспроможність регіону визначається як наявністю тих або інших конкурентоспроможних галузей або сегментів галузі, так і здатністю регіональних органів влади створити умови регіональним підприємствам для досягнення і утримання конкурентної переваги в певних областях.

Література

1. Ермишина А. В. Конкурентоспособность региона / А. В. Ермишина [Электронный ресурс]. – Режим доступа: [http:// www.ecsocman. edu.ru](http://www.ecsocman.edu.ru).
2. Меркушов В. В. Интегральная оценка конкурентоспособности регионов / В. В. Меркушов [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://sopssecretary.narod.ru>.
3. Бабанова, К. Ориентиры конкурентоспособности ТНК / К. Бабанова // Экономист, 2006. – № 9. – С. 63 – 66.
4. Комарова М. А., Шнипер Р. И. О критериях конкурентоспособности региона // Пути и механизмы обеспечения конкурентоспособности российских регионов : сб. науч. тр. / М. А. Комарова. – Саратов : Поволжская академия государственной службы им. П. А. Столыпина, 2007. – 292 с.
5. Ушвицкий Л. И. Конкурентоспособность региона как новая реалья: сущность, методы оценки, современное состояние / Л. И. Ушвицкий, В. Н. Парахина. Серия «Экономика». 2005. – № 1 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: [http://www.ncstu/ ru](http://www.ncstu.ru).
6. Шахназаров, А. Национальная система гарантирования инвестиций на региональном уровне / А. Шахназаров, И. Гришина, И. Ройзман // Инвестиции в России. – 1999. – № 12.

АНАЛІЗ КОНКУРЕНТНОЇ СТІЙКОСТІ РЕГІОНУ

Мілевська Тетяна Сергіївна, викладач,
Харківський національний економічний університет

Одними з найголовніших факторів інвестиційної привабливості регіонів є їх конкурентоспроможність, інноваційна активність та конкурентна стійкість. Провідна роль в досягненні конкурентної стійкості регіону належить кластерам, тобто сконцентованим за географічною ознакою групам взаємозв'язаних підприємств, спеціалізованих постачальників послуг, а також пов'язаних з їх діяльністю некомерційних організацій і установ в певних областях, що конкурують, але в той же час і взаємодоповнюють один одного [2]. Саме кластери створюють критичну масу, необхідну для конкурентного успіху в певних галузях. Тому одне із завдань в системі підвищення конкурентоспроможності регіону – виявити потенціал кластеризації регіону.

Аналіз конкурентної стійкості окремих підприємств доповнюється аналізом конкурентної стійкості галузі, тобто групи підприємств регіону, що випускають однорідну або технологічно майже однорідну продукцію.

Аналіз конкурентної стійкості проводиться в три етапи [1]:

1. Кількісний аналіз конкурентної стійкості, тобто визначення ринкової позиції галузей регіону.
2. Якісний аналіз наявності і складу ресурсної бази, необхідної для забезпечення конкурентоспроможності підприємств регіону в певних областях, тобто умов конкурентної стійкості.
3. Виявлення конкретних секторів економіки, в яких можливе досягнення конкурентних переваги підприємств регіону, тобто аналіз кластерів.

Результатом третього етапу аналізу конкурентної стійкості є визначення характеру керівних дій на конкурентоспроможність регіону, які формуються на основі аналізу кластерів підприємств регіону. Аналіз кластерів може проводитись в різних напрямках: інституціональна організація кластерів, внутрішня мотивація ініціації і підтримки кластерів, порівняльна конкурентоспроможність учасників кластера, стратегічний потенціал кластерів [1].

Перелік критеріїв [1] дозволяє виявити вісім типів кластерів і визначити міру їх стратегічної важливості для регіону. Відповідно до цих типів і міри стратегічної важливості обирається комплекс керуючих заходів з метою підтримки, ініціації або реструктуризації кластерів, приведених в табл. 1.

Таблиця 1

Стратегічний аналіз кластерів

Характеристика типу кластера	Стратегічна важливість для регіону	Керівні дії
1	2	3
Високий темп галузевого росту у поєднанні з високим темпом кластерного росту і високою долею у ВРП (+++)	Критична важливість для регіону	Активна підтримка
Низький темп галузевого росту у поєднанні з високим темпом кластерного росту і високою долею у ВРП (-++)		
Високий темп галузевого росту у поєднанні з низьким темпом кластерного росту і високою долею у ВРП (+--)		Активна підтримка, ініціація кластерів
Низький темп галузевого росту у поєднанні з низьким темпом кластерного росту і високою долею у ВРП (--+)	Проблемна важливість для регіону	Реструктуризація кластера з метою підвищення потенціалу його росту

1	2	3
Високий темп галузевого росту у поєднанні з високим темпом кластерного росту і низькою долею у ВРП (+++)	Середня важливість для регіону	Не заважати
Високий темп галузевого росту у поєднанні з низьким темпом кластерного росту і низькою долею у ВРП (+--)		Не заважати
Низький темп галузевого росту у поєднанні з високим темпом кластерного росту і низькою долею у ВРП (-+-)	Відносна незначущість для регіону	Реструктуризація підприємств з метою вивільнення ресурсів
Низький темп галузевого росту у поєднанні з низьким темпом кластерного росту і низькою долею у ВРП (---)		

Технології підтримки, ініціації, масштабування і реструктуризації кластерів розробляються відповідно до специфіки галузевих кластерів. Результатом дій, що управляють, є підвищення індивідуальної конкурентної стійкості підприємств, що складають кластер, і конкурентної сили самих кластерів.

Розвиток регіональних промислових кластерів може бути одним з важливих елементів політики з підвищення конкурентоспроможності промисловості і розвитку регіонів. Бізнес-співтовариство, регіональна і муніципальна влада, ВНЗ і НДІ, професійні асоціації і інші зацікавлені сторони можуть грати істотну роль в процесі підвищення конкурентоспроможності регіональних галузевих кластерів. Ключовим чинником успіху при розробці і реалізації стратегій розвитку кластерів є активна позиція лідерів бізнесу, а також продуктивне партнерство між різними групами інтересів в регіоні.

Автор роботи [3] вважає за доцільне при визначенні конкурентоспроможності регіону узяти за основу критерії, що характеризують рівень і якість життя населення і пропонує побудувати наступний логічний ланцюжок: регіональний ринок – механізм ціноутворення – конкурентоспроможність регіону.

З рис. 1 витікає, що в якості початкової категорії для аналізу конкурентоспроможності регіону виділяється регіональний ринок.

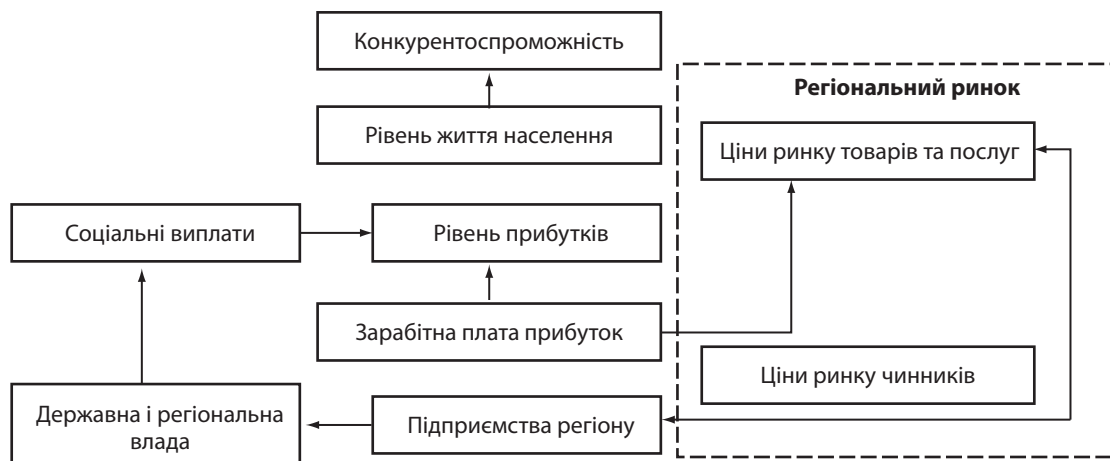

Рис. 1. Взаємозв'язок конкурентоспроможності регіону, механізму ціноутворення і регіонального ринку

Багато підходів не повною мірою враховують зростаючий вплив чинників ціноутворення на конкурентоспроможність регіону, і у зв'язку з цим чинники необхідно аналізувати як з боку регіонального попиту, так і з боку регіональної пропозиції. Кінцевою метою цього аналізу повинен стати висновок про конкурентоспроможність регіону на основі показників, що відбивають взаємозв'язок ціноутворення в різних секторах регіонального ринку.

Схематичні взаємозв'язки представлені на рис. 1 [3].

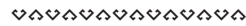
Секція 3. Статистичне моделювання соціально-економічних процесів в сучасних умовах розвитку України

Проте, залежно від цілей оцінки можуть бути вибрані як інтегральні, так і індивідуальні показники конкурентоспроможності регіону. При цьому інтегральні показники використовуються для роботи над створенням сприятливого іміджу регіону, визначення вкладу регіону в економічний розвиток країни, а індивідуальні показники характеризують конкурентоспроможність регіону по конкретних напрямках (критеріям). Регіони з низьким загальним рівнем конкурентоспроможності можуть виявитися конкурентними за окремими показниками з точки зору потенційних інвесторів.

Література

1. Ермишина А. В. Конкурентоспособность региона / А. В. Ермишина. – [http:// www.ecsocman. edu.ru](http://www.ecsocman.edu.ru).
2. Шахназаров, А. Инвестиционная привлекательность регионов / А. Шахназаров, И. Ройзман // Инвестиции в России. – 1996. – №9.
3. Портер М. Э. Конкуренция ; пер. с англ. : учеб. пособие / М. Э. Портер. – М. : Издательский дом «Вильямс», 2000. – 495 с.
4. Андреев В. Е. Конкурентоспособность региона и методика её оценки. – <http://www.reklama.rezultat.com/>

МОДЕЛЬ РЕФОРМУВАННЯ ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ

Озліх Валентина Валеріївна, канд. фіз.-мат. наук, доцент кафедри економічної кібернетики,
Головко Анна, студентка,
Дніпропетровський національний університет

Демографічні тенденції загострюють низку важливих питань соціального життя та визначають актуальність дослідження пенсійної системи України. І хоча явище демографічного зсуву, яке проявляється через старіння нації, є довгостроковим, воно дається взнаки вже зараз. Питома вага пенсіонерів неухильно зростає, тому реформування систем пенсійного забезпечення стає невідкладною проблемою суспільства і держави в цілому.

В умовах транзитивної економіки України актуальність дослідження перспектив розвитку пенсійної системи з її демографічними тенденціями визначається як практичними завданнями забезпечення працездатного населення коштами для існування, реорганізацією діючої неефективної системи, так і вимогами теорії.

Враховуючи структурну перебудову системи соціального захисту, проведення будь-яких досліджень, спрямованих на визначення її потреб та перспектив, співвідношення пенсіонерів і працездатного населення має особливу актуальність.

Провідні українські науковці розглядають проблеми системи пенсійного забезпечення та шляхів її реформування. Для аналізу перспектив системи важливим аспектом є демографічне прогнозування. Значна увага цьому питанню приділена у [1], де прогноз соціально-економічного розвитку України підтверджує необхідність структурної перебудови системи соціального захисту. Необхідність перебудови української системи та принципові засади реалізації реформ доведено у [2] та запропоновано комплексний підхід до реформування макроекономічної політики у сфері пенсійного страхування.

Результати поведінкового аналізу суб'єктів пенсійної системи методами математичного моделювання, котрі отримали автори у [3], мають важливе практичне значення. Ці дослідження моделюють розподілення накопичень та витрат на споживання протягом життя індивідуумів і дозволяють зробити висновки щодо мікроекономічної ситуації у країні.

При математичному моделюванні процесу розвитку системи пенсійного забезпечення у її макроекономічному розрізі може бути використано еволюційний підхід, як запропоновано у [4].

Вивчення означених проблем виявило низку протиріч, таких як зростання дефіциту Пенсійного фонду України, який покривається з нецільових джерел (див. рис. 1), посилення пенсійного тиску (табл. 1), надто високе податкове навантаження на доходи. У нашій країні один із найвищих рівнів пенсійних внесків у Європі, котрий становить майже 35% валової зарплати, а втім, і він не забезпечує достатнього обсягу ПФУ.

Необхідність вирішення цих проблем зумовило проведення пенсійної реформи, яка вводить в дію низку непопулярних соціальних обмежень, а саме: підвищення пенсійного віку для жінок до 60 років, підвищення мінімально необхідного стажу з 5 до 15 років, встановлення верхнього обмеження величини пенсії. Заплановано структурну перебудову системи пенсійного забезпечення – введення обов'язкової накопичувальної складової по досягненні бездефіцитності ПФУ.

При аналізі демографічних тенденцій стає зрозуміло, що така реформа була необхідна для оздоровлення системи соціального захисту.

А втім виникає питання, чи є ефективними запропоновані жорсткі вимоги, які викликають занепокоєння громадськості, чи буде достатньо введених мір не лише для стабілізації існуючої системи, а й для введення накопичувального рівня пенсійного страхування.

Доля пенсійних відрахувань у ВВП України, %

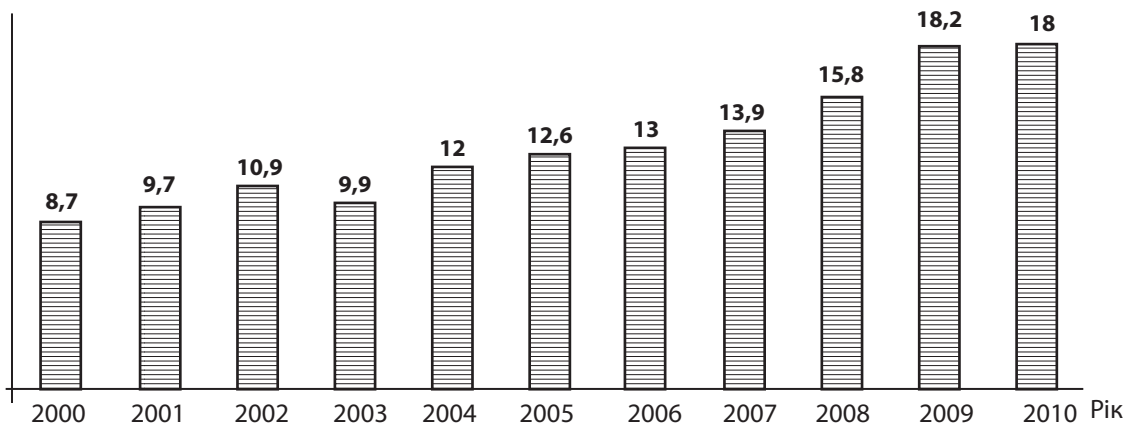

Рис. 1. Доля пенсійних відрахувань у ВВП України, % (за [1])

Таблиця 1

Демографічний прогноз населення України (за [1])

Рік	1995	2000	2010	2020	2030	2050
Населення, % від 1995 року	100	95,7	89,1	85,2	81	72,7
Питома кількість пенсіонерів, %	20,6	20,3	22,3	24,8	30	38,7

Відповідь на означене питання може бути отримана засобами економіко-математичного моделювання. Для адекватного врахування існуючих демографічних та економічних тенденцій, аналізу впливу можливих змін макроекономічних показників доцільно використати засади еволюційного моделювання. Використання цього підходу допомагає оцінити динаміку та перспективи системи пенсійного забезпечення, виявити найбільш впливові параметри системи та намітити шляхи покращення її функціонування.

Математична модель цього процесу має вигляд:

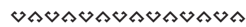
$$\begin{cases} \frac{\partial V}{\partial t}(t) = N(t) d_1(t) \alpha(t) + r(t) - P(t) d_2(t); \\ N(t) = N_1(t) + N_2(t); \\ P(t) = P_1(t) + P_2(t); \\ \frac{\partial N_1}{\partial t}(t) = (\lambda_1 - \sigma_{11} - \zeta_1 - \gamma_1) N_1(t) + \eta_1 P(t); \\ \frac{\partial N_2}{\partial t}(t) = (\lambda_2 - \sigma_{21} - \zeta_2 - \gamma_2) N_2(t) + \eta_2 P(t); \\ \frac{\partial P_1}{\partial t}(t) = (\zeta_1 + \gamma_1) N_1(t) - \sigma_{21} P(t); \\ \frac{\partial P_2}{\partial t}(t) = (\zeta_2 + \gamma_2) N_2(t) - \sigma_{22} P(t), \end{cases}$$

де t – номер періоду, $V(t)$ – загальний об'єм активів пенсійної системи; $N_{1,2}(t)$ – кількість працевлаштованих жінок та чоловіків відповідно у момент часу t ; $P_{1,2}(t)$ – кількість жінок та чоловіків відповідно серед пенсіонерів; $d_1(t)$ – щільність потоку заробітних плат; $d_2(t)$ – щільність потоку пенсій; $\alpha(t)$ – величина податкових відрахувань; $r(t)$ – щільність потоку додаткових зовнішніх платежів; $\lambda_{1,2}$ – приріст працездатного населення у момент часу t ; $\sigma_{11,12}$ – приріст смертності працездатного населення

серед жінок та чоловіків відповідно; $\sigma_{21,22}$ – приріст смертності пенсіонерів серед жінок та чоловіків відповідно, $\zeta_{1,2}$ – приріст кількості жінок та чоловіків пенсіонерів за віком, $\gamma_{1,2}$ – приріст кількості жінок та чоловіків пенсіонерів за інвалідністю.

Література

1. Свенціцкі М., Ткаченко Л., Чапко І. Демографічні та фінансові передумови пенсійної реформи в Україні: прогноз – 2050. – К.: Аналітично-дорадчий центр Блакитної стрічки, 2010. – 72 с.
2. Пенсійна реформа в Україні: напрями реалізації (колективна монографія) / за ред. Е. М. Лібанової. – К.: Ін-т демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи НАН України, 2010. – 270 с.
3. Борисов К. Ю., Сурков А. В. Двусторонний альтруїзм и пенсионная система в моделях перекрывающихся поколений: препринт. – СПб., 2008. – 40 с.
4. Парамонова С. В., Парамонов Л. Е. Реформа пенсионной системы России – задача оптимального управления. // Вестник Красноярского Государственного университета. Гуманитарные науки. – 2001. – №1.

УДК 338.2

АНАЛІЗ ОСНОВНИХ ПІДХОДІВ ШОДО ОЦІНКИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Пажина Світлана Леонидівна, аспірант,
Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України

Останнім часом розвиток підприємницької діяльності в Україні все частіше пов'язаний із забезпеченням необхідних обсягів інвестицій у реальний сектор економіки. Для умов раціонального використання інвестицій в економічній науці й практиці застосовується категорія інвестиційного клімату. У зв'язку із цим цілком закономірним явищем є інтерес, що збільшується, суб'єктів інвестиційної діяльності, насамперед інвесторів, до існуючих методів оцінки інвестиційного клімату країни та її регіонів. Тут слід зазначити, що оскільки для українських регіонів сьогодні характерна значна регіональна диференціація соціально-економічних умов, то, на наш погляд, вірніше говорити про оцінку інвестиційної привабливості регіонів, а не інвестиційної привабливості країни в цілому.

Метою даного дослідження є аналіз існуючих підходів і методів оцінки інвестиційної привабливості регіонів. Всі вони можуть розглядатися нами в рамках трьох основних підходів.

Перший підхід заснований на виявленні якогось основного фактору, характеристики, наявності якої однозначним образом визначає інвестиційну привабливість регіону. Наприклад, в деяких дослідженнях основним фактором є «ринкова реакція регіонів» [1]. Припускається, що позитивна ринкова реакція означає активне формування передумов для оздоровлення інвестиційного клімату. Навпаки, слабка ринкова реакція є причиною пригніченості інвестиційних мотивацій у досить тривалій перспективі. І. У. Зулькарнаєв вирішальним фактором вважає «інститути суспільства», які можна розглядати як інституціональні ресурси регіону. Хижняк Л. М. вказує на фактор «імідж регіону», як важливий конкурентний ресурс [5]. У даному підході всі показники приводяться до єдиного вигляду таким чином: частка у відповідному вигляді загальнодержавного потенціалу й відносне відхилення від загальнодержавного рівня ризику. Отримана в результаті інтегральна оцінка інвестиційного клімату регіону дозволяє визначити його інтегральний рейтинг, що розраховується як середньозважена по експертним вагам величина зі значень місця регіону по складових інтегрального рейтингу. Однак у даній методиці теж є свої недоліки. Використання експертних оцінок може викликати високу ймовірність неточності оцінки інвестиційного клімату. Перевагою даного підходу є всебічний розгляд інвестиційного клімату, мінімально необхідний набір статистичних показників [4].

Також до числа таких індикативних показників відносять динаміку валового внутрішнього продукту, національного доходу й обсягів виробництва промислової продукції; стан законодавчого регулювання в сфері капіталовкладень; розвиток інвестиційних ринків. Даний підхід відрізняється порівняльною простотою аналізу й розрахунків. Він універсальний і його можна використати для дослідження інвестиційної привабливості господарських систем різного рівня. У той же час цей підхід ігнорує об'єктивні зв'язки фактору інвестицій з іншими ресурсними факторами розвитку регіонів України.

Другий підхід спирається на облік цілого ряду всіляких факторів, які, з погляду свого впливу на інвестиційну привабливість регіону, вважаються рівноцінними. Причому кожен фактор характеризується певним набором показників. Тут розглядається характеристика економічного потенціалу; загальні умови господарювання; розвиненість ринкової інфраструктури; політичні фактори; соціальні й соціокультурні; організаційно-правові; фінансові та інші. Прихильниками цього напрямку є М. І. Книш, Б. А. Перекатов, Ю. П. Тютіков [2]. На наш погляд, даний підхід має ряд переваг. Він дозволяє зробити висновки про інвестиційні перспективи розвитку регіонів; дозволяє визначити ступінь реалізації їхньої інвестиційної привабливості; дозволяє оцінити більшість показників статистичними методами;

дає можливість обґрунтування ймовірності отриманих результатів – застосування критерію ступеня тісноти кореляційного зв'язку між розглянутими категоріями. Однак, на наш погляд, існують і певні недоліки, основним з яких є «непрозорість» методики виділення факторних ознак інвестиційної привабливості.

Прихильники *третього підходу* [3] також аналізують широкий набір факторів, однак інвестиційна привабливість регіону в цьому випадку розглядається як агрегований показник, що визначається двома характеристиками: інвестиційним потенціалом та інвестиційним ризиком. Найбільш відомою в цьому випадку є методика, розроблена аналітиками рейтингового агентства «Експерт» (методика економічного щотижневика «Експерт»). Сукупний потенціал регіону, на їхню думку, містить у собі: ресурсно-сировинний, виробничий, споживчий, інфраструктурний, інноваційний, трудовий, інституціональний і фінансовий. Сукупний ризик регіону розраховується з урахуванням: політичних, економічних, соціальних, кримінальних, екологічних, фінансових, законодавчих ризиків. Основними перевагами розглянутого підходу є наступні: його неупередженість; значущість факторів, що визначають інвестиційний потенціал та інвестиційний ризик; доступність та інтерпретованість кінцевих результатів для іноземних інвесторів, у зв'язку з тим, що методика належить до основного напрямку загальноприйнятої у світовій практиці системи моніторингу й оцінки. Проте, методика має ряд недоліків: відсутність взаємозв'язку інвестиційної привабливості та інвестиційної активності; суб'єктивність думки експертів і відсутність ясності методики оцінки інвестиційного потенціалу й ризиків при зведенні в інтегральний показник.

Таким чином, усі вищенаведені підходи мають ряд недоліків, що потребує використання принципово нового підходу до аналізу інвестиційної привабливості регіонів України та їхньої інвестиційної активності. Одним із таких підходів є когнітивний підхід до аналізу складних ситуацій. Необхідність його застосування з метою дослідження інвестиційної привабливості регіону, а також оцінки й моделювання його інвестиційної активності, обумовлена тим, що регіон – це складна слабкоструктурована система, яка характеризується розгалуженою сукупністю суб'єктів господарювання й відносин між ними. Застосування когнітивного моделювання дозволяє підвищити ступінь формалізації вибору управлінських впливів на інвестиційну активність регіону, і являє собою дієвий інструмент управління на основі підвищення якості й адекватності управлінських рішень.

Література

1. Гусева И. А. Рынок ценных бумаг / И. А. Гусева. – М.: Экзамен, 2006. – 512 с.
2. Кныш М. И., Перекатов Б. А., Тютиков Ю. П. Стратегическое планирование инвестиционной деятельности: Учеб. пособие. СПб.: Издательский Дом «Бизнес-Пресса», 1998.
3. Марченко Г. В., Мачульская О. В. Исследование инвестиционного климата регионов России: проблемы и результаты // Вопросы экономики, 1999, № 9. – С. 69 – 79.
4. Стеценко Т. О. Аналіз регіональної економіки: Навч. посібник. – К.: КНЕУ, 2002. – 116 с.
5. Хижняк Л. М. Конструювання іміджу регіону як шлях виходу з соціально-економічної кризи. – Соціальні технології, 2009, № 42.

УДК 330.241

ПОТЕНЦИАЛ РАСШИРЕНИЯ РЫНКА ВОДОСНАБЖЕНИЯ КАК ФАКТОР ИНВЕСТИЦИОННОЙ ПРИВЛЕКАТЕЛЬНОСТИ

Полуянов Владимир Петрович, докт. экон. наук, профессор, заведующий кафедрой

Полуянова Елена Ивановна, канд. экон. наук, доцент кафедры экономики и финансов,
Автомобильно-дорожный институт государственного высшего учебного заведения «Донецкий
национальный технический университет»

При оценке инвестиционной привлекательности предприятий жилищно-коммунального хозяйства необходимо учитывать целый ряд специфических факторов, к числу которых относятся, в частности, размер рынка жилищно-коммунальных услуг, прогнозируемый срок существования, а также перспективы его расширения. Выработка Украиной собственной инвестиционной политики применительно к предприятиям отрасли делает актуальными исследования этих факторов применительно к отечественной действительности.

Материал данной работы опирается на результаты исследований, проведенных зарубежными авторами (*Jennifer Baumert, Laura Bloodgood*), информацию из сборников статистических данных (ред. *Halina Dmochowska*), документы Европейского банка реконструкции и развития и Европейской экономической комиссии ООН, Программные документы Российской Федерации в области питьевого водоснабжения.

Цель работы – провести анализ потенциальных возможностей и основных тенденций развития рынка водоснабжения (совместно с водоотведением и водоочисткой).

Исследования, проведенные в 1996 – 2001 гг., показали, что рынок водоснабжения и водоотведения постоянно растет со скоростью около 3% в год и уже в 2001 г. составлял 160,8 млрд долл., из которых 87% – это Австралия, Канада, Япония, Новая Зеландия, Соединенные Штаты и страны Западной Европы [1].

Изучение данных по обеспеченности в 2004 г. населения отдельных стран услугами централизованного водоснабжения, водоотведения и водоочистки на основании [3, с. 58], показало, что в странах Евросоюза в целом возможности расширения рынка централизованного водоснабжения практически исчерпаны, кроме рынков Болгарии, Латвии, Польши, Румынии, Словении и Сербии. К примеру, в Польше в 2010 году очистные сооружения для очистки сточных вод обслуживали только 65 % населения (89 % в городах и 29 % в сельских районах). В 2010 году 33 города и приблизительно 14 % промышленных предприятий сбрасывали сточные воды без всякой очистки [2, с. 48].

Исследования, проведенные по странам ВЕКЦА (Восточная Европа, Кавказ, Центральная Азия – страны бывшего Советского Союза: Азербайджан, Армения, Беларусь, Грузия, Казахстан, Киргизия, Молдова, Россия, Таджикистан, Туркмения, Украина и Узбекистан) по состоянию на 2000 г., позволили заключить, что, несмотря на достаточно высокие цифры охвата населения централизованным водоснабжением и водоотведением, потенциальные возможности этих рынков использованы не до конца. Особенно это касается сельского населения.

Кроме указанных фактов следует обратить внимание на прогноз для стран ВЕКЦА, результаты которого приведены в [7]: «в настоящее время почти 68% населения проживает в городах. Отмечаются серьезные тенденции в сторону дальнейшей урбанизации, и по оценкам к 2015 году примерно 75% всего населения ВЕКЦА будет проживать в городах» [7, с. 17].

Специалисты Всемирного банка прогнозируют к 2015 году по странам ВЕКЦА расширение рынка водоснабжения на 18,5% в городской и 32,5% в сельской местности. Рынок водоотведения расширится соответственно на 33,5 и 41,0% [7, с. 17].

Расширение рынка жилищно-коммунальных услуг следует рассматривать по трем направлениям: экстенсивное расширение за счет новых потребителей, реконструкция и техническое перевооруже-

ние действующих систем с целью сокращения потерь, повышения эффективности функционирования и качества предоставляемых услуг. Все вышеизложенное указывает на возможности экстенсивного расширения рынка.

На необходимость технического перевооружения и восстановления систем указывают данные, приведенные в [6, с. 84]. Они отражают существенные потери воды при ее транспортировке до потребителя, что связано с техническим состоянием сетей. Это дает основания опираться в прогнозах на возможность существенной экономии затрат в случае снижения непроизводительных потерь воды, что создает весомые предпосылки для инвестиционной привлекательности предприятий со стороны частного бизнеса и указывает на достаточно широкий диапазон действий по восстановлению и модернизации сетей и оборудования.

Необходимость вложения финансовых средств в повышение качества жилищно-коммунальных услуг, предоставляемых населению, указывает на существенное расширение потенциальных границ рынка водоснабжения. Так, в 2009 г. в Украине 3,68 % отпущенной потребителям воды не отвечали требованиям отечественных стандартов, которые, как известно, гораздо мягче общепринятых в мировой практике. Несмотря на «либерализм» в нормативах, даже такие нормы далеко не всегда выдерживаются. Так, в России, по данным формы федерального статистического наблюдения № 18 «Сведения о санитарном состоянии субъекта Российской Федерации» за 2009 год, «доля проб питьевой воды из водопроводной сети, не соответствующих гигиеническим нормативам по санитарно-химическим показателям, составила 16,8 процента, а по микробиологическим - 5,1 процента. Пятая часть населения не имеет доступа к централизованным источникам водоснабжения и потребляет воду без необходимой предварительной очистки» [8].

Таким образом, в Украине, как и в других странах бывшего Советского Союза существует объективная возможность расширения рынка водоснабжения по трем направлениям: расширения числа абонентов, технического перевооружения действующих сетей и оборудования, а также нового строительства, что существенным образом увеличивает инвестиционную привлекательность отрасли.

Литература

1. Baumert J. Private sector participation in the water and wastewater services industry / Jennifer Baumert, Laura Bloodgood. – [Электронный ресурс]. – Режим доступу: <http://ideas.repec.org/p/ags/uitcoi/15876.html>
2. Maly rocznik statystyczny polski 2011 / redaktor glowny Halina Dmochowska. – Warszawa: Gtowny Urzad Statystyczny, 2011. – 736 с.
3. Municipal and environmental infrastructure operations policy. Document of the European bank for reconstruction and development. As approved by the Board of Directors on 19 October 2004. - [Электронный ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ebrd.com/downloads/policies/sector/mei2.pdf>
4. NIS environment strategy background paper. Pollution Prevention and Control: Improving the management of municipal water supply and sanitation infrastructure. – [Электронный ресурс]. – Режим доступу: <http://www.oecd.org/dataoecd/16/32/2390612.pdf>
5. Urban water reform in Eastern Europe, Caucasus and Central Asia. Progress since the Almaty ministerial conference. Organization for economic co-operation and development. – [Электронный ресурс]. – Режим доступу: <http://www.oecd.org/dataoecd/1/45/14626557.pdf>
6. Обзор участия частного сектора в водоснабжении и водоотведении стран ВЕКЦА. – [Электронный ресурс]. – Режим доступу: http://portal-energo.ru/files/articles/portal-energo_ru_sistemi_vodosnabzheniya_stran_vostochnoy_evropi.doc
7. Стратегическое партнерство по воде в целях устойчивого развития. Компонент ВЕКЦА водной инициативы ЕС. Программный документ. – [Электронный ресурс]. – Режим доступу: <http://www.leadnet.ru/training/pogram.pdf>
8. Федеральная целевая подпрограмма «Чистая вода» на 2011 – 2017 годы. [Электронный ресурс]. – Режим доступу: http://www.rosvodokanal.ru/common/img/uploaded/FTsP_ChW_text_31Mar11.zip

УДК 330.356

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Порохня Василь Михайлович, докт. екон. наук, професор,
Класичний приватний університет

Бирський Віталій Валерійович, канд. екон. наук, доцент,
Запорізька державна інженерна академія

Сучасні світові тенденції глобалізації значно посилюють роль окремих регіонів у забезпеченні ефективності функціонування національних економік за рахунок інтенсифікації зв'язків між ними. Досвід світової фінансово-економічної кризи засвідчив, що втрата життєздатності окремого елемента глобальної економічної системи може нанести суттєвої шкоди функціонуванню сучасних міжрегіональних об'єднань. Справедливим є і зворотне твердження – позитивний соціально-економічний розвиток окремих регіонів здатний вплинути ефектом мультиплікатора на загальну державну динаміку економічного зростання.

На сьогоднішній день законодавчо визначено, що комплексний аналіз соціально-економічного розвитку регіонів на території України повинний здійснюватись за наступними напрямками: економічний розвиток; інвестиційна, наукова та інноваційна діяльність; державні фінанси; підтримка бізнесу; споживчий ринок; населення та ринок праці; житлово-комунальне господарство; освіта та охорона здоров'я; рівень злочинності; екологія тощо.

Відповідна оцінка повинна щоквартально здійснюватись Міністерством економічного розвитку і торгівлі України за даними Державного комітету статистики та оприлюднюватись на офіційному веб-сайті.

На початок 2012 року найбільш актуальною та офіційно оприлюдненою інформацією про стан соціально-економічного розвитку регіонів України є дані, отримані протягом січня-вересня 2011 року, яка складається з близько 35 показників. Зведена рейтингова оцінка, де меншому рангу відповідає краще значення, наведена в *табл. 1*.

Таблиця 1

Зведена оцінка рівнів соціально-економічного розвитку регіонів України за січень – вересень 2011 р.

Регіон (область)	Загальний рейтинг	Економічний розвиток	Інвестиційна, наукова, інноваційна діяльність	Державні фінанси	Споживчий ринок	Населення та ринок праці	Житлово-комунальне господарство	Рівень злочинності
1	2	3	4	5	6	7	8	9
АР Крим	7	22	2	10	14	6	13	26
Вінницька	10	4	11	24	4	21	8	12
Волинська	12	18	18	25	11	3	15	17
Дніпропетровська	4	6	5	1	10	5	11	7
Донецька	17	10	6	19	21	15	17	18
Житомирська	20	14	12	27	6	10	23	25
Закарпатська	18	24	24	14	16	18	7	13
Запорізька	14	15	15	2	19	9	26	21
Івано-Франківська	5	2	8	18	2	14	6	2
Київська	3	11	4	3	3	2	3	20

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ МОДЕЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

Закінчення табл. 1

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Кіровоградська	26	5	10	9	12	23	24	27
Луганська	16	3	14	23	24	13	20	10
Львівська	9	19	9	17	18	12	9	5
Миколаївська	27	17	27	21	8	24	25	22
Одеська	6	27	16	7	15	4	4	24
Полтавська	8	1	3	5	17	16	22	14
Рівненська	22	26	25	15	27	11	14	9
Сумська	23	16	23	13	20	25	16	16
Тернопільська	13	12	19	20	26	26	5	1
Харківська	11	20	13	11	7	17	10	15
Херсонська	24	8	21	8	25	22	21	19
Хмельницька	21	9	17	22	23	20	12	23
Черкаська	15	7	26	12	5	19	27	3
Чернівецька	19	25	22	26	13	8	18	6
Чернігівська	25	21	20	16	22	27	19	8
м. Київ	1	23	1	6	1	1	2	4
м. Севастополь	2	13	7	4	9	7	1	11

Результати класифікації областей України ієрархічним агломеративним методом кластерного аналізу за соціально-економічним розвитком наведені в табл. 2.

Таблиця 2

Класифікація областей України за соціально-економічним розвитком протягом січня – вересня 2011 року

Кластер	Регіони (області)	Економічний розвиток	Інвестиційна, наукова та інноваційна діяльність	Державні фінанси	Населення та ринок праці	Житлово-комунальне господарство	Рівень злочинності
I	АР Крим, Київська, Одеська	0,41	0,31	0,48	0,69	0,59	0,38
II	Вінницька, Закарпатська, Сумська, Тернопільська, Хмельницька, Чернівецька, Чернігівська	0,45	0,05	0,19	0,32	0,25	0,56
III	Волинська, Житомирська, Рівненська, Харківська	0,33	0,07	0,23	0,52	0,16	0,49
IV	Кіровоградська, Миколаївська, Полтавська, Херсонська, Черкаська	0,58	0,12	0,37	0,40	0,06	0,46
V	Івано-Франківська, Львівська	0,40	0,09	0,33	0,39	0,40	0,67
VI	Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Луганська	0,50	0,17	0,49	0,59	0,02	0,51

Розраховані числові значення становлять центри відповідних кластерів в нормованих показниках (більшому значенню нормованого показника відповідає кращий рівень розвитку). Як видно з табл. 2, однозначної переваги областей будь-якого кластера над іншими за рівнем соціально-економічного розвитку не існує. Це пояснюється нерівномірністю соціально-економічного стану різних регіонів України.

УДК 330.3:330.4

РОЗВИТОК МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВ ЯК СПОСІБ ВИРІШЕННЯ ЕКОНОМІЧНИХ І СОЦІАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ

Романюк Наталя Миколаївна, асистент кафедри прикладної економіки,
Державний ВНЗ «Національний гірничий університет»

Малі підприємства є важливими суб'єктами ринкової економіки будь-якої країни. Їх діяльність позитивно впливає на формування конкурентних відносин та гнучкість економіки в цілому. З кожним роком в Україні кількість малих підприємств збільшується, проте, у загальному обсязі частка виробленої ними продукції й до нині складає лише 10–15 %, в той час як у країнах з розвиненою ринковою економікою вона знаходиться на рівні 60 %. Це обумовлено політичною нестабільністю, банківською, енергетичною та загальноекономічною кризами, високим рівнем корумпованості тощо. Малі підприємства є найбільш мобільними і гнучкими суб'єктами підприємницької діяльності, які виявляють нові засоби виробництва і задоволення потреб. Однак вони найбільш чутливі до змін, що відбуваються в економіці. Недосконалі законодавча база та система оподаткування, несприятливі інвестиційні умови, політична та економічна кризи негативно впливають на ефективність функціонування та розвиток малих підприємств, призводять до збільшення кількості підприємств, які здійснюють свою діяльність в тіньовому секторі економіки, або їх банкрутства. Основними факторами, що стримують розвиток малих підприємств, є :

- 1) недостатність фінансово-кредитної підтримки;
- 2) недосконала система оподаткування;
- 3) несприятливі інвестиційні умови;
- 4) адміністративний тиск на суб'єкти підприємницької діяльності;
- 5) слабкі знання у підприємців щодо відкриття і ведення власної справи;
- 6) надмірне втручання державних службовців у справи підприємців, бюрократія на місцях.

Очікуваними результатами реалізації державної програми підтримки та розвитку малих підприємств є підвищення їх економічної ефективності, використання потенційних можливостей підприємств і перетворення їх на дієвий механізм, сприяння структурній перебудові економіки, стійка тенденція до збільшення кількості малих підприємств, зниження рівня тіньового обороту у сфері малого бізнесу, збільшення його внеску в економіку країни, позитивний вплив на вирішення проблем безробіття, насичення ринку товарами та послугами вітчизняних виробників, що в свою чергу сприятиме розв'язанню економічних і соціальних проблем.

З метою дослідження залежності середньомісячної номінальної заробітної плати та рівня зареєстрованого безробіття від зміни кількості малих підприємств у розрахунку на 10 тис. осіб наявного населення доцільно дослідити кореляційний зв'язок між цими факторами. Сформовані моделі відносяться до класу парних, тому що сукупність містить результативну ознаку (y) – середньомісячну номінальну зарплату та рівень зареєстрованого безробіття, і факторну – кількість малих підприємств у розрахунку на 10 тис. осіб наявного населення (x) (рис. 1) [1].

В результаті дослідження залежності середньомісячної номінальної зарплати від кількості малих підприємств визначені коефіцієнт кореляції (0,889) та коефіцієнт детермінації (0,791). Позитивне значення коефіцієнта кореляції вказує на те, що із збільшенням кількості малих підприємств середньомісячна номінальна зарплата збільшується. Встановлено, що між факторною (кількість малих підприємств у розрахунку на 10 тис. осіб наявного населення) та результативною (середньомісячна номінальна зарплата) ознаками сильний кореляційний зв'язок (виконується умова $0,7 \leq r < 1$). Коефіцієнт

детермінації дорівнює 0,791, тому можна стверджувати, що 79,1% варіації середньомісячної номінальної зарплати залежить від кількості малих підприємств, а інші 20,9 % від факторів, які не були взяті до уваги при формуванні економетричної моделі.

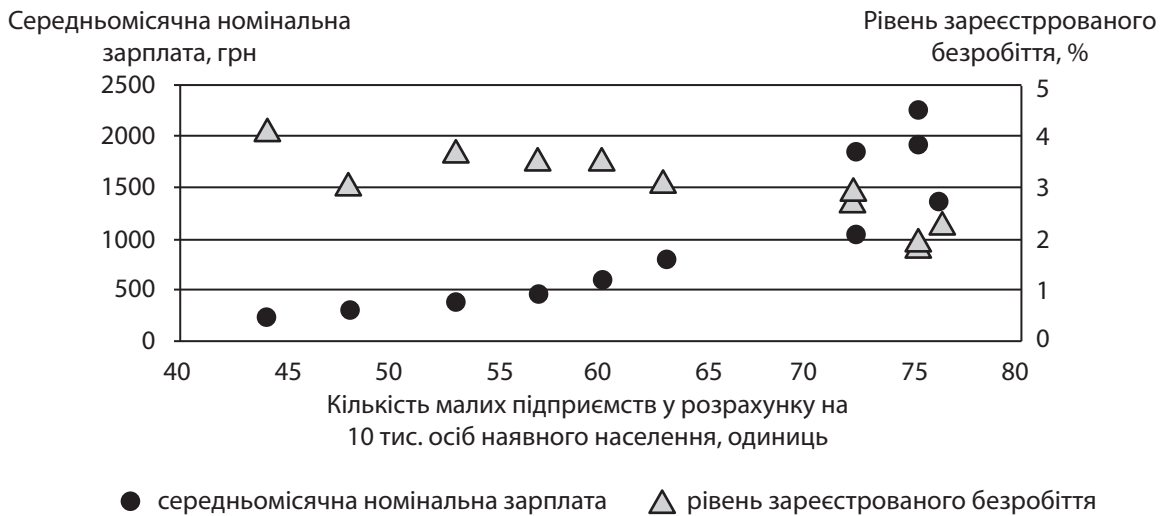

Рис. 1. Залежність середньомісячної номінальної зарплати та рівня зареєстрованого безробіття від кількості малих підприємств

Розраховані параметри регресії складають: $b = 54,75$, $a = -2450$. З урахуванням визначених параметрів, отримано рівняння, яке має наступний вигляд: $\hat{y} = -2450 + 54,75x$. Параметр b має позитивний знак, це свідчить про те, що при збільшенні кількості малих підприємств середньомісячна номінальна зарплата теж збільшується. Встановлено, що при збільшенні кількості малих підприємств (у розрахунку на 10 тис. осіб наявного населення) на 1%, середньомісячна номінальна зарплата збільшується на 3,4 %.

Оцінку адекватності розробленої моделі здійснено за критерієм Фішера:

$$F = \frac{r^2/v_1}{(1-r^2)/v_2}, \quad (1)$$

де $v_{1,2}$ – ступені свободи.

Слід зазначити, що ступені свободи визначаються як $v_1 = m$, $v_2 = n - m - 1$, де n – обсяг вибірки, m – кількість факторних ознак. В розробленій моделі $v_1 = 1$, а $v_2 = 9$. Розрахований за формулою (1) F -критерій складає 34,14. За таблицею Фішера при рівні значущості $\alpha = 0,05$ встановлено його критичне значення, що дорівнює 5,12. Таким чином, можна зробити висновок, що сформована модель залежності середньомісячної номінальної зарплати від кількості малих підприємств є адекватною, оскільки виконується умова $F > F_{крит}$.

Аналогічно досліджена залежність рівня зареєстрованого безробіття від зміни кількості малих підприємств у розрахунку на 10 тис. осіб наявного населення. Встановлено, що коефіцієнт кореляції складає $-0,862$, коефіцієнт детермінації (r^2) дорівнює 0,743. Негативне значення коефіцієнта кореляції вказує на те, що із збільшенням кількості малих підприємств рівень зареєстрованого безробіття зменшується. Встановлено, що між факторною та результативною ознаками сильний кореляційний зв'язок (виконується умова $0,7 \leq r < 1$). Крім того, можна стверджувати, що 74,3% варіації рівня зареєстрованого безробіття залежить від кількості малих підприємств, а інші 25,7 % від факторів, які не були взяті до уваги при формуванні економетричної моделі.

Розраховані параметри регресії складають: $b = -0,05$, $a = 6,3$. З урахуванням визначених параметрів отримано рівняння, яке має наступний вигляд: $\hat{y} = 6,3 - 0,05x$. Параметр b має негативний знак,

Секція 3. Статистичне моделювання соціально-економічних процесів в сучасних умовах розвитку України

це свідчить про те, що при збільшенні кількості малих підприємств рівень зареєстрованого безробіття зменшується. Встановлено, що при збільшенні кількості малих підприємств (у розрахунку на 10 тис. осіб наявного населення) на 1%, рівень зареєстрованого безробіття зменшується на 1,1 %.

Оцінку адекватності розробленої моделі здійснено за допомогою критерію Фішера. Розрахований F -критерій складає 26,04. За таблицею Фішера при рівні значущості $\alpha = 0,05$ встановлено його критичне значення, що дорівнює 5,12. Виходячи з вищезазначеного можна зробити висновок, що сформована модель залежності зареєстрованого рівня безробіття від кількості малих підприємств є адекватною, оскільки виконується умова $F > F_{\text{крит}}$. Таким чином, розвиток та ефективне функціонування малих підприємств позитивно впливає не тільки на розвиток економіки країни в цілому та зміцнення економічної бази регіонів, а й сприяє вирішенню низки соціальних проблем.

Література

1. Ринок праці. Доходи населення. Основні показники діяльності малих підприємств [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // www.ukrstat.gov.ua.

◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇

УДК 330.4(045)

МОДЕЛЬ КАТАСТРОФ КАЛДОРА В ИССЛЕДОВАНИИ ЦИКЛИЧНОСТИ РАЗВИТИЯ ЭКОНОМИЧЕСКИХ СИСТЕМ¹

Сергиенко Елена Андриановна, канд. экон. наук, доцент,
Харьковский национальный экономический университет

Прискрывает внимание к теории цикличности и катастроф в условиях нестабильности социально-экономического развития систем вполне закономерно. Данный инструментальный моделирования открывает различные аспекты изучения качественных изменений и переходных процессов. Теория катастроф рассматривает процесс трансформации с позиции организации переходных процессов во времени и пространстве. Важными являются и направления анализа, которые открываются при данной концепции для изучения содержательной стороны качественных трансформаций и переходных процессов в современной экономике. Однако одним из главных признаков развития СЭС является то, что саморегулирование предопределяет появление экономических кризисов, которые и характерны в динамике их развития. Решение проблем, вызванных цикличностью развития системы, на основе теории катастроф и бифуркаций позволит найти различные пути выхода из кризисных ситуаций [2].

Модели экономического цикла позволяют дать описание и объяснение особенностей качественных характеристик экономической динамики развития системы на основе изучения немонотонного, колебательного характера изменения переменных системы, поскольку циклическая или колебательная динамика в большей мере соответствует реальным процессам по сравнению с поведением траекторий моделей роста для систем, относящихся к разным типам хозяйствования. Построение моделей нелинейной циклической динамики дает возможность сделать выводы о причинах и факторах возникновения эндогенных (самогенерирующихся) циклических колебаний, о вероятностях катастроф в экономической системе. Несмотря на абстрактный характер некоторых допущений, принимаемых в моделях колебательных процессов, выводы, получаемые на основе анализа, позволяют определить структуру экономических циклов, причинно-следственный характер экономических кризисов и неравномерного роста, а также выявить бифуркационный характер развития, что определяет актуальность построения данных моделей.

Таким образом, цель работы состоит в исследовании циклической динамики развития экономической системы на основе построения модели катастроф Калдора [1; 3]. В модели Калдора причинами циклического развития экономики являются эндогенные факторы. В основе модели лежат специфические функции инвестиций и накопления, которые являются нелинейными функциями дохода (y) и уровня основных фондов (K). Функция инвестирования представляет собой S-образную кривую, функция накопления имеет перевернутую S-образную форму.

Для построения модели циклического поведения Калдора на примере экономики Украины были рассмотрены следующие макропоказатели: национальный доход (валовой внутренний продукт), основной капитал, инвестирование в основные фонды, сбережения населения (1996 – 2010 гг). На рис. 1 представлены поверхности функций модели Калдора.

Модель может иметь от одной до трех точек равновесия в зависимости от соотношения дохода и капитала. Характер устойчивости точек равновесия определяется знаком производной функции

приращения $f(y)$. Если $\left. \frac{df}{dy} \right|_{y=y_e} > 0$, точка равновесия неустойчивая, в противном случае – устойчивая.

¹ Исследование выполнено в рамках украино-российского научно-исследовательского проекта «Модели оценки неравномерности и цикличности динамики социально-экономического развития регионов Украины и России», которое проводится согласно результатам совместного конкурса НАН Украины и РГНФ – 2010 (проект 1-10/10-02-00716а/У).

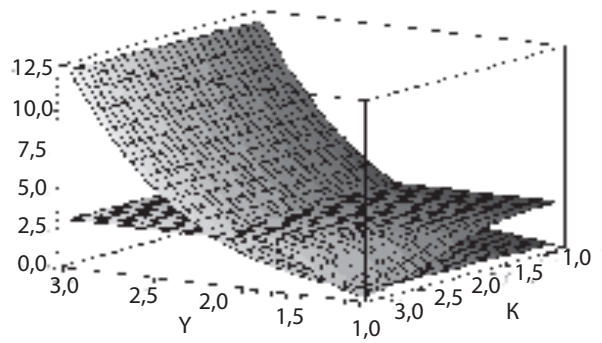

Рис. 1. Поверхности функций модели Калдора

Полученные выводы имеют существенное значение для изучения механизмов переходных процессов как на стадии нарушения устойчивости (бифуркации и кризиса), так и для обретения нового устойчивого состояния, т. е. для того, чтобы нарушить устойчивость развития системы, достаточно воздействовать на отдельные индикаторы ее экономического развития.

Дальнейшие разработки в исследовании динамики индикаторов модели Калдора на основе теории катастроф лежат в области исследования состояний системы (количество и характер экстремумов функций) при изменении ее параметров (или управляющих переменных). Трехмерная система модели Калдора на основе теории катастроф имеет следующий вид [1; 3]:

$$\begin{aligned}\dot{Y} &= \alpha(I(Y, K) - S(Y, W)), \\ \dot{K} &= I(Y, K) - D, \\ \dot{W} &= \gamma(W^* - W).\end{aligned}$$

где W – благосостояние;

W^* – перспективное состояние равновесия функции благосостояния;

$\gamma > 0$ – коэффициент регулирования;

D – автономный и постоянный износ.

В модели учтены следующие предположения: накопление негативно влияет на благосостояние так, что не только доходозависимая часть накопления, но и предельная склонность к накоплению падает, когда благосостояние возрастает; когда благосостояние покидает перспективное состояние равновесия, функция накопления изменяет свое расположение и наклон; благосостояние и уровень основных фондов сравнительно медленные переменные по сравнению с доходом. В данном случае модель удовлетворяет условиям теории катастроф и система всегда функционирует на верхней плоскости поверхности равновесия. На рис. 2 представлена поверхность для $W < W^*$, экономический сценарий предполагает, что существуют две точки сборки с областью складки посередине.

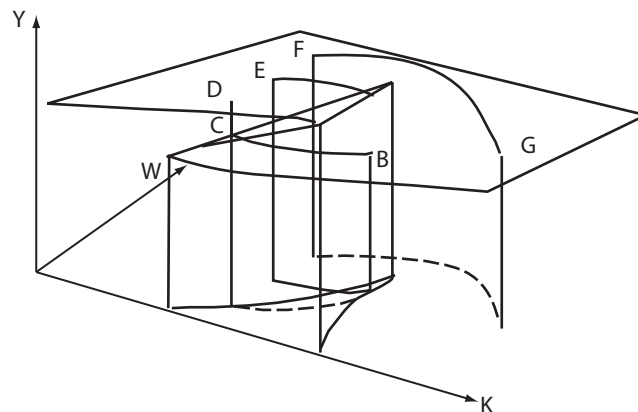

Рис. 2. Трехмерная модель Калдора

В зависимости от того, стабильной или нестабильной является перспективная точка равновесия, проходит траектория через бифуркационное множество или через точку сборки, в зависимости от конкретной спецификации модели и значений параметров регулирования, в системе будут проявляться различные сценарии поведения.

Построение модели Калдора в рамках теории катастроф для исследования цикличности развития позволяет сделать следующие выводы относительно сценариев развития экономических систем:

- система может впасть в стохастический, то есть неуправляемый и непрогнозируемый режим, поскольку динамика развития основных индикаторов содержит большую долю неопределенности и включает микропериоды хаотического поведения, но пока на малых временных промежутках;
- основной силой, временно задерживающей процесс неограниченного развития системы и ее индикаторов, являются кризисы, которые выступают в роли самоорганизующего и стабилизирующего фактора (на больших временных шкалах), т. е. катастрофы в поведении системы следует рассматривать как вполне закономерный эволюционный процесс, который проявляется с определенной цикличностью.

Литература

1. Занг Б. В. Синергетическая экономика. Время и перемены в нелинейной экономической теории: пер. с англ. – М.: Мир, 1999. – 335 с.
2. Моделирование экономической динамики : учебн. пособ. / Т. С. Клебанова, Н. А. Дубровина, О. Ю. Полякова и др. – Харьков: Изд. «ИНЖЭК», 2004. – 244 с.
3. Экономическая динамика / Ю. Г. Лысенко, В. Л. Петренко, В. К. Тимонин, А. В. Филиппов. – Донецк : Изд. ДонГУ, 2000. – 176 с.

УДК 336.64

ФОРМУВАННЯ ГІПОТЕЗ СТОСОВНО ВЗАЄМОДІЇ СКЛАДОВИХ ФІНАНСОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Стрижиченко Костянтин Анатолійович, канд. екон. наук, доцент

Дмитрусенко Костянтин Олегович, викладач,
Харківський національний економічний університет

На сучасному етапі розвитку світового господарства однією з найважливіших складових економічної системи будь-якої країни є фінансовий ринок, який, перерозподіляючи капітал, являє собою систему забезпечення життєдіяльності як окремих підприємств, так і галузей в цілому. Окрім цього, у теперішній час фінансовий ринок виступає як сфера для інвестиційної діяльності інвесторів різного рівня. З огляду на це, доцільним є дослідження динаміки розвитку як в цілому фінансового ринку, так і, зокрема, його складових, їх взаємодії. При цьому, оскільки фінансовий ринок є досить складною та багаторівневою системою, яка характеризується нелінійною динамікою розвитку, треба зазначити, що дослідження і моделювання взаємодії складових зазначеної системи потребує побудови логічних передумов, тобто переліку гіпотез та припущень.

Таким чином, метою даного дослідження є розробка переліку гіпотез щодо взаємодії складових фінансового ринку України.

З урахуванням системного підходу до визначення та представлення фінансового ринку України, структуру якого наведено у [5; 6], побудовано перелік гіпотез щодо взаємодії складових зазначеного ринку, доведення яких пропонується реалізовувати в ході дослідження та моделювання тенденцій розвитку даного ринку. Перелік гіпотез у комплексі з обмеженнями (припущеннями), що ним відповідають, наведено на *рис. 1*.

Перша з гіпотез зумовлена тим, що фінансовий ринок є системою, а система, у свою чергу, являє собою «відособлену свідомістю частину реальності, елементи якої виявляють свою спільність у процесі взаємодії» [1, с. 182–209].

Саме взаємодія є формою руху, розвитку, що визначає існування та структурну організацію будь-якої матеріальної системи. При цьому, одні і ті ж самі посередники виступають агентами у рамках різних складових фінансового ринку України (банки, інвестиційні фонди, кредитні союзи тощо), що підкреслює направленість даних агентів на постійне пересування фінансових ресурсів між зазначеними складовими.

Зумовленість *другої* гіпотези базується на тому, що динаміка складових фінансового ринку знаходиться у залежності від фундаментальних факторів функціонування як світової, так і вітчизняної економіки. У випадку, наприклад, фондового ринку, фактор тенденцій загальноекономічного рівня цін фактично ураховується у його динаміці, яка залежить від рівня ринкової капіталізації підприємств-емітентів. При цьому, динаміка фундаментальних факторів залежить від їх попередніх тенденцій та, таким чином, «додає» у ряди динаміки складових фінансового ринку довгострокову пам'ять. З іншої сторони, у короткостроковій перспективі, з огляду на динамічні зміни світового фінансового середовища, для якого наявними є наслідки фінансової кризи, для збереження та збільшення капіталу для кожного зі суб'єктів (фізичних чи юридичних осіб), що функціонують у рамках вітчизняного та міжнародного фінансового ринку, необхідною є постійна адаптація тактичних та стратегічних дій у сфері інвестування на зазначених ринках до змін широкого переліку факторів різного походження. Про це свідчить, наприклад, різка зміна банківської ліквідності (7 листопада 2011 року середня ставка за міжбанківськими кредитами «overnight» складала 7,7% річних, що було викликано різким підвищенням коштів на кореспондентських рахунках банків у НБУ (21 млрд грн), а вже 9 листопада міжбанківські

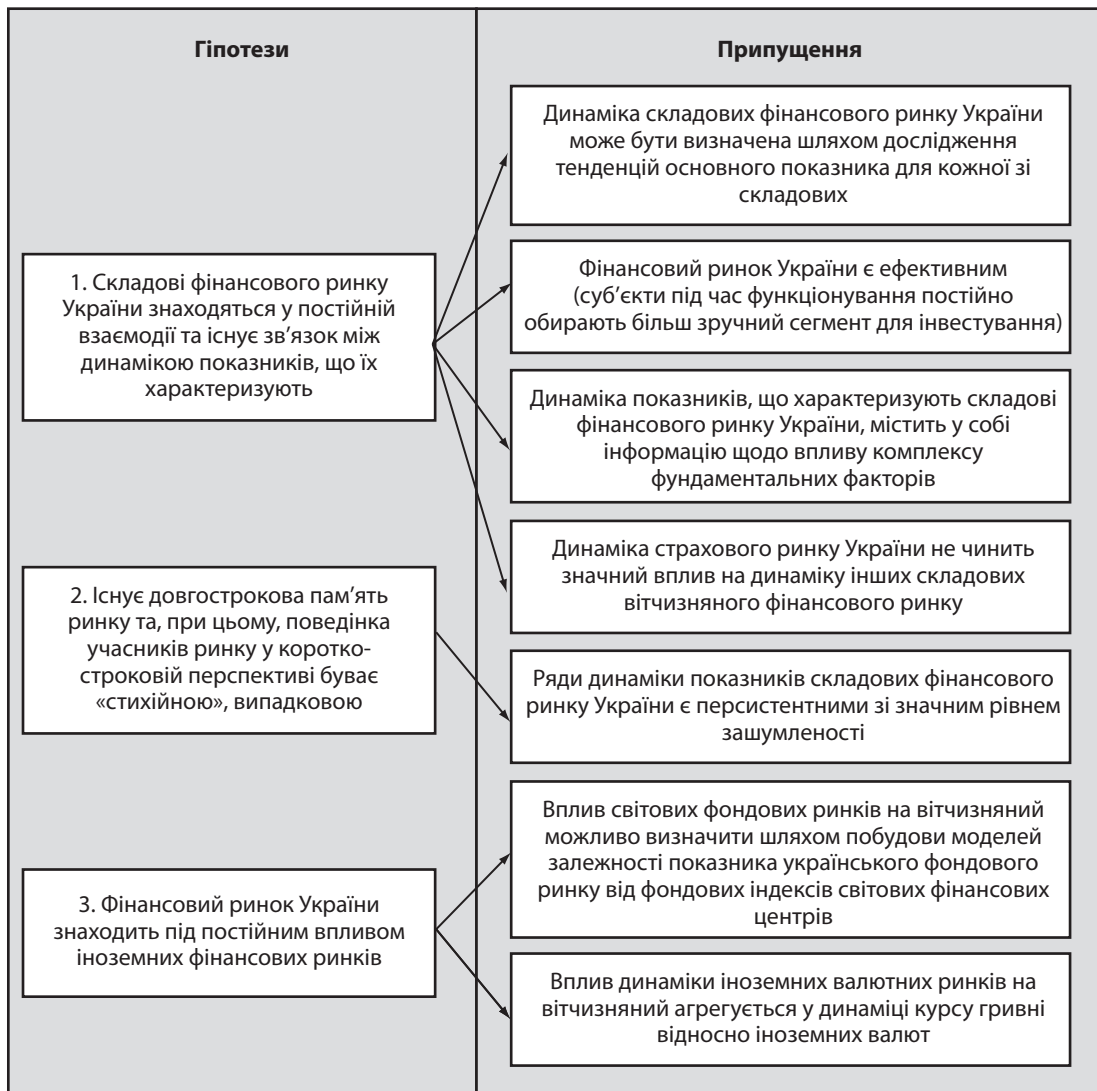

Рис. 1. Гіпотези та припущення стосовно взаємодії складових фінансового ринку України

ставки склали 15% річних при наявних залишках на коррахунках у 15,6 млрд грн [2, 3]. При цьому, вже на початок грудня 2011 року експерти зазначають про наявність кризи гривневої ліквідності у банківському секторі [4]). Це свідчить про нестабільність фінансових ринків у короткостроковій перспективі та, відповідно, необхідність постійної адаптації агентів, що функціонують на фінансовому ринку, до різких змін умов даного функціонування.

Доцільність побудови третьої з наведених гіпотез підкреслено тим, що на вітчизняному фінансовому ринку функціонують не тільки українські інвестори та банківські установи (що також часто виступають у ролі інвесторів), а й іноземні, діяльність яких відбувається у рамках глобальної економіки і поведінка зумовлена тенденціями світового фінансового простору. Запропонованим у дослідженні гіпотезам поставлено у відповідність систему припущень, формування яких також зумовлено об'єктивними причинами:

- визначення динаміки фінансових ринків та, у рамках даного дослідження, складових фінансового ринку України може бути здійснено за допомогою дослідження тенденцій одного основного агрегованого показника, що припускається у багатьох наукових працях вітчизняних та іноземних авторів;
- припущення ефективності фінансового ринку України базується на наявності значного рівня нестабільності у сучасних умовах функціонування економіки, що призводить до необхідності

Секція 3. Статистичне моделювання соціально-економічних процесів в сучасних умовах розвитку України

постійної адаптації агентів ринку до його змін. Це стосується інвестиційної діяльності, підвищення ефективності якої є можливим за рахунок використання різних складових фінансового ринку для інвестування;

- згідно постулатів технічного аналізу логічним є припущення, що динаміка показників, які характеризують складові фінансового ринку України, містить у собі інформацію щодо впливу комплексу фундаментальних факторів як світової, так і вітчизняної економіки;
- відсутність значного рівня впливу динаміки страхового ринку України на інші складові вітчизняного фінансового ринку підкреслено результатами аналізу тенденцій фінансового ринку України [5, 6];
- світовий фондовий ринок характеризується наявністю основних центрів. Розвиненою у наукових дослідженнях є практика аналізу динаміки фондових ринків шляхом дослідження тенденцій індексу, який розраховується для даного ринку і містить у своєму лістингу акції основних емітентів. Таким чином, оскільки у дослідженні припускається вплив іноземних фондових ринків на вітчизняний, доцільно даний вплив аналізувати у рамках моделювання зв'язку між відповідними фондовими індексами;
- у дослідженні також припускається, що курс гривні відносно іноземних валют містить у собі інформацію щодо функціонування як вітчизняної, так і іноземних економік та, відповідно, інформацію щодо впливу іноземних валютних ринків на вітчизняний валютний ринок.

Наведені гіпотези виступають відправним імпульсом для дослідження взаємодії складових фінансового ринку України та зумовлюють формування концептуальної моделі дослідження даної взаємодії.

Література

1. Данилов-Данильян В. И. Моделирование: системно-методологический аспект / В. И. Данилов-Данильян, А. А. Рывкин // Системные исследования, 1982. – С. 182–209.
2. [Електронний ресурс].– Режим доступу: <http://bank.gov.ua> / Офіційний сайт Національного банку України.
3. [Електронний ресурс].– Режим доступу: <http://www.currency.in.ua> / Сайт валютних новин.
4. [Електронний ресурс].– Режим доступу: <http://www.business.ua> / Сайт періодичних інформаційних видань.
5. Стрижиченко К. А. Моделирование взаимосвязи составляющих финансового рынка с использованием VAR-моделей / К. А. Стрижиченко, К. О. Дмитрусенко // Бізнес Інформ №5(2), 2010. – С. 71–76.
6. Стрижиченко К. А. Дослідження взаємодії складових фінансового ринку в період фінансової кризи / К. А. Стрижиченко, К. О. Дмитрусенко // Бізнес Інформ, 2010. – №4(1). – С. 104–108.

УДК 332.132 : 001.895

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЗЕЛЕНОГО ГОСПОДАРСТВА ШЛЯХОМ КЛАСТЕРИЗАЦІЇ

Федотова Юлія Володимирівна, асистент кафедри економічної теорії,
Харківська національна академія міського господарства

Як відомо, екологічний стан мегаполісів в Україні сьогодні є вкрай незадовільним. Так, наприклад, за даними Державного управління статистики у Харківській області [1], протягом останніх років зростають обсяги викидів від пересувних джерел, в основному за рахунок автотранспорту – більше 90% від загальної кількості викидів. Негативні тенденції чинять вплив на демографічну ситуацію, що відображається у перевищенні показників смертності серед населення над показниками народжуваності.

Одним із напрямів покращення стану здоров'я населення, а отже підвищення показника середньої тривалості життя, є планомірне озеленення території. Однак існуючі зелені насадження потребують оновлення. У м. Харкові, наприклад, можна констатувати деградацію зелених насаджень. Так, на лісопарк «Сокольники» (площа 1858 га) значно посилюється антропогенне навантаження (витоптування ґрунтового шару відвідувачами з сусідніх житлових районів, будівництво різних об'єктів, в тому числі автозаправок, прокладка інженерних комунікацій, утворення сміттєзвалищ). У кризовому екологічному стані перебувають і центральні парки м. Харкова через відсутність необхідного фінансування. Таким чином, сучасний стан об'єктів благоустрою та рівень послуг далеко не в повній мірі задовольняють потреби міської громади. За даними Головного управління житлово-комунального господарства та розвитку інфраструктури по м. Харкову існує дефіцит: дерев – у кількості 6435 шт., чагарників – 17542 шт. Дефіцит по Харківській області складає: дерев у кількості 7720950 шт., чагарників – 4296400 шт. [2, с. 75 – 77].

Виконанням функцій з утримання зелених насаджень загального призначення у м. Харкові займається спеціалізоване комунальне підприємство «Харківзеленбуд» Харківської міської ради. У структурі підприємства найбільшу питому вагу займають необоротні активи (більше 90%), тобто СКП «Харківзеленбуд» має «важку» структуру активів. Основні фонди підприємства протягом 2006 – 2009 рр. були зношені більше, ніж на 50%, що є вкрай негативним. Однак у 2009 – 2011 рр. спостерігається зростання коефіцієнту придатності, який складає 56,3% у 2011 році. Це пояснюється здійсненням відповідних заходів із оновлення основних фондів підприємства. Дуже показовим для комунального підприємства є обчислення коефіцієнту концентрації позикового капіталу. Для СКП «Харківзеленбуд» його значення не перевищує 0,1. Це підтверджує відсутність довіри комерційних банків до підприємств такого типу. Отже, слід звернути увагу на виявлення нових важелів отримання коштів для розширення господарської діяльності. Коефіцієнт поточних зобов'язань не повинен перевищувати 0,6. Для СКП «Харківзеленбуд» його значення складає 1 вже протягом 2009 – 2011 рр. Це свідчить про стовідсоткову залежність підприємства від поточних зобов'язань у величині всього позикового капіталу підприємства.

Зроблені висновки свідчать про необхідність термінового здійснення напрямів покращення діяльності підприємства. Одним із таких методів є кластеризація. Проблемам реформування галузі житлово-комунального господарства присвячено наукові дослідження багатьох українських вчених, таких як Ю. Г. Лега, Т. М. Качала, Н. Ф. Чечетова, О. М. Тищенко, Т. П. Юр'єва, Т. О. Шилова, О. В. Димченко та ін. [2 – 5]. Утім серед них зовсім не приділено уваги реалізації кластерних ініціатив у сфері житлово-комунального господарства, а саме в зеленому господарстві.

Доцільно зауважити, що процес утримання зелених насаджень загального користування слід розглядати як поєднання різних підгалузей сфер народного господарства в їх співробітництві з інститу-

Секція 3. Статистичне моделювання соціально-економічних процесів в сучасних умовах розвитку України

тами інфраструктури, науковими установами, державними органами влади. Сутність даного підходу полягає у тому, що тільки сумісна праця зазначених структур, як єдиного соціально-економічного організму, є новим поштовхом до ефективного розвитку галузі. Слід відзначити, що кластер у зеленому господарстві являтиме собою цілісну систему географічно споріднених та тісно взаємодіючих між собою підприємств зеленого господарства, представників малого та середнього бізнесу, органів влади, наукових та освітніх організацій, сумісна діяльність яких спрямована на отримання синергетичного ефекту.

Так, наприклад, у кластері з озеленення (м. Харків) у якості ядра пропонуємо обрати СКП «Харків-зеленбуд» ХМР, оскільки воно виконує основні роботи з оновлення та утримання зелених насаджень загального користування м. Харкова. Склад інших учасників кластера формують підприємства та установи, діяльність яких безпосередньо пов'язана з забезпеченням процесу озеленення. Важливе місце у кластері займають місцеві органи влади (Харківська міська рада), що виконують функції основного замовника для підприємств зеленого господарства та, за умови створення кластера, здійснюватимуть його підтримку; а також освітні та наукові установи. Органи місцевої влади здійснюють реєстрацію кластера, визначають його правовий статус та можуть виступати в якості гаранта при отриманні кредиту членами кластера.

Кластеризація зеленого господарства, окрім очевидної екологічної ефективності, впливатиме на виробничий потенціал Харківського регіону. По-перше, це пов'язано з виникненням ефекту масштабу виробництва, коли можлива активна взаємодія між підприємствами зеленого господарства, що виходитиме за межі Харківського регіону, що на даний момент часу існує лише частково. Слід додати появу ефекту охоплення внаслідок кластеризації зеленого господарства, в результаті якого забезпечується раціональне використання факторів виробництва на різних підприємствах внаслідок кооперації всередині кластеру, що призводить до зниження частки бюджетних коштів, спрямованих на фінансування підприємств кластеру внаслідок їхньої взаємодії. З точки зору стратегічного аспекту (який також є складовою виробничого потенціалу регіону), кластер у зеленому господарстві сприятиме підвищенню ефективності функціонування цієї сфери через диверсифікацію господарської діяльності, ліквідацію витратної моделі господарювання. До того ж, кластер є однією з перспективних форм взаємодії місцевих органів влади та бізнесу на засадах державно-приватного партнерства, що в Україні тільки починає активно застосовуватись. Слід зауважити, що кластеризація зеленого господарства чинитиме вплив на інформаційний потенціал регіону, що проявляється у стимулюванні нових підходів із догляду за зеленими насадженнями завдяки створенню стійких каналів передачі передових знань та обміну досвідом у межах єдиного технологічного та інформаційного простору. Крім того, завдяки кластеризації зеленого господарства існує фінансова можливість апробації та освоєння передових технологій покращення стану природного міського середовища за рахунок вирощування власними силами різних типів зелених насаджень.

Література

1. Динаміка викидів забруднюючих речовин і діоксиду вуглецю в атмосферне повітря: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://uprstat.kharkov.ukrtel.net/ua/stat/stat_inf/navk_seredov/tab2.
2. Димченко О. В. Житлово-комунальне господарство в реформаційному процесі: аналіз, проектування, управління: монографія / О. В. Димченко; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. – Х.: ХНАМГ, 2009. – 356 с.
3. Лега Ю. Г. Вдосконалення управління житлово-комунальним комплексом України в сучасних умовах розвитку національної економіки / Ю. Г. Лега, Т. М. Качала, Н. Ф. Чечетова. – Черкаси: ЧДТУ, 2003. – 219 с.
4. Тищенко О. М. Реформування житлово-комунального господарства: теорія, практик, перспективи: монографія / О. М. Тищенко, М. О. Кизим, Т. П. Юр'єва, С. Ю. Юр'єва, І. В. Покуца. – Х.: ВД, «ІНЖЕК», 2008. – 368 с.
5. Шилова Т. О. Міське комунальне господарство: навчальний посібник / Т. О. Шилова. – К.: КНУБА, 2006. – 272 с.

УДК 332.13 (477)

ОЦІНКА ФАКТОРІВ, ШО ВПЛИВАЮТЬ НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Чічкань Олександр Іванович, аспірант,
Інститут економіки промисловості НАН України

Відсутність єдиного підходу до проблеми кількісної оцінки рівня конкурентоспроможності регіону актуалізує визначення теоретичних основ для формування системи показників конкурентоспроможності регіону, обґрунтування необхідності такої оцінки на основі кожного з них, удосконалення методів оцінки конкурентоспроможності. В роботі теоретичною основою для формування системи показників конкурентоспроможності регіону обрано ідею сталого розвитку. Довгострокові цілі та завдання сталого розвитку представляються таким чином: економічний розвиток на основі якісного удосконалення технологій; якісне удосконалення демографічного потенціалу; збереження природно-ресурсного та екологічного потенціалу. Індекс конкурентоспроможності i -го регіону в y -му періоді, $I_{i,y}$, запропоновано розраховувати за формулою:

$$I_{i,y} = \sum_{j=1}^3 \alpha_j I_{i,j,y}, \quad (1)$$

де $I_{i,j,y}$ – значення в y -му періоді для i -го регіону j -го групового показника, кожний з яких відображає групу часткових показників: «спроможність регіону до інновацій» ($j = 1$), «економічна ефективність» ($j = 2$) та «соціальна стабільність і екологічна рівновага» ($j = 3$);

α_j – вагові коефіцієнти, які відображають важливість кожного з наведених трьох групових показників для оцінки конкурентоспроможності регіону. В даному дослідженні буде вважатися, що усі три групових показника є однаково важливими і у рівному ступені впливають на конкурентоспроможність регіону, тому приймається: $\alpha_1 = \alpha_2 = \alpha_3 = \frac{1}{3}$.

Кожний з групових показників складається з декількох окремих показників та розраховується за формулою:

$$I_{i,j,y} = \sum_{k=1}^{Q_k} \beta_k I_{i,j,k,y}, \quad (2)$$

де $I_{i,j,k,y}$ – значення k -го окремого показника j -го групового показника в y -му періоді для i -го регіону;

β_k – ваговий коефіцієнт при k -му окремому показнику;

Q_k – кількість окремих показників, які складають k -й окремий показник.

Розрахунок індексу конкурентоспроможності за запропонованою в роботі методикою вказує, що провідну позицію за індексом конкурентоспроможності займають Харківська (0,66), Дніпропетровська (0,57), Київська (0,55), Донецька (0,50) та Запорізька (0,46) області. Найнижчий індекс конкурентоспроможності мають Житомирська (0,19), Тернопільська (0,20), Хмельницька (0,21), Чернігівська (0,22) та Кіровоградська (0,21) області. Аналіз показників за групами, які використовується для розрахунку індексу конкурентоспроможності, свідчить, що у п'ятірку лідерів по кожній з груп не завжди входять регіони-лідери за загальним індексом, але й інші регіони: Сумська, Івано-Франківська та Львівська області потрапили до лідерів за групою «Спроможність регіону до інновацій», потіснивши Донецьку, Київську та Запорізьку області, за «Економічною ефективністю» Харківська область поступається Полтавській, а за «Соціальною стабільністю та екологічною рівновагою» Запорізька – Луганській області.

Секція 3. Статистичне моделювання соціально-економічних процесів в сучасних умовах розвитку України

Фактори, які вносять найбільш істотний внесок у конкурентоспроможність регіонів, значно відрізняються за регіонами. Це дозволяє характеризувати регіони за рівнем розвитку та проблемності. Навіть у групі регіони-лідери фактори є різними. Значний рівень показника конкурентоспроможності Дніпропетровської, Донецької та Запорізької області досягнуто завдяки високому рівню доходів населення, низькому рівню безробіття, високому рівню валової доданої вартості на душу населення, великим обсягами реалізованої продукції на душу населення, прямих іноземних інвестицій на душу населення (Дніпропетровська область), освоєнням нових видів продукції у промисловості (Донецька область), впровадженню прогресивних технологічних процесів у промисловості (Запорізька область).

З метою аналізу доцільно використовувати показник, який би показував однорідність окремих складових інтегрального показника конкурентоспроможності регіонів. Як такий індикатор пропонується використовувати показник дисперсії в рамках групи, що складається зі значень окремих складових групових показників. Даний показник, який позначається σ_j для j -го групового показника, буде ілюструвати середнє відхилення значень окремих компонентів групових показників від середніх значень всередині групових показників:

$$\sigma_j = \frac{\sum_{k=1}^{Q_k} \left(I_{i,j,k,y} - \frac{\sum_{s=1}^{Q_k} I_{i,j,s,y}}{Q_k} \right)^2}{Q_k}, \quad (3)$$

Середнє значення даного показника для окремих групових показників буде загальним індикатором неоднорідності складового інтегрального показника конкурентоспроможності регіону:

$$\sigma = \frac{\sum_{j=1}^3 \sigma_j}{3}. \quad (4)$$

Збільшення показника σ буде свідчити про ріст неоднорідності усередині складового інтегрального показника конкурентоспроможності регіону і, отже, окремих факторів конкурентної позиції регіону. Даний показник можна назвати мірою збалансованості показників, а зіставлення значень показників σ між окремими регіонами дозволяє оцінити, наскільки збалансованими є основні показники, що характеризують конкурентоспроможність регіонів.

Низьке у порівнянні з іншими регіонами значення даного показника для регіону означає, що у досліджуваній період складові конкурентної позиції регіону були збалансованими, що виражається у близькості їх нормованих значень. Подібну ситуацію можна охарактеризувати позитивно, якщо регіон одночасно характеризується високою конкурентною позицією і низьким показником неоднорідності. Якщо показники конкурентоспроможності тяжіють до низького рівня або нижньої межі середнього рівня та водночас мають високе значення показників неоднорідності значень факторів конкурентоспроможності, то таке свідчить про негативні тенденції функціонування регіону і найближчим часом поліпшення конкурентних позицій мало ймовірно. Серед тих регіонів України, які є лідерами за індексом конкурентоспроможності, жоден не відзначається низьким рівнем неоднорідності значень факторів конкурентоспроможності. Найбільш високим є показник у Київської області (0,0845), а самим низьким – Дніпропетровської області (0,0713). Таким чином, складові конкурентної позиції Дніпропетровської області є найбільш збалансованими, ніж у решти регіонів-лідерів за індексом конкурентоспроможності.

Запропоноване дослідження дозволяє визначити не тільки рівень конкурентоспроможності, але і з'ясувати, за рахунок яких факторів досягнуто значення показника. Така методика може використовуватися при формуванні науково-обґрунтованих стратегій та програм соціально-економічного розвитку територій, орієнтованих на підвищення конкурентоспроможності в умовах сталого розвитку.

ПРОГНОЗУВАННЯ НАДХОДЖЕНЬ ПДВ ДО БЮДЖЕТУ

Чичкова Валерія Юріївна, аспірант кафедри оподаткування,
Харківський національний економічний університет

Прогноз є інструментом ефективного і виваженого управління державними фінансами, що підвищує роль бюджетно-податкової політики у реалізації економічних і соціальних цілей. ПДВ є одним з бюджетоутворюючих податків – має високу питому вагу в доходах бюджету (структура податкових надходжень представлена в табл.1, складено за даними [3])

Таблиця 1

Питома вага основних податків у податкових надходженнях, %

Показник	Роки										
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
ПДВ	25,94	28,18	29,68	23,19	26,49	34,47	40,08	36,82	40,54	40,66	36,82
Частка ПДВ у ВВП, %	5,55	5,06	5,97	4,71	4,85	7,66	9,26	8,24	9,69	10,4	7,97
Податок на прибуток підприємств	21,15	22,55	20,7	24,37	25,59	23,93	20,81	21,34	21,07	15,88	17,21
Частка ППП у ВВП, %	4,52	4,05	4,16	4,95	4,68	5,32	4,81	4,77	5,03	4,06	3,73
ПДФО	17,52	23,9	23,85	24,89	20,92	17,67	18,13	21,57	20,2	21,38	21,77
Частка ПДФО у ВВП, %	3,74	4,29	4,79	5,06	3,83	3,92	4,19	4,83	4,83	5,46	4,71
Акцизний податок (АП)	5,54	7,23	9,03	9,66	10,61	8,1	6,85	6,55	5,63	10,39	12,08
Частка АП у ВВП, %	1,18	1,29	1,82	1,96	1,95	1,80	1,58	1,47	1,35	2,65	2,62
ВВП за ринковими цінами, млрд грн.	170,07	204,19	225,81	267,34	345,11	441,45	544,15	720,73	950,50	913,40	1082,56

Якщо подивитись на питому вагу основних бюджетоутворюючих податків у загальних надходженнях зведеного бюджету (табл. 1), то видно, що в динаміці ПДВ займає найбільшу питому вагу – збільшився з 25,94% у 2000 р. до 40,54% у 2008 р., а у 2009 р. вже досягнув 40,66%; в 2010 р. зменшився до 36,82%.

Податки як частка ВВП держави відображають ступінь втручання держави в процес перерозподілу нової вартості. Частка окремих податків в ВВП є також показником фіскальної ефективності податкової системи. Частка ПДВ у ВВП з 2002 по 2004 рр. зменшувалася, з 2005 по 2006 рр. значно зросла до 9,26%, в 2007 р. знизилась до 8,24%, в 2009 рр. збільшилась до 10,4%. При цьому в 2006 по 2008 рр. спостерігається тенденція до збільшення частини надходжень ПДВ з імпорتنних товарів.

Величина та динаміка надходжень ПДВ до бюджету залежать від впливу:

- змін, що відбуваються в податковій базі та у системі податкових пільг;
- масштабів та структури економічного зростання, динаміки основних макроекономічних показників (сальдо експортно-імпорتنних операцій, частки експорту у ВВП та ін.);
- рівня податкового адміністрування;
- масштабу ухилення та уникнення від сплати податків;

Секція 3. Статистичне моделювання соціально-економічних процесів в сучасних умовах розвитку України

- рівня податкової заборгованості платників перед бюджетом та податкової заборгованості з відшкодування ПДВ.

У той же час, Г. М. Котіна [1, с. 86] окрім перелічених раніше факторів пропонує враховувати такі фактори:

- дефлятор ВВП;
- сальдо експортно-імпортних операцій; сума бюджетного відшкодування; кількість платників; сума пільг;
- кількість змін у законодавстві;
- індекс споживчих цін (грудень до грудня попереднього року);
- номінальний ВВП;
- податкова заборгованість.

Багатофакторний кореляційно-регресійний аналіз дає змогу оцінити міру впливу на досліджуваній результативний показник кожного із введених у модель факторів при фіксованому положенні на середньому рівні інших факторів. Між факторами існують складні взаємозв'язки, тому їхній вплив на результативну ознаку є комплексним, а не просто сумою ізольованих впливів. Важливою умовою є відсутність функціонального зв'язку між факторами.

Побудуємо модель на основі таких факторів: номінальний ВВП (x_1); дефлятор ВВП (x_2); податковий борг за податковими зобов'язаннями (x_3); кількість платників податків (x_4); сума отриманих пільг (x_5); відшкодування ПДВ (x_6). Вихідні дані представлені у табл. 2 (статистичні дані [2]).

Таблиця 2

Вихідні дані для побудови багатофакторної моделі

	Номінальний ВВП	Дефлятор ВВП (% до попереднього року)	Податковий борг за ПЗ	Кількість платників податків	Суми отриманих пільг	Відшкодовано ПДВ всього	Надходження
2003	267344	8,1	3673,87	0,273	26081,61	25000,0	12598,1
2004	345113	15,1	3900,25	0,298	7471,00	16700,8	16733,5
2005	441452	24,2	4337,30	0,321	8178,57	18800,4	33803,8
2006	544153	14,7	3181,15	0,364	14010,00	18500,3	50396,7
2007	712945	23,1	3169,44	0,357	8506,25	21800,7	59382,8
2008	949900	28,6	3714,80	0,336	14965,13	35506,5	92082,6
2009	914700	13,0	3452,22	0,342	16788,64	39703,2	84596,7
2010	1095000	13,8	3203,42	0,423	34039,60	62800,1	86315,9

Усі розрахунки здійснено за допомогою програми Statistica 6.0.

За виконаними програмою розрахунками отримуємо результатами аналізу (рис. 1).

```

Multiple Regression Results
Dependent: Y           Multiple R = .99998464   F = 5389.342
                       R^2 = .99996908   df = 6,1
No. of cases: 8       adjusted R^2 = .99979252   p = .010427
                       Standard error of estimate: 464,62150001
Intercept: -97001,09569 Std. Error: 5916,650   t( 1) = -16,29   p = .0388

K1 beta=2,05           K2 beta=-,20           K3 beta=,284
K4 beta=-,00           K5 beta=,536           K6 beta=-1,3
    
```

Рис. 1. Результати множинної регресії

Після цього формуємо багатofакторну модель:

$$y = -97001,09 + 2,05x_2 - 0,2x_3 - x_4 + 0,536x_5 - 1,3x_6 \quad (1)$$

Проаналізуємо значущість параметрів моделі (рис. 2).

R= .99996454 R ² = .99996908 Adjusted R ² = .99978353 F(6, 1)=5389,3 p<.01043 Std. Error of estimate: 464,65						
N=8	Beta	Std.Err. of Beta	B	Std.Err. of B	t(1)	p-level
Intercept			-97001,1	5916,650	-16,3946	0,038783
X1	2,05170	0,034932	0,2	0,004	58,7344	0,010838
X2	-0,19528	0,013207	-891,0	60,262	-14,7862	0,042990
X3	0,28433	0,015177	21,8	1,163	18,7335	0,033957
X4	-0,00050	0,011574	-350,5	8063,437	-0,0435	0,972344
X5	0,53626	0,022486	1,8	0,075	23,8488	0,026678
X6	-1,32318	0,044256	-2,7	0,089	-29,8983	0,021288

Рис. 2. Результати побудови регресії

Розрахункове значення критерія Фішера ($F = 5389,3$) більше табличного значення ($F = 234$ при рівні значимості $\alpha = 0,05$; $k_1 = 6$; $k_2 = 1$) показує добрий результат, це означає, що лінійний зв'язок між факторами статистично значимий та модель адекватна. Вірогідність адекватності моделі $1 - p = 0,99$ теж показує, що модель адекватна.

Проте якщо проаналізувати змінні за критерієм Стьюдента (t), то тільки розрахункове значення $x_1 = 58,73$, $x_3 = 18,73$ та $x_5 = 23,84$ перевищують табличне (при $\alpha = 0,05$ та $k = 1$ дорівнює 12,7), тобто параметри статистично значущі, а параметри $x_2 = -14,78$; $x_4 = -0,04$; $x_6 = -29,89$ менші за табличне. Це свідчить про те, що лінійного зв'язку між цими факторами та обсягом надходжень немає, тобто жоден з цих факторів істотно не впливає на обсяг податкових надходжень.

Отже, за результатами проведеного аналізу виходить, що на надходження ПДВ до бюджету най-більше впливають: номінальний ВВП, сума податкового боргу та сума отриманих пільг. Номінальний ВВП є стимулятором – із збільшенням цього показника збільшуються відповідно і надходження ПДВ. Сума податкового боргу є дестимулятором – чим більша заборгованість платників по податковим зобов'язанням перед бюджетом, тим менше надходить ПДВ до бюджету. Сума отриманих пільг також є дестимулятором, тому що із збільшенням обсягу наданих пільг зменшується сума ПДВ, що потенційно могла б надійти до бюджету.

Література

1. Котіна Г. М. Оцінка впливу факторів ризику в прогнозуванні податкових надходжень / Г. М. Котіна // Економіка та держава. – 2011. – № 3. – С. 84 – 88.
2. Показники виконання бюджету України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/archive/main?&cat_id
3. Соціально-економічний розвиток України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

☺ ☺ ☺ ☺ ☺ ☺ ☺ ☺

**Електронний додаток до матеріалів
Міжнародної науково-практичної конференції**

**СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК
УКРАЇНИ ТА ЇЇ РЕГІОНІВ:
ПРОБЛЕМИ НАУКИ ТА ПРАКТИКИ**

Тези доповідей

10-11 травня 2012 року

м. Харків

Підписано до друку 08.05.2012 р. Формат 60×84 /8.
Гарнітура ArnoPro.

Обл.-вид. арк. 20,5. Наклад 300 прим. Зам. № 605.

ФОП Александрова К. М.
61103, Харків, пр. Леніна, 55, кв. 52. Тел. (057) 7034021, 7050336.
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру України суб'єктів
видавничої діяльності ДК № 3090 від 21.01.2008 р.
Надруковано у ВД «ІНЖЕК», Харків, пр. Гагаріна, 20.
e-mail: vdinzhek@gmail.com; www.inzhek.kharkov.ua